

SAMOILLA KAIROILLA

Luonnonkäyttömuotojen suhteista Lapissa paikallisyhteisön
näkökulmasta

Ilona Mettiäinen
Tampereen yliopisto
Kauppa- ja hallintotieteiden tiedekunta
Yhdyskuntatieteiden laitos
Aluetieteen pro gradu -tutkielma
Tammikuu 2007

Tampereen yliopisto
Yhdyskuntatieteiden laitos

METTIÄINEN, ILONA: Samoilla kairoilla – Luonnonkäyttömuotojen suhteista Lapissa paikallisyhteisön näkökulmasta

Aluetieteen pro gradu -tutkielma, 201 sivua, 3 liitesivua

Tammikuu 2007

Tutkimus käsittelee Lapin luonnonkäyttömuotojen suhteita ja merkityksiä sekä luonnonkäyttöön liittyviä konflikteja paikallisyhteisön näkökulmasta. Tutkimuksessa tarkastellaan Lapin tärkeimpiä luonnonkäyttömuotoja metsätaloutta, matkailua, luonnonsuojelua, poronhoitoa ja paikallisten elämäntapaan liittyviä erätaloudellisia luonnonkäyttötarkoituksia ja niiden suhteita toisiinsa. Poronhoito kohtaa useimmat muut maankäyttömuodot Lapissa ja on tutkimuksessa analyysityökalun roolissa.

Aihepiiriä on lähestytty hermeneuttisella eli ymmärtävällä tutkimusotteella diskurssi- ja argumentaatioanalyysin keinoin. Tavoitteena on ollut analysoida luonnonkäyttökeskustelua ja identifioida hegemonisia ja orastavia diskursseja sekä analysoida 2000-luvun alun luonnonkäyttökeskustelun argumentaatiota näiden diskurssien puitteissa ja diskurssien valtasuhteita vahvistaen tai muuttaen. Koska diskurssit eivät ole vain abstrakteja muodostelmia vaan kytkeytyvät olennaisesti käytännön toimintaan, tutkimuksessa tarkastellaan kirjallisuuteen pohjautuen myös Lapin luonnonkäytön ekstradiskursiivista ulottuvuutta katsauksella luonnonkäytön aluedynamiikkaan ja kulloinkin optimaalisena näyttäytyneeseen luonnonkäyttöön. Luonnonkäytön kehityskulkujen käsittelyllä on nostettu esiin niitä tulkintayhteyksiä, joita tutkimuksessa aineistona käytetyn tuoreen ja lyhyen aikaotoksen käsittävän sanomalehtiaineiston tuottamiseen on liittynyt.

Tutkimustuloksina esitetään a) kuusi diskurssia eli merkitysjärjestelmää, joiden puitteissa luonnonkäytöstä on näkökannasta riippumatta argumentoitava paikallisyhteisön julkisessa luonnonkäyttökeskustelussa, jotta argumentaatio olisi asiallista ja varteenotettavaa, b) kooste keskustelussa käytetyistä argumenteista, niihin liittyvistä kulttuurisista konsensusista ja päätelmiä koskevista erimielisyyksistä c) luonnonkäyttömuotojen intressien suhteet julkisessa keskustelussa ja d) poronhoidon asema luonnonkäyttökeskustelussa 2000-luvun alkuvuosina. Tutkimuksen tuloksena ovat talousdiskurssi, epäluottamusdiskurssi ja oikeus- ja pelisääntöpuhe, kestävän kehityksen diskurssit, erityisesti ekologia, periferia- eli kehitysalueen aluekehitys -diskurssi, monikäytön ja resurssienhallinnan diskurssi sekä paikallinen identiteetti, perinne ja luontosuhde - diskurssi. Näiden diskurssien puitteissa luonnonkäyttökeskustelu sekä rakentuu että samanaikaisesti hajoaa kohtaamattomaksi. Luonnonkäyttöintressien suhteet voidaan pelkistää siten, että porotalouden intressinä on ravintoa tarjoava rauhallinen, pedoton ja laaja laidun, metsätalouden intressinä puuraaka-ainetta tuottava metsä, matkailun intressinä elämyksellinen luonto, eksotiikka ja erämaisuus sekä luonnonsuojelun tavoitteena säilytetty monimuotoinen luonto. Paikallisten elämäntavallisen luonnonkäytön kannalta tärkeää on muun muassa, että luonnon käyttöä ei ole estetty eikä luontoa ja sen resurssiominaisuuksia pilattu.

Tutkimus vahvistaa käsitystä siitä, että luonnon monikäytöllä on keskeinen merkitys Lapissa talouden ja identiteetin kannalta, että paikallisyhteisön näkemykset tulee ottaa huomioon myös luontoalueiden käytön suunnittelussa ja että myös luonnonkäytön paikallisia ja alueellisia vaikutuksia tulisi arvioida paitsi monipuolisesti ekologian, talouden ja sosiokulttuuristen seikkojen osalta, myös kiinnittää huomiota vaikutusten arvioinnin alueelliseen ja sosiaaliseen kohdentamiseen.

Asiasanat: luonnonkäyttö, Lappi, paikallisyhteisö, resurssienhallinta, porotalous, metsätalous, matkailu, luonnonsuojelu, erätalous, konflikti, diskurssi, argumentaatio

Esipuhe ja kiitokset

Tämä tutkimus on tehty omana opinnäytetyöprosessinaan rinnakkain ja yhteistyössä Metsäntutkimuslaitoksen *Ylä-Lapin metsien kestävä käyttö* –tutkimushankkeen kanssa. Olen saanut osallistua useisiin hankkeen seminaareihin ja tilaisuuksiin ja käydä monitieteisiä keskusteluja Lapin luonnonkäytön kiehtovasta aihepiiristä hankkeen tutkijoiden kanssa vuodesta 2003 alkaen. Monet kiitokset Metsäntutkimuslaitoksen Rovaniemen toimintayksikön väelle myös työtiloista, tutkimusresursseista ja mukavasta työyhteisön jäsenyydestä viimeistellessäni graduani vuodenvaihteessa 2006-2007. Erityisesti kiitän MMT, erikoistutkija Mikko Hyppöstä ja YTT, vanhempi tutkija Seija Tuulentietä tutkielmani perinpohjaisesta lukemisesta ja palautteesta esitarkistusvaiheessa.

Tutkimusaiheeni on varsin ajankohtainen ja työni on kiinnostanut myös käytännön toimijoita. Materiaalista ja keskusteluista kiitän Paliskuntain yhdistyksen toimistopäällikkö Matti Särkelää sekä Paliskuntain yhdistyksen hallituksen puheenjohtajana vuoden 2005 loppuun asti toiminutta Timo Hannulaa. Tutkimuksen tekemiseen olen saanut vuodelle 2004 tutkimusavustuksen maa- ja metsätalousministeriöltä MaKeRa Poro- ja luontaistalouden tutkimusvaroista. Nimeltä mainiten kiitän siitä tarkastaja Jouni Kittiä ja ylitarkastaja Suvi Rynästä.

Työni ohjaajana on toiminut HT, yliassistentti Ilari Karppi Tampereen yliopistosta. Lämpimät kiitokset tutkielman huolellisen kriittisestä ja rakentavasta ohjauksesta, hyvistä keskusteluista ja kannustuksesta graduprosessin mittaan. Kiitos myös muulle yhdyskuntatieteiden laitoksen henkilökunnalle tuesta ja neuvoista.

Lopuksi haluan kiittää vanhempiani Milja ja Olli Mettiäistä tuesta pitkällä opintielläni. Kiitokset myös muille läheisilleni ja rakkailleni myötäelämisestä ja kannustuksesta graduprosessin aikana.

Rovaniemellä 26.1.2007

Ilona Mettiäinen

Sisällys

I JOHDANTO

1. LAPIN LUONNONKÄYTÖLLÄ ON MONIA MERKITYKSIÄ	5
1.1. TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	11
1.2. TUTKIJAN POSITIO	12
1.3. TUTKIMUKSEN KULKU JA RAKENNE.....	14

II TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

2. LUONNONKÄYTÖN DYNAMIIKAA LAPISSA.....	16
2.1. HISTORIAN KEHITYSKULUT LUONNONKÄYTÖN YMMÄRTÄMISEN LÄHTEENÄ	16
2.1.1. <i>Historiatarkastelu osa hermeneuttista tutkimusotetta</i>	16
2.1.2. <i>Aluedynamiikka muodostuu historiallisena vuoropuheluna</i>	18
2.2. POHJOISEN LUONNONKÄYTÖN MUOTOUTUMISEN SUUNTAVIIVOJA	21
2.2.1. <i>Varhainen luonnonkäyttö Lapissa ja Pohjoiskalotilla</i>	21
2.2.2. <i>Rajanvetoja ja uusia asuinpaikkoja</i>	23
2.3. KOHTI TEOLLISTUMISTA JA VOIMAPERÄISEN LUONNONKÄYTÖN ALKUA	25
2.3.1. <i>Metsien uusi arvo puuntuotannossa</i>	25
2.3.2. <i>Luonnonkäyttöä aletaan säädellä valtiojohtoisesti</i>	28
2.4. SOTAKORVAUKSISTA KOHTI PERUSTUOTANNON JA LUONTOELÄMYSTEN LAPPIA	32
2.4.1. <i>Voimaperäisen luonnonkäytön aikakausi sotien jälkeen</i>	32
2.4.2. <i>Uusi luontokäsitys haastaa tehokäytön</i>	36
2.5. LUONNONKÄYTTÖ 2000-LUVUN MOLEMMIN PUOLIN	39
2.5.1. <i>Viimeaikaisesta tilanteesta</i>	39
2.5.2. <i>Luonnonkäytön tulevaisuudenkuvia</i>	44
3. LUONNONKÄYTÖN SUUNNITTELU ON ALUEELLISTEN RESURSSIEN HALLINTAA.....	47
3.1. LUONNONKÄYTTÖ KÄSITTEENÄ	47
3.2. ALUE- JA TILARESURSSIN JAKAUTUMISEN ARVIOINTIPERUSTEITA	48
3.3. RESURSSINÄKEMYS JA –MÄÄRITELMÄ	54
3.3.1. <i>Luonnonvarat ja ympäristö resursseja</i>	54
3.3.2. <i>Alue resurssina – maata on luotu vain kerran</i>	56
3.4. RESURSSIENHALLINTA	58
3.4.1. <i>Resurssienhallinta on luonnonkäytön sijoittelua ja yhteensovittamista</i>	58
3.4.2. <i>Yhteisresurssien ongelma resurssienhallinnan retoriikassa</i>	60
3.5. TOIMIJOIDEN RISTIKKÄISET INTRESSIT VOIVAT JOHTAA KONFLIKTIIN.....	64
3.5.1. <i>Toimijat</i>	65
3.5.2. <i>Ei vain yhtä paikallista intressiä</i>	67
3.5.3. <i>Intressi</i>	70
3.5.4. <i>Konflikti</i>	71

III METODIT JA AINEISTO

4. SOSIAALISTEN LUONTOKONSTRUKTIOIDEN ANALYYSIMENETELMISTÄ	76
4.1. SOSIAALISESTI KONSTRUOITU LUONTO	77
4.2. KESKUSTELU JA KOMMUNIKAATIO YHTEISKUNNAN RAKENNUSAINENA	78
4.3. DISKURSSI ON DIALOGIA	81
4.4. ARGUMENTIT DISKURSIIVISISSA MÄÄRITTELYKAMPPAILUISSA	84

5. MAAKUNTALEHTI DISKURSIIVISEN KAMPPAILUN AREENANA	90
5.1. MEDIASOTAA.....	90
5.2. JULKISO JA YLEISÖ	93
5.2.1. Erityis- ja universaaliyleisö	93
5.2.2. Julkisoita määrittää keskustelu.....	94
5.2.3. Julkinen mielipide on julkison käymän keskustelun tuote	96
5.3. MAAKUNTALEHTI LÄHDEAINEISTONA	98
5.3.1. Sanomalehtiaineiston erityispiirteitä	99
5.3.2. Mielipidekirjoitukset ja uutiset aineistona.....	101
5.3.3. Maakuntalehti Lapin Kansa aineistolähteenä	103
5.4. AINEISTON KOOSTUMUS JA VALINTAPERUSTEET	105
5.5. KUINKA OLEN KÄSITELLYT AINEISTOANI?	110

IV EMPIRIA

6. ARGUMENTIT PAIKALLISYHTEISÖN LUONNONKÄYTTÖKIRJOITUKSISSA.....	113
6.1. TEEMOJA LAPPILAISTEN LUONNONKÄYTTÖKIRJOITTELUSSA.....	113
6.1.1. Lappi on laaja maakunta	115
6.1.2. Lappi osana Suomea	120
6.1.3. (K)estävää kehitystä?.....	125
6.1.4. Prosenttikikkailua: vale – emävale – tilasto?	130
6.1.5. Myytit luonnonkäytössä.....	134
6.1.6. Uhanalaisuus ja tulevat sukupolvet	137
6.2. LUONNONKÄYTTÖKIRJOITTELU JA –POLITIKOINNIN ARGUMENTAATIO	140
7. DISKURSIIVISEN LUONNONKÄYTTÖKAMPPAILUN MERKITYSJÄRJESTELMÄT.....	144
7.1. TALOUSDISKURSSI.....	144
7.2. KESTÄVÄN KEHITYKSEN DISKURSSIT, ERITYISESTI EKOLOGIA.....	148
7.3. EPÄLUOTTAMUSDISKURSSI SEKÄ OIKEUS- JA PELISÄÄNTÖPUHE	154
7.4. PERIFERIA- ELI KEHITYSALUEEN ALUEKEHITYS -DISKURSSI.....	166
7.5. MONIKÄYTTÖ- JA RESURSSIENHALLINTADISKURSSI.....	169
7.6. PAIKALLINEN IDENTITEETTI, PERINNE JA LUONTOSUHDE –DISKURSSI.....	173

V DISKUSSIO

8. MAHTUVATKO KAIKKI SAMOILLE KAIROILLE?.....	178
LÄHTEET	189
LIITE 1.....	202
LIITE 2.....	203

I JOHDANTO

1. Lapin luonnonkäytöllä on monia merkityksiä

”Samoille palkisille ja laitumille on tullut uusia käyttäjiä, perinteisten elinkeinojen kuten esimerkiksi maanviljelyn, karjanhoidon ja kalastuksen lisäksi. Joidenkin kanssa on pystytty toimimaan sopusoinnussa, toisten intressit ovat ristiriitaisia ja kilpailevat samoista luonnonresursseista sekä pienentävät poronhoidolle varattuja alueita. Näitä ovat mm. moderni metsätalous, vesistörakentaminen ja kaivostoiminta. (...) Lisääntyneet matkailijamäärät, laajentuneet matkailukeskukset ja uudet matkailutuotteet kuten koiravaljakot ja moottorikelkkareitit tunkeutuvat samoille, jo ahtaiksi käyneille laitumille. Ja taas poronhoito sopeutuu. Tosin poromies voi myös hyötyä matkailusta jos hän ryhtyy osa-aikaiseksi matkailuyrittäjäksi (...).”
(Helena Ruotsala 1998)

”Ymmärrän lappilaisen kulttuurin pohjoisen ihmisen ja arktisen luonnon väliseksi vuoropuheluksi. Ihminen elää luonnossa, luonnon ehdoilla, ja siksi luonto alkaa merkitä hänelle aivan erityisiä asioita. Ihminen ei voi sanella luonnolle pelisääntöjä, vaan luonto antaa, jos on antaakseen. Se muovaa juuri tälle alueelle ominaisen elämäntavan ja elämän filosofian. Luonto muovaa myös meidän koko sisimpämme. Pohjoinen ihminen tahdistuu luonnon rytmiin, hän tanssii vuodenaikojen kanssa (...).”
(Tapani Niemi 2004)

”Man / nature relations are realistically and materialistically highly political and not politicised by social scientists.”
(Joseph A. Yaro 2002)

Suomessa syrjäisten alueiden maankäytöstä päättäminen eroaa monien muiden pohjoisella pallonpuoliskolla sijaitsevien subarktisten metsävaltioiden ei-kaupunkimaisten alueiden maankäytöstä (Demeritt 2002; Saarinen 2002: 6) siinä, että Suomessa syrjäisetkin alueet ovat jonkun ympäristöä, esimerkiksi elinkeinon harjoittamisympäristöä – vähintään poronlaidunta tai marjamaata. Kun esimerkiksi USA:n erämaalaki pitää erämaata (*wilderness*) alueena, jossa on merkittäviä mahdollisuuksia yksinäisyyden kokemiseen ja jossa ihminen on vierailija (Hallikainen 2001: 113; Demeritt 2002), Suomen erämaalaisissa korostetaan paikallisyhteisöjen ja elinkeinojen asemaa ja roolia alueiden pysyvinä käyttäjinä (Saarinen 2002: 6). Syrjäisten luontovaltaisten alueiden maankäyttö ei näin ollen olekaan – tai sen ei tulisi olla – ainoastaan luonnonvarojen käytön ja hallinnan politiikkaa, vaan siihen liittyy aina myös **paikallisyhteisön tai -yhteisöjen näkökulma**.

Lapin **tärkeimmiksi luonnonkäyttömuodoiksi** luetaan useimmiten metsätalous, poronhoito, matkailu ja luonnonsuojelu. Lisäksi tässä tutkimuksessa tarkastellaan paikallisten elämäntavallisia, (pääosin) ei-elinkeinollisia luonnonkäyttötarkoituksia kuten marjastus, metsästys ja kalastus.

Luonnon elinkeinollisella käytöllä on keskeinen merkitys Lapissa. Esimerkiksi Holapan ja Haverin (1999) tarkastelussa pohjoisista elinkeinoista ja niiden merkityksestä eri seutukunnissa on luontoon ja ympäristöön liittyvät tekijät nimetty vahvuuksiksi kaikissa Lapin seutukunnissa kaupunkimaisia tai kaupunkien lähialueista koostuvia Kemi-Tornion ja Rovaniemen seutukuntia lukuun ottamatta. Luonnonkäyttö onkin kriittinen asia Lapissa, jossa merkittävä osa myönteisistä mahdollisuuksista ja nykyisistä vahvuuksista liittyy luontoon ja luonnonvaroihin sekä niiden hyödyntämiseen konkreettisesti tai mielikuvaresursseina. Luonto ja luonnonkäyttö ovat myös lappilaisuuden identiteetin perusta (ks. esim. Niemi 2004). Luontokäsitykset, luonnonkäyttö ja sen suhteen tehtävät ratkaisut vaikuttavat myös siihen, millaisena Lappi ja lappilaisuus näyttäytyvät (Lehtola 1997; Valkonen 2003a: 204-208).

Luonto on ollut mahdollisuus eri aikoina eri tavoin (Vehkamäki 2003; Valkonen 2003a). Jo Lapin asuttaminen liittyi aluepyrkimysten lisäksi luonnonvaroihin, ja myös Lapin tulevaisuudenmahdollisuudet nähdään eri kehittämissuunnitelmissa luonnonvarojen ja -alueiden käytössä. Lapin luonnonkäyttö ja luonnonkäyttömuotojen suhteet ovat jatkuvan muutoksen alla. Erityisesti viime vuosina luonnonkäyttöön on tullut runsaasti uusia toimijoita ja toimintoja, jotka muuttavat luonnonkäyttöä ja sen toimintakenttää. Monet luonnonkäyttömuodot ovat viime vuosina kasvattaneet alueosuuttaan Lapissa, ja samoilla alueilla kohtaavien luonnonkäyttöintressien välille on syntynyt sekä kilpailua että konflikteja (Heininen 1999). Samanaikaisesti on käynnissä suuria muutosprosesseja kuten poronhoidon ja muiden elinkeinojen modernisoitumiskehitys ja maaseudun muutos agraarimaaseudusta kohti monimuotoista maaseutua (Raasakka 1996; Selby et al. 1997; Heininen 1999).

Kiistaa luonnonkäytön linjauksista

Luonto on Suopajärven (2001b) mukaan Lapissa jatkuvan **konfliktin** aihe, koska eri elinkeinojen luontosuhteet eivät kohtaa. Matkailu markkinoi Lappia mahdollisuudella puhtaan ja "aidon" luonnon kokemiseen ja elämykseen, perinteisille luonnonkäyttömuodoille luonto on elintila ja luonnon tehokäyttö näkee luonnossa luonnonvaroja¹. Suurimpia viimeaikaisia tai vielä meneillään olevia luonnonkäyttö- ja resurssienhallintakiistoja Lapissa ovat kiista saamelaiden maanomistusoikeuksista, metsä- ja porotalouden välinen kiista Ylä-Lapissa, vanhojen metsien suojelukiista sekä Vuotoksen voimalaitosaltaan Natura 2000 -luonnonsuojeluohjelmaankin kytkeytynyt tapaus. Yksittäisiä, suppeille alueille rajoittuvia ristiriitoja on ollut ajoittain esimerkiksi suojelupyrkimykseen tai kylien ja matkailukeskusten lähistön metsänhakkuihin liittyen.

¹ Suopajärvi (2001b) käyttää tässä sanaa resurssi, ks. jäljempänä.

Lehtisen (2002) ja Valkosen (2003a) mukaan syy luonnonkäyttökonflikteihin on paikallisen elämismaailman ja erityispiirteiden sivuuttamisessa hallinnon luontokäsityksessä ja toiminnassa. Maankäyttöön liittyvät kysymykset **eivät ole samanlaisia kaikkialla Lapissa**, vaan keskiöön nousevat ongelmat ovat erilaisia alueesta riippuen, esimerkiksi porotalouden kohdalla paliskuntakohtaisesti (Väisänen et al. 2003: 44). Paliskunnan luonnonolojen lisäksi ongelmien luonteeseen vaikuttaa eri luonnonkäyttömuotojen osuus paliskunnan alueen maankäytöstä. Poronhoidolla on myös erilainen taloudellinen merkitys poronhoitajille riippuen siitä, onko se maatalouden sivuelinkeino, kuten tyypillisesti poronhoitoalueen eteläosissa, vai pääelinkeino kuten pohjoisempana ja erityisesti saamelaisalueella. Jarno Valkosen (LK 27.11.2003) mukaan poronhoito on hyvin paikallinen elinkeino, ja siten tietyt hakkuut ja niiden vaikutukset kohdistuvat hyvin voimakkaasti niihin tokkakuntiin, jonka alueelle ne sijoittuvat, mutta eivät välttämättä uhkaa muiden saman paliskunnan tokkakuntien poroelinkeinoa.

Luonnonkäyttökeskustelu ja luonnonkäyttömuotojen väliset kamppailut eivät ole uusi ilmiö, vaan Lapin luonnonkäytön historia on ollut jatkuvaa ympäristön ja sosiaalisen kentän muutosta (Valkonen 2003a). Luonnonkäyttökeskusteluun on osallistunut lukuisia erilaisia toimijoita, mikä on merkinnyt sosiaalista kamppailua luonnon merkityksestä, luonnonkäytöstä ja käytännöistä sekä päätösvallassa. Lapissa luonnonkäyttö on ollut aina eräänlainen kohtalonkysymys, johon on heijastunut Lapin menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden asioita ja ilmiöitä (emt.: 195-199, 205-208).

Paikallinen valta luonnonkäytöstä päättämiseen?

Päätöksenteko luonnonvarojen hyödyntämisestä eli ympäristön hyötykäytöstä on siirtynyt koko ajan kauemmas tasolta, jolla luonnon konkreettinen käyttö tapahtuu (Sarmela 1989, cit. Käkönen 1995: 15). Tämä on osa yleisempää resurssienhallinnan modernisoitumiskehitystä, jossa viralliset, hallinnon ja ympäristöpolitiikan luonto- ja ympäristökäsitykset syrjäyttävät paikalliset luontomerkit (Ostrom 1990; Holm & Jentoft 2001; Sandberg 2001; Valkonen 2003a). Myös Lapin luonnonkäytön toimijat ovat kasvavassa määrin alueen ulkopuolisia, jopa kansainvälisiä (Heininen 1999). Luonnonkäytöstä päättäminen ei Lapinkaan kohdalla ole täysin alueellisissa tai paikallisissa käsissä, vaan valtion ollessa suurin maanomistaja, on valtionhallinnolla ja lainsäätäjällä suuri päätösvalta. Oma vaikutuksensa on kansainvälisten sopimusten ja ympäristöjärjestöjen kautta myös globaalilla ympäristöhuolella.

Ihmisten ja ihmisyhteisöjen arkiset ja paikantuneet tavat hahmottaa luontoa ja ympäristöä eroavat virallisista, hallinnon ja ympäristöpolitiikan luonto- ja ympäristökäsityksistä (Macnaghten & Urry

1998, cit. Valkonen 2003a). Päätöksenteon loitontumisen ja tehokkaampien luonnon hyödyntämisen muotojen myötä paikallinen sopeutuminen ympäristöön on menettänyt merkitystään (Käkönen 1995). Valkosen (2003a: 204-208) ja Lehtisen (2002) mukaan virallisen, hallinnon luontokäsityksen ja paikallisten, elämismaailmaan sidottujen käsitysten kohtaamattomuus onkin yksi syy Lapin luonnonkäyttöön liittyvien ristiriitojen takana.

Tutkimukseni lähtökohtana on nykyisin laajaa kannatusta nauttiva ajatus siitä, että paikallisyhteisöllä tulee olla oikeus ja mahdollisuus vaikuttaa lähiympäristönsä, myös luonnon käyttöön. Osallistumisoikeutta korostavat esimerkiksi maankäyttö- ja rakennuslaki sekä Suomen perustuslaki. Paikallisyhteiskunta tai -yhteisöt voivat vaikuttaa valtion luonnonkäyttöpolitiikkaan esimerkiksi **edustuksellisen demokratian** kautta, mutta periferioille tyypillisesti (Taylor 1993; Bomberg 1994; Heininen 1999) lukumäärältään vähäiset lappilaiset ovat tässä suhteessa jokseenkin marginaalissa. Luonnonkäyttöhankeet onkin voitava perustella koko maan edun mukaisiksi myös muiden alueiden kansanedustajien poliittisen tuen saamiseksi. Edustuksellisen demokratian lisäksi luonnonkäyttöön pyritään vaikuttamaan myös muilla keinoilla. Esimerkiksi nykyisten **suunnittelukäytäntöjen** myötä on pyritty lisäämään sidosryhmien osallistumista suunnitteluprosesseihin ja sitä kautta paikallista vaikutusvaltaa muun muassa maankäyttöön. Esimerkiksi Metsähallitusta pidetään vuorovaikutteisen suunnittelun edelläkävijänä Suomessa. Näkemys paikallisten äänen kuulumisesta Lapin luonnonkäytön suunnittelussa on kuitenkin myös kyseenalaistettu (esim. Raitio 2000). Luonnonkäytössä saatetaankin toteuttaa toisenlaisia arvoja kuin luonnon sijaintialueella kannatetaan.

Tiettyjen kysymysten ympärille mediassa muodostuneiden ”keskustelujoukkojen”, julkisoiden, tarkoituksena on tuoda julkisen keskustelun myötä mielipiteitä ja tietoa viranomaisten ja poliitikkojen ulottuville (Kunelius 1999). Luonnonkäyttökirjoittelu on jatkuva yhteiskunnallisen vaikuttamisen prosessi (vrt. Staffans 2004), jossa ilmaistaan mielipiteitä toivottavista kehittämisen suunnista (Kunelius 1999) ja jossa muun muassa maakunnan erityisolosuhteiden toivotaan tulevan ”päättäjien” tietoon. Samalla pyritään vaikuttamaan maakunnan asukkaiden mielipiteisiin. Mielipidekirjoituksiin turvaudutaan usein myös tilanteissa, joissa osallistumisen ei ole koettu olevan tuloksellista (Wallenius 2001). Esimerkiksi Saarelan (2003: 3) mukaan Ylä-Lapin metsien käytön periaatteista ja laajuudesta on erilaisten kompromissiesitysten ja osallistavan suunnittelun jälkeenkin esiintynyt ristiriitaisia käsityksiä. Tällöin siirrytään helposti vaikuttamaan muille foorumeille. Media on ollut 2000-luvun alussa paikallisväestön lisäksi myös ympäristöjärjestöjen vaikuttamiskeino.

Resurssienhallinta

Kaikelle **resurssienhallintaan** liittyvälle tutkimukselle on yhteistä perusajatuksena niukkuus resursseista, joiden käyttöön kohdistuu useita erilaisia intressejä resurssien sijaintialueen sisä- ja ulkopuolelta. Epäsuotuisissa oloissa resurssikilpailu voi yltyä jopa konfliktiksi. Lapin yhteydessä resurssienhallinnan keskeinen ajatus resurssien niukkuudesta voi vaikuttaa huonosti osuvalta: lääniään riittää. Toisaalta luonnonalueisiin ja luonnonvaroihin kohdistuvat intressit ovat kasvaneet Lapissa lukumäärältään ja pinta-alaltaan (mm. Heininen 1999). Usein samat alueet ovat myös suotuisimpia usean luonnonkäyttötarkoituksen tai toiminnon kannalta. Luonnonkäyttäjien siirtyminen uusille alueille ei välttämättä ole enää mahdollista erilaisten resurssi- ja sijaintitarpeiden vuoksi (emt.).

Holistisessa resurssinäkemyksessä (Hellström 2001) luonto on muutakin kuin raaka-ainelähde ja luonnonvaroja ja myös alue kuten poronlaidun (Brox 1991, 2001; Kemppainen & Nieminen 1999) luetaan resurssiksi. Esimerkiksi poro on sekä resurssien käyttäjä että resurssi itse. Paikoilla on roolinsa ja merkityksensä paikallisessa elämismaailmassa. Paikallisesta näkökulmasta luonnonkäytössä onkin kyse alueista tai paikoista, jotka eivät näyttäytyä vain kvantitatiivisina pinta-alakysymyksinä, euroina ja tonneina, vaan muodostuvat voimakkaista symbolisten(kin) merkitysten kentistä, kotiseuduista sekä alue- ja paikkaidentiteetin resursseista.

Luonnonkäyttöön liittyy paljon odotuksia ja myös ristiriitoja. Samalla korostuu myös se, että luonto on yhteinen resurssi paitsi lappilaisille, myös monille muille. Lapin metsät ovat samanaikaisesti sekä Suomen taloudellisen hyvinvoinnin perusta (societal nature) että historiallinen olosuhde suomalaisen kulttuuri-identiteetin muodostumiselle (social natures) (Lehtinen 1991: 71). Lapin luonto ei näin olekaan vain lappilaisten luontoa, vaan siihen kohdistuu monia intressejä ja osallisuuksia myös Lapin ulkopuolelta. Sekä "Euroopan viimeiset erämaat" Lapissa että "maailman keuhkot" Brasiliassa ovat kasvavan kansainvälisen kiinnostuksen kohteena. Lapissa kohtaavatkin paikallisesti monet erilaiset luonnonkäyttöintressit ja alueen luonnon saamat merkitykset. Valkosen (2003a: 202) mukaan juuri ulkopuolisten intressien ja luontokäsitysten vaikutukset Lapin luonnonkäyttöön aiheuttavat konflikteja törmätessään luonnonkäytön paikallisiin tai alueellisiin erityispiirteisiin ja merkityksiin. Esimerkiksi luonnonsuojelu on konfliktialtis maankäytön muoto Lapissa paikallisen elämismaailman tarpeiden sivuuttamisen ja ulkopuolisten luonto- ja luonnonkäyttökäsitysten Lappiin tuomisen vuoksi (Lehtinen 2002).

Suopajärven (2001b) mukaan ympäristökamppailut voivat konfliktoitua fyysisiksiin yhteenotoiksi, mutta useimmiten taistelua käydään diskursiivisesti, määrittelykamppailuin. Retoriikka on ihmisten

tai ihmisryhmien välisiin ristiriitatilanteisiin liittyvä ilmiö, joka äärimuodoissaan on lähempänä konfliktia kuin järjestäytyntä toimintaa (Summa 1996). Retoriikan tutkimus on kiinnostunut siitä, miten kielellisten valintojen ja käytäntöjen kautta synnytetään todellisuutta, rajataan ratkaisuvaihtoehtoja ja luodaan sitoutumista tiettyihin ajatusmalleihin (emt.). Yhteiskunnallisena ilmiönä **politiikka** onkin paitsi yhteisten asioiden hoitamista, myös asioiden hoitamista itseä ja omaa ryhmää miellyttävällä tai oman ryhmän mielestä parhaalla ja oikeudenmukaisimmalla tavalla. Näin myöskään luontopolitiikka ja -politikointi eivät ole pelkästään yhteisen luontomme ja yhteiskuntamme parhaaksi toimimista ja toiminnan pelisääntöjen sopimista, vaan tasapainottelua kahden tai useamman näkökulman tai näkemyssuunnan välillä siitä, mikä on yhteinen etu luonnon käytön ja turvaamisen suhteen.

Tärkeä paikallisyhteisön näkökulma

Suopajärven (2001a) mukaan tutkimus ei ole ollut erityisen kiinnostunut ymmärtämään luonnonkäyttöä koskevissa ristiriidoissa paikallisten ihmisten asemaa tai toiminnan perusteita. Paikallisyhteisön näkökulmaa useammin tutkijat ovat olleet kiinnostuneita ympäristöliikkeiden toiminnasta ympäristökiistoissa ja paikallisten näkemykset ovat usein joutuneet taantumuksen ja taloudellisten intressien edistäjän rooliin. Esimerkiksi pohjoisen ihmisten paikalliset puheenvuorot on Suopajärven (emt.) mukaan tulkittu ”taantumuksen ääneksi takapajulasta”.

Paikallisyhteisöjen näkemysten tutkiminen on tärkeää siksi, että tutkimus antaa tutkittavilleen äänen (Suopajärvi 2001a). Paikallisyhteisöä ei pidä olettaa intresseiltään yhtenäiseksi (Aarsæther & Bærenholdt 2001), mikä tuo moniulotteisuutta aiheen tutkimiseen. Paikallisyhteisö on enemmän tai vähemmän jännitteinen kenttä, jonka hallinnasta käydään siihen osallisten kesken kamppailua. Tämä kamppailu ei (enää) ole ”vain poliittista taistelua perinteisessä mielessä”, vaan yhä useammin myös kamppailua kulttuuristen merkitysten ja niitä koskevien symbolien asemasta (Kontinen & Litmanen 1996).

Myös luontoalueiden ja luonnonvarojen käyttöä on tärkeää suunnitella paikallisyhteisön lähtökohdista käytön legitimitetin ja sosiaalisen kestävyuden saavuttamiseksi (esim. Järviluoma 1993: 10; Holm & Jentoft 2001; Wallenius 2001: 17-18). Valkosen (2003a: 206-208) mukaan tarvittaisiinkin paikantunutta luontopolitiikkaa (käsite Macnaghten & Urry 1998), jossa huomioitaisiin luonnon sosiaalinen ja kulttuurinen moninaisuus eli ne tavat, miten ihmiset puhuvat, käyttävät ja käsitteellistävät luontoa ja ympäristöä jokapäiväisissä aktiviteeteissaan, yhteisöllisesti ja paikallisesti. Saarisen (2001: 125-127) mukaan metsien monikäytön tutkimuksessa onkin viime aikoina korostunut käyttömuotojen yhteensovittamisen lisäksi erämaiden ja niiden käytön merkitys

paikalliskulttuurille ja –taloudelle sekä paikallisten käyttötarpeiden ymmärtäminen ja yhteensovittaminen erämaisten alueiden suojelu- virkistys- ja matkailuarvojen kanssa. Esimerkiksi muiden maankäytön muotojen vaikutusta poronhoidon harjoittamiseen on tutkittu Suomessa varsin vähän (Särkelä 2003: 46).

Perusteena luonnonkäyttöhankkeiden kannatettavana pitämiselle on poikkeuksetta yhteisön hyvä ja sen elämismahdollisuuksien turvaaminen (ks. esim. Autti 1996; Raitio 2000; Suopajarvi 2001b), mitä sillä käytännössä tarkoitetaan. Arvokeskustelua resurssienhallinnan tavoitteista ja paikallisten yhteisestä edusta eri hankkeisiin ja luonnonkäytön järjestämiseen liittyen on käyty aktiivisesti sekä politiikan kabineteissa että sanomalehtien sivuilla. Mikä siis on paikallinen käsitys? Onko ylipäättään olemassa yhtä lappilaisten etua, näkökulmaa ja mielipidettä? Tämän **tutkimuksen aiheena** ovat Lapin luonnonkäyttömuotojen suhteet sellaisina, kuin paikallisyhteisö tai –yhteisöt ne näkevät, kokevat ja esittävät: lappilaisten sosiaaliset semioosit eli yhteiskuntaa rakenteistavat merkitysjärjestelmät (Suoranta 2000) Lapin luonnonkäyttöön ja alueella esiintyviin kilpaileviin luonnonkäyttöintresseihin liittyen.

1.1. Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Keskeisin tutkimustehtäväni on selvittää eri maankäyttömuotojen ja etenkin niiden yhdistelmien merkityksiä paikallisyhteisö(i)lle Lapissa ja niiden vaikutuksia paikallisyhteisöön, ja miten tämä ilmenee lappilaisten ja eri kysymysten ympärille muodostuneiden julkisoiden luonnonkäyttöä koskevissa mielipidekirjoituksissa. Miten kirjoituksissa argumentoidaan luonnonkäytön järjestämiseksi eri tavoin, millaisia merkitysjärjestelmiä luonnonkäyttöön liittyy ja millaisia merkityksiä luonnolle ja sen käytölle annetaan? Tutkimusta ohjaavia taustakysymyksiä ovat, miksi ja kenelle Lapin luonnonkäyttö on ongelmallinen kysymys ja miksi Lappi on erityinen alue luonnonkäytön kannalta. Tutkimuksella pyrin vastaamaan myös kysymykseen millaisia samanmielisyyden alueita teksteistä voidaan ristiriitojen taustalta havaita ja koota yhteiseksi arvokokoelmaksi, jota luonnonkäytön järjestämisessä tulisi kuunnella.

Tutkimuskysymykset:

1. **DISKURSSIT:** Millaisia **diskursseja** Lapin luonnonkäyttöön 2000-luvun alkuvuosina liittyy? Millaisia merkityksiä luonnolle ja sen käytölle annetaan lappilaisten Lapin Kansaan kirjoittamissa luonnonkäyttöä koskevissa kirjoituksissa? Millä tavalla luonnonkäytöstä on asiallista keskustella?

2. *ARGUMENTAATIO*: Miten luonnonkäyttökeskustelussa on argumentoitu tutkimusjaksolla? Millä perusteella erilaisia luonnonkäyttömuotoja arvotetaan toisiinsa nähden? Millaisia konsensusia esiintyy **argumentaatioissa** periaatteina, joihin vetoaminen tai joiden tavoitteleminen eri tavoin on tutkimusjakson tilanteessa ollut Lapin Kansan yleisön ja luonnonkäyttäjien keskuudessa varteenotettavaa, asiallista ja toivottavaa?
3. *LUONNONKÄYTTÖMUOTOJEN SUHTEET*: Millainen **aluedynamiikka** on johtanut luonnonkäyttömuotojen suhteissa nykyiseen tilanteeseen, erityisesti poronhoidon suhteet muuhun luonnonkäyttöön? Miten nykyinen aluedynamiikan tilanne ilmenee tai esitetään luonnonkäyttökeskustelussa ja millaisena luonnonkäyttömuotojen ja niiden intressien suhteet näyttäytyvät 2000-luvun alun tilanteessa? Mistä tutkimusjaksolla on kirjoitettu? Millaisia ratkaisuperiaatteita ristiriitoihin ehdotetaan ja miten niitä perustellaan?

1.2. Tutkijan positio

”...[P]ystyäkseen tekemään laadullista tutkimusta, on ensin pystyttävä vastaamaan omaa identiteettiään ja paikkaansa koskeviin kysymyksiin.”
(Suoranta 2000)

Siinä missä moderni, positivistinen tiede on pyrkinyt esittämään puhdasta tietoa ilman, että tietävä subjekti on läsnä tiedonprosessissa, postmoderni tiedonkäsitys pitää arvovapaata eli neutraalia tietoa illusiona. Tavoittamattomaksi jäävän objektiivisuuden tilalle postmoderni ajattelutapa onkin tuonut tietämisen kontekstuaalisuuden: tietäminen on sidoksissa aikaan, paikkaan ja sosiaaliseen kenttään. Tietämisellä on siis ajallinen, paikallinen ja sosiaalinen luonne. Postmodernissa ajattelussa tietäminen on aina jonkun ihmisen/tutkijan tietoa, ja kaikella, mitä tämä henkilö voi tietää, on juurensa ihmisen ymmärtämysyhteyksissä kuten sosiaalisista suhteista tai muussa kokemuspöydässä (Heikkinen, H.L.T. 2001: 120-121). Tutkijan tulisi olla tietoinen myös tieteenalansa ”epistemologisesta tiedostamattomasta” ja sen myötä lähtökohdista tutkimuksen tekoon (Bourdieu & Wacquant 1995: 65). Myös Lapin Kansassa ja muilla foorumeilla käytävässä, luonnonkäyttöä koskevassa keskustelussa on usein esillä eri tahojen oikeus ja pätevyys osallistua luonnonkäyttökeskusteluun. Tutkielman aihepiiriin vuoksi lienee tarpeen tehdä lukijoille tiettäväksi myös tämän opinnäytetyön kirjoittajan lähtökohdat tutkimuksen tekoon.

Poronhoidon ja metsätalouden välisten konfliktien, voimalaitosrakentamisen ja luonnonsuojelun kaltaiset aiheet lienevät tuttuja kaikille lappilaisille. Minun ehkä erilainen suhteeni eli akateeminen kiinnostukseni resurssienhallinnan aihepiiriin ja etenkin lappilaisiin maankäyttökongflikteihin sekä poronhoitoon juontuu viimeistään opintoihini Tromssan yliopistossa, joiden innoittamana olen

kirjoittanut aihepiiristä myös kandidaatintutkielmani (Mettiäinen 2001). Ennen tutkimuksen teon aloittamista minulla on ollut käytännössä yhtä paljon tekemistä poronhoidon ja luonnon elinkeinollisen käytön kanssa kuin lappilaisilla nuorilla ja nuorilla aikuisilla yleensä. Nuoren akateemisen lappilaisen naisen näkökulmaani ovat rydyttäneet kokemukseni luonnosta ja luonnonkäytöstä hirvenmetsästyksen, marjojen ja sienten keruun, valokuvauksen, vaelluksen ja hiihdon parissa. Jonkinlaista kosketusta minulla on ollut myös metsätalouteen ja virkistyskalastukseen.

Lappilaisuus näkyy tekstissäni eräänlaisena paikallistuntemuksena ja esiymmärryksenä. Vaikka Lapissa on väkeä nykyisin vähemmän kuin Tampereen kaupungissa, alueellisesti tarkasteltuna Lappi on ulottuvuuksiltaan suuri ja olosuhteet erilaisia eri puolilla maakuntaa luonnonmaantieteellisten ja sosioekonomistenkin tekijöiden suhteen. Olenkin pyrkinyt muistamaan ja haluan korostaa myös tässä, että lähtöjäni sodankyläläisenä en välttämättä ole asiantuntija Käsivarren asioissa. Vaikka toisaalta paikallisuuteni auttaa ymmärtämään julkisen luonnonkäyttökeskustelun kielipelejä (vrt. Aikio et al. 1982), olen toisaalta mitä luultavimmin itsekin mukana niissä merkitysrakenteissa, joita tutkin. Esimerkiksi paikallisuuteni niin pohjoisimman kuin aivan eteläisimmän Lapin suhteen on enemmänkin kulttuurisen konstruktion nimeltä ”lappilaisuus” tuottamaa. Lapista poissa vietetyt vuodet ovat nähdäkseni antaneet etäisyyttä ja sen myötä ehkä objektiivisempaa näkemystä resurssienhallintakonfliktien vaikeaan aihepiiriin. Tällä en missään nimessä pyri väheksymään lappilaista näkökulmaa tiedon tuottamisessa, vaan päinvastoin paikallistuntemus on monissa aihepiiristä käymissäni keskusteluissa osoittautunut arvokkaaksi voimavaraksi tutkimuksen teossa. Olen pysytellyt tätä tutkimusta tehdessäni varsinaisen luonnonkäyttökirjoittelun ulkopuolella, mutta tutkimusprosessinkin aikana olen keskustellut luonnonkäyttöaiheista aina tilaisuuden tullen, myös tieteellisissä seminaareissa.

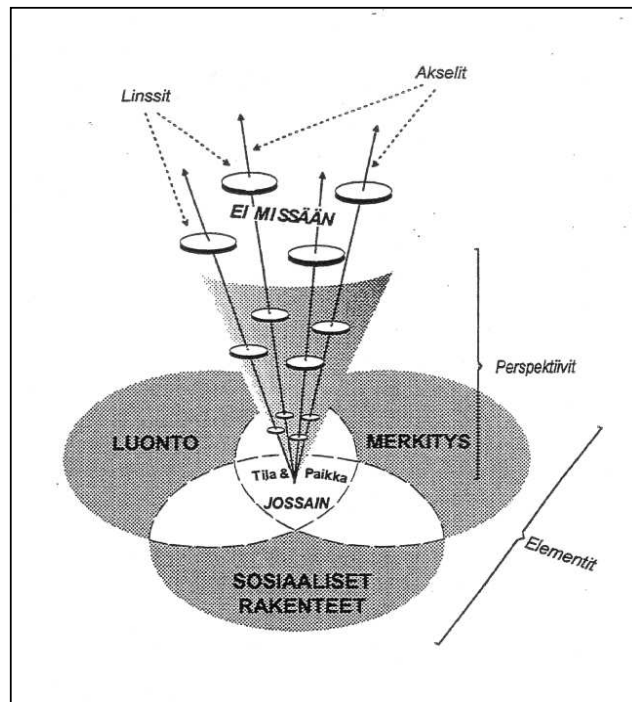
Lehtosen (1998: 219-220) mukaan tutkijoidenkin tulkinnat ovat vain tulkintoja. ”Ne eivät rekonstruoi joitakin ”viimekätisiä” merkityksiä, vaan konstruoivat eräitä reaalisia merkityksiä. Lukijoina tutkijatkin sijaitsevat tutkimillaan kentillä, ovat osallisia merkitysten muodostumisen prosessissa. Näin yhdeksi keskeiseksi tutkimusta ja sen väittämiä määrittäväksi kriteeriksi tulee tutkijoiden oma sijoittuneisuus, muun muassa heidän oma tiedonintressinsä. Merkitysten tutkimus ei tavoita objektejaan tutkimuskentän ulkopuolelta suunnatulla katseella.” Kun maailma on Lehtosen (emt.) Donna Harawaylta lainaaman vertauksen mukaan aina problemaattinen eikä lukkoonlyöty, se voi aina merkitä jotain muuta kuin mitä ajattelimme sen merkitsevän. Tällöin tarvitaan Lehtosen mukaan ”nomadista tutkijaa, jonka tieto on paikallista ja joka tarkastelee kriittisesti omaa rakentumistaan, joka lyhyesti sanoen on tutkijana osallinen tutkimassaan todellisuudessa”. ”Näin tutkimuksessa ei ole kyse mimeettisyydestä, objektien jäljittelystä, vaan aina jostakin positiosta ja näkökulmasta tapahtuvasta todellisuuden konstruoimisesta ja rekonstruoimisesta”.

Pyrkimyksenäni ja tavoitteenani onkin ollut tavoittaa uudenlaista ymmärrystä ja uusia tulkintoja Lapin luonnonkäyttöön kohdistuvien monenlaisten toiveiden, pelkojen, tavoitteiden ja myös ristiriitojen taustalla vaikuttavista käsityksistä ja löytää polkuja paikallisyhteiskunnan ja –yhteisöjen monenlaista hyvinvointia lisääviin ratkaisuihin.

1.3. Tutkimuksen kulku ja rakenne

Tutkimuksen rakenne

Tämän paikallisiin luonnon merkityksiin ja luonnossa tapahtuvien konkreettisten luonnonkäyttötapojen suhteisiin puretu-
van tutkimuksen ajatuksellista rakennetta voidaan kuvata Sackin (1992) maantieteellisen viitekehyksen avulla. Koska ”jossain” määrittäytyy luonnon, merkityksen ja sosiaalisten rakenteiden kohtauspisteeseen, se sijaitsee myös luonnon merkitysten, sosiaalisten merkitysrakenteiden ja luonnonkäyttötapojen ja -intressien kohtausalueella. Paikassa kohtaavat siis **sosiaaliset merkitysrakenteet, luonnonkäyttötavat ja luonnon merkitykset.**

Kuva 1 Sackin (1992) maantieteellinen viitekehys Saarisen (1997: 15) mukaan.

Luvut 2-5 keskittyvät tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen sekä tutkimusaineiston ja -menetelmien kuvaamiseen. Sackin maantieteellisen viitekehyksen elementtien mukaisesti käsittelen ensin Lapin luonnon eri aikakausina saamia merkityksiä ja näin aluedynamiikan vaikutuksesta eri aikoina tietynlaiseksi muotoutuneita käyttötapoja (luku 2). Luvussa pyrin retrospektiivisellä ja aluespesifillä näkökulmalla valottamaan niitä kehityskulkuja, joiden kautta luonnonkäyttö ja luonnonkäyttötavat ovat muotoutuneet Lapissa nykyisen kaltaisiksi ja millaisia historiallisia juuria 2000-luvun alkuvuosien konflikteilla on. Luvussa 3 tarkastelen luonnon tarjokkeiden (Jokinen, A. 2004) jakaantumista luonnonvaroihin ja tilaresursseihin ja määrittelen eräitä keskeisiä käsitteitä kuten konflikti, luonnonkäyttö, alueellinen resurssi ja alueresurssi. Luku 4 sisältää tutkimuksessa käytettyjen menetelmien kuvauksen, jonka jälkeen esittelen luvussa 5

aineistoni, keskustelen sanomalehtiaineiston yleisistä ominaisuuksista ja selvitän tämän tutkimuksen aineistoanalyysin kulun.

Varsinaisen empiirisen osan sisältävät luonnonkäyttökeskustelun sosiaalisiin merkitysrakenteisiin keskittyvät luvut 6 ja 7, joista ensin mainitussa tarkastelen aineistossa esiintyvää argumentaatiota ja viimeksi mainitussa esittelen identifioimani diskurssit. Viimeisessä luvussa (luku 8) pohdin tutkimuksen satoa ja kertaan vielä keskeisimpiä havaintojani tuloksista suhteessa aikaisempaan tutkimukseen. Olen jaotellut tutkimuksen viiteen osaan, joiden mukaisesti tarkasteltuna tutkimus rakentuu johdannosta (luku 1), tutkimuksen lähtökohdista ja teoreettisesta taustasta (luvut 2-3), menetelmien ja aineiston sekä aineistonkäsittelyn kuvauksesta (luvut 4-5), empiriasta (luvut 6-7) sekä diskussiosta eli päätelmistä (luku 8).

Käytän tekstissä jossain määrin englannin- tai norjankielistä termistöä suomenkielisten rinnalla. Menettelyni johtuu siitä, että Suomen kielellä termistö ei ole kaikilta osin vakiintunutta ja pyrin käyttämään tarkkoja termejä. Olen itse myös joutunut kääntämään joitakin termejä vieraskielisestä tutkimuskirjallisuudesta, kun valmiita käännöksiä ei ole aina ollut saatavilla. Näin lukijalle ei jää epäselväksi, mihin viitataan.

Eryteisesti empirialuvuissa 6-7 on runsaasti otteita tutkimusaineistoon kuuluvista lehtijutuista. Aineistositaatit on kirjoitettu sientäen ja kursivilla ja niiden lähdemerkintä noudattaa rakennetta lehden lyhenne, päivämäärä, jutun otsikko, kirjoittajan nimi tai nimimerkki, mahdolliset kirjoittajan taustaa koskevat tiedot (ammatti, kotikunta jne.) ja juttutyypin (mielipide, alakerta, puheenvuoro, uutinen jne.). Sitaatit on kirjoitettu siinä muodossa kuin ne ovat olleet lehdessä, eikä teksteissä olleita kirjoitusvirheitä ole korjattu. Mahdolliset selventävät lisäykset sitaatteihin on varustettu sulkumerkeillä sekä tutkijan nimikirjaimilla (IM). Lehtien lyhenteet käyvät ilmi lähdeluettelosta.

II TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

2. Luonnonkäytön dynamiikkaa Lapissa

”... [O]lemme itse olennainen toimija ja alueen luonnonkäytön historia on ollut jatkuvaa ympäristön ja sosiaalisen maailman muutosta, johon on osallistunut lukuisia erilaisia toimijoita, paikallisista kansainvälisiin.”
(Valkonen 2002a)

Tämän luvun tavoitteena on selittää ihmisen taloudellisen ja sosiokulttuurisen, hivenen ekologisenkin toimintaympäristön muutoksen kuvaamisella luonnonkäytön ja luonnonkäyttömuotojen suhteiden muodostumista Lapissa ja näin tarkastella sitä, millaisia viitteitä nykyisessä, 2000-luvun alun tilanteessa on aikaisempiin luonnonkäyttödynamiikan tilanteisiin ja vaiheisiin.

Luku sisältää katsauksen Lapin luonnonkäyttömuotojen historiaan ja niiden suhteiden kehittymiseen kirjallisuuden perusteella. Luvun tavoitteena on ankkuroida myöhempää diskurssi- ja argumentaatioanalyttistä tarkastelua (luvut 6-7) konkreettiseen luonnonkäyttöön. Tarkastelenkin nykyään keskustelun alla olevia teemoja kunkin luonnonkäyttömuodon osalta erikseen ja suhteessa toisiinsa sekä muutosten taustalla olevia sosioekonomisia, poliittisia ja muita yhteiskunnallisia tekijöitä. Kyseessä on katsaus pidemmän aikavälin kehityskulkuihin tämän tutkimuksen kannalta olennaisin osin, eikä se pyri olemaan kaikenkattava historiatieteellinen esitys. Tarkastelu ei kulje täysin kronologisessa järjestyksessä, vaan se koostuu todellisuuden tavoin useista samanaikaisista ja toistensa kanssa dialogissa olevista, toisiinsa suhteutuvista prosesseista.

2.1. Historian kehityskulut luonnonkäytön ymmärtämisen lähteenä

2.1.1. Historiatarkastelu osa hermeneuttista tutkimusotetta

Historiallinen perspektiivi kuuluu olennaisesti hermeneuttiseen tutkimusotteeseen. Myös resurssienhallintakonflikteja käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa turvaututaan usein hermeneuttisesti tilanteen historialliseen kuvaamiseen nykyisen tilanteen tai konfliktin ymmärtämiseksi ja selittämiseksi (ks. mm. Lehtinen 1991; Massa 1994; Pehkonen 1999; Niemi 2000; Suopajärvi 2001b). Esimerkiksi Lehtinen (1991) on kuvannut suomalaisen metsäteollisuuden

ja –talouden voimasuhteiden syntymistä selittääkseen Ylä-Lapin metsäkiistojen valtasuhteita ja Suopajärvi (2001b) on tarkastellut Lapin vesivoimarakentamisen historiaa Ounasjoen ja Vuotoksen tapausten kontekstiksi. Konfliktitilanteen historian selvittämistä suositellaan maankäytön konfliktien ratkaisemisessa (Peltonen & Villanen 2004: 48). Ruuttula-Vasarin (2004) mukaan Pohjois-Suomen valtionmetsien käytön historiasta voi löytää syitä ja historiallisen taustan monille nykyisille ongelmakohdille ja ”metsäsodille”.

Myös tässä tutkimuksessa pääpiirteittäin etenevä, luonnonkäytön kehityslinjoja ja muuta aluedynamiikkaa käsittelevä historiallinen katsaus on tarpeen Lapin luonnonkäytön nykytilanteen muodostumisen ymmärtämiseksi. Tarkastelen muutoksia Lapin luonnonkäytössä Heinisen (1999) aluedynamiikka-käsitteen kautta. Taustalla on myös Niklas Luhmannin ajattelu yhteiskunnan alasysteemien välisestä rajanvedosta ja sen tuloksena syntyneestä ja syntyvästä vuoropuhelusta, historiallisesta kommunikaatiosta. Vuoropuhelu ilmenee Heinisen (emt.) termin aluedynamiikassa ja sitä ilmentävät erilaiset ja muuttuvat painotukset ja tulkinnat luonnon järkevistä ja asianmukaisesta käytöstä (talous, oikeus,...).

Historiallista tietoa on Massan (1994: 270) mukaan käytetty argumentaatiossa usein todistamaan esimerkiksi, että ympäristöongelmista ei tarvitse kantaa huolta, koska ympäristö on aina muuttunut ja tulee aina muuttumaan. Viittaukset historian tapahtumiin ovat yleisiä Lapin luonnonkäyttöä koskevassa julkisessa keskustelussa. Historiallista tietoa käytetään luonnonkäyttökeskustelun argumentaatiossa ympäristöongelmien toisenlaiseen perspektiiviin laittamisen lisäksi myös ikimuisuuden ja ensimäisyyden tuoman erityisyyden ja etuoikeuksien puolustamiseksi. Pitkä perinne voi toimia myönteisen identiteetin perustana, mutta toisaalta menneisyydessä epäluottamusta herättänyt toiminta voi leimata toimijoita vieläkin. Luonnonkäytön historiasta ja perinteistä puhuminen voi myös kertoa nykypolville oman suvun menneisyydestä ja vahvistaa näin lappilaista identiteettiä.

Viimeaikaisen historian kirjoittamisessa on huomioitava eräitä haasteita. Hobsbawmin (1999) mukaan kukaan ei osaa kirjoittaa omasta elinajastaan samoin kuin voi ja täytyykin kirjoittaa aikakaudesta, jonka tuntee ainoastaan ulkokohtaisesti, toisen tai kolmannen käden tietojen perusteella, esimerkiksi aikakauden lähteisiin tai myöhempien historioitsijoiden teoksiin perehtymisen kautta. (emt.: 9.). Nykyhetkeä lähestyttäessä historiankirjoituksessa tullaan riippuvaisemmaksi päivä- ja aikakauslehdistä sekä määrääjain ilmestyvistä raporteista kuten talouskatsauksista, tilastoista ja muista hallitusten ja kansainvälisten järjestöjen julkaisuista (emt.: 11). Hobsbawmin (emt.) sanoin ”kukaan ei pysty tuntemaan kaikkea edes yhdellä suurella kielellä tuotettua tämän vuosisadan historiankirjoitusta samaan tapaan kuin esimerkiksi antiikin tai Bysantin keisarikunnan tutkija tuntee noina pitkinä ajanjaksoina kirjoitetun ja niitä käsittelevän

kirjallisuuden.” Myös saatavissa olevan, eritasoisen lähdeaineiston määrä on valtava ja ajallisesti kovin läheisistä tapahtumista voi olla vaikeaa hahmottaa olennaista.

Tulkinta historian kulusta ja siinä tärkeäksi nostettavista seikoista voi myös olla **osa määrittely(valta)kamppailua** (ks. esim. Massa 1994). Historiankirjoitus on perinteisesti ollut valtioiden, voittajien ja miesten historiaa, kun taas esimerkiksi naisten, perheiden tai sodan hävinneiden näkökulmasta tapahtumat voisivat tai olisivat voineet saada kovin erilaisia tulkintoja. Myös luonnonkäytön muuttuminen aluedynamiikan mukana olisi helppoa tulkita joko eräänlaiseksi jatkuvan täydellistymisen kehityskuluksi (”kehitys kehitty”) tai rappion alamäeksi (”ennen vanhaan oli paremmin”). Luonnonkäyttökirjoittelussa liitetäänkin usein ”kehitykseen” ja ”uudenaikaisuuteen” kriittistä myönteinen leima, tai sitten haikaillaan paluuta (paluun metaforisesta käytöstä ks. esim. Valkonen 2003a) luonnonläheiseen elämäntapaan nykyiseltä ”tuhon tieltä”. Molemmat tosin ovat kovin mustavalkoisia yksinkertaistuksia. Kiistatonta lienee, että luonnonkäyttöratkaisuilla ei jälkikäteen arvioituna ole aina ollut ennakoituja tai toivottuja seurauksia, vaan eriaikaisia epäonnistumisiakin on tullut. Niihin on historiassa kuitenkin kyetty aina sopeutumaan ja löytämään uusia ratkaisuja (Vehkamäki 2006: 17). Pyrinkin peilaamaan erilaisia kehityskulkuja, muutoksia ja ratkaisuja suhteessa **siihen, millaisina ne aikanaan ovat näyttäytyneet**, ja millaisena dialogina eli vuoropuheluna suurten linjojen muutokset voidaan nähdä aluedynamiikassa.

2.1.2. Aluedynamiikka muodostuu historiallisena vuoropuheluna

Maantieteen kiinnostuksen kohteena on paikka, joka on muodostunut abstraktin tilan merkityksellistyessä (Pehkonen 1999). Tila merkityksellistyy eri aikoina eri tavoin. Myös luonnonvaran tai alueresurssin määritelmään (esim. Gustavsen 1979; Buttell & Field 2002) kuuluu olennaisesti luonnon tarjokkeiden (Jokinen, A. 2004) tai luonnon- eli ekosysteemi-palveluiden (Abramovitz 1997) hyödyllisyys ihmiselle² *kulloisenakin ajankohtana*.

Aluedynamiikalla tarkoitan erilaisten poliittisten, sosiaalisten, taloudellisten ja luonnontieteellisten tekijöiden jatkuvaa muuttumista tietyllä alueella ajan myötä siten, että kulloinenkin aluedynamiikan tilanne tai vaihe (tiettyinä ajankohtana) on näiden tekijöiden samanaikaisesti ja samaan maantieteelliseen alueeseen kohdistuva yhteisvaikutus. Aluedynamiikka sisältää siis ajatuksen menneisyyden kehityskuluista nykyisen tilanteen pohjana ja nykyisten tapahtumien ja muutosten vaikutuksesta tulevaan aluedynamiikkaan.

² Resursseja ja luonnonkäyttöä tarkastellaan useimmiten antroposentrisestä näkökulmasta. Ekosysteemi-palveluiden ajatus on laajempi, joskin myös siinä ekosysteemien tarjoamia luonnonpalveluja voidaan tarkastella esimerkiksi siitä näkökulmasta, paljonko niiden korvaaminen ihmisvoimin tulisi maksamaan (Abramovitz 1997).

Aluedynamiikka syntyy Heinisen (1999: 26) mukaan usean toimijan samanaikaisesta läsnäolosta ja vaikutuksesta samalla alueella, ja sille on ominaista toimijoiden välinen verkottuminen, yhteistyö, erilaiset liittoutumat ja kilpailu sekä eturistiriidat, jopa konfliktit. Ne liittyvät pitkälti ympäristön ja ihmisen toiminnan väliseen suhteeseen ja ovat pääosin toimijoiden erilaisten tavoitteiden ja etujen välisiä ristiriitoja. Heininen (emt.: 300) kuvaa Lappia ja pohjoisia alueita käsitteillä monenkäytön alue, jaettujen luonnonvarojen resurssialue ja intressien ristiriita-alue.

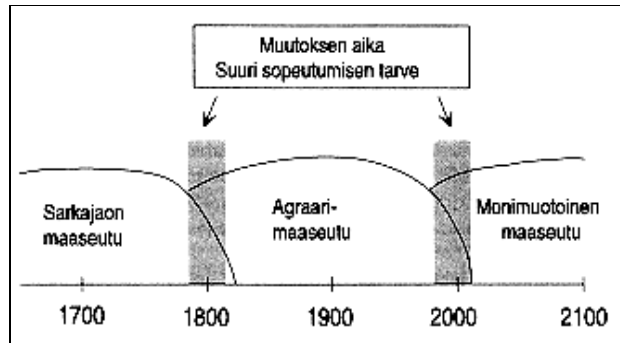
Aluedynamiikan tekijät voidaan jakaa **alueen sisäisiin** ja **ulkoisiin** sekä **välittömiin** ja **välillisiin** vaikutustekijöihin, jotka muuttavat luonnonkäyttöä ja tekevät luonnonkäytön ja sen järjestämisen yhä uusilla tavoilla ajankohtaiseksi, sekä tuottavat vallitsevia käytäntöjä muuttamalla myös suunnittelu- ja sovittelupaineita. Aluedynamiikan tekijät ovat eritasoisia ja myös vaikutuksiltaan ja voimakkuudeltaan erilaisia. (emt.). Luonnonkäyttö on muiden yhteiskunnan käytäntöjen tavoin muodostunut vastauksena yhteiskunnallisiin yms. muutoksiin, mutta myös suunniteltu kulloinkin optimaalisimmalta näyttävällä tavalla.

Vehkamäen (2003) mukaan esimerkiksi metsien käyttö on yhteiskunnan ja luonnon dynaamisten voimien vaikutuksen alainen historiallinen vuorovaikutusilmiö, jonka liikkeelle panevia voimia ovat olleet taloudellisen kasvun tavoittelemisen ja teknologian muutos. Metsien käytön dynamiikkaan kuuluvat Vehkamäen (emt.) mukaan mm. väestödynamiikka, sosiaalinen, taloudellinen ja poliittinen dynamiikka, ekologinen dynamiikka sekä teknologian muutos. Käyttämällä metsiä tavoitellaan ja edistetään hyvinvointia tavoilla, jotka vaihtelevat historiallisen tilanteen mukaan.

Luonnon eri käyttötapojen kannattavuus on vaihdellut aluedynamiikassa. Esimerkiksi Lapin pohjoisimmat metsät eivät olleet laajamittaisesti hyödynnettävissä oleva luonnonvara ennen kuin kannattavuuden nollaraja saavutti Saariselän pohjoispuolen maailmansotien jälkeen puun kysynnän kasvun ja kuljetuskustannusten laskun myötä (mm. Lehtinen 1991; Massa 1994). Metsien suojelua on pidetty Lapissa julkisessa keskustelussa metsätalouden valta-aseman seurauksena pitkälti metsien "hyötykäyttöä" eli metsätaloutta ja muuta tehokäyttöä (sekä alueen asukkaiden luonnonkäyttöä; Rytteri 2005) haittaavana ja rajoittavana (Valkonen 2003a), mutta erämaista maisemaa arvostavan luontomatkailun kasvun myötä esimerkiksi Muoniossa on vuosituhannen alussa haluttu suojella metsät metsätaloutta aluetaloudellisesti hyödyllisemmäksi arvioitua matkailuelinkeinoa sekä porotaloutta ym. varten.³ Valkosen (2001; 2003a) mukaan Lapin luonto nähtiin maailmansotien jälkeisessä tilanteessa tehohyödyntämisen kohteena, 1960-70-

³ Toisaalta on kuitenkin huomattava, että metsiensuojelu on saanut vastustuksen lisäksi myös kannatusta Lapissa (esim. Lehtinen 1991) ja erityisesti voimakkaita metsänkäsittelymenetelmiä on vastustettu jo 1970-luvulla (Reunala & Heikinheimo 1987). Varsinaisten mielipidemuutosten asemesta kyse voikin olla myös siitä, että suojeluyönteiset mielipiteet ovat laajoja vanhoja metsiä arvostavan matkailun nousun myötä voineet tulla näkyvämmiksi (ks. esim. Valkonen 2003a: 199).

luvuilta lähtien monikäyttöluontona ja 1980-90-luvulta 2000-luvulle tultaessa herkkänä arktisena luontona. Raition ja Rannikon (2006) mukaan Suomessa eletään parhaillaan metsien ja luonnon käytössä siirtymäkautta teollisesta ”jälkiteolliseen” aikaan. Tämä ei tarkoita, että teollinen rationaalisuus olisi väistymässä, vaan sen rinnalle ja haastajaksi on nousemassa muita luonnon käyttömuotoja. Tämä muutos vaikuttaa paitsi metsien eri käyttömuotojen keskinäisiin suhteisiin myös laajemmin yhteiskunnassa (emt.).

Kuva 2 Suomen maaseudun muutoksen pitkät aallot ja sopeutumistarve (Katajamäki 1991, cit. Selby et al. 1997: 7)

Suomen maaseutu elää parhaillaan murroskautta ja siirtymävaihetta agraarimaaseudusta kohti monimuotoista maaseutua (Katajamäki 1991, cit. Selby et al. 1997: 7). Tämä näkyy Lapissa esimerkiksi matkailukeskusten lähikylissä elinkeinorakenteen ja kylämaiseman muuttumisessa, kun matkailu on korvannut maa- ja metsätaloudesta menetettyjä työpaikkoja. Valkosen (2003a: 199) mukaan metsätalouden ja matkailun taloudellinen merkitys Lapissa on muuttunut siten, että matkailun merkitys on kasvanut ja vastaavasti metsätalouden merkitys on kaventunut. Kaikkiaan maaseudulla ja luonnonkäytössä on meneillään monia muutoksia, jotka aiheuttavat sopeutumistarvetta ja näkyvät myös diskursiivisessa kentässä. Tämä on yhtenä lähtökohtana myös aluedynamiikan tarkastelulle.

Aluedynamiikan käsitteessä keskeinen ajatus on myös tapahtumien **kohdistuminen tietyille alueelle**. Tässä katsauksessa alueellisena kohdennuksena on pääasiallisesti Lapin maakunta ja lääni taikka poronhoitoalue, jotka ovat kirjallisuudessa tyypillisimpiä aluejakoja. Pääasiallisena empiirisenä aineistona käytetyn Lapin Kansa -lehden alueellista ulottuvuutta on käsitelty luvussa 5. Sekä tutkimuskirjallisuudessa että sanomalehtiaineistossa ”Lapin luonnonkäytön” aluerajaus ja asioiden alueellinen konteksti vaihtelee. Niinpä katsauksessa mainittuja aluedynamiikan tekijöitä ei voi aina tarkasti paikantaa, vaan eri puolilla laajaa tarkastelualuetta katsauksessa mainitut aluedynamiikan tekijät ovat voineet kohdentua eri puolille laajaa tarkastelualuetta eri tavoin,

eriaikaisesti ja erilaisin vaikutuksin. Tätä ei nähdäkseni tarvitse pitää ongelmana, koska kiinnostavaa on myös luonnonkäytön alueellisten artikulaatioiden vaihtelu aluedynamiikan eri tilanteissa.

2.2. Pohjoisen luonnonkäytön muotoutumisen suuntaviivoja

2.2.1. Varhainen luonnonkäyttö Lapissa ja Pohjoiskalotilla

Lapin ja Skandinavian esihistoriasta, ensimmäisistä asukkaista ja heidän elinkeinoistaan on useita teorioita. Varmaa tietoa alueen ensimmäisistä asukkaista ja heidän elinkeinoistaan ei ole, mutta esimerkiksi Kehusmaa ja Onnela (1995) arvioivat Pohjoiskalotilla olleen asutusta jo lähes 8000 vuoden ajan eli pian jääkauden päättymisestä lähtien. Esimerkiksi Utsjoelta on 2000-luvun alkuvuosina löydetty arkeologista jäämistöä Komsan kulttuurista, jonka uskotaan asuttaneen Pohjoiskalottia jo ennen saamelaisia tai lappalaisia, jotka hekin ovat varmuudella olleet alueen asukkaita yli tuhannen vuoden ajan (emt.). Nämä kehittivät alueelle erinomaisesti sopineen metsästyksen ja kalastukseen perustuneen kulttuurin. Lapinkyljen puhtaita piirteitä voidaan esimerkiksi Kemin Lapissa seurata 1500-luvulta aina 1700-luvulle saakka. (emt.: 12).

Lapin ja Pohjoiskalotin **vanhimpina elinkeinoina** pidetään metsästystä, kalastusta ja keräilyä. Metsästettäviä riistalajeja ovat olleet esimerkiksi peurat, hirvet, metsäkanalinnut, vesilinnut ja turkiseläimet ja tärkeitä kalalajeja esimerkiksi vaelluslohi, -siika ja nykyisin osin väheksytty ”jänkäkoira” eli hauki. Alueen asukkaat ovat hyödyntäneet myös puuta ainakin rakennusten (esim. niliäitat, peuranpyyntiäidat, kodan tukipuut) ja tarvekalujen materiaalina sekä polttopuuna (Pihkala et al. 1986; Reunala & Heikinheimo 1987).

Poronhoidon alusta on useita käsityksiä. Alunperin poronhoito näyttää kehittyneen villipeuran pyynnistä, jossa poroa eli kesytettyä peuraa käytettiin houkutuseläimenä (Pennanen 2000). Pohjoismaissa poro on kesytetty todennäköisesti Skandinavian villistä tunturipeurasta (Nieminen & Pietilä 1999: 33, 44). Innovaationa poronhoidon katsotaan lähteestä riippuen syntyneen joko viimeistään noin kaksituhatta vuotta sitten (Pennanen 2000) tai 1300-1400-lukujen tienoilla (Nieminen & Pietilä 1999: 44, 48).

Poronhoidon **syntypaikasta** on esitetty ainakin kaksi teoriaa. Toisen mukaan poronhoito olisi levinnyt jeniseinsamojedien keskuudesta koko Euraasian sirkumpolaariselle vyöhykkeelle, ja toisen mukaan poronhoito on syntynyt neljässä erillisessä ”poronhoitokeskuksessa”, joihin luetaan saamelaisalue, nenetsien (samojedien) ja obinugrialaisten alue, evenkien alue sekä tšuktšien ja

korjakkien alue. Pennasen (2000) mukaan malli nomadistiseen poronhoitoon saatiin hevos- tai karjapaimentolaisilta. Poronhoito on yhteinen kulttuurielementti sirkumpolaarisille alkuperäiskansoille, ja kaikkiaan poronhoitajakansoja on sirkumpolaarisella alueella 22 (emt.). Kiinnostavaa kyllä, poronhoito ei ole ollut ruotsalaisten ja norjalaisten elinkeino, ja Ruotsissa ja Norjassa poronhoito-oikeus on rajoitettu saamelaisille ja lapinkylien (sameby) jäsenille⁴. Skandinaviassa poronhoitoa harjoittavatkin Pennasen (emt.) mukaan vain saamelaiset ja suomalaiset. Ero muihin Pohjoismaihin nähden johtuu Lapin asutushistoriasta (Kehusmaa & Onnela 1995).

Poronhoidon muodot ovat olleet erilaisia eri alueilla, eri puolilla Pohjoiskalottia ja Lappia (Nieminen & Pietilä 1999), ja innovaatiot ovat levinneet uusille alueille vähitellen. Täyspaimentolaisuuteen perustuva **suurporonhoito** alkoi Kempvaisen et al. (1997: 11) ja Pennasen (2000: 74-75) mukaan saamelaisten keskuudessa Kõlivooriston alueella, ja Ruotsin ja Norjan tunturialueilta suurporonhoito levittäytyi Suomeen vähitellen Enontekiön ja Muonion kautta (Kempainen et al. 1997). Käsitykset suurporonhoidon **alkamisajasta** nykyisellä Suomen poronhoitoalueella kuitenkin vaihtelevat. Yhden käsityksen mukaan täyspaimentolaisuus saavutti Suomen Lapin länsilaidan vasta 1600-luvun aikana, mutta toisen käsityksen (erityisesti Korpijaakon 1989, cit. Kehusmaa & Onnela 1995) mukaan Tornion Lapissa on ollut suhteellisen laajaa poronhoitoa mm. meren rannalle ulottuvine jutaamismatkoineen ”todennäköisesti jo keskiajalla” (emt.: 184). Niemisen ja Pietilän (1998: 48) mukaan Suomen Lapin alueen poronhoidosta on tietoa vasta 1500-luvulta alkaen.

Nykyistä poronhoitoaluetta vastaavalla alueella on hoidettu poroja 1700-luvulta lähtien (emt.; Kempainen et al. 1997: 11). Poronhoitotavat ovat vaihdelleet alueellisesti, mikä liittyy myös niiden luonteeseen sosiokulttuurisina käytäntöinä. Siinä missä osa poronhoitoa harjoittavista kansoista tai ryhmistä on suosinut suuria porokarjoja, toisilla poroja on ollut vähemmän ja niiden merkitys on voinut olla suurempi vetoeläimenä ja peurojen houkuttelussa kuin poronlihantuotannossa, kuten Kemin Lapissa 1600-luvulle saakka (Kehusmaa & Onnela 1995: 187). Poromäärät ovat kuitenkin olleet kaikkialla varsin pieniä aina 1800-luvun alkupuolelle saakka (Nieminen & Pietilä 1998).

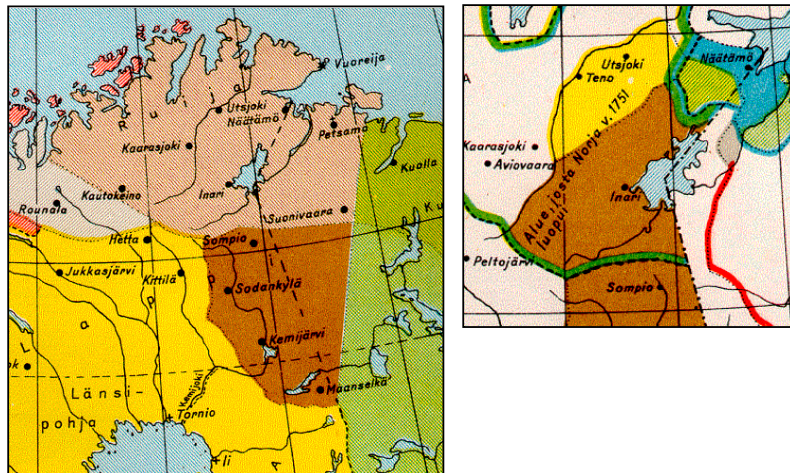
Myös suomalaiset uudisraivaaja-talonpojat kehittivät poronhoidosta oman sovelluksensa (Massa 1994; Kehusmaa & Onnela 1995). Kempvaisen ym. (1997: 11) mukaan suomalaiset uudisasukkaat ja talonpojat omaksuivat poronhoidon elinkeinokseen jo varhain, ja poronhoito levisi heidän mukanaan ja keskuudessaan kauaksi saamelaisten asuinalueilta. Kempvaisen ym. (emt.)

⁴ Ruotsin lapinkyläjärjestelmä ei ole vailla ongelmia; esimerkiksi Isaksson (1997, 1999) on kuvannut lapinkylien ulkopuolelle jääneiden mutta saamelaiseksi itsensä identifioivien henkilöiden tuntemia vääryyden kokemuksia luonnonkäytön ja kulttuurin harjoittamisen oikeuksien menettämisen suhteen.

mukaan kuningas Kaarle IX:n toimeksiannosta poroja yritettiin 1600-luvulla kotiuttaa jopa Etelä-Pohjanmaalle, siinä kuitenkin onnistumatta. 1700-luvun puolessavälissä poronhoito vakiintui suunnilleen nykyiselle alueelle, ja poronhoidon leviämistä etelämmäksi jarrutti Alaruikan (1964, cit. Kempainen et al. 1997: 11) mukaan asutuksen tiheys sekä jäkälämaiden väheneminen.

2.2.2. Rajanvetoja ja uusia asuinpaikkoja

Pohjoiskalotti oli pitkään ei-kenenkään-maata, ja nykyisen Suomen Lapin alueen asukkaita verotettiin aikojen kuluessa niin Tanska-Norjasta kuin Ruotsi-Suomesta ja Venäjältä. Ruotsi-Suomen kuningas Kustaa Vaasa oli julistanut asumattomat maat ”Jumalan, Kuninkaan ja Kruunun omaisuudeksi” jo vuonna 1542, jolloin sai alkunsa valtion maanomistus (Metsähallitus 2004b). Valtioiden rajat olivat kuitenkin edelleen selvittämättä.

Kuvat 3 ja 4 Muuttuvat rajat ja hallitsijat: Keskiajalla ja ensimmäisten Vaasa-sukuisten hallitsijoiden aikana (vasemmanpuoleinen kartta) nykyistä Suomen Lapin aluetta hallitsivat useat valtiot. Esimerkiksi tummemman ruskea alue Maanselästä Sompion pohjoispuolelle oli ruotsalais-venäläistä yhteisaluetta ja vaaleanruskea alue Sompion pohjoispuolelta Jäämeren rannalle ruotsalais-norjalais-venäläistä yhteisaluetta. (Sarva et al. 1948: 16) Vuoden 1751 rajajärjestelyissä (oikeanpuoleinen kartta, emt.: 19) Norja luopui nykyisistä Inarin ja Utsjoen kuntien alueista (keltainen ja ruskea alue vihreän rajan sisällä). Kuvassa näkyy myös useita muita rajalinjoja vuosilta 1814, 1826 ja 1833.

Valtioiden mahdin vahvistaminen pohjoisessa erämaassa alkoi kiinnostaa alueen valtioita 1600-luvulla. Tähän liittyi olennaisesti asutuspolitiikka. Suuremmissa mittakaavassa uudisasutusta nykyisen Suomen Lapin alueelle alkoi tulla kuninkaan kehotuksesta, muun muassa merkittäviä veroetuja uudisasukkaille lupaavien Lapin asutusplakaattien v. 1673 ja 1695 jälkeen, joskin jo aikaisemmin Lapinrajan pohjoispuolelle oli siirtynyt väkeä ”Lannan” puolelta. Vuoden 1695 plakaatilla pyrittiin ehkäisemään ympäristöongelmia, joita savolaisten uudisasukkaiden harjoittama kaskeaminen oli ensimmäisen plakaatin jälkeen aiheuttanut. Kaskeaminen mm. tuhosi jäkäläköitä,

ja useimmiten kaskeajia kiinnostivat myös poron ravinnon kannalta parhaat maat (Kehusmaa & Onnela 1995). Laitumista kilpailivatkin tuolloin monin tavoin poro- ja karjatalous (Massa 1994: 174). Kruunun virkamiesten, kuten Lapin plakaatin isänä pidettävän Länsipohjan maaherran, saamelaisyntyisen Johan Graanin käsityksen mukaan saamelaiset ja suomalaiset uudisasukkaat olisivat pystyneet elämään samoilla alueilla toisiaan häiritsemättä, koska he harjoittivat täysin erilaisia elinkeinoja ja uudisasukkaat ottaisivat käyttöönsä niittymaat, joita poronhoito ei tarvinnut. Ruotsin Lapin olosuhteisiin perustunut käsitys osoittautui kuitenkin Kemin Lapissa paikkaansa pitämättömäksi; metsälappalaisten tai –saamelaisten erilaisen elinkeinorakenteen vuoksi suomalaiset uudisasukkaat kilpailivatkin samoista elinehdoista kuin saamelaiset. (Pihkala et al. 1986; Kehusmaa & Onnela 1995.) Esimerkiksi Massa (1994) sekä Kehusmaa ja Onnela (1995) ovat kuvanneet useita saamelaisten ja uudisasukkaiden välisiä alueiden ja luonnonvarojen käyttö- ja (tai) omistusoikeutta koskeneita kiistoja ja oikeudenkäyntejä.

Kansallisvaltioiden rajat Pohjoiskalotille piirrettiin vasta 1700-luvun puolenvälin tienoilla. Tällöinkin poronhoitajat saivat rauhassa kulkea kesä- ja talvilaitumilleen rajojen poikki. Vuonna 1852 Norjan raja kuitenkin suljettiin Venäjän yksipuolisella toimenpiteellä ja vuonna 1889 myös Ruotsin raja. Rajasulut aiheuttivat muutoksia vaeltavien poropaimentolaisten elämään: laitumet ja niiden vuotuinen kierto piti suunnitella uudelleen, kun meren rannalla sijaitsevat kesälaitumet tai sisämaan talvilaitumet jäivät rajan taakse. Jääskön (2003) mukaan ennen rajasulkuja Norjan puolelta tuli Suomen puolen talvilaitumille jopa 50 000 poroa ja vastavuoroisesti Suomen puolen porot jutasivat kesälaitumille Jäämeren rannikolle. Massan (1994: 177) mukaan kumpikin rajasulku johti laidunkriisiin. Nykyisen Suomen alueelle muutti näihin aikoihin porosaamelaisia Ruotsista ja Norjasta ja niihin Suomesta (ks. mm. Joonas 1989: 189; Kehusmaa & Onnela 1995).⁵ Tarkemman historiallisen selostuksen valtioiden välisistä rajanvedoista ja niiden vaikutuksista poronhoitoon ja asutukseen ovat kirjoittaneet esimerkiksi Aikio et al. (1982).

Eräänlaisena varhaisena matkailun muotona Lapissa voidaan pitää tutkimusmatkailijoita, jotka kiertelivät Lapissa ja kirjoittivat sitten matkakertomuksia näkemästään ja osin vain kuulemastaankin. Esimerkiksi Johannes Schefferuksen 1670-luvulla kirjoittama Lapponia levisi laajalti Euroopassa ja toimi esikuvana ja ennakkokäsitysten pohjana monille seuraajille kuten de

⁵ Kansallisvaltioiden alueista puhuminen on jossain määrin harhaanjohtavaa Pohjoiskalotin tapauksessa, jossa esimerkiksi Suomen Lapin aluetta on hallinnut milloin mikäkin valtio ja alueen väestö on ollut milloin minkäkin valtion kansalaisia (ks. esim. Jukarainen 2001: 137-138). Kuitenkin saamelaisten syyttäminen naapurivaltioista tulleeiksi siirtolaisiksi on yleinen saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien vastustamiseksi käytetty argumentti koko Skandinaviassa. Kehusmaan ja Onnelan (1995) mukaan Enontekiöltä nykyisen saamelaisalueen eteläosiin muuttaneet porosaamelaiset toivat mukanaan alueelle uudestaan saamen kielen ja kulttuurin, mutta erilaisen kuin alueen aikaisempi metsälappalaisten tai –saamelaisten kieli ja kulttuuri olivat olleet. Myös saamelaisryhmien elinkeinot ovat vaihdelleet, eikä kaikkien saamelaisten pääelinkeino ole ollut poronhoito. Esimerkiksi Jäämeren rannikon kalastajasaamelaiset (sjosamer) ovat käyneet kauppaa kalansaaliistaan ym. poro- tai tunturisaamelaisten kanssa, joita eivät pidä oikeina saamelaisina – ja toisin päin (suullinen tiedonanto Kåfjordissa Norjassa 2001).

Maupertuisille (Hautala-Hirvioja 2001). Varhaisten tutkimusmatkailijoiden julkaisemat matkakertomukset vaikuttivat pitkälti alueen ulkopuolisten käsityksiin Lapinmaan asukkaista. Osin matkakertomukset sisälsivät myös mielikuvituksen tuotetta (emt.).

2.3. Kohti teollistumista ja voimaperäisen luonnonkäytön alkua

2.3.1. Metsien uusi arvo puuntuotannossa

1800-luvun ja toista maailmansotaa edeltävälle 1900-luvun luonnonkäytön dynamiikalle Lapissa on punaisena lankana siirtyminen paikallisesta luontaistaloudesta kohti modernisaation, teollistumisen ja kansallisvaltiollistumisen sekä voimaperäisen luonnonkäytön elämismaailmaa. Erityisen tärkeä piirre Lapin kuten muunkin Suomen teollistumiselle on kytkeytyminen metsätalouteen ja puumarkkinoihin (Massa 1994: 198).

1800-luvulle asti pohjoisten metsien puuraaka-aineella oli ollut merkitystä lähinnä asukkaiden rakennus- ja polttopuun sekä tervanpolton käyttötarkoituksissa. Kun puutavaran kuljettaminen Kuusamosta ja Lapin perukoilta ei vielä kannattanut, satoisia peltoja antanut kaskeaminen oli puunhakuuta tuottavampi metsän käyttömuoto (Massa 1994: 158) samoin kuin loppopuiden kaataminen porojen ravinnoksi kevättalvella (Helle 1982). Vuonna 1850 puun hyötykäytöstä 91 % oli kotitarvekäyttöä ja vain 5 % meni vientiin ja 4 % kotimaan myyntiin (Ruuttula-Vasari 2004). Käsitys pohjoisista metsävaroista muuttui Massan (1994: 182-185) mukaan ratkaisevasti vuosina 1866 – 1905, jolloin liberalismista peräisin oleva käsitys metsien käytöstä ja kestävydestä yleistyi. Kun aikaisemmin valtaosaa napapiirin pohjoispuolisista metsistä oli pidetty suojametsinä, jotka haluttiin säästää uudisasutukselle tai kruununpuistoiksi, Lapin metsät saivat 1900-luvulle tultaessa uuden merkityksen, kun ne määriteltiin kokonaisuudessaan **talousmetsiksi**. Uudessa tilanteessa "[p]uu alettiin tavallaan nähdä "runkoina", taloudellista arvoa omaavina tavaroina, irrallaan metsien muusta arvosta ja merkityksestä" (Renvall 1914: 111, cit. Massa 1994: 185). Myös poroja varten kaadetuista puista alettiin periä maksu, mikä lopetti lyhyessä ajassa luppokaskien kaatamisen (Helle 1982).

1800-luvulla saikin alkunsa varsinainen palkkatyön ja voimaperäisen hyödyntämisen luonnehtima **metsätalous**, jolla on ollut ns. suurten savotoiden myötä vaikutusta lappilaiseen yhteiskuntaan laajemminkin. Savotat mm. toivat runsaasti lisää väkeä Lappiin eteläisemmästä Suomesta (Reunala & Heikinheimo 1987: 26). Ensimmäinen suursavottakausi pohjoisessa ajoittui vuosiin 1873 – 1875, jolloin sahatavaran hinta kohosi poikkeuksellisen korkealle Preussin ja Ranskan välisen sodan jälkeen. Toinen suursavottakausi käynnistyi lyhyen laskusuhdanteen jälkeen 1880-

luvulla ja Massan (1994) sanoin ”osoittautui kestäväksi” ajoittaisista lamavuosista huolimatta. Näihin aikoihin alkoi Lapin metsien edelleenkin jatkuva voimaperäisen hyväksikäytön aikakausi. Puutavara kuljetettiin ensin hevosilla jokien rannoille ja siitä eteenpäin puu kulki toukokuun ja elokuun välisenä aikana Kemijoen vesistön jokia pitkin kohti merta ja puuteollisuuslaitoksia. Puutavaran uitto jatkui yli sadan vuoden ajan, vuodesta 1874 aina vuoteen 1991 saakka, jolloin uitto lakkautettiin ympäristö- ja kustannussyistä ja puutavara siirrettiin kulkemaan kumipyörillä ja kiskoja pitkin.

Teollistumisen läpimurtovaiheen tärkeimpiä muutoksia Lapissa ovat Massan (1994: 198) mukaan teollistumisen ja luonnonkäytön kytkeytyminen puumarkkinoihin ja maatalouden modernisaatio. Massan mukaan **siirtyminen metsätalouteen** oli koko pohjoisimman Suomen kannalta ”äärimmäisen tärkeä askel”, jota ilman alueen asuttaminen nykyisessä laajuudessa ei olisi ollut mahdollista. Metsätaloudesta tuli **ensimmäinen elinkeino**, jota harjoitettaessa voitiin syrjäyttää ’suuremman edun’ nimissä valtionkin taholla ”taantuviksi ja alkeellisiksi tuomitut luontoiselinkeinot kuten lohenpyynti” (emt.). Metsätaloustalouden teollistuminen loi Massan (emt.) mukaan lähtökohdat ryöstötaloudelle esimerkiksi laajenevien metsänhakkuiden ja saastuvien vesistöjen myötä. Samalla Lappi kytkeytyi ajan myötä yhä tiiviimmin mm. puun ja metsätaloustuotteiden viennin ja öljyn tuonnin kautta valtakunnalliseen ja kansainväliseen talouteen, jossa Lappi on ollut valtakunnan periferiaa osana globaalia periferiaa, Suomea. (emt.: 140, 199). Metsätalous, esimerkiksi savotat, oli aluksi työvoimavaltaista miestyötä, ja vasta myöhemmin alkoi maa- ja metsätalouden koneistuminen, joka johti varsinaiseen modernisoitumiseen ja teollistumiseen.

Metsänhakuun menetelmissä oli metsätalouden alkuaikoina metsänhoidolliselta kannalta jälkeensä arvioiden selkeitä puutteita, ja ns. konsessiohakkuiden väljien ehtojen jäljiltä Lapin metsissä on nykyäänkin liian vähän täysipuustoisia keski-ikäisiä metsiä (Massa 1994: 186, viittaus useisiin lähteisiin). Reunalan ja Heikinheimon (1987: 29) mukaan Pohjois-Suomen konsessiohakuilla pilattujen metsien ja toistaiseksi hakkaamatta olleiden, yli-ikäisten ja luontaisesti huonosti uudistuvien metsien parhaina uudistuskeinoina pidettiin 1950-luvulla avohakkuita ja viljelyä. 1960-luvun lopulla todettiin uudistamisen onnistuneen odotettua huonommin kylmien kesien ja puutteellisten uudistamismenetelmien (mm. puuttuva tai vajaa maanmuokkaus, virheellisesti etelästä tuotu viljelymateriaali) vuoksi (emt.; Pohtila 1979a: 23). Ilmaston viilenemisen lisäksi viljelytaimistojen tuhot yhdistettiin julkisuudessa mielellään avohakkuualojen suuruuteen (emt.). Pohjois-Suomen avohakkuut joutuivatkin 1960-luvun lopulla voimakkaan arvostelun kohteeksi; julkisesti metsätaloustoimia ei Reunalan ja Heikinheimon (1987: 29) mukaan kuitenkaan arvosteltu vielä 1950-luvulla, jolloin hakkuuta suoritettiin. Ennen ensimmäistä maailmansotaa ei pohjoisessa harjoitettu varsinaista metsänhoitoa ollenkaan, siihen

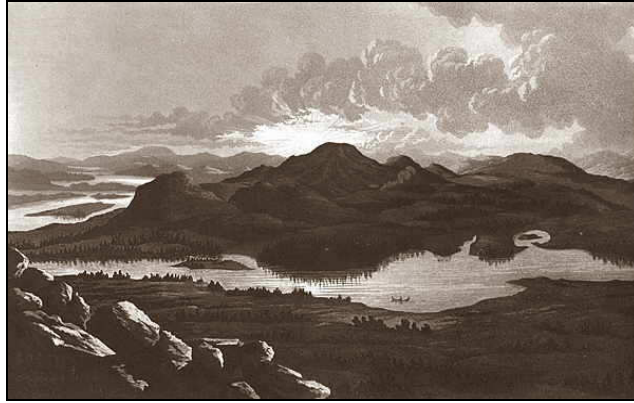
ei suunnattu valtion rahoitusta eikä pohjoisia metsätyyppejä ja hakkuumahdollisuuksia tunnettu tarpeeksi (Massa 1994). Ensimmäinen valtakunnan metsien inventointi (VMI) tehtiin vuosina 1921-24. Tätä kirjoitettaessa valmisteilla on ollut kymmenes inventointi.

Yhteiskunnallisten tekijöiden lisäksi myös **muutokset luonnonolosuhteissa** ovat olleet merkittäviä Lapin aluedynamiikassa ja luonnonkäytössä. Siinä missä 1860-luvun kylmät katovuodet aiheuttivat nälkäkuolemia, 1930-luvulla koettiin poikkeuksellisen lämmin ilmastojakso. Lämpöjakson aikana kasvukausi piteni huomattavasti ilmaston muututtua väliaikaisesti jopa 400-500 km eteläisempien alueiden normaalioloja vastaaviksi (Massa 1994: 195) ja näin vehnää voitiin viljellä jopa Pelkosenniemen korkeudella. Poikkeuksellisen lämmin jakso vaikutti myös metsän kasvuennusteisiin, millä oli vaikutusta metsänkäsittelyohjeisiin. Suotuisan ”ilmastonmuutoksen” jäätyä väliaikaiseksi Lapin metsiä käsiteltiinkin seuraavien vuosikymmenien aikana tavoin, jotka osoittautuivat myöhemmin joiltakin osin liian voimakkaiksi (emt.). Toisaalta metsänhoitomenetelmiä oltiin vasta kehittämässä (Pohtila 1979b).

Savotoiden aikaan sijoittuu myös Lapin **voimakas väestönkasvu** 1850-luvun 27 000 asukkaasta jopa 137 000 asukkaaseen toisen maailmansodan alkaessa. (Massa 1994: 183-185). Paitsi että savotat ja uitot työllistivät paikallisia ja muualtakin tulleita puun korjuu- ja kuljetustehtäviin, ne myös toivat maanviljelijöille tuloja maataloustuotteiden kasvaneen kysynnän kautta. Metsätaloudella olikin tärkeä merkitys myös yksityismetsänomistajille, joiden taloudelliseen asemaan ja toimeentulon vakauteen hakkuilla oli vaikutusta metsän arvonnousun myötä. Kehusmaan ja Onnelan (1995: 14) mukaan ”metsät ja savotat toivat (...) maatalouden sivutuloja, joiden varassa rakennettiin isompia navettoja, hankittiin ensimmäiset puima- ja niittokoneet sekä separaattorit ja sodan jälkeen traktorit, jopa emännille pesukoneet ja 1950-luvun metsäkaupat toivat sorateille yksityisautoja ja navettoihin lypsykoneet.” Metsätalouden merkityksen noususta huolimatta Lapin tulevaisuus nähtiin toiseen maailmansotaan asti maataloudessa, jonka epävarmuuskausia yksityisillä metsätuloilla voitiin tasoittaa (Massa 1994). Lapin väestönkasvuun vaikutti ennen sotia myös vuosina 1920-1944 Suomeen kuulunut Petsamon alue ja siinä nähdyt mahdollisuudet (Kehusmaa & Onnela 1995: 14).

Petsamon reitin matkailu käynnisti myös varsinaisen matkailuajakauden Lapissa 1920-30-luvuilla. Matkailua oli kyllä ollut Lapissa pienimuotoisesti jo satoja vuosia jo ennen Petsamon aikaa. Usein matkailu liittyi tuolloin tieteelliseen tutkimukseen. Aavasaksa ja Tornionjokilaakso laajemminkin olivat tulleet keskieuropalaiselle yleisölle tutuiksi ranskalaisen de Maupertuisin astemittausretken ja ryhmän kirjoittamien matkakuvausten perusteella jo 1730-luvulla (Sippola & Rauhala 1992: 82-83). Lappia teki tunnetuksi myös Giuseppe Acerbin kuuluisa Lapin-matka 1700-1800-lukujen taitteessa (Lapinkävijät 1999). 1800-luvulla Aavasaksanvaara oli tunnettu keskiyön

auringon katselupaikka ja sinne myös rakennettiin Lapin ensimmäinen varsinainen matkailurakennus, Keisarinmaja, vuonna 1883 (emt.).

Kuva 5 Keskiyön aurinko Aavasaksalla, piirros A. Skjöldebrand 1799 (Lapinkävijät 1999).

1930-luvulla Lappiin alkoi saapua myös hiihtomatkailijoita enteenä toimialan nykyiselle laajuudelle. Hiihtomatkailijoiden majoitus tapahtui matkailun alkuvaiheissa pitkälti yksityiskodeissa esimerkiksi Ylläksen matkailukeskuksen kylissä Äkäslompolossa ja Ylläsjärvellä Kolarin kunnassa (Tuulentie & Mettiäinen 2006) sekä Sirkan kylässä Kittilässä, jossa sijaitsee nykyisin Suomen suosituimpiin kuuluva matkailukeskus Levi (Niemelä 1999).

2.3.2. Luonnonkäyttöä aletaan säädellä valtiojohtoisesti

Puutavaran arvonnousuun asti valtionmetsät olivat olleet asukkaiden vapaassa käytössä. Huoli metsien tilasta johti **valtionmaiden metsänhoitolaitoksen**, ”kruununmetsälaitoksen” perustamiseen 1850-luvulla, Aleksanteri II:n aikana. Ensin, vuonna 1851, perustettiin maanmittauksen ylihallituksen yhteyteen väliaikainen metsänhoitolaitos, joka erotettiin vuonna 1859 itsenäiseksi metsähallitukseksi⁶ (Metsähallitus 2004a). Metsähallituksen tehtäviin kuului metsätaloustoiminta (puiden kaataminen ja uitto ostajalle) valtion metsissä, mm. ratapölkkyjen ja polttopuun toimittaminen rautateiden käyttöön (emt.). Metsähallinnon virkamiesten tehtäväksi tuli myös valvoa ja hallita kruununmetsien käyttöä, myös paikallisväestön metsienkäytön osalta. Tämä ei sujunut aivan ongelmitta. Ruuttula-Vasarin (2004) mukaan metsähallituksen ja pohjoissuomalaisten välillä oli kitkaa, epäluuloa ja jopa suoranaista vihaa jo 1860-luvulla, lähes metsähallinnon perustamisesta lähtien. Metsien vapaa käyttö loppui ja metsähallinto puuttui paikallisiin elinkeinoihin ja luonnonkäyttötapoihin, joista monet olivat perustuneet muinaisiin

⁶ Alun perin Metsähallitus kirjoitettiin pienellä alkukirjaimella muidenkin valtion virastojen tapaan, mutta nykyisin liikelaitostunut Metsähallitus kirjoitetaan suurella alkukirjaimella.

tapaoikeuksiin. Konkreettinen, käräjillekin johtanut kiistakysymys oli lehmien laiduntaminen valtion metsissä. Jo 1800-luvulla käytiin kamppailua siitä, ovatko kruununmetsät valtion metsätaloutta vai paikallista asutusta varten. (emt.) 1920-luvulla metsähallituksesta tuli maa- ja metsätalousministeriön alainen keskusvirasto, jonka tehtävänä oli ”hoitaa, valvoa ja edistää Suomen metsätaloutta” (Metsähallitus 2004b). Luonnonsuojelutehtäviä metsähallitukselle tuli vasta huomattavasti myöhemmin, kun vuonna 1992 luonnonsuojelusta tuli metsätalouden rinnalle toinen metsähallituksen päätehtävistä (Raitio & Rannikko 2006).

Metsien uudenlaiseen käyttöön reagoitiin 1800-luvulla lisäämällä metsien ja muiden luontoalueiden käytön kontrollia myös muulla tavoin. A. E. Nordenskiöldin vuonna 1880 esittämä ajatus ”**valtionpuistoista**” osui Rytterin (2005: 4) mukaan aikaan, jolloin ”oli käynyt ilmeiseksi, että ihminen muokkasi luontoa radikaalisti”. 1860-luvulla sahatavara ja terva toivat jo noin puolet Suomen vientituloista. Kovasti kasvaneita hakkuita kritisoitiin sanomalehdissä 1870-luvulla metsänhävitykseksi ja valiteltiin ”turhamaisuutta ja ylellisyyttä, jota metsän tuottamat miljoonat olivat tuoneet mukanaan” (Reunala & Heikinheimo 1987: 24). 1900-luvun alussa pohjoisimpaan Lappiin, metsänrajan tuntumaan levinneet hakkuut ja voimistunut muu ihmistoiminta olivat saaneet metsän katoamaan laajoilta alueilta ja metsänrajaseudun metsien uudistuminen oli todettu tutkimuksissa hitaaksi, jopa epävarmaksi. Vuonna 1922 säädettiin suojametsälaki metsänrajan alenemisen estämiseksi pohjoisimmassa Lapissa. (Pohtila 1979b: 11; Hyppönen et al. 2003: 32.) Ensimmäiset Suomen kansallispuistot, joista Lapissa Pyhätunturin ja Pallas-Ounastunturin kansallispuistot, perustettiin 1930-luvulla.

Suomen ensimmäiseksi varsinaiseksi luonnonsuojelualueeksi mainittu Mallan puisto perustettiin vuonna 1914 aluemetsänhoitaja J. Montellin aloitteesta (Rytteri 2005: 5). Eduskunnan 1920-luvulla hyväksymä luonnonsuojelulaki mahdollisti suojelualueiden tiukan suojelun ja luonnon hyödyntämisen estämisen, mukaan lukien liikkumisrajoitukset. Kuitenkin hallituksen esityksessä laiksi kiinnitettiin erityistä huomiota siihen, ettei yksityisen etua ja oikeuksia loukattaisi, ja näin käyttörajoituksista voitiin poiketa paikallisen väestön hyväksi (emt: 6). Painopiste vuonna 1927 perustettavaksi ehdotetuissa seitsemässä luonnonpuistossa ja neljässä kansallispuistossa oli Rytterin (emt.) mukaan selvästi luonnonpuistojen edustamassa tieteellisperusteisessa suojelussa. Suojeltavaksi esitettiin taloudellisesti vähäarvoisia alueita; miltei arvottomia tunturiseutuja, suojametsäalueita ja alueita, joiden uittosuunta oli kohti Venäjää. Taloudellisesti merkittävillä metsäalueilla suojeltaisiin vain vesistöjen varret. Paikallisten asukkaiden edut pyrittiin ottamaan huomioon; esimerkiksi paikallisten asukkaiden metsästykseseen ja kalastukseen sekä niittymaiden käyttöön ei puututtaisi siellä, missä niillä on huomattavaa merkitystä. ”Suden ja ahman tappaminen niin ikään sallittaisiin, kuten muidenkin petoeläinten tappaminen ja pyydystäminen niiden uhkaavassa määrässä lisääntyttä tai aiheutettua tuhoa.” Rytteri (emt.) korostaa

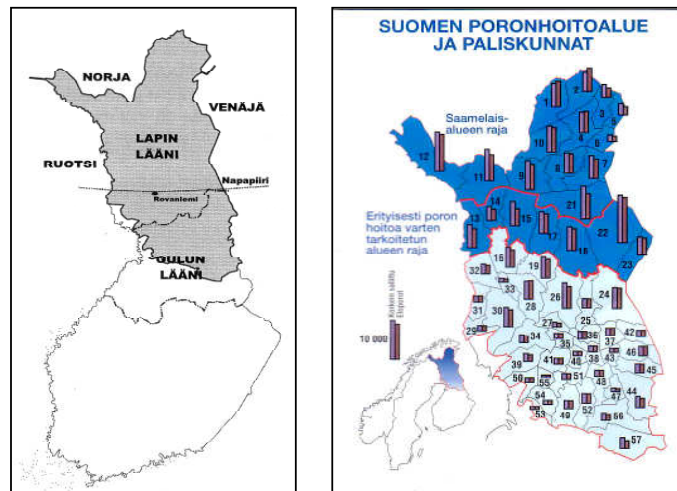
aikalaislähteeseen (HS 20.2.1927) viitaten, että ilman paikallisten oikeuksista huolehtimista lain hyväksytyksi saaminen eduskunnassa olisi ollut vaikeaa.

Ensimmäisiä luonnonsuojelualueita valmisteltaessa myös isojako oli vielä kesken. Ihmisillä oli odotuksia aluejakojen suhteen ja epäluuloja mahdollisten luonnonkäyttörajoitusten lisäksi myös metsähallituksen aikeita kohtaan (Rytteri 2005). Esimerkiksi Kainuussa perintötilojen sanottiin menettäneen väliaikaisessa jaossa maansa kruunulle mitätöntä korvausta vastaan (Ruuttula-Vasari 2004). Myös eduskunnassa epäiltiin metsähallituksen pyrkivän ehättämään isojaon edelle, tarkoituksenaan määrätä yhteiskunnan käyttöön alueita, jotka muuten siirtyisivät tuloillaan olevassa jaossa talollisille. Rytterin (2005: 8) mukaan tämä näkemys heijasti selkeästi pohjoisen syvään juurtunutta epäluuloisuutta metsähallituksen toimia kohtaan. Pohjois-Suomen kunnissa kiisteltiin jatkuvasti valtion maiden luovuttamisesta yksityisille ja erityisesti maalaisliitto halusi enemmän valtion maita yksityisille asutusta varten sekä talonpoikien lisämaiksi. Metsähallitus nähtiinkin Rytterin (emt.) mukaan maalaisliiton piirissä valtion metsien asuttamisen vastustajana ja sen roolia haluttiin kaventaa. Samaan aikaan sijoittuu maalaisliiton kannatuksen kasvu Pohjois-Suomessa (Mylly 1989, cit. Rytteri 2005: 8).

Myös **poronhoitoa** säädeltiin jo tsaarin aikana. Poronhoitoa ohjaavia säädöksiä tiedetään tehdyn jo 1700-luvulla, mutta varsinaisen lainsäädännön piiriin poronhoito tuli vasta 1800-luvun lopussa (Kemppainen et al. 1997: 12). 1800-1900-lukujen vaihteessa poroa pidettiin Niemisen (Nieminen & Pietilä 1999: 196) ja Helteen (1982) mukaan metsien vihollisena ja turmiollisena metsän uudistumiselle, Helteen (emt.) arvion mukaan luppokaskien kaatamisen vuoksi, vaikka sitä tapahtuikin vain vähäisessä määrin ja vain muutamien vuosikymmenien aikana. Luppokaskien kaataminen muodostui Helteen (emt.) mukaan poromiehille liian kalliiksi puuraaka-aineen arvon nousun myötä, jolloin kaadetuista rungoista alettiin periä maksu. Vuonna 1898 Senaatti esitti määräyksiä valtion mailla tapahtuvaa porojen laiduntamista koskien sekä velvoitti poronomistajat perustamaan maantieteellisesti rajattuja paliskuntia (Sippola & Rauhala 1992: 44-45; Helle 2002). Säätelyn tavoitteena oli jo 1900-luvun alussa Keisarillisen Senaatin porolaidunkomissioonilla sananmukaisesti laidunten kestävä käyttö. Suuressa osassa eteläistä poronhoitoaluetta jäkäliköt oli todettu komissionin mietinnössä erittäin kuluneiksi jo 1900-luvun alussa ja syynä pidettiin ylisuurten poromäärien aiheuttamaa laidunten kulumista (Helle 2002). Laidunongelmaa pyrittiin ratkaisemaan hallinnollisin toimenpitein.

Vuonna 1916 rajattiin poronhoitoalue ja määrättiin korkeimmat sallitut poroluvut osalle paliskunnista. Ensimmäinen yhtenäinen poronhoitoa koskeva säännöstö oli vuonna 1932 säädetty poronhoitolaki, jossa kehitettiin poronhoidon organisaatiota ja mm. poromerkkijärjestelmää. Valtion budjetista ryhdyttiin osoittamaan määrärahaa poronhoidon tukemiseksi, ja vastapainoksi valtion

oikeudet johtaa ja valvoa poronhoitoa lisääntyivät. Lappi erotettiin omaksi läänikseen Oulun läänistä vuonna 1938, joten poronhoitoalue ulottuu nykyisinkin kahden läänin alueelle ja poronhoito on kahden lääninhallituksen valvonnassa. Vuoden 1932 poronhoitolakia uudistettiin vuosina 1948 ja 1968; vuonna 1948 aloitti toimintansa maa- ja metsätalousministeriön alainen Paliskuntain yhdistys (Kempainen et al. 1997: 12). Poronhoitajien asumisolojen parantamiseksi säädettiin porotilalaki vuonna 1969. Poronhoitolain (1990/848; Joonas 1993) mukaan poronhoitoa on lupa harjoittaa maan omistus- ja hallintaoikeudesta riippumatta koko poronhoitoalueella. Poronhoitoalueen pohjoisosissa sijaitsevalla erityisesti poronhoitoon tarkoitetulla alueella ei valtionmaata saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuisi poronhoidolle *huomattavaa haittaa*.

Kuvat 6-7 Suomen poronhoitoalue (Kempainen et al. 2003) ja paliskunnat (Paliskuntain yhdistys 2002). Oikeanpuoleisessa kartassa ylimpänä tummempalla sinisellä punaiseen rajaan asti saamelaisalue, jonka lisäksi erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettuun alueeseen kuuluu seitsemän niin ikään tummempalla sinisellä merkittyä paliskuntaa (13, 14, 15, 17, 18, 22, 23). Pylväsdiaagrammit kuvaavat korkeimman sallitun ja toteutuneen poromäärän suhdetta paliskunta-kohtaisesti (emt.).

Voimassa oleva poronhoitolaki on vuodelta 1990. Kun vuoden 1932 laissa poronhoito-oikeus rajattiin poronhoitoalueella asuviin Suomen kansalaisiin, kansainvälistymisen myötä oikeus poronhoitoon on laajentunut. Nykyään poroja voivat omistaa poronhoitoalueella asuvat Euroopan talousalueen kansalaiset. Suomen EU-jäsenyys sopimus antaa kuitenkin mahdollisuuden rajoittaa poronhoito tulevaisuudessa vain saamelaisten elinkeinoksi (Raasakka 1996).

Helten (1982: 147) mukaan porotalouden ja puuntuotannon väliset suhteet ovat hirtäneet periaatteessa koko sen ajan, kun Pohjois-Suomen puulla on ollut taloudellista arvoa. Kuitenkin, vaikka 1800-luvulla ja 1900-luvun alkupuoliskolla poroja syytettiin lähestulkoon kaikista metsätuhoista (emt., ks. myös Pohtila 1979b: 12), nyttemmin ”syytettujen penkillä istuvat puolestaan puuntuotannosta vastaavat, eturivissä laajoilla pinta-aloilla toimiva metsähallitus” (Helle 1982). Täydellistä synninpäästöä porot eivät ole vielä 2000-luvullakaan saaneet, vaan porojen

vaikutukset mm. maan kulumiseen ja pohjoisten tunturikoivujen tunturimittarituhoista selviämiseen ovat edelleen esillä ajoittain (ks. luku 6.1.).

2.4. Sotakorvauksista kohti perustuotannon ja luontoelämysten Lappia

2.4.1. Voimaperäisen luonnonkäytön aikakausi sotien jälkeen

1900-luvun ensimmäisen puoliskon merkittävimpiä ja toisen puoliskon aloittavia aluedynamiikan tapahtumia olivat maailmansodat, jotka vaikuttivat mm. valtakunnan aluerajoihin ja sitä kautta niin vesivoiman kuin puuresurssien saatavuuteen. Toista maailmansotaa seurasivat aluemenetykset ja sotakorvaukset, jälleenrakennuskausi, pitkä talouskasvun kausi sekä maaseudun rakennemuutos (Massa 1994).

Toisen maailmansodan alueluovutusten myötä Neuvostoliitolle menetetyt metsävarat ja tehtaat nostivat Saariselän eteläpuolisten metsien arvoa, jolloin metsätalouden kannattavuuden nollaraja siirtyi Lapissa yhä pohjoisemmaksi ja metsätalous kiinnostui alueista, joiden puuston hyödyntäminen oli ennen ollut kannattamatonta (emt.: 225). Ennen pohjoisimpien metsien käyttöä olivat rajoittaneet mm. Etelä-Suomen metsiä huonompi puuntuotto ja kalliit kuljetuskustannukset (emt.). Toisen maailmansodan jälkeisten alueluovutusten yhteydessä menetettiin Neuvostoliitolle pian perustamisensa jälkeen myös vajaa kolmasosa ensimmäisistä, vuonna 1938 perustetuista kansallispuistoista (Rytteri 2005: 12). Suomen puolelle jäivät vain Pallas-Ounastunturin ja Pyhätunturin kansallispuistot sekä Pisavaaran ja Mallan luonnonpuistot (emt.). Vuonna 1956 perustettiinkin seitsemän uutta kansallispuistoa osin myös menetettyjä paikkaamaan (Metsähallitus 2004a).

Myös poronhoitajat kokivat laidunmenetyksiä toisen maailmansodan jälkeen uusien rajanvetojen myötä, Sallan kunnan itäosan ja ”toisen Käsivarren” eli Petsamon siirryttyä Neuvostoliiton alueeksi vuonna 1944. Petsamon alueen menettämisen vuoksi myös kolttasaamelaiset joutuivat muuttamaan ja heidät asutettiin Sevettijärvelle Inariin. Sotavuosina poromäärät alentuivat tuntuvasti tokkien jouduttua hajalle ja saksalaisten ruoaksi. Jonkin verran poroja kuoli myös miinoin. Massan (1994: 214) mukaan poromäärät romahtivatkin toisen maailmansodan seurauksena 1930-luvun yli 200 000 eläimestä alle sataantuhanteen. Sodan jälkeen poromäärät alkoivat jälleen kasvaa ja saavuttivat 1970-luvulle tullessa sotaa edeltäneet lukemat. Poromäärän maksimi saavutettiin vuonna 1991, jolloin poroja oli kaikkiaan 259 000. Syinä poromäärän kasvuun oli mm. Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuden aiheuttama laskeuma. Poromäärissä tapahtui käänne heti vuosina 1992-93, jolloin poromäärä laski 214 000:een (Paliskuntain yhdistys 2003).

Alueiden ja infrastruktuurin menetysten lisäksi myös **sotakorvaukset** olivat Suomen sodanjälkeistä todellisuutta. Sotakorvaukset sekä vauhdittivat Suomen teollistumista että tehostivat ja lisäsivät Lapin luonnonvarojen käyttöä. Toisen maailmansodan jälkeen Lappia pidettiin ”rikkaana luonnonvarakeitaana, johon Suomi luotti selviytyäkseen vaikeuksistaan” (Hustich 1955; Massa 1994: 141). Pohjois-Suomen tärkeimmät luonnonvarat olivat laajojen metsäalueiden tarjoama puuraaka-aine sekä vesivoima. Valkosen (2003a: 196-197) mukaan Lapin luonnonvarojen käyttöönotto näyttäytyi **sotienjälkeisessä tilanteessa** varsin yksimielisenä kansallisena tehtävänä, jonka tavoitteena oli selvitä sotakorvauksista ja jälleenrakentamisesta sekä rakentaa kansallista hyvinvointia ja eheyttä. Lappi oli köyhä, mutta rikkaiden luonnonvarojen alue. Sotienjälkeisessä tilanteessa Lapille tarjoutui kansallinen **raaka-ainetuottajan asema**, jonka kautta Lapissa tavoiteltiin myös alueen sosioekonomista kehittämistä tasapuolisesti osana valtakuntaa (emt.). Oma kiireellinen tehtävänsä oli läänin jälleenrakentaminen saksalaisten poltettua asumukset ja hävitettyä infrastruktuurin kuten sillat toisen maailmansodan jälkimainingeissa Lapin sodassa. Jälleenrakennuskausi suurine hankkeineen sekä mm. Karjalan evakkojen asuttaminen houkuttelivat Lappiin rakentajia, yrittäjiä ja asutustilallisia kaikkialta Suomesta (Kehusmaa & Onnela 1995: 14).

Valkosen (2003a) mukaan 1940-1950-luvuilla Lapin luonnonvarojen käytön tavoite oli ajan hengen mukaisesti **taloudellinen tehokkuus**, jota tavoiteltiin voimaperäisellä luonnonvarojen hyödyntämisellä. Metsien kohdalla tämä ilmeni uusien metsänhoito- ja käsittelymenetelmien ohella mm. siinä, että myös syrjäiset metsät otettiin tulevaa metsänkasvua parantavien metsänhoitotoimien piiriin. Hakuut ja metsien ”taloudellinen käyttö” levisivät 1900-luvulla yhä syrjäisemmille seuduille siten, että 1960-luvulla teollisuus osti puuta jo kaikkialta Suomesta. Metsänhakuut toivat syrjäseuduille hyvinvointia: tähän ajanjaksoon sijoittuu muun muassa Kemijärven sellutehtaan perustaminen. Hakkuiden leviämistä seurasi pian metsätalouden tehostaminen (Reunala & Heikinheimo 1987). 1940-luvulla oli vielä puhuttu luonnonmukaisesta metsänhoidosta, mutta 1950- ja erityisesti 1960-luvuilla avohakuut, metsän kylvö ja istutukset levisivät koko maahan, ja niitä seurasivat laikutus, kulotus, lannoitus, muokkaus ja auraus, vesakon kemiallinen torjunta ym. menetelmät. Samalla koneet alkoivat korvata miehen ja hevosen hakuissa ja muissa metsätaloustoimissa. (emt.; Pohtila 1979a).

Kuva 8 Perinteistä puunajoa suomenhevosella 1950-luvulla.

Suopajärven (2001b) mukaan Lapin modernisoitumisen ydin ei ollut niinkään teollistuminen kuin **koneellistuminen**. Koneellistuminen vähensi työvoiman tarvetta erityisesti metsätaloudessa ja muutti olennaisesti myös porotalouden kustannusrakennetta. 1960-luvulla poronhoidon uudeksi työkaluksi tuli moottorikelkka, 1970-luvulla mönkijä, 1980-luvulla moottoripyörä ja sen jälkeen jopa helikopteri. Samalla porotalouden kustannusrakenne muuttui raskaammaksi ja porotalous tuli riippuvaiseksi tai siihen alkoivat merkittävästi vaikuttaa maailmantalouden suhdanteet esimerkiksi öljyn hinnan kautta. 1960-luvulla poronhoidon arveltiin väistyvän kannattavampien ja modernimpien elinkeinojen tieltä (Raasakka 1996). Näin ei ole kuitenkaan käynyt.

Maaseudun rakennemuutos ja sen seurauksena esimerkiksi maatalouden keskittyminen suurempiin yksiköihin johti myös pienimuotoisen maatalouden väistymiseen yhteiskuntaa organisoivana periaatteena (Massa 1994: 140). Suopajärven (2001b) mukaan perinteisen lappilaisen elämäntavan murros kulminoituikin 1960-1970-lukujen taitteen suureen muuttoon, jolloin kymmeniä tuhansia lappilaisia muutti työn perässä Ruotsiin tai Etelä-Suomeen. 1960-luvulla Lapin väkiluku oli noin 210 000 henkilöä, mutta sen jälkeen luku on ollut laskeva. 1960-70-lukujen taitteen muuttoliikettä voidaan pitää suurimpana syynä Lapin väkiluvun laskemiseen (Keskimölo & Pirkonen 2006: 6). Joissakin Lapin kylissä kuten Sirkassa, Äkäslompolossa ja Ylläsjärvellä maatalouden tilalle oli muuttoaaltoon mennessä kehittynyt matkailun muodossa uutta elinkeinotoimintaa ja mahdollisuuksia. 1960-luvulla matkailussa nähtiin selviä kasvun merkkejä, mikä sai osan Ruotsiin muuttaneista palaamaan kotikyliinsä hyvinkin pian (Mettiäinen 2006a).

Maailmansotien jälkeiseen jälleerakennuksen ja modernisaation aikaan sijoittuvat myös paljon epäsovua aiheuttaneet **voimalaitosrakentamiset**.⁷ Aluemenetykset Neuvostoliitolle aiheuttivat paitsi metsien ja tehtaiden menetyksiä, myös vesivoiman vähenemisen lähes kolmanneksella

⁷ Vaikka olenkin jättänyt vesivoiman rakentamisen (käytännössä Vuotoksen) pääosin aineistoanalyysistä pois, käsittelen tässä lyhyesti myös sitä, koska voimalaitosrakentaminen on tärkeä osa Lapin modernisaatiokehitystä ja luonnonkäyttökustelua.

(Suopajärvi 2001b: 30). Teollistuvassa maassa paine korvaavan sähköntuotannon rakentamiseen oli suuri. Lapissa voimalaitosten rakentaminen käynnistyi Isohaaran voimalaitoksen rakentamisella Kemijoen suulle poikkeuslain turvin. Voimalaitos sai rakentamisluvan takaperoisesti vasta kesällä 1947; pato ja aukkosillat olivat olleet liikennöitävässä kunnossa jo vappuna 1946 (Vilkuna 1974, cit. Suopajärvi 2001b: 32). Voimalaitoshankkeessa käytettiin paikallisesta näkökulmasta myös kyseenalaisia keinoja, eikä jokivarren asukkaiden elämään kohdistuvia vaikutuksia huomioitu Suopajärven (emt.) mukaan lainkaan. Rakentamista vastaan taisteltiin oikeudessa turhaan ja asukkaiden lohisaaliiden menetyksiin vaadituista korvauksistakin käytiin kiistaa eri oikeusasteissa kolmekymmentä vuotta. 1970-luvun lopulla kiista johti ”harvinaislaatuiseen suoraan toimintaan”, kun lappilaisten kuuluisa ja sittemmin kulttuurin suuren kertomuksen aseman saavuttanut karvalakkilähetystö valtasi oikeusministeriön marraskuussa 1979. Tempauksen seurauksena yksi ”kolmikymmenvuotinen sota” päättyi, kun korvaukset lopulta maksettiin 1980-luvun alussa. (emt.: 4, 32-34; Torkko 1995: 64-67.)

Sähkön kysynnän kasvaessa edelleen Kemijoen vesistön voimalaitosrakentaminen jatkui. Suuraltaat Lokka ja Porttipahta rakennettiin 1960-1970-luvuilla. Esimerkiksi Lokan altaan alle jäi useita kyliä, joiden asukkaiden oli muutettava muualle. Lokan ja Porttipahdan tekojärvet hukuttivat alleen myös yli 63 000 hehtaaria ”porolappalaisten käyttämää laidunmaata” (Massa 1994: 243) Lapin paliskunnasta. Osittain veden alle jäi myös huomattava määrä puutavaraa, jonka korjuuta saati altaan raivaamista ei pidetty taloudellisesti kannattavana. Tekojärveen pystyyn jääneet puut hiersivät etenkin vesillä liikkujia, mutta niitä pidettiin myös puutavaran haaskuuna ja ilmeisesti myös hukattuja työllisyysvaikutuksia kritisoitiin. Pystyyn kuolleet, puoliksi hukkuneet puut kuuluvat edelleenkin vesivoiman rakentamisen historian kielteiseen kuvastoon (ks. myös Hihnavaara 2006). Suopajärven (2001b: 36) mukaan uutisointi Lokan allashankkeesta oli rakentamisen aikoihin hyvin kritiikitöntä siitä huolimatta, että hankkeen vaikutukset paikallisyhteisöön olivat merkittäviä: altaan alle jäävistä kylistä joutui muuttamaan pois noin 600 ihmistä. Moni toivotti kuitenkin voimalaitokset tervetulleiksi maakunnan elintason kohotessa sähkönsaannin ja työpaikkojen myötä. (emt.).

Lokan altaan säännöstelyn alettua raivaamatta jääneessä altaassa vuonna 1970, vesivoimalaitosten rakentamista tukeva yleinen ilmapiiri muuttui päinvastaiseksi ja 1970-luvun lopulla nousi laajoja vesivoiman vastaisia protesteja (emt.: 36-37). Ounasjoki suojeltiin vuonna 1983 paikallisten vaatimuksesta (emt.). Samoihin aikoihin Ounasjoki-hankkeen kanssa, energiakriisin jälkimainingeissa 1970-luvun puolessavälissä, esitelty Vuotos-suunnitelma sen sijaan on vielä viime aikoinakin ollut vuoroin myötä- ja vastatulessa. Vuotoksen allashankkeesta on tehty lukuisia poliittisia ja oikeudellisiakin ”lopullisia päätöksiä”, jotka on kuitenkin avattu muutaman vuoden sisällä päätöksestä uudelleen päätettäväksi. Esimerkiksi Suopajärven väitöskirjassa (2001b) kiistan esitetään saaneen lopullisen ratkaisunsa Vaasan hallinto-oikeuden

antaman Vuotoksen rakentamiselle kielteisen, Pohjois-Suomen vesioikeuden aiemmin antaman rakentamiselle myönteisen päätöksen kumoavan päätöksen myötä. Kuitenkin kamppailu asian ympärillä jatkui vielä, kunnes joulukuussa 2002 hanke haudattiin jälleen kerran ”lopullisesti” KHO:n hylättyä valituksen Vaasan hallinto-oikeuden antamasta päätöksestä. KHO:n päätöksen jälkeen alue on liitetty Natura 2000-verkostoon Kemihaaran suot –nimisenä. Vuotos-keskustelu ja pyrkimykset altaan rakentamiseksi ovat jossain määrin jatkuneet vielä tätä kirjoitettaessa vuonna 2006. Kemijoen haaroista Kitinen on rakennettu loppuun 2000-luvun alussa. Vuotoksen suuraltaan kariuduttua Kemijoki Oy on Lapin Kansan lehtitietojen mukaan keskittynyt Sierilän melko pienen voimalaitoshankkeen lisäksi lähinnä tuulivoiman suunnitteluun ja olemassa olevien voimaloiden uudistamiseen tehokkaammiksi. Myös Sierilän voimalaitoksen vastustamiseksi on herätelty kansanliikettä (v. 2006).

Kemijoen rakentaminen on ollut Suomen pitkäkestoisin vesivoiman rakennushanke. Rakennustyömaat tarjosivat paikkakuntalaisille työtä ja toimeentuloa, ja huippuaikana esimerkiksi Petäjäskosken rakennustyömaalla oli peräti 2 500 työntekijää (Suopajärvi 2001b: 35). Torkon (1995: 40-41) mukaan ”Kemijoen ja sen vesistöalueen voimalaloudellinen hyödyntäminen on ollut jättiläisurakka ja merkinnyt maakunnalle työtä ja toimeentuloa, joskin myös menetyksiä. Suurten etujen, tuhansien työpaikkojen ja kuntien verotulojen vastapainona ovat olleet merkittävät, tuhansien jokivarren ihmisten elämään vaikuttavat pysyvät haitat kuten lohennousun loppuminen ja sen myötä perinteisen jokivartisen elinkeinon loppuminen”. Voimalaitosaltaiden rakentamiseen liittyen kerrotaan Lapissa edelleen monista väärinkäytöksistä, esimerkiksi alkoholin avulla tai paikallisten tietämättömyyttä muuten hyväksikäyttäen pilkkahintaan ostetuista tiloista ja koskiosuuksista (ks. esim. Hihnavaara 2006). Näin voimalaitosaltaiden rakentaminen on paitsi hyvinvoinnin tuojan, myös epäluottamuksen herättäjän asemassa lappilaisessa sielunmaisemassa.

2.4.2. Uusi luontokäsitys haastaa tehokäytön

”Lapin yleisesti hyväksytyt kirosanat ovat avohakkuu, vesakkomyrkytys, metsäaureaus, tehometsätalous ja Kullervo Kuusela.”
Metsänhoitaja Matti Ahonen (Torkko 1995)

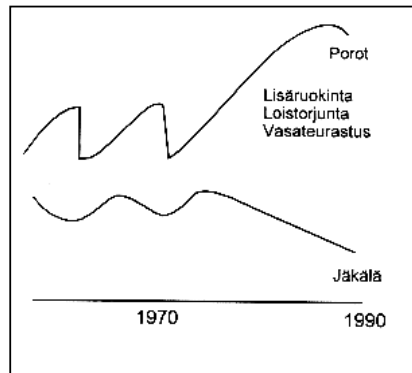
Metsätalous ja -teollisuus oli saavuttanut pitkäkestoisin hegemonisen aseman savotoiden myötä, mutta 1960-70-luvuilta lähtien metsien käytöstä alettiin esittää toisenlaisia mielipiteitä ja metsätalouden asema ykköskäyttötarkoituksena kyseenalaistettiin (Reunala & Heikinheimo 1987). Valkosen (2003a: 197-198) mukaan 1960-luvulle sijoittuu **merkittävä muutos asenneilmastossa** suhteessa luonnonkäyttöön Lapissa. Luonnonvarojen tehokkaaseen ja ”nykyaikaiseen” hyödyntämiseen perustuneen kehitysnostuksen jälkeen jouduttiin myöntämään, että ”luonnon

Erämaakysymys nousi julkisuuteen vuonna 1987, kun metsähallitus aloitti hakkuiden valmistelun Inarijärven itäpuolella Kessin erämaassa. Massan (1994) mukaan Kessin hakkuiden taustalla olivat Urho Kekkosen kansallispuistoa koskevan lain perustelut, joiden mukaan kansallispuiston vuoksi menetettävät työpaikat korvattaisiin Inarin kunnalle rakentamalla Paatsjokeen silta, joka mahdollistaisi hakkuut Paatsjoen pohjoispuolella ja näin turvaisi metsätyöpaikat Inarin kunnassa (Massa 1994: 259-261). Suunnitelluista hakkuista seurasi ankara kiista. Luonnonsuojelijoiden – niin inarilaisten kuin muualta tulleiden – ja metsähallituksen välinen riita pyrittiin ratkaisemaan asettamalla erämaakomitea pohtimaan tarvittavaa lainsäädäntöä. Komitea ”pyrki sovittamaan yhteen monia eri intressejä ja päätyi kompromissiin” (emt.). Mietinnön perusteella valmisteltu erämaalaki astui voimaan vuonna 1991, jolloin Lappiin perustettiin kaksitoista erämaa-alueita, pinta-alaltaan yhteensä noin 1,5 miljoonaa hehtaaria. Erämaa-alueilla pyrittiin luonnon monikäytön, luontaiselinkeinojen ja virkistyskäytön turvaamiseen, mutta arvostelua herätti erämaaliikkeen piirissä jo 1990-luvun alussa luonnonmukaisen metsätalouden salliminen noin kolmanneksella perustetuista erämaista. Massan (1994: 261) mukaan metsäteollisuuden ja luonnonsuojelijoiden tulkinnat ”luonnonmukaisuudesta” vaihtelevat suuresti. Kessin erämaakiistaa on tutkinut esimerkiksi Lehtinen (1991).

1980-luvulla taloudellisen nousukauden, elintason kohoamisen ja lisääntyneen vapaa-ajan seurauksena matkailusta alkoi tulla yhä useampien lomaviettotapa. 1980-luvulle sijoittuu myös 1960-luvulla alkaneen massamatkailun läpimurto ja merkittävä kasvukausi Lapissa. Tuohon asti matkailu oli ollut Lapissa melko pienimuotoista. Matkailukysynnän kasvu erityisesti talvimatkailussa johti suureen investointiaaltoon Ylläksen, Pyhä-Luoston, Levin ja Saariselän kaltaisissa kasvavissa tunturikeskuksissa. (Massa 1994: 219.) Viimeistään tässä vaiheessa matkailu syrjäytti tunturikeskuskylissä kuten Sirkassa, Ylläsjärvellä ja Äkäslompolossa perinteiset elinkeinot maatalouden ja metsätalouden (Tuulentie & Mettiäinen 2006). Kotimaiset suuryritykset ja yksityishenkilöt rakensivat luksusluokan kelomajoja tunturikeskuksiin ja myös kansainvälisestä matkailusta alettiin nähdä viitteitä. 1990-luvun alussa Neuvostoliiton hajottua ja idänviennin tyrehtyttyä Suomessa alkoi raju laskusuhdanne. Laman seurauksena tunturikeskusten hotelleja ja muita yrityksiä meni konkurssiin ja työttömyysluvut Lapissa kohosivat joissakin kunnissa jopa yli 30 prosenttiin. Pahimman laman hellitettyä Etelä-Suomessa pohjoisesta alkoi entisestään kiihtynyt muuttovirta etelän kasvukeskuksiin.

Poromäärät ovat vaihdelleet voimakkaasti mm. suotuisten luonnonolosuhteiden ja sotien vaikutuksesta. Toisen maailmansodan seurauksena puoleen supistunut porokanta kasvoi voimakkaasti 1970-luvulle asti. 1960-luvulta lähtien valtioneuvosto on vahvistanut kullekin paliskunnalle sallitut suurimmat poromäärät (Massa 1994: 214-215). Poromäärien kasvu on johtanut jäkälä- ja luppovarojen kulumiseen 1950-luvulta alkaen, mistä vallitsee pitkälti

yksimielisyys porotutkijoiden keskuudessa. Toisaalta poron kannalta parhaat, yli 100-vuotiaat luppometsät vähenivät vuosien 1920 ja 1980 välisenä aikana noin puoleen (Viitala 1992, cit. Massa 1994: 215). Ennen 1990-lukua suurin sallittu poromäärä ylittyi useana vuonna, Paliskuntain yhdistyksen mukaan elinkeinosta itsestään riippumattomista syistä kuten Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuus. Sen jälkeen eloporojen määrät ovat pysyneet suurimman sallitun määrän alapuolella (Torkko 1998: 111,170).

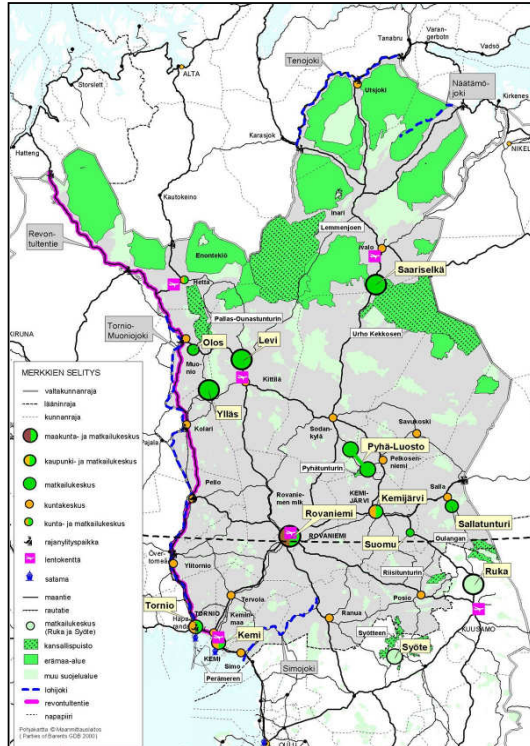
Kuva 9 Kaavamainen esitys porokannan suuruuden ja ravintovarojen välisestä suhteesta entisessä (1970-luvun puoleenväliin asti) ja nykyisessä poronhoidossa (Helle et al. 1998: 65).

Helteen (1982) mukaan 1960-luvun puolestavälistä lähtien, metsätaloustoiminnan muutettua metsäkuvaa yhä suuremmalla pinta-alalla poronlaidunkäytön kannalta epäedulliseen suuntaan, on syntynyt oikeastaan uusi tehokkaaseen talviaikaiseen lisä- ja hätäruokintaan perustuva poronhoitotapa. Metsäkuvan muutos kohti nuorempia metsiä ei olekaan suoranaisesti vaikuttanut porolukuihin, kuten Helle (emt.) tähdentää, mutta poronhoidon kustannusrakenteeseen lisäruokinnalla on ollut suuri vaikutus. 2000-luvulle tultaessa porojen ruokinta on yleistynyt ja lisäruokinnan kustannukset ovat saavuttaneet jopa neljänneksen teurastulon vuosittaisesta arvosta (Nieminen & Pietilä 1999: 196).

2.5. Luonnonkäyttö 2000-luvun molemmin puolin

2.5.1. Viimeaikaisesta tilanteesta

Viime vuosikymmenen aikana **matkailun** kasvu on ollut Lapissa huomattavan nopeaa kansainvälisestäkin tarkasteltuna. Myös matkailun ympäristövaikutukset ovat voimistuneet. Matkailukeskukset ovat usein sijoittuneet tuntureiden kupeeseen ja usein myös kansallispuiston välittömään läheisyyteen (Saarinen 1995).

Kuva 9 Lapin matkailun aluerakenne (Lapin liitto 2003a: 17). Suurimmat luontomatkailukeskukset sijaitsevat kansallispuistojen ja muiden merkittävien luontoalueiden yhteydessä. Kartasta puuttuvat v. 2005 perustettujen Pallas-Yllästunturin (laajennettu Pallas-Ounastunturin kansallispuisto) ja Pyhä-Luoston (laajennettu Pyhätunturin kansallispuisto) kansallispuistojen uudet aluerajaukset.

1900-luvun alkupuolelta 1960-luvulle saakka matkailun ja **luonnonsuojelun** intressejä pidettiin toisiaan tukevinä, koska luontoon perustuva matkailu pelasti luontoa muulta, enemmän tuhoa tuottavalta toiminnalta. Kuitenkin, kun massamatkailun kasvun myötä turismin haitalliset vaikutukset suojelualueisiin kuten kansallispuistoihin tiedostettiin, luonnonsuojelijat kääntyivät vastustamaan matkailua. Vuosituhannen vaihteessa matkailusta on tullut jälleen myös luonnonsuojelun kannalta hyväksyttävämpi toimiala, kun matkailijoita on koulutettu ympäristövastuulliseen käyttäytymiseen ja myös matkailun tuomat myönteiset aluetaloudelliset vaikutukset ovat tuoneet sille kannattajia (Sorsa 2004, cit. Toivonen et al. 2005: 17; Tuulentie & Järviluoma 2005: 72). Luonnonsuojelun vastustus on ollut ja on osin edelleenkin yleistä Lapissa, mutta kansallispuistojen perustamisella matkailukeskusten tuntumaan on viime aikoina ollut paikallisväestön keskuudessa laajaa kannatusta (emt.: 73).

Matkailukeskuksia ympäröivät luonnonalueet ovat useimmiten valtion omistuksessa. Sen sijaan Levi on perustettu yksityismaiden keskelle, yksityisten talousmetsien läheisyyteen, mistä on seurannut paitsi maakauppojen tuomia tuloja maanomistajille, myös matkailukeskuksen lähialueiden metsien käyttöä koskevia erimielisyyksiä (Mettiäinen 2006b). Saarelan (2003: 51) mukaan **porotalouden** ja matkailun intressit ovat metsien käsittelyn suhteen varsin yhtenevät. Matkailun ja poronhoidon yhteenlaskettu taloudellinen merkitys on esimerkiksi Ylä-Lapissa metsätalouteen verrattuna 6,7-kertainen (emt.).

Vuonna 1995 Suomesta tuli Euroopan unionin jäsen, minkä myötä esimerkiksi direktiivien ja liittymissopimuksen ehtojen kautta luonnonkäyttöön on tullut muutoksia uuden säädösten myötä. Esimerkiksi porojen teurastukseen liittyvät säännökset ovat johtaneet poroteurastamojen perustamiseen (Raasakka 1996), EU määrittelee porotalouden elintarviketuotannoksi (Paliskuntain yhdistys 2003) ja poronhoito-oikeus on laajentunut koskemaan kaikkia poronhoitoalueella asuvia ETA-kansalaisia. 1990-luvulla myös siirryttiin valtiojohtoisesta aluepolitiikasta ohjelmaperusteiseen alueelliseen kehittämiseen, jossa keskeisessä roolissa ovat maakunnan liitot ja osarahoittajana usein Euroopan unionin rakenne- ym. rahastot.

Porotalouden ja **metsätalouden** välillä on vuosituhaten alussa ollut ristiriitoja erityisesti Inarin alueella. Kiistely metsätalouden ja metsäkuvan muutoksen porotaloudelle aiheuttamasta haitasta on ollut yksi ns. Ylä-Lapin kiistan aihepiireistä. Suurimmat ristiriidat liittyvät päätehakkuisiin valtion metsissä. Kiistassa on kyseenalaistettu niin Paliskuntain yhdistyksen rooli poromiesten edunvalvojana ja poronhoidon sijoittuminen valtionhallinnossa kuin poron ruokavalio. Saamelaiskäräjät ovat korostaneet poronhoidon tärkeää asemaa saamelaiskulttuurin ylläpitäjänä ja esittäneet ainakin saamelaisporonhoidon siirtymistä ympäristöministeriön vastualueelle maa- ja metsätalousministeriön asemesta. Porotalouden ja metsätalouden kiistaan on kytkeytynyt myös ympäristöjärjestöjä kuten Greenpeace ja Luonto-Liitto, jotka ovat vaatineet suuria lisäsuojelualueita Pohjois-Suomen vanhoihin metsiin.

Vaikka Ylä-Lapissa onkin suojelualueita enemmän kuin muualla maassa, suojelualueiden ei katsota kompensoivan porotaloudelle metsätaloudesta ja muista maankäyttömuodoista johtuvaa laidunten menetystä, koska osa talvilaidunalueista on talousmetsissä. (Saarela 2003: 22-27, 34.) Pohjoisimman Lapin luonnonkäyttöristiriitojen on katsottu liittyvän myös saamelaisten maanomistus- ja käyttöoikeuskysymyksiin, ILO:n alkuperäiskansasopimuksen ratifiointiin. Saarelan (emt.: 53) mukaan saamelaisten maanomistus ei kuitenkaan ratkaisisi metsätalouden ja porotalouden välisiä kiistoja, koska saamelaisia työskentelee porotalouden lisäksi myös metsätaloudessa.

Luonnonsuojelualueiden perustaminen 2000-luvun alussa on liittynyt keskeisesti Euroopan unionin Natura 2000 –suojeluohjelmaan. Natura 2000:n suojeluperusteet ovat luonnontieteellisiä. Useimmat Lapinkin Natura-alueista ovat jo ennestään suojeltuja, esimerkiksi kansallis- ja luonnonpuistoja. Natura 2000-täydennykset ovat olleet voimakkaasti esillä 2000-luvun alussa, erityisesti Vuotoksen suunnitellun voimalaitosaltaan alueen eli suunnilleen Kemihaaran soiden Naturaan liittämisen osalta. KHO:n joulukuussa 2002 antaman, Vuotoksen rakentamiselle kielteisen päätöksen jälkeen alue on liitetty Natura 2000-verkostoon Kemihaaran suot –nimisenä.

Lajiensuojelun seurauksena monet pedot kuten sudet ja ahmat ovat lisääntyneet myös poronhoitoalueella. Samalla petovahingot ovat yleistyneet. Maakotkan suojelu on runsastuttanut kantaa, ja kotkan aiheuttamat porovahingot korvataan nykyisin reviiiriperusteisesti toisin kuin muiden petojen tappamat porot. Vuonna 2001 maasuorpedot tappoivat noin 2000 poroa, mikä vastaa noin kahden miljoonan euron petokorvauksia poronomistajille. Korvausten saaminen riippuu kuitenkin porojen jäänteiden löytämisestä (Kemppainen et al. 2003: 37).

Vuonna 1994 Metsähallitus muutettiin valtion hallintoviranomaisesta liikelaitokseksi, joka hoitaa liiketoiminnan ohella (valtion metsätalous, tonttien ja maa-aineksen myynti, matkailupalvelut) myös viranomaistehtäviä (riistaluvat valtionmaille, luonnonsuojelu) (Metsähallitus 2004a). Metsähallituslakia uudistettiin 1990-luvulla kahdesti, vuosina 1991 ja 1994. Vuonna 1993 säädetyllä ja vuonna 1994 voimaan astuneella lailla Metsähallitus muuttui valtion liikelaitokseksi, jolla oli edelleen esimerkiksi metsästys-, maastoliikenne- ja kalastuslaeissa määrättyjä viranomaistehtäviä. Laki kumottiin vuonna 2004 nykyisellä metsähallituslailla, joka astui voimaan vuoden 2005 alusta. Vuoden 2006 alusta astui lisäksi voimaan laki erävalvonnasta, joka on yksi Metsähallitukselle vuoden 2004 laissa määrättyistä tehtävistä (Savolainen 2005.) Vuonna 2005 perustettiin kaksi uutta kansallispuistoa, Pallas-Yllästunturin ja Pyhä-Luoston kansallispuistot, liittämällä vanhoihin Pallas-Ounastunturin ja Pyhätunturin kansallispuistoihin huomattavia lisäalueita.

Matkailun kasvun myötä luonnonkäytön intensiteetti on kasvanut matkailukeskusten lähiympäristössä merkittävästi, ja mm. matkailijoille tarjottavien aktiviteettien kasvaneen käytön vuoksi on tullut tarvetta suunnitella, ohjata ja luvanvaraistaa moottorikelkkailua ja muita aktiviteetteja luonnon kulumisen ja meluhaittojen ehkäisemiseksi. Luonnon **virikistyskäyttöön** on tullut muutoksia myös paikallisille asukkaille. Esimerkiksi moottorikelkkailu on rajoitettu virallisille reiteille poronhoitotöitä lukuun ottamatta. 2000-luvulla on keskusteltu myös jokamiehen oikeudesta: tulisiko oikeuden koskea sittenkään kaikkien suomalaisten tai EU-kansalaisten lisäksi myös kaikkia matkailijoita ja mikä on yksityismetsätalouden ja matkailun välisissä ristiriidoissa omistusoikeuden ja matkailun hyödyntämisen jokamiehen oikeuden suhde (vrt. Brox 2001). Lisäksi on pohdittu jokamiehen oikeuteen perustuvan teollisen tason marjanpoiminnan oikeutusta. 2000-luvun alkuvuosina on ollut esillä jälleen myös uhka lappilaisten vapaan metsästysoikeuden kaventamisesta. Torkon (1995: 30, 79) mukaan asia on ollut esillä ja lappilaiset puolustaneet oikeuksiaan toistuvasti. Esimerkiksi vuosina 1988, 1995 ja 2004 asia on ollut kamppailun kohteena (emt.). Metsästysoikeudet ovat olleet esillä myös uusien kansallispuistojen perustamisen yhteydessä.

Porotalous on ollut murroksessa uuden tekniikan, suurten ympäristömuutosten ja yhteiskunnallisten muutosten kuten EU-jäsenyyden myötä sekä erityisesti muuttumassa kohti tavanomaisia yritystoiminnan käytäntöjä (Raasakka 1996: 19-20; Nieminen & Pietilä 1999: 196). Omistajapohja on pirstoutunut ja resurssien niukkuuden vuoksi poronhoitajien määrää pitäisi supistaa. Porotaloudessa onkin käynnissä Suomen porotalousohjelmassa 2000-2006 (Paliskuntain yhdistys 1999) linjattu rakennemuutos kohti päätoimista elinkeinoa, jolloin poronhoitajien määrä pienenee ja porokarjan keskikoot kasvavat. Saamelaisten kotiseutualueella päätoimisia poronhoitajia on noin 500 henkeä. Koko poronhoitoalueella päätoimisia porotalousyrittäjiä on noin 700 ja sivutoimisia noin 800. (Saarela 2003: 22-27.) Kansainvälisellä tasolla (mm. EU) arvioidaan (Raasakka 1996) olevan intressejä painottaa erityisesti saamelaisten perinteisten elinkeinojen säilymistä. Porotalouden haasteet ovat osin uusia, osin samoja jo vuosikymmeniä. Esimerkiksi Lapin Tutkimuspoliittisessa ohjelmassa vuodelta 1975 (Lapin tutkimusseura 1975: 19) on mainittu, että porotalouden tuottavuutta heikentävät muun muassa laidunvarojen vähäisyys, loiset, kuumien kesien aiheuttama porojen heikko kunto sekä liikenne, pedot, eräät metsänhoitotoimenpiteet sekä ohjailematon massaturismi.

Poronlaidunten kuluneisuudesta vallitsee melko laaja yksimielisyys (esim. Nieminen & Pietilä 1999; Saarela 2003: 14; Kumpula 2006), mutta myös muu maankäyttö, kuten voimalaitosaltaat, matkailu ja etenkin metsätalous, on vähentänyt, pirstonut ja muuttanut porolaitumia laadullisesti huonompaan suuntaan (Sandberg 2001; Kumpula 2003, 2006; Saarela 2003). Myös yleisessä palkkakehityksessä mukana pysyminen luo poronhoitoon paineita lisätä tai tehostaa toimintaa. Ongelmana on 2000-luvun alkuvuosina ollut porotalouden korkeat kustannukset kun poronlihan hinta kuitenkin polkee paikallaan. Erityisesti syksynä 2003 uutisoitiin poronlihan poikkeuksellisen huonosta hinnasta ja menekistä.

Monet eri maankäyttömuodot ovat lisääntyneet pohjoisessa (Heininen 1999; Mikkola et al. 2002; Magga 2003; Raitio & Heikkinen 2003) ja näin kokonaisuudessaan maankäyttö on tehostunut huomattavasti ja sen intensiteetti on kasvanut paikoitellen suurestikin. Verrattuna esimerkiksi vuosisatojen takaiseen hyvin ekstensiiviseen luonnonkäyttöön ero on huomattava.

”Ristiriidassa ovat olleet perinteisesti metsätalous ja luonnonsuojelu, nyt enenevässä määrin matkailu ja metsätalous joissakin paikoissa, esimerkiksi Kätkässä Levillä, Muoniossa, Sallassa ja Rukalla, jotkut puhuvat, että Saariselälläkin. Pitää etsiä synergiaa, mutta joskushan tulee eteen myös nollasummapeli, jompi kumpi. Luontomatkailu kasvaa ja se perustuu jatkossakin koskemattoman, erämaisen luonnon mielikuviiin. Jos sellaista ei löydykään täältä jatkossa muualta kuin suojelualueilta, se herättää varmaan jatkossa ristiriitojakin.” (LK 12.2.2003, Luontomatkailu työllistää paikallisesti, luontomatkailun professori Jarkko Saarisen haastattelu)

2.5.2. Luonnonkäytön tulevaisuudenkuvia

Lapin maakunnan visio:

”Lappi on vetovoimainen, asukkaidensa rakastama, tunnettu ja luova pohjoisuuden osaaja kansainvälisissä yhteistyöverkostoissa. Laadukas ympäristö ja infrastruktuuri, hyvä saavutettavuus sekä vahvasti profiloiva imago ja turvallisuus tukevat yritysten kasvua ja lisäävät asukkaiden viihtyisyyttä. Vahvasti alueeseen sitoutunut yritystoiminta perustuu korkeaan osaamiseen, luonnonvaroihin ja erityisolosuhteisiin. Lappi on elämänvoimaa ja tunnetaan vetovoimaisesta luonnosta ja kulttuurista.”
(Lapin liitto 2006)

Lappi 2020 –maakuntasuunnitelmassa (Lapin liitto 2003b) yleisinä Lapin tulevaisuuden kehitysnäkymiin vaikuttavina tekijöinä pidetään tietoyhteiskuntakehitystä, EU:n laajenemista ja integraatiota, väestön ikääntymistä, globalisaatiota ja teollisuuden investointien keskittymistä halvemman työvoiman maihin sekä globaalien ympäristöongelmien ja ympäristötietoisuuden kasvua. Maakuntasuunnitelmassa visioidaan porojen laidunten elpyvän porolukurajoitusten, laidunkierron, lisäruokinnan ja metsätalouden kanssa tehdyn yhteensovituksen ansiosta ja porotalouden säilyttävän asemansa elinkeinona ja syrjäseutujen asuttajana, vaikkakin sen tulosta tulee entistä suurempi osa muusta kuin perinteisestä poronlihan myynnistä. SWOT-analysissä (emt.: 26) arvioidaan maakunnan jo olemassa oleviksi *vahvuuksiksi* sekä luonnonvarat että luonnonympäristö ja tulevaisuuden *mahdollisuuksiksi* matkailu, kaivostoiminta ja Lapin ympäristön arvostuksen kasvu. Metsätalouden ja –teollisuuden esitetään pysyvän maakunnan talouden yhtenä peruspilarina. *Uhkana* kaivostoiminnan tuomille mahdollisuuksille (emt.: 11) mainitaan luonnonsuojelu, jonka säädökset ehdottomasti tulkittuna voivat estää kaivostoiminnan kokonaan.

Lapin matkailun visiossa (Lapin liitto 2003a) Lappi on ”eksoottinen, turvallinen ja kansainvälinen osaavista yrittäjistä, palvelujen laatutasosta, monipuolisista aktiviteeteista, kulttuuritarjonnasta sekä puhtaista erämaista tunnettu ympärivuotinen toiminnan ja tarinoiden maa. (...) Lapin matkailu perustuu luontoon ja maakunta tunnetaan kestävä matkailun mallialueena.” Matkailua pidetään myös Lappi 2020 -maakuntasuunnitelmassa erityisesti Lapissa voimakkaasti kasvavana toimialana, jonka menestymisen edellytyksiä ei haluta vaarantaa. Esimerkiksi tuulivoiman rakentaminen tuntureille on maakuntasuunnitelmassa esillä energiantuotannon kohdalla, mutta ongelmaksi mainitaan riski matkailumaiseman muuttumisesta (Lapin liitto 2003b: 12). Tärkeimpänä matkailun vetovoimatekijänä pidetään jatkossakin luontoa, mutta tuotettujen, kuten kulttuurielämysten merkityksen suunnitellaan kasvavan. Myös poroelinkeinoon katsotaan kehittyvän matkailupalveluiden suuntaan (emt.: 13).

Lapin maakuntaohjelman 2007-2010 luonnoksessa (Lapin liitto 2006: 31) esitetään Lapin *vahvuuksiksi* luontoon ja luonnonkäyttöön liittyen muun muassa runsaat luonnonvarat, kaunis ja puhdas luonnonympäristö, erämaat, keskiyön aurinko, porot, runsasluminen kunnan talvi, voimakkaasti kasvava ja kansainvälistyvä matkailu sekä vapaa-ajan aktiviteetit. Muita vahvuuksia ovat esimerkiksi vahva perusteellisuus, alueellisesti kattava laadukas koulutusjärjestelmä, naapurimarkkinat Ruotsin, Venäjän ja Norjan suuntaan sekä moninainen kulttuuriperintö ja monikulttuurisuus. *Mahdollisuuksina* suunnitelmaluonnoksessa on mainittu esimerkiksi puhtaan luonnonympäristön arvostuksen kasvu, kansainvälistyminen ja EU:n pohjoisen ulottuvuuden politiikka sekä kasvu Lapin kärkitoimialoilla, joita ovat matkailu, kaivostoiminta, mekaaninen puunjalostus, erikoiselintarvike- ja luonnontuoteala, kylmä- ja talviteknologia, luovat alat sekä hyvinvointipalvelut. Erityisesti luonnonkäyttöön liittyy *uhka* pitkittyvistä ristiriidoista maankäyttökysymyksissä. Muut uhat liittyvät pitkälti väestökatoon ja globaaliin talouteen.

Lapin metsäohjelmassa 2006-2010 (Keskimölä ja Pirkonen 2006) Lapin metsäsektorin *vahvuuksiksi* on arvioitu esimerkiksi monimuotoisuuden ja monikäytön huomioiva metsien käsittely ja kohtalaisen laaja suojelualueverkosto (ekologinen kestävyys) sekä vapaa metsästysoikeus, poron vapaa laidunnusoikeus, jokamiehenoikeus ja luontomatkailu sekä työmahdollisuudet (sosiaalinen kestävyys). Taloudellisen kestävyuden kannalta vahvuuksia ovat mm. nuoren metsän hyvä kasvu ja kemiallisen metsäteollisuuden hyvä kansainvälinen kilpailukyky (emt.: 37). *Heikkoutena* pidetään muun muassa ankaria luonnonoloja ja siitä johtuvaa luonnon herkkyyttä metsien käytölle, töiden osittaista kausiluonteisuutta, ristiriitoja eri käyttömuotojen ja käyttäjien välillä sekä Lapin metsien, erityisesti valtion metsien joutumista kansainvälisen suojelukeskustelun keskipisteeseen. Tulevaisuuden *mahdollisuuksina* metsäohjelmassa pidetään esimerkiksi vahvaa osaamista käyttömuotojen yhteensovittamisessa ja talousmetsien hyödyntämistä matkailussa, työvoiman saatavuutta ja työtilaisuuksia sekä Metsähallituksen roolia. Tulevaisuuden *uhkina* pidetään kuitenkin metsien hoitamattomuutta ja raakapuun kansainvälistä hintakehitystä, saamelaisalueen ristiriitoja, ekologisen kestävyuden kannalta metsien käytön ylittämistä (hakuut, porot, hirvet, matkailu) ja metsien pirstoutumista metsäteiden ja reittien vuoksi sekä sosiaalisen kestävyuden kannalta ristiriitojen syvenemistä, kansainvälistä painostusta, metsänomistajakunnan ikääntymistä ja metsäteollisuuden supistumista Lapissa. (emt.: 37-38).

Porotalouden toimijoiden ja tutkijoiden muodostaman **Porotalouden tulevaisuusfoorumin** vuonna 2004 muotoilema porotalouden visio vuodelle 2024 on seuraava: ”Poronhoito on houkutteleva pohjoinen elinkeino, jonka juuret ovat pohjoisessa luonnossa. Se on aluepoliittisesti tärkeä ala Pohjois-Suomelle. Poron imago on vähintään yhtä hyvä tai parempi kuin nyt ja Lappi tunnetaan ensisijaisesti porosta. Poro on elintarvikkeena puhdasta lähiruokaa. Poromäärät ovat kestäväällä pohjalla (talvilaitumet) ja alan investoinnit ovat järkeviä. Alan keskittyminen on

kannattavaa. Toimijat ovat joko vain poronhoitoon keskittyviä ”suurporotilallisia”, usealla alalla toimivia monialayrittäjiä tai vain yhteen porotalouden osa-alueeseen (esim. teurastus, lihanjalostus) keskittyviä toimijoita.” (Meristö et al. 2004: 5.)

Suomen porotalousohjelmassa 2000-2006 kehittämistavoitteita ovat esimerkiksi paliskuntien suurimpien sallittujen porolukujen säilyttäminen vuosituhannen vaihteen tasolla vuoteen 2010 saakka ja osakaskohtaisten lukujen suurentaminen, porotalouden julkisuuskuvan parantaminen, porotalouslain ajanmukaistaminen ja säätäminen pysyväksi lainsäädännöksi sekä pysyvän petokorvausjärjestelmän ja polttoaineveron palautusjärjestelmän luominen. Suhteessa muihin maankäyttömuotoihin ohjelmassa tavoitellaan poronhoidon aseman vahvistamista pohjoisten luonnonvarojen ensisijaisena käyttäjänä. (Paliskuntain yhdistys 1999: 15-25.) **Paliskuntain yhdistyksen ja Suomen porotalouden vuoteen 2020 tähtäävässä visiossa** ”[p]orotalous tuottaa turvallista, korkealaatuista ja vastuullisesti tuotettua lihaa ja poronlihatuotteita. Porotaloudessa toimitaan kunnioittaen ihmisiä, eläimiä ja luontoa. Toiminnan jatkuva parantaminen ja kehittäminen johtavat kannattavaan ja kilpailukykyiseen porotalouteen. Suomi pyrkii edelleen olemaan johtava porotalouden kehittäjä maailmassa” (Paliskuntain yhdistys 2005: 6).

Nordregion raportissa (Sandberg 2001: 7-8) esitetty vuoteen 2015 tähtäävä skenaario yhteisresurssien hallinnan haasteista Pohjoismaissa ennustaa muun muassa pohjoisen periferian taantuvien alueiden infrastruktuurin kärsivän ja jopa pettävän turismin sesonkikausien aikana ja ilmastonmuutokseen liittyvän poronlaidunien koskevan kriisin yltyvän Pohjoismaiden saamelaidunien itsenäisyysjulistukseen ja johtavan siten poron vapautumisen liikumiseen alue- ja valtakunnallisten rajojen poikki. Nähtäväksi jää, onko tulevaisuus skenaarion mukainen. Mitään kehityskulkua ei nähdä väistämättömänä, vaan pikemminkin asioiden kehitys nähdään kilpailevien intressien jatkuvan valtakamppailun sekä määrittelyvaltakamppailujen tuloksena.

Ohjelmissa, strategioissa ja suunnitelmissa esitettyjen visioiden ja arvioiden lisäksi tulevaisuudenkuvia on esitetty myös tutkimusaineistona käytetyissä sanomalehtikirjoituksissa. Esimerkiksi talvella 2003-2004 kiista valtion metsätalouden kanssa Inarin talvilaidunista johti tilanteeseen, jossa esitettiin uhkakuva, että vapaasti laiduntava poronhoito kuolee kyseisen talven mittaan (SK 45/2003). Myös Pohjois-Lapin metsien lisäsuojelun on esitetty vaarantavan Kemijärven ja Kemin sellutehtaiden tulevaisuuden. Menneisyyden lisäksi siis myös tulevaisuus on tärkeä argumentoinnin konteksti. Erilaiset kehittämissuunnitelmat ja –strategiat ovat myös julkilausuttuja tavoitteita Lapin elinkeinojen ja luonnonkäytön kehittämisen suunnista.

3. Luonnonkäytön suunnittelu on alueellisten resurssien hallintaa

”(...) [M]aankäytön suunnittelu on lopulta ristiriitojen sääntelyä.”
(Ossi Repo 2003)

3.1. Luonnonkäyttö käsitteenä

Luonnonkäyttö on luonnonalueilla sijaitsevien *alueellisten resurssien* eli alueiden ja spatiaalisesti rajoittuneiden tai määräytyvien resurssien *erilaisten arvojen ja merkitysten hyödyntämistä* (Rees 1985). Luonnonkäytöllä tarkoitan tässä tutkimuksessa siis sekä 1) tietyllä alueella tapahtuvaa eitaajamamaisten alueiden maankäyttöä eli **luonnonalueiden (tilan) käyttöä** että 2) alueella esiintyvien **luonnonvarojen käyttöä** ja käyttöintressejä.

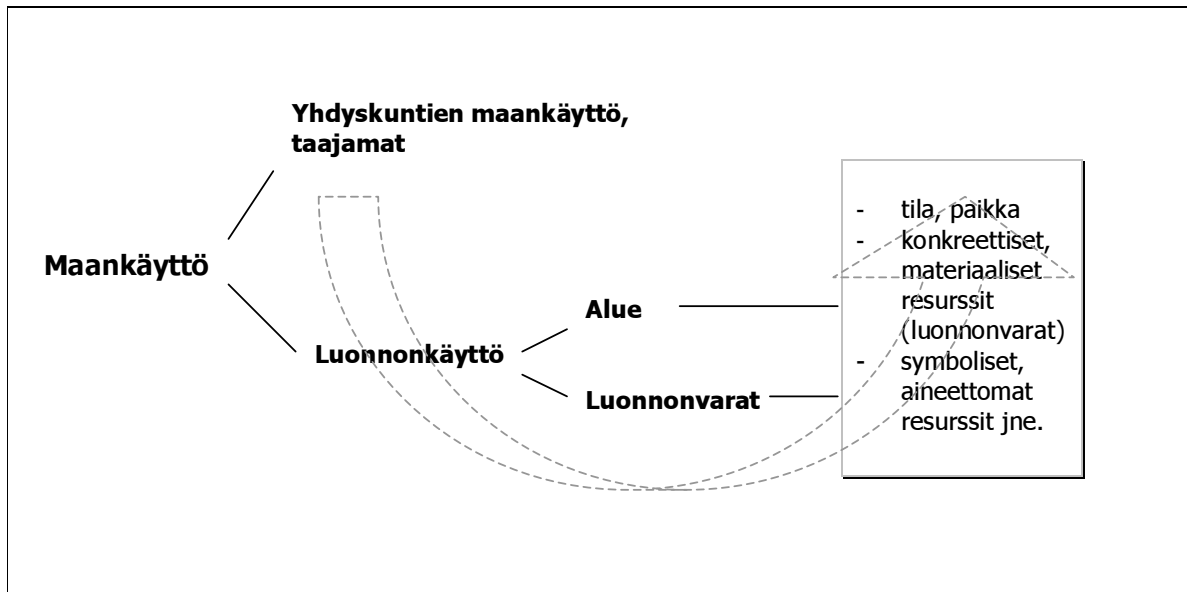
Luonnonvara- ja alueidenkäytönäkölmat ovat sidoksissa toisiinsa, koska luonnonvarat ja alueiden muut ominaisuudet (esimerkiksi omistussuhteet ja fyysiset ominaisuudet kuten luonnonelementit, pinnanmuodot, sijainti ja eliöstö, ks. Virtanen 1995) määräävät osaltaan alueella harjoitettavan maankäytön tarkoituksenmukaisuutta alueen käyttötarkoituksia suunniteltaessa. Myös eri luonnonvarojen hankinta ja käyttö on maankäyttötarkoitus. Esimerkiksi metsää voidaan käyttää talousmetsänä, suojelualueena, puolustusvoimien harjoitusalueena ja poronlaitumena. Resurssienhallinta on kiinnostunut juuri erilaisten luonnonkäyttömuotojen suhteista ja vuorovaikutuksesta. Tilallisesta eli alueidenkäytönäkölmatista resurssienhallintaa on esimerkiksi *maankäytön* suunnittelu kuten kaavoitus. Luonnonvarainhallintaa on tyypillisesti myös tietyn resurssin, kuten kalaparvien hyödyntämisen säätely (ks. esim. Nilsen 1998; Holm & Jentoft 2001).

Luonnonkäyttö sanana viittaa konkreettisesti tapahtuvaan luonnonalueiden tai luonnonvarojen käyttöön; luonnonvarainhallinta tai maankäytön suunnittelu puolestaan käytön suunnitteluun ja ohjaamiseen. Luonnonkäyttö-termillä viitataan myös siihen, että tarkastelun kohteena on yhdyskuntien ulkopuolinen, luontovaltaisten alueiden käyttö.⁸ Tarkastelun kohteena ei tässä Lapin luontovaltaisten alueiden käyttöön liittyvässä tutkimuksessa olekaan varsinainen *asuin ympäristö*. Vaikka metsä- ja erämaaluonto olisivatkin jokapäiväisen työskentelyn ja ajanvieton paikka ja näin paikalliseen arkielämään keskeisesti kuuluva ympäristö, ne eivät ole asumisen aluetta. Esimerkiksi Suopajärvi (2001a) käyttääkin tässä yhteydessä sanaa *elin ympäristö* ja Ruotsala (1998) sanoja *tuotantoympäristö* ja *virikistämisympäristö*. Tarkastelun ulkopuolelle tulevat näin rajatuksi

⁸ Luonnonkäytön suunnittelu ja yhdyskuntasuunnittelu voidaan tavallaan nähdä Majjalan (1995) tarkoittaman luonnon toimintamahdollisuuksien (ekologisesta näkökulmasta, luonnonprosessit, -palvelut) akselille eri suuntiin sijoittuviksi suunnittelun aloiksi. Ks. myös Repo (1990: 10-14).

yhdyskuntien maankäytössä ja sen suunnittelussa ilmenevät ristiriidat, joita tarkastelee esimerkiksi kaupunkitutkimus. Osin rajanvetoa luontoalueiden ja yhdyskuntien suunnittelun välillä on vaikeaa vetää; esimerkiksi Lapin matkailukeskukset ovat lähialueineen matkailukaupungin, maaseutukylän ja erämaaluonnon kohtaamisaluetta (Mettiäinen 2006a).

Seuraava kaavio esittää käsitteiden suhteet. Katkoviivalla piirretty nuoli kuvaa yhdyskuntien resurssitarvetta, johon luonnonkäytöllä pyritään vastaamaan.

Kuva 10 Luonnonkäyttö on luonnonvarojen ja alueiden käyttöä eri tarkoituksiin.

3.2. Alue- ja tilaresurssin jakautumisen arviointiperusteita

Maankäytöllä Virtanen (1995: 12) tarkoittaa "maan tosiasiallista, ja joskus myös entistä tai suunniteltua, hyväksikäyttöä eri tarkoituksiin". Maankäyttö viittaa sanana alueiden käyttöön ihmisen tarkoituksiin (käyttö on ihmisen järjestämää tai käyttäjä on ihminen itse), mutta käsitteeseen on syytä sisällyttää myös mahdollinen luonnontilainen "käyttö" (emt.).⁹ **Maankäyttöpolitiikan** muodostavat Virtasen (emt.) mukaan ne julkisen vallan tavoitteet, ohjelmat ja toimenpiteet, joiden

⁹ Ecosystem management –paradigman mukaan (esim. Crow & Gustafson 1997) kestävyys niin ekosysteemien, resurssienhallinnan kuin taloudellisenkin kehityksen kannalta edellyttää ylisukupolvista aikajännettä sekä huomion kiinnittämistä ekologisen luonnontilaisuuden säilymisen ja ihmisten luonnonkäyttöpyrkimysten välisiin interaktioihin.

avulla maankäyttöä ohjataan haluttuun suuntaan, joka voi olla myös entisen käytön jatkumisen turvaaminen. Yksi maankäyttöpolitiikan tavoitteista on Virtasen (emt.: 66) mukaan järkevä eli **optimaalinen maankäytön jakauma**, eli että kutakin maankäyttömuotoa varten tulee olla käytettävissä maata riittävästi, muttei tuhlailevasti.

Maankäyttö on **dynaaminen, ajan mukana muuttuva ilmiö**. Maankäytön jakautumisen optimaalisuus kunakin ajankohtana onkin arvioitava yhteiskuntakokonaisuuden kannalta. Maankäytön kohtuutta ja oikeudenmukaisuutta tavoiteltaessa pyritään Virtasen (emt.) mukaan siihen, että maankäytöstä koitua hyöty jakautuisi kansalaisten kesken oikeaksi ja oikeudenmukaisesti katsotulla tavalla ja siten, ettei toisten maankäytöstä aiheudu toisille kohtuutonta haittaa tai rasituksia. Käytännössä eri intressipiirien näkemykset ovat usein keskenään ristiriitaisia, ja yhteiskunnallisesti järkeviksi katsotut ratkaisut ovat paitsi suunnittelun, myös **poliittisten kompromissien tulosta** (emt.).

Maankäytön tarkastelussa tulee Virtasen (1995: 14) mukaan kiinnittää huomiota **maan jakautumiseen eri käyttötarkoituksiin**, eli paljonko maata käytetään metsätalouteen, porotalouteen, liikenteeseen, luonnonsuojelualueisiin ja matkailualueisiin, sekä eri **maankäyttötapojen sijoittumiseen** tarkastelualueen eri osiin ja suhteessa toisiinsa. Maankäyttö perustuu mm. omistus- ja käyttöoikeuksiin, joiden sisältöön voidaan vaikuttaa yksityisten maanomistajien päätöksillä, yksityisoikeudellisilla sopimuksilla sekä yhteiskunnallisilla säädöksillä kuten direktiivit, lait ja asetukset.

Bromleyn (1989) mukaan luonnonvarat voidaan jakaa omistussuhteidensa perusteella neljään luokkaan: 1) vapaaresurssit, joihin kenelläkään ei ole omistusoikeutta, 2) yhteisresurssit tai *allmenningit* (rajattu tietylle ryhmälle ihmisiä, esimerkiksi kylän väelle, kollektiivinen), 3) yksityinen omistusoikeus ja 4) valtion omistus (kansallinen suvereniteetti) (Svarstad 1998: 173). Malli on kohtalaisesti sovellettavissa myös alueressurssien tarkastelussa. Maanomistussuhteet voivat Virtasen (1995) mukaan vaikuttaa esimerkiksi maankäytön tehokkuuteen, yhteiskunnallisten uudistusten toteuttamiseen ja varallisuussuhteiden kehittymiseen. Maanomistussuhteet voivat olla myös laajemmin yhteiskuntaa ja yhteisöjä rakenteistava ja järjestävä tekijä (esim. Autti 1996).

Maankäytön tehokkuusasteen kaksi ääripäätä ovat toisaalta käyttämättömyys eli ”heitteille jättö (sic)” (Virtanen 1995) ja toisaalta riistokäyttö tai ryöstötalous (Massa 1994), jossa ”maan tuottokyvyn säilyminen vaarannetaan tai maa suorastaan pilataan ylitehokkaalla käytöllä” (Virtanen 1995). Luontoalueilla käyttämättömyys tai käytön voimakas rajoittaminen ovat usein

maankäyttötavoitteena luonnonsuojelupyrkimyksissä ¹⁰. Repo (1990: 12) jakaa fyysisen ympäristön ihmisen ja ympäristön vuorovaikutuksen muotojen perusteella luonnonvarais-, luonnonkäyttö-, kylä-, kirkonkylä- ja kaupunkiympäristöön. Asutun ja asumattoman, intensiivisen ja ekstensiivisen maankäytön rajapintaa ovat esimerkiksi suuret matkailukeskukset kansallispuistojen tai erämaa-alueiden välittömässä läheisyydessä. Joidenkin suurten Lapissa sijaitsevien matkailukeskusten maankäyttöä voidaan verrata intensiivisyydeltään kaupunkien maankäyttöön, vaikka ne sijaitsisivatkin erämaan kupeessa. Esimerkiksi Saariselän matkailualue on toisaalta tiiviisti rakennettu kelo- ja kivikaupunki palveluineen ja tuhansine asiakkaineen, mutta toisaalta matkailualueen merkittävä vetovoimatekijä ja erämaisen identiteetin luoja on matkailukeskuksen laidalta Venäjän rajalle saakka jatkuva UKK-puisto (Saarinen 1997: 42). Erityisen kaupunkimaisena voidaan pitää Levin matkailukeskusta, jonka ydinkeskusta muodostuu kerrostaloista ja kauppakortteleista.

Suurilla matkailijamäärillä on vaikutusta myös varsinaisia matkailukeskuksia ympäröiviin luontoalueisiin. Etenkin matkailukeskusten lähialueet ovat sekä lukuisten jalka- ja suksiparien kuluttavana että intensiivisen turistisen katseen (MacCannell 1989; Urry 1990) kohteena, millä on vaikutusta matkailukeskuksia ympäröivien alueiden käyttöä koskeviin odotuksiin. Esimerkiksi Kätkätunturin alueella Levillä osa paikallisista maanomistajista on tyytymättömiä tilanteeseen, jossa metsänhakkuita on estetty alueen matkailullisen arvon vuoksi. Toisaalta esimerkiksi porojen on todettu karttavan vilkkaimpia alueita matkailukeskusten ympärillä, jolloin alilaidunnus matkailukeskusten lähialueilla johtaa ylilaidunnukseen matkailukeskusten häiriövaikutuksen ulkopuolisilla alueilla (Haapalehto 2001). Ohjaamaton matkailu voi myös häiritä vasontaa toukokuussa, minkä lisäksi turvetuotanto, voimatalous tekoaltaineen, kaivostoiminta, puolustusvoimien toiminta ja metsätalous pirstovat, valtaavat ja pienentävät porolaitumia (Paliskuntain yhdistys 2002, 2003). Porotaloudelle erityisen tärkeitä alueita ovat erotuspaikat, kuljetusreitit, vasoma-alueet sekä talviruokinnan kannalta kriittiset jäkälä- ja luppoalueet (Repo, O. 2003: 24).

Maijalan (1995: 21) mukaan maankäytön tarkastelu voidaan jakaa karkeasti kahteen näkökulmaan, **ihmisen toimintojen sijoittumisenäkökulman** lisäksi luonnon toimintamahdollisuuksien tarkasteluun. **Luonnon toimintamahdollisuuksien asteikon** karrikoidut ääripäät ovat ”koskematon luonto” ja täysin rakennettu ”ihmisen keinoympäristö”, joita sinänsä ei ole olemassa. Tämä tutkimus asettuu Maijalan (emt.) asteikossa ympäristö-luonto –janalla luontovaltaisille, harvaan jos lainkaan

¹⁰ Esimerkiksi Maantieteen päivillä v. 2003 eräs luonnonsuojelijaksi itsensä positioiva matkailututkija korosti suojelun tavoitteena olevankin juuri käyttämättömyyden. Kansallispuistot ovat myös patikointikäytössä, mitä workshopissa pidettiin välttämättömänä pahana, jotta toiset alueet voisivat säilyä tyhjinä ihmisistä. Keskustelussa viitattiin kansallispuistoihin myös opetuksellisia elementtejä ihmisten luontosuhteen ja ympäristöhuolen kehittämiseksi.

asutuille, mutta myös arkielämän ympäristönä oleville alueille. Voidaankin olla montaa mieltä siitä, missä määrin Lapin luonnonkäyttö sijoittuu yleensäkin ”koskemattomaan luontoon” ja missä määrin ihmisen (rakentamaan) ympäristöön. Esimerkiksi Valkonen (2002a: 38-40) on pohtinut erämaiden asumattomuutta ja koskemattomuutta ja kyseenalaistanut käsityksen, jonka mukaan erämaat olisivat perinteisesti tyhjiä ihmisten toiminnasta ja merkityksistä. Yhtenä osoituksena paikkojen käyttöhistoriasta Valkonen (emt.) pitää paikkojen ominaisuuksista ja käyttötarkoituksista kertovia vanhoja paikannimiä.

Myös Lehtisen (1991: 70) mukaan **ihmiskäden koskemattoman luonnon tutkimus** on maantieteellisestä näkökulmasta vain kyseenalaisen ja historiallisen mielenkiinnon kohde. Lehtisen (emt.) mukaan ei voida enää katsoa olevan luontoa, johon ihmistoiminta ei olisi lainkaan vaikuttanut. Toisaalta alkuperäisen, asumattoman ja koskemattoman, pilaamattoman luonnon mielikuvilla perustellaan alueiden suojelutarvetta ja niihin nojautuu myös Lapin luontomatkailu. Käsitystä Lapista asumattomana erämaana ja koskemattomana, ihmistoiminnan ulkopuolisena luontona voidaan kuitenkin pitää jopa paradoksaalisena. Koskemattomana luontona määriteltyä ja suojeltua erämaisuuksia on Lehtisen (2002) ja Valkosen (2002a) mukaan pyritty ”palauttamaan” tai luomaan jopa purkamalla erämaa-alueen vanhoja erämaakämppejä. Toisaalta myös Metsähallituksen tekemät erämaiden hakkuut ovat olleet tutkimuksen tarkasteluaikana ”pehmeystään” huolimatta voimakkaan vastustuksen kohteena. Näin myös joidenkin luonnonkäyttökonfliktien voidaan tulkita sijoittuvan erämaan mielikuvien ja paikallisten arkiympäristön merkitysten kohtaamispisteeseen.

Ihmisen toimintojen sijoittumisnäkökulma (Virtanen 1995) on keskeinen lähtökohta tälle tutkimukselle siinä mielessä, että resurssienhallinta on usein juuri eri toimintojen sijoittelua ja yhteiseloja samalla monikäytön alueella. Toimintojen sijoittamisesta voi olla kyse esimerkiksi suunniteltaessa petojen määrää poronhoitoalueella (biodiversiteetin tuotanto ¹¹) tai moottorikelkkareitin linjausta (matkailu- ja virkistysinfrastruktuurin suunnittelu). Tärkeä tekijä toimintojen sijoittelussa on resurssien alueellinen jakaantuminen eli alueiden laadulliset ominaisuudet, kuten rikkaan malmion sijainti kaivoksen perustamista tai hakkuukelpoisen puuston määrä metsänhakkuista suunniteltaessa sekä talvilaidunvarat suurimpia sallittuja poromääriä päätettäessä.

Luonnonkäyttökeskustelu liikkuu usein **alueen käyttötarkoituksinäkökulman ja toimintojen sijoittumisnäkökulman** suhteessa. Kyse on siis **merkityksellistyneen paikan ja tarvittavan tilan** välisestä erosta: toisaalta siitä, mitä toimintoja tietyllä alueella voi olla ja mitä sinne voidaan sijoittaa,

¹¹ Käsite Metsäntutkimuslehdessä 3/2004.

ja toisaalta siitä, missä tiettyä luonnonkäyttömuotoa voidaan harjoittaa. Nämä voivat esiintyä argumentaatiossa samanaikaisesti, esimerkiksi uuden kaatopaikan Rovaniemen lähistölle Kuusiselkään sijoittamista koskevassa uutisoinnissa ja sitä kommentoivassa lehtikirjoittelussa Lapin Kansassa 2000-luvun alussa, jossa toisaalta etsittiin optimaalista paikkaa kaatopaikalle ja toisaalta keskusteltiin siitä, voiko Kuusiselkää käyttää tähän tarkoitukseen. Ylä-Lapin metsäpaliskuntien ja valtionmetsätalouden välisessä konfliktissa on niin ikään keskusteltu tiettyjen metsäalueiden toivottavasta maankäytöstä sekä siitä, missä metsänhakkuita voisi harjoittaa.

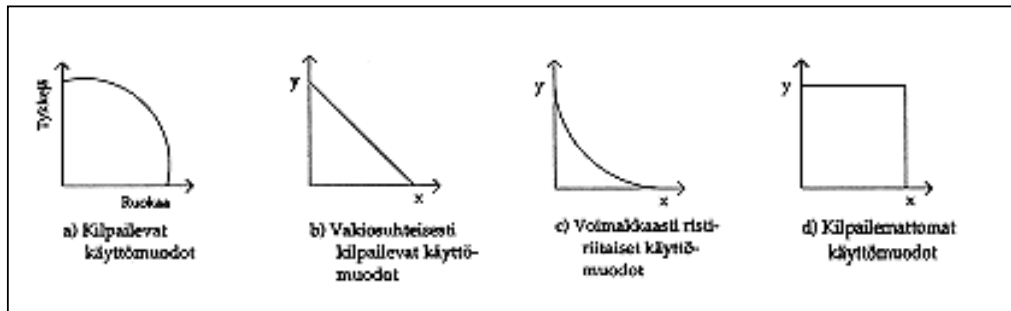
Paikan käyttötarkoituksen ratkaisuun voikin vaikuttaa myös se, **millä tavalla merkityksellistynyt eli artikuloitunut** paikka on. Alueeseen tai paikkaan voi liittyä **kilpailevia artikulaatioita**, ja osa käyttötarkoituskustelua on kilpailu paikan saamista määreistä. Riippuen tavoitellusta käyttötarkoituksesta paikan nimi voi vaihdella, esimerkiksi Vuotokseksi voimalaitossuunnitelmissa ja pitkälti myös julkisessa keskustelussa nimetty alue sai Natura 2000 –aluekeskustelun yhteydessä nimen Kemihaaran suot. Keskustelu alueiden käyttötarkoituksista ja toimintojen sijoittamisesta on diskursiivista kamppailua, jossa tavoitteena on sekä yleisesti optimaalinen maankäyttö että valta tietyn alueen saamasta määritelmästä. Paikkojen ja alueiden merkitykset siirtyvät erityisesti politisoituneissa tilanteissa viestinnän ja kommunikaation välityksellä. Arkielämässä luonnonkäyttötavat ja alueiden saamat merkitykset, esimerkiksi oman metsäpalstan hoidon ja hyödyntämisen tavat, siirtyvät sukupolvelta toiselle tai yhteisön jäseneltä toiselle myös käytännön toimintakokemuksen ja -havaintojen myötä (Berger & Luckmann 1988; Jokinen, A. 2004).

Kuten yleensä merkitysjärjestelmiä, myös maantieteeseen liittyviä merkityksiä leimaa hierarkkisuus ja toimijoiden erilainen kyky saada merkityksiään tunnustetuiksi ja vallitseviksi. Paikallisyhteisöillä voi olla toimivia luonnonkäyttöinstituutioita (ks. esim. Ostrom 1990; Nilsen 1998; Sandberg 2001), mutta keskushallinnollinen ja muodollinen resurssienhallinta (hallinnon kieli) voi sivuuttaa paikallisyhteisön merkityksettömiksi katsotut luonnonkäyttöinstituutiot (Valkonen 2003b). Paikallisyhteisön paikkasidonnaisia luonnonkäyttömerkityksiä on viime vuosina tehty näkyvämmiksi esimerkiksi merkitsemällä Paliskuntain yhdistyksen paikkatietojärjestelmiin porojen luppolaitumia ja vasontapaikkoja. Ylä-Lapin metsäkiistassa Greenpeace ja poronhoitajat pyrkivät saamaan huomiota omille tiettyihin alueisiin kohdistuville, metsätalouskäytölle vaihtoehtoisille merkityksilleen merkitsemällä alueita kyltein.

Vuorovaikutteisen suunnittelun ja sosiaalisen kestävyuden peruseriaatteisiin kuuluu niiden äänen kuunteleminen, joiden ympäristön käyttöä suunnitellaan. Vähemmän selkeää on, kenen ääntä tuolloin pitäisi kuunnella ja kuka tuona äänenä voi toimia. Esimerkiksi erämaihin kohdistuu lukuisia erilaisia merkityksiä, alkuperäiskansan elinkeinon harjoittamisalueesta, paikallisyhteisön virkistysalueesta ja valtion talousmetsistä aina Euroopan viimeisiin erämaihin. Kenen ympäristöä

erämaat sitten ovat? Lappilaisessa identiteetissä luonto on osa jokapäiväistä elämismaailmaa, joskaan ei asuinympäristöä siinä mielessä, että sen suunnittelu olisi yhdyskuntasuunnittelullista. Ongelma onkin ehkä juuri siinä, että ”erämaiden” ei koeta virallisesti olevan kenenkään ympäristöä tai sitten niitä pidetään kaikkien yhteisenä ympäristönä, vaikka paikallisten näkökulmasta erämaat ovat paikallisten perinteistä toimintaympäristöä, jota määrittävät tavat, perinteet ja omat resurssi- ja resurssienhallinta-alueet (esim. Länsman 2004). Kun luonnon elinympäristöllistä puolta ei tunnusteta, aluetta käsitellään helposti **aiemmista merkityksistä tyhjänä**, kuten ”pelkkänä” luonnonvarana tai biodiversiteetin sijoittumispaikkana.

Virtasen (1995: 30) mukaan maankäyttöä voidaan tarkastella ja luokitella myös käyttötavan, alueen luontaisen laadun, ympäristövaikutusten, käytön tehokkuuden, käyttötapojen määrän, käytön suhteellisen tärkeyden, käytön konkreettisuuden ja käyttötapojen keskinäisen yhteensopivuuden mukaan. Erämaiden monikäytön ongelmia ovat Naskalin (1991) mukaan ympäristötieteellisestä näkökulmasta arvottamisongelmien lisäksi eri käyttömuotojen väliset tuotannolliset suhteet. Kaksi käyttömuotoa voi Pearsen (1990, cit. Naskali 1991) tarkastelumallissa suhtautua toisiinsa kuudella eri tavalla. Todellisuudessa erämaiden hyödykemäärä ei rajoitu vain kahteen, mikä monimutkaistaa tapausten tarkastelua. Lisää ongelmia **monihyödyketuotannon** ongelman ratkaisemiseen tuovat käyttömuotojen **ajallinen** kohdistuminen ja **alueellinen** sijoittuminen (Naskali 1991: 142-143).

Kuva 11 Esimerkkejä luonnonkäyttömuotojen tuotannollisista keskinäissuhteista (Pearse 1990, cit. Naskali 1991).

3.3. Resurssinäkemys ja –määritelmä

”[N]o resources have intrinsic value; their worth lies in their contribution in human welfare.”
(Judith A. Rees 1985)

”Basically, demand for natural resources is determined by the demand for final products. This makes it possible to substitute one natural resource for another since it is certain characteristics of the natural resources which are demanded and not the natural resource per se.”
(Dasgupta 1989, cit. Lindmark 1994)

”The adoption of a holistic view on natural resources implies that problems related to their use cannot in reality be separated into sociological, political, economic, or physical ones, but are characterised as complex wholes.”
(Eeva Hellström 2001)

3.3.1. Luonnonvarat ja ympäristö resursseja

Luonnonvara voidaan määritellä ”tarvittaessa käyttöön otettavissa olevaksi raaka-ainevarannoksi” (Buttel & Field 2002), eli siksi osuudeksi kaikista luonnonilmiöistä kuten maa, mineraalit, vesi, elämänmuodot ja luonnonprosessit, jotka ovat laajasti ymmärrettynä ihmisten käytettävissä ja ihmiselle hyödyllisiä (Gustavsen 1979: 41). **Ympäristö** puolestaan on Buttelin ja Fieldin (2002) mukaan ”organismia tai organismeja ympäröivä olosuhteiden totaliteetti”. Geopoliittisesti tarkasteltuna ympäristö voi merkitä sekä elintilaa että käyttö- tai omistusoikeuksia tiettyihin välttämättömiin luonnonvaroihin (Tuomi 1996). Samoin kuin optimaalinen maankäytön jakauma (Virtanen 1995), myös luonnonvaran tai muun resurssin määritelmä voi muuttua ajan mittaan vastauksena esimerkiksi teknologiseen edistykseen ja muutoksiin arvoissa (Lively & Preiss 1957, cit. Hellström 2001). Lyhyesti sanottuna resurssi on jollekin (luonnon)ilmiölle annettu hyötymerkitys. Merkityksenantajana pidetään yleisesti ottaen ihmistä, mutta resurssit voidaan nähdä myös muiden eliöiden ja kokonaisten ekosysteemien näkökulmasta ¹². Rajat resurssien eri tyyppien välillä ovat häilyviä ja toisaalta samalla luonnonilmiöllä voi olla useita resurssimerkityksiä. Lisäksi esimerkiksi poro on sekä resurssi itse, esimerkiksi poronhoitajille ja matkailuelinkeinolle, että resurssien (mm. jäkäläkankaat ja luppometsät laitumena) käyttäjä.

Tässä tutkimuksessa sanalla resurssi viitataan **holistisen resurssikäsitteen mukaisesti** (esim. Hellström 2001) luonnonvaraa laajempaan kokonaisuuteen, jossa kiinnitetään huomiota tietyn alueen luonnonvaraominaisuuksien lisäksi mm. sen **tilallisiin** eli (elin)ympäristöominaisuuksiin.

¹² Vrt. ecosystem management –paradigma, esim. Franklin 1997 ja luonnonpalvelu-käsite Abramovitz 1997.

Aineellisten, pitkälti taloudellisesti arvotettavien luonnonvara-resurssien (ks. mm. Huhtala & Lahtela 1998) lisäksi resurssilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa siis myös luonnon **sosiokulttuurista** puolta ja huomioidaan mm. **tila- ja alueresurssit**, joiksi voidaan lukea esimerkiksi marjamaa, kaivoksen paikka, eliölajin habitaatti, kotipaikka, retkeilyalue, poronlaidun tai metsäpalsta. Yksi tarkasteltava resurssityyppi ovat ns. **aineettomat**, pitkälti ominaisuuden kaltaiset resurssit, kuten hiljaisuus, puhtaus, maisema, sekä esteettinen, opetuksellinen ja suojelullinen puoli luonnosta tai ympäristöstä. Resursseja voivat olla myös sosiokulttuuriset, esimerkiksi paikallisyhteiskunnan paikoille ja luonnonilmiöille tai -palveluille antamat merkitykset. Materiaalisten luonnonvarojen lisäksi myös hiljaisuudella, puhtaudella ja rauhalla voidaan ajatella olevan auditivisesti tai visuaalisesti esteettisen arvon lisäksi myös taloudellista merkitystä, jos ne valjastetaan esimerkiksi matkailun käyttöön. Kuitenkaan, kuten myös Huhtala ja Lahtela (emt.) huomauttavat, talous ei ole ainoa tapa tarkastella hyvinvointia, jota esimerkiksi luonto tarjoaa.

Alueiden saamat merkitykset voivat muodostua **symbolisiksi** resursseiksi, jotka voivat toimia myös **poliittisina** resursseina, esimerkiksi "saamelaiskulttuurin pyhä paikka" tai "Euroopan viimeiset erämaat". Tietyn alueen symboliset merkitykset ja alueeseen liittyvät mielikuvat voivat olla erilaisia eri luonnonkäyttömuodoilla ja toimijoilla. Toisin kuin monia konkreettisia resursseja, mielikuvaresursseja voidaan myös luoda. Esimerkiksi erämaisuuksia on Saariselän matkailualueella pyritty luomaan ja vahvistamaan matkailukeskuksen imagossa pystyttämällä katukuvaan kelohonkia (Saarinen 1997).

Muussa Lappi-aiheisessa tutkimuskirjallisuudessa resursseja, luonnonvaroja ja alueita on käsitelty ja käsitteellistetty osin samankaltaisesti, osin toisin. Esimerkiksi Suopajärvi (2001b) on pohtinut Vuotos-tutkimuksessaan resurssilajien tarkastelun asemesta luonnon saamia merkityksiä elinkeinojen näkökulmasta. Tilaresurssit Suopajärvi nimeää *luonnoksi elintilana* maanviljelykselle, porotaloudelle ja yleensä traditionaaliseen elämäntavalle. Luonto on *elämys* matkailun ja yleensä jälkiteollisen yhteiskunnan kannalta. Modernin projektit ja ilmenemismuodot heijastuvat tehokkaassa luonnonvarojen käytössä, jolloin luonto saa *resurssin* merkityksen. Resurssi tarkoittaa Suopajärvellä (emt.) kuitenkin lähinnä luonnonvaraa, toisin kuin tässä tutkimuksessa. Resurssi ymmärretäänkin sanana helposti luontoon välineellisesti viittaavana. Esimerkiksi Helle on Niemen (2000: 122) mukaan huomauttanut, että "[v]anha peräpohjalainen ja saamelainen asenne korostavat luonnon suojelua enemmän kuin urbaani kaupunkilainen, jolle luonto on vain resurssi", eikä "junantuomilla 'juurettomilla käypäläisillä' (...) ole samaa **suhdetta luontoon** kuin monen polven ammattimetsästäjällä tai erämaan asukilla". Lehtolan (1997) eräkirjallisuudessa esitettyjä lappilaisuuden representaatioita käsittelevässä väitöskirjassa resurssilla on puolestaan suunnilleen sama merkitys kuin tässä tutkimuksessa, eli resurssi ei tarkoita pelkästään raaka-aineita, vaan

viittaa luonnonympäristön, luonnon ja ympäristön erilaisiin ja eri tavoin arvokkaisiin ominaisuuksiin, osiin ja kokonaisuuteen.

Kaikkiaan Hellströmin (2001: 15) mukaan **holistinen resurssinäkemys** sisältää ajatuksen resursseista paitsi fyysiseen ympäristöön, myös taloudelliseen, poliittiseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen järjestykseen liittyvinä attribuutteina. Hellströmin (emt.) mukaan resurssisysteemin ja sosiaalisen systeemin käsitteiden välillä on vastaavuus.

3.3.2. Alue resurssina – maata on luotu vain kerran

Maa ja **alue** ovat siinä mielessä erityisiä resursseja, ettei niillä ole varsinaisia valmistuskustannuksia (Virtanen 1995) – maata on luotu vain kerran. Keskeisiä tekijöitä ovat resurssin (alueen tai luonnonvaran) sijainti ja omistus tai hallinta sekä sen saavutettavuus maantieteellisesti ja poliittisesti. Esimerkiksi Auttin (1996) mukaan maanomistus on Lapissa tärkeä tekijä ja määrittää ihmisiä toisilleen. Alueelliset resurssit ovat Reesin (1985) mukaan spatiaalisesti rajoittuneita tai rajattuja, eli itse alue ja tila ovat resursseja, tai resurssi, esimerkiksi luonnonvara, määräytyy tai jakautuu alueellisesti. Virtanen (1995: 59) lukee resursseiksi myös mm. maaston korkeussuhteet, maaperän viljavuuden, kasvillisuuden ja eläimistön.

Reesin (1985: 249) mukaan **maa-alueet** ovat keskeisesti **monikäyttöresursseja** (multipurpose resource), ja tietyn alueen kiistattomasta omistusoikeudesta huolimatta myös muilla kuin alueen omistajalla on intressejä alueen käytön ja hallinnan suhteen. Alueet eivät ole arvokkaita pelkästään omistajilleen: metsäalue siis voi tarjota paitsi puuntuottomahdollisuuksia omistajalleen, myös laajemmin maisema- ja virkistysarvoja sekä ekologisesta näkökulmasta toimia habitaattina, ehkäistä eroosiota ja varastoida sadevesiä. Ongelmia syntyy siinä vaiheessa, kun omistajan maa-alueeseensa kohdistamat arvo-odotukset edellyttävät toimia kuten rakentamista, puunhakkuuta tai raivausta, jotka vaarantavat muiden resurssista sellaisenaan saamat hyödyt. (emt.; Brox 1991, 2001). Paikkasidoksen ja tiettyyn paikkaan kohdistuvan toiminnallisen suhteen syntymiseen ei vaaditakaan maanomistusta. Esimerkiksi valtionmaat on Pohjois-Suomessa samoin kuin yleisemminkin Pohjoismaissa (Norja, ks. Brox 2001) ja ilmeisesti myös Venäjällä (Tysiachniouk 2002) tulkittu ainakin paikallisten ”omiksi”. Metsähallitus korostaa kuitenkin valtionmailla sijaitsevien metsien olevan Metsähallituksen omaisuutta ja liikelaitoksen toiminnan pohja (Metsähallitus 2004a, 2004b).

Suomessa on varsin laajat luonnonympäristön virkistyskäyttömahdollisuudet muun muassa jokamiehen oikeuden myötä niin yksityisillä kuin valtion mailla. Maijalan (1995: 41) mukaan

syрjäisten maaseutualueiden etuja ovatkin mm. suuret metsäalueet, pääsy uusiutuville energiavaroille sekä arvokkaat vapaa-ajan resurssit kuten luonnonkauneus, hiljaisuus ja rauha. Lapin luonnon tärkeä resurssiominaisuus paikallisille on, että sitä voi hyödyntää monin tavoin niin omassa virkistys- ja vapaa-ajan käytössä kuin elinkeinollisestikin. Osin lappilaisilla on myös muita laajemmat luonnonkäyttöoikeudet, kuten ns. vapaa metsästyoikeus asuinkunnan alueella. Tästä näkökulmasta esimerkiksi luonnon tiukka suojeļu voi poistaa suuren osan alueen **resurssiominaisuuksista** muuttamalla alueen käyttömahdollisuuksia. Tyytyväisyyttä 2000-luvulla perustettuja kansallispuistoja kohtaan on lisännyt myös paikallisten oikeuksien säilyttäminen puistoissa lähes ennallaan.

Alueiden resurssiominaisuudet ovat tärkeä tekijä sekä elinkeinojen että elämäntavallisen luonnonkäytön kannalta. Sama alue voi merkitä paikallisten eri ryhmille myös toimeentuloa eri tavoin: siinä missä metsätalous näkee metsässä tukkileimikon, poronhoitajalle sama metsä voi edustaa talvilaidunta ja matkailuyrittäjälle komeaa maastoa moottorikelkkasafareita varten. Elämäntavallisesta näkökulmasta alueisiin liittyy fyysisten ominaisuuksien lisäksi usein pitkäaikaisia ja sukupolvelta toiselle toiminnassa periytyviä merkityksiä (Berger & Luckmann 1988, Jokinen, A. 2004), esimerkiksi "isoisän istuttama metsä" tai "mummon sienipaikka".

Ihminen käyttää luontoa sen moninaisten resurssiominaisuuksien vuoksi. Resurssinäkemyseni ei kuitenkaan pidä ääriutilistisesti ja ääriantroposentrisesti lähtökohtanaan vain resurssien hyödyntämistä (laajassa merkityksessä, intensiivisesti tai ekstensiivisesti) ja hyödyllisyyttä *ihmiselle*, vaan myös luontokappaleet voivat olla alueenkäyttäjiä ja luonto voi olla arvokasta myös "silleen jätettynä" (Valkonen 2003a). Ajatus alueresurssin elinympäristöllisestä puolesta pitääkin tässä tutkimuksessa sisällään myös luonnon luonnollisen toiminnan ja monimuotoisuuden. Antroposentrisyyttä ei toisaalta voida välttää tutkittaessa paikallisyhteisön jaettuja luontoon ja sen käyttöön liittyviä merkityksiä ja merkitysjärjestelmiä. Voimme ilmaista sen mitä luonnosta voimme tietää ja sanoa vain kulttuurisesti omaksumillamme tavoilla. Luonnossa on myös paljon sellaista, mikä ei ole meidän tiedossamme.

3.4. Resurssienhallinta

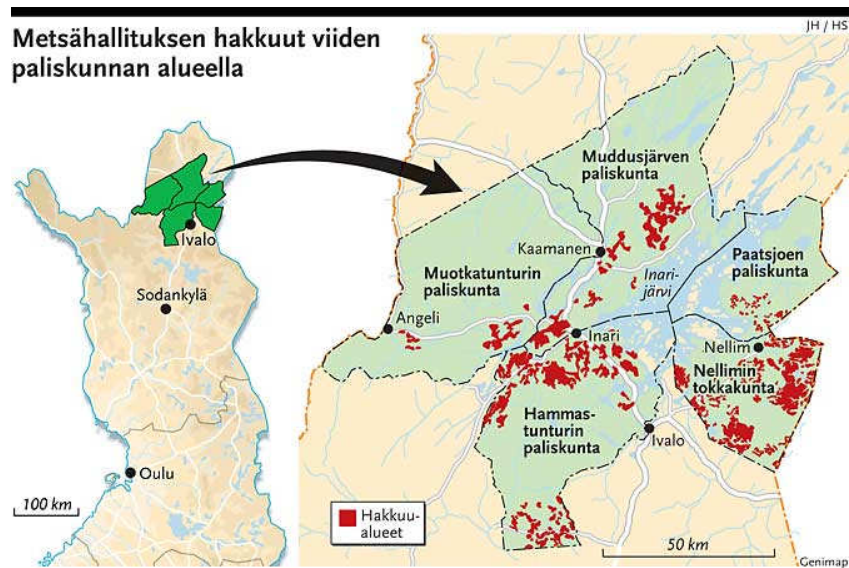
3.4.1. Resurssienhallinta on luonnonkäytön sijoittelua ja yhteensovittamista

Kun suunnitellaan tietyn resurssin käyttöä ja jaka(utu)mista eri toimijoiden tai käyttäjien osalle sekä tarkastellaan moninaisten alueidenkäyttöintressien vuorovaikutusta, puhutaan **resurssienhallinnasta**. Holmin ja Jentoftin (2001: 6) mukaan resurssienhallinta tarkoittaa modernissa muodossaan muodollista, tavoitteellista ja tieteellistä alue- ja raaka-aineresurssien hallintaa (formell, målrettet og vitenskapsbasert forvaltning). Modernin resurssienhallinnan ja sen tutkimuksen lähtökohtana on **oletus resurssien niukkuudesta ja haavoittuvuudesta** ja pyrkimyksenä resurssien jakaminen oikeudenmukaisesti ja kestävästi. Tavoitteena ovat myös ryöstötalouden ja resurssien pilaamisen estäminen kilpailun, ristiriitaisten intressien ja kasvavan toimijajoukon puristuksessa. Jos resursseista ei olisi niukkuutta, ei olisi tarvetta resurssienhallinnallekaan. Niukkoihin resursseihin kohdistuvat useat erilaiset intressit resurssien sijaintialueen sisältä ja ulkopuolelta voivat johtaa **resurssikilpailuun**. Käkösen (1995) mukaan luonnonkäyttö sisältää aina konfliktipotentiaalin toimijoiden erilaisten intressien vuoksi. Epäsuotuisissa oloissa kilpailu luonnonvaroista ja alueista voikin yltyä konfliktiksi.

Modernin resurssienhallinnan painopiste on valtion ja markkinoiden ohjaavuudessa, kun taas **perinteisesti** yhteisöt ovat itse erilaisten instituutioiden kautta hallinneet, rajoittaneet ja ohjanneet ympäristönsä alueiden ja luonnonvarojen käyttöä (Holm & Jentoft 2001). Resurssienhallintaan voivat kuulua sekä **konkreettinen luonnonkäyttö** että käytön **suunnittelu**; esimerkiksi riistanhoito tapahtuu säätelemällä kantoja sekä "paperilla" eli suunnitellen että metsästäämällä. Laajemmin ottaen resurssienhallinnan **keinoja** ovat esimerkiksi kalastuskiintiöt, suurimmat sallitut poroluvut, käyttäjien määrän rajoittaminen, käytön virallinen tai yhteisöllinen valvonta, sukujen perinteiset marjastusalueet, riistaeläinten rauhoitus- ja pyyntiajat ja lupamaksut sekä kaavoitus ja luonnonvarasuunnittelu.

Lapin yhteydessä käsitys resurssien niukkuudesta voi vaikuttaa hieman huonosti osuvalta. Kun laajan tai ns. holistisen resurssinäkemyksen mukaan luontoa ei nähdä vain raaka-ainelähteenä (luonnonvarat) vaan myös alue luetaan resurssiksi (esimerkiksi poronlaidun: Kempainen & Nieminen 1999; Brox 1991, 2001) ja otetaan huomioon luonnonkäyttöön kohdistuvat, yhä lukumäärältään ja pinta-alaltaan kasvavat luonnonkäyttöintressit (Helle 2002), ollaan tilanteessa, jossa toimintoja ei voida enää sijoittaa erilleen toisistaan, vaan toiminnot kuten elinkeinot ja virkistys sijoittuvat alueelle päällekkäin, limittäin, samanaikaisesti tai vuorotellen.

Usein samat alueet ovat usean luonnonkäyttötarkoituksen tai toiminnon kannalta suotuisimpia (Kehusmaa & Onnela 1995). Konfliktialttiuteen johtavaa niukkuutta voikin ilmetä paikallisesti, suppealle alueelle kohdistuvien samanaikaisten intressien myötä. Esimerkiksi Inarissa kiista porotalouden ja valtionmetsätalouden välillä on koskenut konkreettisesti sekä tukkipuuta että luppoa kasvavien metsien laidunkäyttöä. Koko Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen tai Inarin kunnassa sijaitsevien paliskuntien alueen asemesta konfliktit ovat keskittyneet suppeille alueille.

Kuva 12 Metsähallituksen hakkuualueiden jakautuminen Inarin kiistapaliskunnissa (HS 21.8.2005)

Useassa lähteessä (esim. Heininen 1999; Raitio & Heikkinen 2003; Magga 2003) on myös todettu pohjoisen luonnossa toimivan yhä useampien maankäyttömuotojen yhä laajemmilla alueilla ja intensiivisemmin, minkä yhteisvaikutuksena maankäytön intensiteetti on paikoin kasvanut merkittävästi. Myös luonnonkäytön toimijoiden määrä on kasvanut, ja paikallistenkin toimijoiden lähtökohdat ovat muuttuneet mm. maalta pois ja maalle suuntautuvan muuttoliikkeen ja lisääntyneen vapaa-ajan asutuksen myötä (Valkonen 2003a).

Reesin (1985: 3-4) mukaan **resurssienhallinnallinen tutkimus** on jakaantunut kahtia, toisaalta luonnonvarojen riittävyyden, biodiversiteetin köyhtymisen/vähenemisen, ympäristön pilaantumisen ja sitä kautta luonnonpalvelujen vaarantumisen teemoja sisältävän (fyysisen) **ympäristön rajallisuuden kysymyksiin** ja toisaalta **sosioekonomisiin ja poliittisiin kysymyksiin**. Keskeisin ero ja muutos em. tutkimussuuntausten välillä on siirtymä pelkän ympäristömuutoksen ja resurssien niukkuuden luonnontieteellisestä tutkimuksesta resurssienkäytön sosiaalisiin, taloudellisiin ja poliittisiin ulottuvuuksiin, toisin sanoen yhteiskunnalliseen ympäristötutkimukseen. Koska resurssin määritelmä on sidoksissa määrittelijään ja hänen yhteisönsä ja yhteisön luonnonkäyttötapoihin, on

ympäristömuutoksen syitä ja maankäytön tilallisia ulottuvuuksia ja ristiriitojakin tutkittava yhteiskunnallisesti ja yhteisön kannalta.

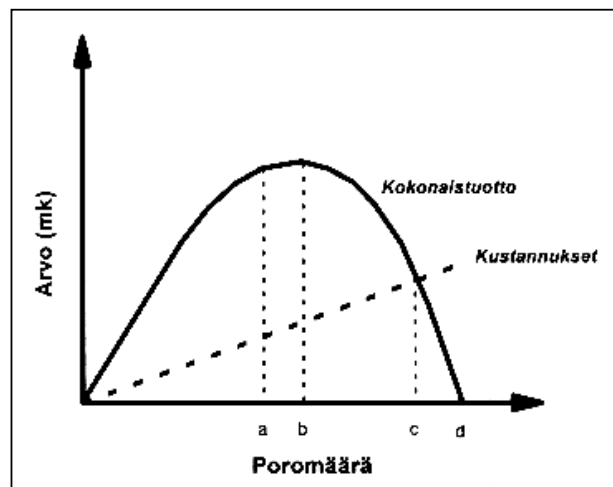
Sandbergin (2001: 22-23) mukaan vanhojen pohjoismaisten joustavuuteen, yhtenäiseen ja ekologisesti sensitiiviseen resurssienkäyttöön perustuneiden **yhteisöllisten luonnonkäyttöinstituutioiden** (siidat, kylät) hajoaminen alkoi jo 1600-luvulla, mistä lähtien resurssienhallintaa on luonnehtinut modernisointi, ja instituutiot on korvattu valtion resurssioikeuksilla tai valtion takaamalla yksityisoikeuksilla. Sandbergin (emt.) mukaan esimerkiksi Norjan rannikkokalastajien laivakohtaiset kiintiöt ja poronhoitajilla paliskunnat ovat molemmat valtion keksintöä ko. luonnonvarojen käytön nationalisoimiseksi ja rationalisoimiseksi. Sandbergin (2001: 45) mukaan Pohjoismaissa resurssienhallinta on poliittista eli kansalliset lainsäätäjät päättävät alueellisten resurssien käytöstä lakien, instituutioiden ja budjettien kautta.

Resurssienhallinta viittaa tässä tutkimuksessa yhtäältä Holmin ja Jentoftin (2001) sanoin **tavoitteelliseen, tieteelliseen ja muodolliseen, mutta myös ihmisten jokapäiväisen toiminnan seurauksena muodostuvaan luonnon- ja ympäristönhallintaan**. Paikallisyhteisöillä voi olla toimivia luonnonkäyttöinstituutioita (ks. esim. Ostrom 1990, Nilsen 1998), mutta keskushallinnollinen, muodollinen resurssienhallinta voi sivuuttaa paikallisyhteisön merkityksettömiksi katsotut luonnonkäyttöinstituutiot (Valkonen 2003b). Erilaiset logiikat tai rationaalisuudet suhteessa luonnonkäyttöön voivat johtaa alueiden tarkastelemiseen päällekkäisin mutta kohtaamattomin järjestelmin, esimerkiksi puhumaan alueesta vuorotellen biologisena, taloudellisena, lainsäädännöllisenä tai elinympäristöllisenä faktana tai entiteettinä tai eri elinkeinojen alueyksiköin. Kohtaamattomia järjestelmiä voivatkin olla myös erilaiset hallinnolliset alueyksiköt, joiden kautta luonnonkäyttöä tarkastellaan. Lapin luonnonkäytön hallinnassa on kyse sekä elinympäristön hallinnasta (esim. NIMBY), valtion varojen hallinnasta että jopa maapallon tai ihmiskunnan resurssien kuten tilan, lajiston ja geneettisen monimuotoisuuden hallinnasta. Kyse on sekä siitä, kuinka luonnonkäyttö tulee käytännössä järjestetyksi että siitä, kuka luonnon, alueiden ja resurssien käyttöä sääntelee ja valvoo.

3.4.2. Yhteisresurssien ongelma resurssienhallinnan retoriikassa

*”Every new enclosure of the commons
involves the infringement of somebody’s personal liberty.
Infringements made in the distant past are accepted,
because no contemporary complains of a loss.”
(Garrett Hardin 1968)*

Resurssienhallintateorioista suosituimpia on Common Property Theory, jonka tunnetuimpia oivalluksia puolestaan on Tragedy of the Commons esimerkkinä smithiläisen ”näkyttömän käden” kielteisistä tuloksista. Kyseessä on Hardinin (1968) tunnetuksi tekemä teoria yksilöiden rationaalisen toiminnan epärationaalista yhteisvaikutuksista, ns. yhteisresurssien tragedia tai ongelma (the Commons Problem). Esimerkiksi Bernesin (1996) mukaan Pohjoismaissa poronhoidon ongelma laidunten kulumisesta kulminoituu siihen, että laidunten käyttö kuuluu kaikille, mutta ympäristöstä huolehtiminen ei kenellekään. CPT-tarkastelujen lähtökohtana on ajatus yhteisestä resurssista, tyypillisesti laitumesta, jonka käyttöä ei voida rajata ja jonka hyödyntämisen tehostaminen on järkevää ja rationaalista yhden toimijan kannalta, mutta tehostamisen yhteisvaikutuksena kaikkien laidun menee pilalle ja kaikki menettävät toimeentulonsa (Hardin 1968; Hagen 1991; Nilsen 1998; Helle 2002; Sandberg 2001). ”Mitä suurempi on yhden omistajan, ruokakunnan tai kylän poromäärä, sitä suuremman hyödyn ne saavat yhteisten laidunvarojen tuotosta, mistä voi olla seurauksena kilpailu porokarjan kasvattamisessa. Kaikki tietävät, että se ei voi jatkua loputtomiin, vaan seurauksena on yleisen kannan romahtaminen. Se ei kuitenkaan muuta omistussuhteita ja suuren porokarjan omistaja säilyttää suhteellisen etunsa” (Helle 2002).

Kuva 13 Poronhoito Common Property Theoryn mukaisessa tarkastelussa. Malli kuvaa porotalouden tuoton muodostumista eri poromäärillä tietyllä, rajallisella alueella, kun ensisijassa ympäristötekijät rajoittavat tuottavuutta. Porotaloudessa saavutetaan pisteessä a) maksimaalinen nettotuotto ja pisteessä b) maksimaalinen bruttotuotto. Pisteessä c) nettotuotto on nolla ja pisteessä d) bruttotuotto on nolla (Kumpula et al. 1998: 130).

Useimmiten common property theory –tyyppisessä tutkimuksessa aiheena jonkin biologisen yhteisresurssin (common pool resources) kuten turskan (esim. Nilsen 1998) hyödyntäminen ja kalastusta koskevat paikallisyhteisölliset ja valtiolliset sääntelytavat, tai poronhoito (esim. Kumpula et al. 1998; Jentoft 2001). CPT:n soveltaminen poronhoitoon on ollut helppoa, koska alun perin CPT-teoriaa kehitettiin karjatalouden laidunongelmien pohjalta. Myös **valtionmaiden maankäyttöä** voidaan tutkia CPT-näkökulman pohjalta, koska hyvin vapaasti käytettävissä olevan ja yleisesti

yhteisenä omaisuutena pidettävän alueressin, valtionmaiden käyttöön kohdistuu lukuisia erilaisia, toisiinsa eri tavoin suhtautuvia maankäytön intressejä ja muotoja. Suomessa suurin osa valtion maista sijaitsee Lapissa. Valtionmaan osuus Lapin pinta-alasta on merkittävä, erityisesti läänin pohjoisosissa (Hyppönen et al. 1999; Tomppo et al. 2005).

Lapin luonnonkäyttöä voidaan tulkita yhteisressin ongelman käsitteen kautta myös, koska mm. **jokamiehenoikeuden** (ks. mm. Bernes 1996; Brox 2001) ja **poronhoitolain** (848/1990) kautta pihoja, teollisuuslaitosten alueita ja maatalousalueita lukuun ottamatta ihmisillä ja poroilla on vapaa pääsy oikeus yksityisomisteillekin alueille. Myös voimakkaasti kasvava matkailutoimiala hyödyntää yhteisresursseja kuten kansallispuistoja. Valtionmaita pidetään yhteisressina (ks. 3.3.2.), ja näin samoille metsäalueille sijoittuvat tai haluavat eri toiminnot kuten matkailu, metsätalous, poronhoito ja luonnonsuojelu ovat saman resurssin käyttäjiä. Luonnonkäyttömuotojen pyrkimykset laajentaa toimintaansa ja sen intensiteettiä, johtavat – ja ovat paikoin jo johtaneet – ongelmiin ja ristiriitoihin. Käytännössä maankäyttökiistat ovat Lapissa keskittyneet valtion maille, kun taas paikallisten yksityismetsätalous on pitkälti haluttu jättää rauhaan (poikkeus Levin ympäristön yksityismetsien käyttöä koskeva kiista).

Nykytilanteessa kuitenkin Lapin valtionmaiden, erityisesti kansallispuistojen, voidaan tulkita muodostuneen jopa globaaleiksi open access –resursseiksi kasvavan matkailun ja jokamiehenoikeuden takaaman, lähes rajoittamattoman pääsyn vuoksi. Lapin erämaa-alueet ovat saaneet myös kansainvälisen ja globaalin resurssin aseman luonnonsuojelupuheessa ”Euroopan viimeisten erämaista”, ikimetsistä ja biodiversiteetistä. Toisaalta valtion maat on perinteisesti tulkittu paikalliselle väestölle ”kollektiivisesti” kuuluviksi (esim. Brox 2001; Tysiachniouk 2002). Näin paikallisten yhteinen resurssialue on muuttunut diskursiivisessa kentässä kansalliseksi omaisuudeksi (”valtion talousmetsä”) ja kansainväliseksikin open access –resurssiksi.

Common Property Theorya on käytetty **resurssienhallintaretoriikassa** perusteena paikallisten oman, yhteisöllisen ja epävirallisen luonnonkäytön sääntelyn korvaamiseksi valtiollisella hallinnalla tai yksityisomistuksella (Ostrom 1990). Tällöin on viitattu paikallisten omaehtoisen resurssienhallinnan toimimattomuuteen, jopa luonnonvarojen piittaamattomaan tuhlaamiseen. Esimerkiksi Suomessa oli jo olemassa virallisia säädöksiä metsien säästämisestä ja suojelemisesta metsätalouden nousun aikaan 1800-luvun lopulla, mutta niitä ei kyetty valvomaan, jolloin ”tavallinen rahvas” käytti metsää ”siten kuin sille parhaiten sopi, huomisesta huolehtimatta” (Reunala & Heikinheimo 1987: 24). Kuhmoon sijoittuva esimerkki kertoo, että ”metsät olivat yhteisiä, eikä niille annettu mitään arvoa. Esimerkiksi hirven pyynnissä sytytettiin metsä palamaan, jotta hirvet kerääntyisivät savun alle, jossa ne pääsisivät syöpäläisistään rauhaan ja jossa ne sitten voitiin ampua” (emt.). Vastauksena tarpeelle parantaa metsien hoitoa ja käytön hallintaa perustettiin

väliaikainen metsänhoitolaitos v. 1851 ja metsähallitus vuonna 1859. Vastapoolina niin tutkimuskirjallisuudessa kuin lehtikirjoittelussakin korostetaan yhteisöjen asiantuntemusta ympäristönsä resurssien käytössä ja hallinnassa ja tuon asiantuntemuksen merkitystä resurssienkäytön kestävyuden kannalta. Erityisesti Ostrom (1990) on analysoinut erilaisia yhteisöllisen resurssienhallinnan muotoja ja identifioinut onnistuneille resurssisysteemeille yhteisiä tekijöitä. Brox (1991, 2001) on soveltanut tutkimuksissaan luovasti molempia suuntauksia.

Helteen (2002: 61-63) mukaan esimerkiksi porojen ylilaidunnuksessa on piirteitä ”tragedy of commons” –ilmiöstä, joskin kysymys voidaan myös palauttaa valtion rooliin laidunmaiden hallinta- tai käyttöoikeuksissa (emt.). Toisaalta poronhoidon ja poronhoitoa koskevan tutkimuksen piiristä löytyy Helteen (emt.: 62) mukaan esimerkkejä (esim. Riseth 2000) myös siitä, ettei Hardinin (1968) ”popularisoima myytti” yhteisomistuksen tai –käytön universaalista epäonnistumisesta pidä paikkaansa. Muun muassa Ostromin (1990) tutkimuksissa luonnonvarojen käytöstä on yhteisön harjoittama luonnonvarojen käyttö todettu kestäväksi ja onnistumisten taustalle on löydetty samoja yhteisiä periaatteita, joskin yhtenäinen teoria Helteen (2002: 62) mukaan edelleen puuttuu. Helteen (2003) mukaan 1980-1990-lukujen aikana tapahtuneen poromäärän voimakkaan kasvun taustasyiksi paljastui pohjoismaisessa vertailussa poikkeuksellisen suotuisa jakso luonnonolosuhteissa (NAO-vaihtelu), eivätkä hallinnolliset yms. syyt tai porojen rokotukset ja lisäruokinta.

Äärimmäisen selviä, yleismaailmallisia ja rajoittamattomia *common propertyjä* tai *common-pool-resurssija* ovat esimerkiksi ilma, maapallon ekosysteemi ja energiat. Muissa tapauksissa resurssien ”yhteisyys” on monimutkaisempi asia (Rees 1985: 247). Spatiaalisesti rajoittuneiden resurssien *common property* –luonne johtuu Reesin (emt.: 249) mukaan ennemminkin sovinnastavoista kuin resurssin fyysisestä luonteesta. Rees (emt.) huomauttaa myös, että pääsy useimpien kansallisten *common property* –resurssien käyttöön ei ole missään vaiheessa ollut vapaa kaikille, vaan rajattu tietyille käyttäjäryhmille ”*by custom, common law or legislation*”. Ostromin (1990: 23) mukaan kolmannen maailman maissa tapahtuneiden metsien kansallistamisen seurauksena aiemmin kylien yhteiskäytössä olleet metsät (*common property*) muuttuivat kaikille avoimiksi *open-access-resurssieiksi*, jolloin kylät käytännössä menettivät metsänsä.

Hardinin (1968) ajatuksia yhteisresurssien tragediasta, jossa luonnonkäyttö ilman tiukkaa kontrollia johtaa resurssin tuhoutumiseen, ovat muun muassa poliitikot, tutkijat ja ympäristöhallinto (*miljøforvaltere*) käyttäneet vaatiakseen kontrollia ja sääntelyä luonnonkäyttöön (Bjørklund 1999: 7-8). Ratkaisuna yhteisomaisuusresurssien käyttöön liittyviin ongelmiin jotkut ”tragedy of the commons”ia käsittelevät tieteelliset artikkelit ovat suositelleet valtion kontrollia luonnonvarojen

tuhoamisen estämiseksi, toiset taas uskovat yksityistämisen ja markkinaohjauksen olevan ongelman ratkaisu. Kuitenkin esimerkiksi Ostrom (1990) ja Valkonen (2003a, 2003b) ovat korostaneet yhteisön lähtökohtien ja sosiokulttuurisen ympäristön huomioimista virallisen, hallinnon ja ympäristöpolitiikan luonnon rinnalla. Ostromin (1990: 1) mukaan valtio ja markkinat eivät kumpikaan ole onnistuneesti saaneet yksilöitä ylläpitämään pitkäaikaisia tuottavia luonnonvarojen käyttöjärjestelmiä. Sen sijaan Ostrom (emt.) korostaa yhteisöjen hallinneen ei valtiota eikä markkinoita muistuttavilla instituutioilla resurssisysteemejä onnistuneesti pitkiäkin aikoja. Lapissa on edelleen paljon myös yhteisöllisiä resurssien hoito- ja hallintainstituutioita, kuten riistanhoitoyhdistykset ja metsästysseurat, kalastus- ja jakokunnat, yhteismetsät, paliskunnat ja tokkakunnat. Näitäkin tosin säätelee myös lainsäädäntö. Lisäksi Länsman (2004) on korostanut saamelaisilla olevan reviirien kaltaisia sukujen marjastus- ym. alueita. Toisaalta marjastusalueiden ylisukupolvinen luonne on myös osa muiden luonnonkäyttäjien paikallistuntemusta: marjaan mennään sinne missä niitä tiedetään todennäköisesti olevan, aikaisempaan sukupolvelta toiselle siirtyneeseen kokemukseen ja tietoon perustuen. Ongelmia erityisesti ikääntyvän paikallisväestön marjastukseen ovat kasvavassa määrin alkaneet tuoda matkailijat sekä luonnonmarjabisnes, jotka hyödyntävät mieluiten helposti saavutettavia marjapaikkoja.

Ainoana ratkaisuna common-pool –ongelmiin on Ostromin (1990: 12-13) mukaan pidetty **yksityistämistä**. Laidunmaiden tapauksessa yksityistäminen muuttaa laajan yhteislaitumen käytöstä muiden laitumenkäyttäjien kanssa (tai oikeammin heitä vastaan) käydyn ”pelin” kilpailuun luonnon kanssa pienemmällä alueella. Laidunten jakaminen johtaa Ostromin mukaan helposti vaikeuksiin luonnonolosuhteiden muuttuessa, paremmille alueille siirtymisen tultua mahdottomaksi, ja johtavan mahdollisesti paikalliseen ylilaidunnukseen. Joka tapauksessa **resurssisysteemi** säilyy Ostromin (emt.) mukaan yhteisenä, vaikka oikeudet yksityistettäisiinkin. Yksityistäminen onkin selkeää lähinnä maa-alueiden suhteen, veden ja kalan jakaminen on vaikeampaa (emt.).

3.5. Toimijoiden ristikkäiset intressit voivat johtaa konfliktiin

Monikäytön alueella useat eri toimijat käyttävät luontoa samaan aikaan ja samassa paikassa. Eri toimijoilla on erilaisia intressejä luonnonkäyttöön. Käytännössä Lapissa intressit kasvavat koko ajan lukumäärältään ja aluetarpeeltaan. Kun luonnonkäyttöintressien määrä lisääntyy, on todennäköistä, että edes toisiaan sinänsä poissulkemattomia intressejä ei voida enää toteuttaa erillään tai limittäin, vaan joku tai kaikki joutuvat tinkimään vaatimuksistaan. Erilaiset intressit suhteessa luonnonkäyttöön aiheuttavat näin konfliktipotentiaalin, kun niukkojen resurssien tilanteessa luonnonkäyttömuotojen kasvun mahdollisuuksia ei voikaan enää pitää rajattomina.

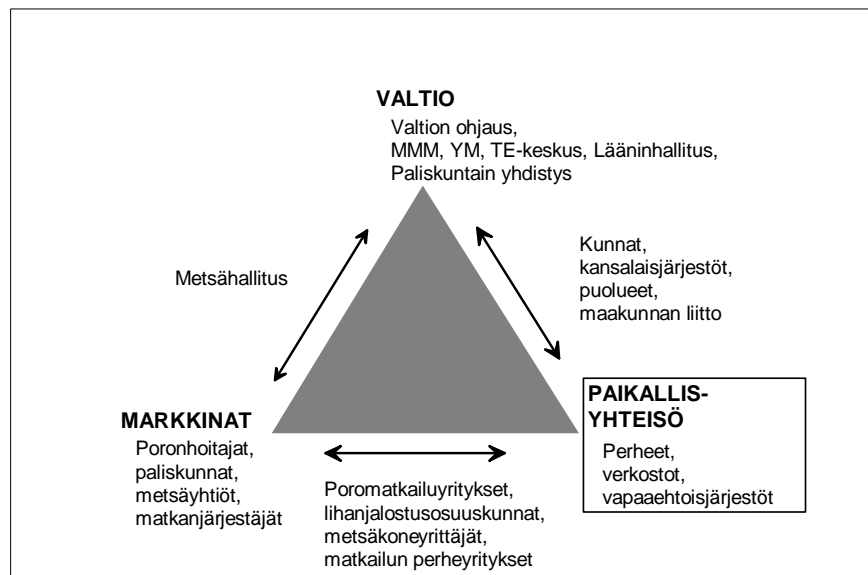
Konfliktit on voitava esittää yhteiskunnallisina, jotta ne voisi ratkaista (Käkönen 1998) ja kamppailut ovat yleensä diskursiivisia.

3.5.1. Toimijat

Heinisen (1999: 27) esittelemän määritelmän mukaan tarkoitan tässä tutkimuksessa **toimijalla** henkilöä tai ryhmää, jolla on tietyn kysymyksen suhteen omat tavoitteet, toiveet, edut ja intressit joko ilmaistuna tai piilossa olevina. Toimijoiden tavoitteet ja intressit voivat olla joko samansuuntaisia, kilpailevia tai vastakkaisia, ja niiden luoma dynamiikka ilmenee Heinisen (emt.: 17) mukaan milloin yhteistyönä, milloin kilpailuna, mutta myös vastakkainasetteluna ja ristiriitoina.

Lähinnä mikrotason toimijoista Heininen (emt.) mainitsee voitavan toimija-käsitteen rinnalla käyttä **intressiryhmä**-käsitettä, joka korostaa intressejä eli etuja ja niiden välisiä suhteita sekä implikoi etujen valvomista. Intressiryhmä on kuitenkin harvoin homogeeninen ryhmä, jolla olisi väistämättä yhteneväiset tavoitteet ja intressit. Ryhmän sisällä voi olla erilaisia mielipiteitä, lähtökohtia ja intressejä, ja toisaalta samalla toimijalla voi olla erilaisia intressejä riippuen sen roolista, osaluueesta ja tilanteesta (Heininen 1999: 27). Väisäsen et al. (2003: 43) mukaan ympäristökysymyksissä eturyhmien asia on muuttunut pitkälti yksilöiden asiaksi.

Jentoft (2001) on esittänyt monien pohjoisen elinkeinojen kohdalle sovellettavissa olevan toimijoiden kolmiomallin. Tässä Jentoftin (emt.) malli Suomen Lappiin sovellettuna.

Kuva 14 Jentoftin (2001) malli luonnonkäytön toimijoista sovellettuna Lapin luonnonkäyttöön.

Toimijat voidaan luokitella mallissa valtion, markkinoiden ja paikallisyhteiskunnan tai -yhteisön luonteisiksi (Holm & Jentoft 2001, Jentoft 2001). Huomattavan paljon aineistooni kuuluu keskustelua juuri resurssienhallinnan järjestämisestä valtion, markkinoiden ja paikallisyhteisön välillä. Valtio, markkinat/talous ja paikallisyhteisö(t) ovat resurssienhallintateorioissa ja - tutkimuksissa yleisesti tarkastellut resurssienhallinnan toimijat (myös Ostrom 1990). Paikallisyhteisön resurssienhallinnan välineenä ovat Ostromin (emt.) mukaan erilaiset instituutiot, joiden päätäntävalta resurssien käytön suhteen on globaalisti tarkasteltuna siirtynyt kohti markkinoiden ja valtion ohjausta. Resurssienhallintaa voikin kuvata kolmiomallissa eri suuntiin kulkevin nuolin kolmion kärkiin sijoittuvien makrotoimijoiden välillä, riippuen kulloisestakin pyrkimyksestä järjestää resurssienhallinta tietyllä tavalla, eri toimijan valtaa ja merkitystä korostaen. Luonnonvarojen ja alueiden käyttöintressit ja käyttäjät ovat paikallista kenttää laajempia. Niinpä tarkastelussa ei voida keskittyä vain paikallisyhteiskuntaan tai -yhteisöön, vaan huomioon on otettava myös sen ulkopuoliset systeemit kuten valtio ja markkinat. Tähän tutkimukseen olen valinnut **paikallisyhteisöjen** tarkastelunäkökulman. Paikallisten elinkeinojen ohella luonnonkäytön **sosiaaliset ja kulttuuriset eli elämäntavalliset**, maailmassa olemisen tapaan liittyvät merkitykset ovat osa tarkastelunäkökulmaani.

Resurssienhallinnan järjestämistä voidaan tulkita myös Luhmannin systeemiteoreettisen lähestymistavan (Luhmann 1990; Hagen 1995) kannalta siten, että luonnonkäyttöä koskevat konfliktit johtuvat systeemien erilaisista logikoista ja resurssienhallinnan painopisteen siirtyminen valtion, markkinoiden ja paikallisyhteisön välillä on (ala)järjestelmien (*subsystems*; talous, oikeus, perhe, koulutus,...) ympäristönsä eli toisten alajärjestelmien kanssa käymää rajanvetoa ja näkyy myös määrittelykamppailuissa (pitäisikö esillä olevaa kysymystä käsitellä esimerkiksi taloudellisena, oikeus- tai oikeudenmukaisuuskysymyksenä).

Toimijoiden lukumäärä on kasvanut aluedynamiikan muutosten kuten elinkeinorakenteen muutoksen, muuttoliikkeen, matkailutoimialan voimakkaan kasvun ym. kautta. Luonnonkäyttöön liittyvien kilpailijoiden määrän kasvaessa toimijoille syntyy intressejä **rajoittaa kilpailuun osallistuvia** (Autto 2003: 52). Kun esimerkiksi kaupunginosademokratiaa kehitettäessä pyritään osallistamaan mahdollisimman monia ja myös luomaan asianosaisuuden kokemusta (Kunelius 1999) ja kaupunginosaidentiteettiä, maankäyttö- tai luonnonkäyttöpolitiikkaan liittyvissä kysymyksissä pyrkimyksenä tuntuisi ennemminkin olevan "osallisten" määrän supistaminen (Ylä-Lappi ks. Tuulentie & Meriruoho 2005). Valkosen (2003a) mukaan paikallisilla vaikuttaa olevan itsestään selvästi osallistumisoikeus Lapin luonnonkäyttökeskustelussa, mutta paikallisuutta perustellaan hyvin monin tavoin. Ainakaan osallisia ei keskustelussa lähdetä selkeimpien tahojen lisäksi erikseen etsimään, vaan osalliseksi tulo vaatii hyvät perustelut, jotka Valkosen (emt.)

mukaan usein liittyvät paikallisuuteen, oli se sitten asuinsijainnillista, kansallista tai globaalia ”paikallisuutta”.

Ylipaikallinen paikallisuus näyttäytyy keskustelussa asiantuntemuksen lisäksi erityisesti ympäristöliikkeiden osallisuuden perusteena. Heinisen (1999: 301, cit. Valkonen 2003) mukaan ”[y]mpäristöjärjestöt ja -liikkeet ovat nousseet sirkumpolaarisella alueella vaikutusvaltaisiksi toimijoiksi sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Paikallisesti ja alueellisesti niiden asema on ristiriitainen, sillä monessa tapauksessa konfliktiasetelma muiden toimijoiden kanssa on ilmeinen.”

3.5.2. Ei vain yhtä paikallista intressiä

Tutkimukseeni olen valinnut **paikallisyhteisön tai -yhteisöjen näkökulman**. Puhuessani *paikallisyhteiskunnasta tai paikallisyhteisöstä* tarkoitan osapuulleen samaa kuin Konttinen ja Litmanen (emt.) paikallisella kansalaisyhteiskunnalla. Paikallisyhteisö (ks. Jentoftin 2001 malli luku 3.5.1.) (lokalsamfunn) muodostuu sosiaalisista verkostoista, perhe- tai kotitalouksista (familiehusholdet) ja paikallisesta kulttuurista (lokale kulturen) (Holm & Jentoft 2001: 13). Valkosen (2003a: 203) mukaan paikallisyhteisöjä ja -kulttuureita Lapissa ovat esimerkiksi eri elinkeinot, saamelaiset ja harrastusryhmät. Paikallisyhteisöt koostuvat ”keskinäisessä vuorovaikutuksessa olevista yksilöistä ja yksilöiden kokemusmaailmasta, jonka ilmiöille on kehittynyt kommunikaatiokelpoisia jaettuja merkityksiä” (Heikkinen 2002: 14).

Käköseen (1998) viitaten Heininen (1999: 39) määrittelee kansalaisyhteiskunnan sosiaalseksi tilaksi, johon liittyvät perinteiset yhteisöt kuten perhe, suku ja kyläyhteisö sekä kansalaisjärjestöt ja -liikkeet. Kansalaisyhteiskunta nähdään yleisesti ihmisen yksityisenä alueena ja virallisen, valtiollisen toiminnan vastakohtana. Kansalaisyhteiskunnan yhteiskuntatasoisella käsitteellä viitataan (esim. Mouzelis 1995, cit. Konttinen ja Litmanen 1996) yleisesti valtiosta erillisiin kansalaisryhmiin ja instituutioihin (myös NGO:t). Kansalaisyhteiskunta on tällöin *paikallisyhteiskuntaa tai -yhteisöä laajempi* käsite, koska kansalaisyhteiskuntaan voi kuulua myös esimerkiksi tarkastelun kohteena olevan alueen ulkopuolisia kansalaisjärjestöjä.

Paikallisyhteisöä ei pidä retorisisista pyrkimyksistä huolimatta nähdä yhtenä rintamana ulkopuolisia vastaan, koska se ei läheskään aina vedä yhtä köyttä. Paikallisyhteisöä ei voidakaan pitää yhtenäisenä toimijana tai yhtenä intressiryhmänä (Aarsæther & Bærenholdt 2001), vaan paikallisissa asukkaissa on Lapissa niin luonnonsuojelun kannattajia kuin vastustajia (Ponnikas 1999), suurten ja pienten hankkeiden kannattajia, Vuotoksen rakentajia ja suojelejoita (Suopajärvi

1999, 2001b; Autti 1999). Kaikki eivät vastusta Greenpeacea eivätkä kaikki ole Metsähallituksen toimintaa vastaan. Jakolinjat voivat olla kysymyksestä riippuen eri kohdassa. Esimerkiksi Ylä-Lapin valtionmetsätalouden ja porotalouden välisessä debatissa on osallisena molemmilla puolilla sekä saamelaisia että ”suomalaisia”. Paikallisyhteisö onkin Ylä-Lapin 2000-luvun alun metsäkiistan kaltaisissa tilanteissa vaarassa pirstoutua hyvinkin pieniin sirpaleisiin, joita määrittelevät kuuluminen yksilö- tai perhetasolla samanaikaisesti useisiin ryhmiin, yhteisön hajaantuessa yhä useampaan leiriin. Ihmisten ryhmät rikkoontuvat, kun mielipidekenttä on hajanainen ja intressit moninaisia, jolloin ”puolet” määräytyvät kiistakysymyksen mukaan.

Paikallisuus voidaan ymmärtää monella tavalla. Keskustelussa paikallisuudella voi olla myös useita käyttötarkoituksia. Esimerkiksi Valkosen (2003b: 164-171) mukaan paikallisuus on relevantiksi ja legitiimiksi koettu **osallisuuden** määrittelijä Lapin luonnonkäyttökeskustelussa. Tässä merkityksessä paikallisuus on yhtä kuin asianosaisuus ja meisyys. Paikallisuus ei Valkosella (emt.) tarkoita vain sijainti-paikallisuutta eli asumista tarkasteltavan (konflikti)alueen läheisyydessä, esimerkiksi kuntalaisuutta (ks. myös Tuulentie ja Meriruoho 2005), vaan ”paikallisuus” saa monia eri määrittelyjä samalla kun itse luonnonkäyttökonflikti nähdään toimijasta riippuen sijainti-paikallisen tason lisäksi kansallisen tai globaalin ”paikallisuustason” kysymyksenä. Tätä ilmentää metsä- ja porotalouden kiistojen kohteena olevan alueen nimeäminen esimerkiksi joko Ylä-Lapin luonnonhoitoalueeksi, Euroopan viimeisiksi vanhoiksi metsiksi, Metsähallituksen talousmetsäksi, valtionmaaksi, Inarin metsäpaliskunniksi tai Ivalon paliskunnan Nellimin tokkakunnan alueeksi sekä alueen sijoittaminen milloin Pohjois-Suomeen tai Lappiin, milloin Pohjois-Eurooppaan, Arktiseen alueeseen, Euroopan unioniin tai länsimaihien. Asianosaisuutta, omakohtaisuutta ja asiantuntemusta ja sitä kautta tunnustamista ”viralliseksi” osapuoleksi konfliktissa tai keskustelussa haetaan perustelemalla oma ”paikallinen” näkökulma kysymykseen, oli se sitten vaikka maailmankansalaisen näkökulma (Valkonen 2003b; ks. myös Jokinen, M. 2002). Meisyyttä ja asianosaisuutta voivatkin ilmentää kuntalaisuuden lisäksi vaikkapa suomalaisuus, eurooppalaisuus, alkuperäiskansan jäsenyys, ihmisyyys ja kuluttajuus.

Paikallisuutta ja sen piiriin kuuluvia onkin vaikeaa rajata yksiselitteisesti, koska alueella tai sen välittömässä läheisyydessä asuvien lisäksi myös alueelta kotoisin olevat tuntuisivat luonnollisilta paikallisilta virallisesta asuinkunnasta huolimatta. Myös pitkäaikaiset loma-asukkaat ja alueella usein retkeilevät saattavat olla kotiutuneita alueelle ja pitää sitä omana ympäristönään (ks. esim. LK 03.12.2003; Mettiäinen 2006a) Paikallisuuteen, joka esittää tässäkin tutkimuksessa keskeistä roolia, tulisi nähdäkseni kuulua paitsi henkilön oma sidos ja sitoutuminen tiettyyn paikkaan, myös **sidoksen sosiaalinen tunnustaminen** eli paikallisyhteisön jonkinasteinen jäsenyys. Paikallisuus ei ole siis vain spatiaalinen (virkistys- ja työskentely-ympäristö, etenkin asuinympäristö) tai hallinnollinen asia, vaan siinä on olennaista myös **sosiaalinen, yhteisöllinen puoli**.

Paikallisyhteisö voidaan nähdä enemmän tai vähemmän jännitteiseksi kentäksi, jonka hallinnasta käydään siihen osallisten kesken kamppailua. Konttisen ja Litmasen (1996) mukaan tämä kamppailu ei (enää) ole "vain poliittista taistelua perinteisessä mielessä", vaan yhä useammin myös **kamppailua kulttuuristen merkitysten ja niitä koskevien symbolien asemasta**. Myös paikalliset kentät ovat yleisesti "sekoittuneet" aiemmista yksinkertaisista ja monoliittisista rakennelmista moniaineksisiksi paikallisten ja ei-paikallisten rakenteiden ja tietoisuusmuotojen alinomaa uudelleen muokkautuviksi taistelukentiksi (emt.). Lapissa huomattava paikallisuuden rakenteisiin vaikuttava kehityskulku on väestön vaihtuminen toisaalta poismuuton ja toisaalta lisääntyvän vapaa-ajan- ja ns. kakkosasumisen myötä. Paikallisuus ei siis ole itsestään selvä, vaan kompleksinen käsite.

Paikallisuutta voi saavuttaa tutkimalla paikallisyhteisön omaa kommunikaatiota, maakuntalehden artikkeleita ja yleisönosaston kirjoituksia. **Paikallinen näkökulma tuleekin tähän tutkimukseen tutkimusaineiston kautta** (ks. luku 5). Konttisen ja Litmasen (1996) mukaan esimerkiksi **paikallinen ympäristöorientaatio** muodostuu eri ryhmien ja niihin kuuluvien yksilöiden ympäristöorientaatioiden summana. Ympäristöorientaatioon voivat vaikuttaa monella paikkakunnalla mm. *luonto-, ympäristö- ja asukasyhdistykset*, sekä ennemminkin tilapäisluonteiset ympäristöryhmät ja kansalaisaloitteet. Jokainen asukas kuuluu useaan ryhmään ja suodattaa yksilöllisiin näkemyksiinsä viiteryhmiensä näkökantoja – ja päinvastoin – vaihtelevassa määrin. Olenkin kiinnostunut paikallisten, lappilaisten sosiaalisista semiooseista eli paikallisyhteisön luonnonkäyttöä rakenteistavista merkitysjärjestelmistä (Suoranta 2000), paikallisesta sosio-kulttuurisesta luonnosta.

Luonnonläheisyys on sekä suomalaisuuden että lappilaisuuden ja saamelaisuuden identiteettien tärkeimpiä kulmakiviä. Myös kulttuurien kuvastot ovat edelleen luontoon ja sen käyttöön liittyviä, vaikka nykyisellään kaupungistumisen myötä vaikkapa metsien rooli olisikin kulttuurin jäsenten käytännön elämässä aivan toinen. Lappilaisten luontosuhteesta on kirjoitettu paljon (mm. Lehtinen 1991; Autti 1996; Niemi 2000; Suopajärvi 2001b; Jokinen, M. 2002; Valkonen 2003a, 2003b). Esimerkiksi Lehtinen (1991) nostaa esiin näkemyksen "eteläläisten" ja lappilaisten erilaisesta luontosuhteesta. Lappilaisten luontosuhdetta pidetään toiminnallisena ja korostetaan lappilaisen elämäntavan luonnonläheisyyttä ja riippuvaisuutta luonnosta. Luonto ja luonnossa toimimisen asiantuntemus ovat myös keskeisiä lappilaisuuden identiteettiä määrittäviä tekijöitä. Lappilaisten läheiset sidokset luontoon niin virkistykseen, mielenmaiseman kuin elinkeinojen osalta (luonto luontevan oleskelun ja tekemisen paikka) on tyypillistä tulkita niiksi tekijöiksi, jotka erottavat lappilaista luontosuhdetta etelän ihmisten eli "muiden" "teknisteollisen tavaratalouden muokkaamasta modernistisesta luontosuhteesta ja toisaalta jälkimodernistisesta tyytyväisyydestä tietoon siitä, että jossain on koskematonta luontoa" (Aikio et al. 1982). Tämä "ulkopuolisten joukko"

suhtautuu Aikion et al. mukaan myönteisesti sekä luonnonvarojen teollisuusluokan hyödyntämiseen että luonnonmuseoiden perustamiseen. Kiinnostavaa kyllä, Aikio et al. (emt.) lukevat ryhmään myös Lapin suomalaisasutuksen.

3.5.3. Intressi

”Toimijoiden tavoitteet ja intressit ovat joko samansuuntaisia, kilpailevia tai vastakkaisia, ja niiden luoma dynamiikka ilmenee milloin yhteistyönä, milloin kilpailuna, mutta myös vastakkainasetteluna ja ristiriitoina.”

(Lassi Heininen 1999: 17)

Luonnonkäyttöintressit voivat kohdistua tietyn luontoalueen tilan tai luonnonvarojen tai molempien käyttöön. Intressi viittaa käsitteenä **etuun**, jota toimija arvioi saavansa intressinsä mukaisen toiminnan kautta. Lapin luonnonkäyttöön kohdistuu paitsi paikallisia ja alueellisia intressejä, myös kansallisia ja kansainvälisiä intressejä. Intressit voivat liittyä esimerkiksi talouteen, työllisyyteen ja elinkeinoihin, elämäntapaan, ravinnonhankintaan, ideologioihin, luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen sekä kulttuurin ja elämäntavan ylläpitämiseen ja siirtämiseen uusille sukupolville. Kansalliset ja kansainväliset intressit voivat kietoutua yhteen esimerkiksi pyrkimyksessä toimia valtion asemaan kansainvälisenä toimijana vaikuttavien direktiivien ja sopimusten mukaisesti. (Heininen 1999.)

Eri luonnonkäyttömuotojen luonnonkäyttöintressit voivat kilpailla keskenään, tukea toisiaan, olla toisistaan riippumattomia, olla ristiriidassa tai toisensa poissulkevia. Heinisen (emt.: 303) mukaan erilaisten toimintojen päällekkäisyydestä aiheutuu uudentyypistä intressien kilpailua ja ristiriitaa, Lapissa esimerkiksi luonnonvarojen massaluonteisen hyödyntämisen antaman taloudellisen edun ja ympäristönsuojelun välillä sekä saamelaiden perinteisten elinkeinojen ja luonnonsuojelun välillä. Lapissa kohtaa samalla maantieteellisellä alueella useita intressejä: paikallisten erilaiset intressit, alueen omat aluekehitys- ja talousintressit, Suomen kansalliset resurssi-, luonnonsuojelu- ja työllisyysintressit sekä Euroopan unionin luonnonsuojelu- ja resurssi-intressit.

Periferian ja yleensä harvaan asuttujen alueiden maankäyttöön kohdistuu erityisesti **alueen ulkopuolisia maankäytön intressejä**. Lapin luonnonkäyttöön kohdistuu yksityisten, paikallisten asukkaiden omien ja eri ryhmien, yritysten, yhdistysten, kuntien ja maakunnan lisäksi valtion sekä EU:n ja muiden kansainvälisen yhteisön kollektiivitoimijoiden (YK, ILO, IUCN, yms.) eri sopimusten kautta luonnon käyttö- ja suojeluintressejä, jotka monin paikoin ovat ristiriitaisia keskenään. Heinisen (emt.: 17, 39) mukaan valtion yhteisinä päämäärinä kansainvälisillä areenoilla tai kansallisestikin esitetyt näkökulmat ja intressit näyttäytyvät valtion sisällä erilaisina, kilpailevina tai

keskenään vastakkaisina. Kansakunnan yhteisinä esitetyt päämäärät voivatkin olla käytännössä enemmistön, siis valtakeskusten sekä maan väkirikkaan ja hyvinvoivan osan, ja vähemmässä määrin syrjäalueiden intressejä. Paikallisyhteisöt voivat vaikuttaa valtion luonnonkäyttö- ym. politiikkaan muun muassa edustuksellisen demokratian kautta, mutta periferioille tyypillisesti (Taylor 1993; Heininen 1999) lappilaiset ovat lukumäärältään vähäisinä tässä suhteessa jokseenkin marginaalissa.

Bombergin (1994: 59) mukaan on oletettavaa, että Euroopan unionin ympäristöpolitiikka on periferian intressien vastaista. Perifeeriset alueet ovat ekologisesti arvokkaita, koska siellä ei heikomman taloudellisen kehityksen seurauksena ole tuhottu luontoa samassa mittakaavassa kuin kehittyneillä alueilla, koska periferiassa on harjoitettu maataloutta perinteisesti ja heikomman teollisen kehityksen vuoksi moderni liikenneinfrastruktuuri puuttuu. Tällaisten perifeeristen alueiden suojele voi kuitenkin olla ristiriidassa alueiden taloudellisen kehityksen kanssa tai jopa estää sen. EU:n sitoumukset sosio-ekonomiseen kehitykseen ja ympäristönsuojeluun ovatkin tästä syystä törmäyskurssilla (Yearley et al. 1994: 10).

Vastakkaiset intressit erilaisten toimijoiden välillä suhteessa luontoon ja ympäristöön merkitsevät konfliktipotentiaalia toimijoiden välisissä suhteissa. Konfliktit ja konfliktien ratkaisut ovat omalta osaltaan politiikkaa. Tällaista lähtökohtaa voidaan Käkösen (1998: 59) mukaan pitää realistisempänä kuin yhteisestä edusta puhumista tilanteessa, jossa jonkun intressi kuitenkin määritellään yhteiseksi eduksi. (emt.).

Tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena ovat luonnonkäyttömuotojen monenlaiset suhteet. Kuitenkin keskustelua käydään ja julkisuuteen nousevat useimmiten luonnonkäyttömuotojen väliset ristiriidat ja konfliktit.

3.5.4. Konflikti

"A topic is presented as a conflict if one can show who occupies the position "for" and who the position "against". And it is understood that there are also undecided and middle positions. But those depend on the form of conflict and could not appear if there was no conflict to begin with. Conflict, too, is reflected in itself as something that should be brought closer to a "solution". And this is also where the paradox of public opinion, the invisible visible, finds its proper expression: conflicts in public opinion count as undesirable – and for that reason are preferably reproduced."
(Niklas Luhmann 1990)

Heinisen (1999: 47-48) mukaan **konflikti on aina jonkin vastustamista** ja johtuu yhdestä tai useammasta yhteensovittamattomuudesta motivaatioissa. ”Yhteistyön maailmassa konfliktilla tarkoitetaan useimmiten kilpailua, mutta siitä huolimatta kilpailu ja konflikti erotetaan toisistaan” (emt.: 48). Konflikti on prosessi, jossa yksi osapuoli katsoo toisen osapuolen vastustavan tai muuten vaikuttavan kielteisesti intressiensä tai tavoitteidensa toteutumiseen. Konfliktin välttämätön edellytys onkin, että osapuolet tiedostavat intressiensä ja tavoitteidensa olevan ristiriidassa keskenään. (Wall & Callister 1995, cit. Peltonen & Villanen 2004: 6.) Maankäytössä intressit voivat olla mm. ristiriitaisia, toisiaan tukevia, toisensa poissulkevia tai toisistaan riippumattomia (Naskali 1991, ks. kohta 3.2.). Resurssienhallintatutkimuksessa mielenkiinto on kohdistunut erityisesti niukkoihin ja rajallisiin resursseihin liittyviin ristiriitaisiin intresseihin ja niistä juontuviin konflikteihin.

Kun kyseessä on **niukkoihin resursseihin liittyvä intressiristiriita**, voidaan olettaa, että molemmat tai kaikki osapuolet joutuvat tinkimään vaatimuksistaan, ellei joku luopumaan kokonaan. **Resurssiniukkuus** voi johtua samalle alueelle kohdistuvista, yhä kasvavista luonnonkäyttöintresseistä (Heininen 1999) tai esimerkiksi ympäristömuutoksista, kuten elintärkeiden resurssien niukkenemisestä, tuhoutumisesta tai saastumisesta (Käkönen 1995: 13). Pehkonen (1999: 78) pitää tarkastelemaansa Alta-konfliktia tyypillisenä etelän ja pohjoisen välisenä ”perinteisenä” luonnonsuojelukiistanä, jossa luonto nähtiin prosessuaalisena tekijänä, jonka avulla voitiin tuottaa energiaa. Luonnolla ei Altan tapauksessa nähty olevan arvoa itsessään tai edes saamelaiskulttuurille. Heinisen (1999: 87) mukaan osuva esimerkki valtioiden välisestä luonnonvarakiistasta ovat Islannin ja Norjan väliset kalastuskiistat, kun taas kaivostoimintaan ja metsien suojeluun liittyvät konfliktit ovat esimerkkejä uudentyyppisestä intressikilpailusta ja –ristiriidoista.

Resurssikiistassa, jossa kaikkia resurssin käyttöön liittyviä tarpeita ja intressejä ei voida kuitenkaan tyydyttää, aggressiivista käytöstä molemmilta tai kaikilta osapuolilta kohtaava tilanne saattaa kehittyä pahaan suuntaan. Broxin (2001) mukaan kiista syvenee erityisesti silloin, jos ongelmasta puhutaan erikseen, ei vuoropuhelussa osapuolten välillä.

Wibergin (1975 /1983) mukaan peleihin, joissa yksi ja vain yksi lopputulos on kaikille osapuolille¹³ paras, ei sisälly mitään konfliktia, joten konfliktiteorian kannalta ne ovat Wibergin mukaan yhdentekeviä. Toisessa ääripäässä A:n arvojärjestys on täysin päinvastainen B:n järjestykselle eli A:n kannalta toista vaihtoehtoa parempi tulos kahdesta mahdollisesta on juuri B:n kannalta huonompi. Wiberg kutsuu tätä tilannetta **tiukaksi konfliktipeliksi eli nollasummapeliksi**. Kaikissa muissa tilanteissa toimijoiden edut ovat osaksi yhtenevät ja osaksi vastakkaiset.

¹³ Peliteoria olettaa toimijat tasavertaisiksi keskenään, mitä ne eivät käytännössä kuitenkaan ole.

Wibergin (emt.: 20-21) mukaan kahden tai useamman osapuolen välille sijoittuva **konflikti** saa arkikielessä ja tieteellisessä terminologiassa **kolme erilaista päämerkitystä**:

1. Ensimmäisessä päämerkityksessä A:n ja B:n välinen konflikti tarkoittaa, että A:lla ja B:llä on *jossakin suhteessa yhteensopimattomia tavoitteita, intressejä ja tarkoitusperiä*. Tässä tilanteessa konfliktin synonyymina voidaan pitää **ristiriitaa**.
2. Toisessa tapauksessa osapuolten välisen konfliktin voidaan katsoa merkitsevän, että niiden välillä on jonkinlaisia *taistelutoimia*, sanan laajimmassa merkityksessä.
3. Kolmannessa päämerkityksessään A:n ja B:n välinen konflikti merkitsee, että *A asennoituu B:hen vihamielisesti tai kielteisesti*.

Joissakin tapauksissa konfliktissa voi olla useampaan kuin yhteen pääluokkaan kuuluvia ominaisuuksia ja piirteitä. Tässä tutkimuksessa tarkasteltavissa tapauksissa *konfliktia* voidaan useimmiten pitää synonyymina luonnonkäytön toimijoiden intressien ja tavoitteiden väliselle *ristiriidalle*. Jonkin verran esiintyy myös kielteistä suhtautumista toisiin luonnonkäytön toimijoihin (ks. epäluottamusdiskurssi).

Konfliktin ei siis tarvitse olla aseellinen selkkaus tullakseen määritellyksi konfliktiksi. Luonnonkäyttökonfliktiin voi kuitenkin liittyä myös mielenosoituksia ja järeämpiäkin keinoja, kuten Pehkosen (1999) kuvailemassa Alta-konfliktissa. Kolmatta konfliktityyppiä eli vihamielistä tai kielteistä suhtautumista voidaan havaita luonnonkäyttökirjoittelussa erityisesti etelä-pohjoinen – dikotomiassa sekä ”Helsingin herroja” ja Greenpeacea kohtaan. Yleisesti ottaen ”konfliktitoimet” Suomen luonnonkäyttöä koskevissa kiistoissa ja ristiriidoissa ovatkin diskursiivisia (ks. myös Suopajarvi 2001b). Toisaalta erityisesti metsätalouteen liittyvissä konflikteissa on ympäristöjärjestöjen käyttämänä vastustuskeinona ollut mielenosoitusten ja lehtikirjoittelun lisäksi ns. suora toiminta, kuten puihin tai koneisiin kytkeytyminen (esim. Kojjärvi 1970-luvulla). Merkittävänä taistelutoimena voidaan pitää myös tämän tutkimuksen empiirisessä aineistossa esiintyviä ympäristöjärjestöjen, erityisesti Greenpeacen, sekä ammattijärjestö SAK:n uhkailuja puun osto- ja poronlihaboikottien eli taloudellisen aseiden käyttöönotosta syksyllä 2001 ja 2003. Talous on ollut myös kansainvälisenä taisteluvälineenä Ylä-Lapin kiistassa, koska ympäristöjärjestöjen tiedotussota on pyrkinyt tuomaan saksalaisen yleisön tietoisuuteen Stora Enson Saksan markkinoille valmistaman aikakauslehtipaperin alkuperän – Euroopan viimeiset erämaat.

Skismogenesellä Gregory Bateson (Brox 2001) kuvaa konfliktin syntymekanismia, jossa A:n ollessa konfliktissa B:n kanssa, A reagoi B:n negatiiviseen argumenttiin yhä vahvemalla vastauksella. Tällöin aggressiotaso kohoaa – esimerkiksi loukkaukset yltyvät yhä verisemmiksi tai

vaatimukset yhä pahemmin törmäävät toisiinsa – ja skismogeeninen konflikti on syntynyt. Skismogenese voidaan siis Broxin (emt.) mukaan määritellä lyhyesti sellaiseksi virhekytkennäksi kommunikaation palautemekanismissa, että askel konfliktin suuntaan johtaa vielä voimakkaampaan negatiivisuuden ilmaukseen. Konfliktoitumisen ja konfliktin pahenemisen noidankehän voi kuitenkin katkaista sovitteleva esitys.

Batesonin skismogenese-käsitteellä viitataan tässä tutkimuksessa myös ajatukseen konfliktin historiallisesta muodostumisesta. Luhmannin ajattelun kannalta kommunikoiva kommunikaatio, eli edellisiin puheenvuoroihin vastaavat puheenvuorot, johtaa siihen, että kaikilla keskusteluilla on historia. Keskustelun tai konfliktin historiallisuudesta, siitä miten ja millaisena noidankehä on lähtenyt pyörimään ja jatkanut rataansa, syntyvät myös resurssienhallintakonfliktien diskurssit tai puheavaruudet (Alasuutari 1999). Tämän tutkimuksen empirian aikaskaala on varsin lyhyt, mutta 2000-luvun alun luonnonkäyttötilanteen synty on huomioitu aluedynamiikka-käsitteen kautta luvussa 2.

Konfliktiteorioiden mukaan (Käkönen 1995: 18) vain **manifestoidut eli julkilausutut ristiriidat voidaan ratkaista**, ja sen vuoksi ympäristökonfliktit on voitava esittää yhteiskunnallisten etujen ristiriitoina. Ympäristökonfliktit on nähtävä yhteiskunnallisina konflikteina, joille voidaan etsiä poliittisia ratkaisuja, koska niin kauan kuin ympäristöristiriidat esitetään yhteisinä tai neutraaleina, niille on vaikeaa etsiä yhteiskunnallisia ratkaisuja. **Ympäristökonflikteissa** ei Käkösen (emt.: 19) mukaan olekaan kysymys yksinomaan luonnosta itseisarvona, vaan ympäristökysymykset ovat myös ihmisten ja ihmisryhmien välisiä suhteita. Ympäristöongelmien ratkaiseminen ei näin merkitse ensisijaisesti luonnon säilyttämistä. Yhteiskunnallisesta konfliktista voidaan Käkösen (emt.) mukaan puhua, koska ihmisten aineelliset (ja miksei aineettomatkin) edut suhteessa luontoon ovat erilaisia ja "siirryttäessä yleisestä luonnon säilyttämisen intressistä erityisiin ongelmien ratkaisuihin törmäävät yhteiskunnallisten voimien edut edelleen vastakkain". Käkösen (emt.) mukaan myös luonnon tuhoutuminen on käsitettävä yhteiskunnallisena kysymyksenä. Luhmannin (1990) mukaan luonnon tuhoutuminen johtuu yhteiskunnan systeemilogiikasta ja alasysteemien välisestä kohtaamattomuudesta.

Hellströmin (2001: 18) mukaan konfliktin ulottuvuuksia ovat **menettelytavat** eli pelisäännöt, **faktat** eli substanssi- tai asiakysymykset sekä toimijoiden väliset **suhteet**. Broxin (2001: 101) mukaan konflikteilla on usein sekä käytännöllisiä että symbolisia puolia: petoeläinten lisääntyminen suojelun myötä Pohjois-Norjan maaseudulla uhkaa toisaalta esimerkiksi lampaankasvattajien taloudellisia etuja ja alueen väestön turvallisuutta, mutta toisaalta on myös osoitus kaupunkilaisten vallasta maaseudun asioihin. Lähtökohtaisesti käytännöllinen konflikti on tuolloin muunnettu konfliktiksi kaupungin ja maaseudun välillä, kun konfliktiin on liitetty muita kuin alkuperäisiä merkityksiä.

Vaikka ympäristökamppailu voikin konfliktoitua fyysiseksikin yhteenotoksi, yhteenotot ovat Suopajärven (2001b) mukaan useimmiten diskursiivisia. Wibergin (1975: 241) mukaan **väkivallattomien konfliktinratkaisustrategioiden** ensimmäinen päätyyppi onkin pyrkimys saada vastustaja muuttamaan käsityksensä kiistan kohteena olevasta asiasta. Tähän konfliktinratkaisustrategiaan sisältyy monia eri suostuttelun ja protestoinnin menetelmiä, kuten lehdet, julisteet, julkiset puheet, mielenosoitukset, symboliset toimet ja mielipidekirjoitukset (emt.).

Summan (1996: 57) mukaan ”retoriikka on ihmisten tai ihmisryhmien välisiin ristiriitatilanteisiin liittyvä ilmiö, joka äärimuodoissaan on lähempänä konfliktia kuin järjestäytynyttä toimintaa”. Erilaisten diskurssien eli sosiaalisten merkitysrakenteiden kohtaamiseen liittyy aina kilpailua ja konflikteja (Hujanen 1986: 17, cit. Jukarainen 1999: 24). Julkisen luonnonkäyttökustelun tavoitteena onkin argumentoiden vakuuttaa tai suostutella vastapuoli ja yleisö eräiden näkökantojen kannattajiksi, usein muiden näkökantojen kustannuksella. Tällainen kirjoittelu on luonteeltaan poliittista (Tuulentie 2001: 301). Kampppailua käydään siis merkityksistä ja määritelmistä – diskursiiviset konfliktit ovat määrittely- tai määrittelyvaltakamppailuja. Kiistojen ratkaisun kannalta oleellista onkin se, millaisia *merkityksiä* tarkastelun kohteena olevaan ympäristökysymykseen tai alueeseen liitetään, kenen määritelmät voittavat ja millaisia ratkaisumalleja eri diskurssit tuottavat (Suopajärvi 2001b: 104). Myös määritelmä ristiriidan ydinasiasta on kamppailun kohde.

Ristiriidat ja niiden käsitteleminen vuorovaikutuksessa, keskusteluin, voivat avata uusia näkökulmia vallitseviin käytäntöihin ja ristiriitojen syiden jäsentely voi edistää ristiriitojen hallintaa jatkossa. Päinvastaisesta arkikäsityksestä huolimatta ristiriidat eivät olekaan pelkästään kielteisiä yhteiskunnallisia ilmiöitä, vaan ne voivat myös viedä kehitystä eteenpäin (Kajala 2001: 155).

III METODIT JA AINEISTO:

4. Sosiaalisten luontokonstruktioiden analyysimenetelmistä

Tutkimusmetodi koostuu Alasuutarin (1999: 82) mukaan ”niistä käytännöistä ja operaatioista, joiden avulla tutkija tuottaa havaintoja, sekä niistä säännöistä, joiden mukaan näitä havaintoja voi edelleen muokata ja tulkita, niin että voidaan arvioida niiden merkitystä johtolankoina.” Jotta aineistossa olevat havainnot voidaan erottaa tutkimuksen tuloksista, tarvitaan tutkimusmetodi. Metodi on selkeät säännöt siitä, millaisista havainnoista on lupa mitään päätellä.

Diskurssianalyysin ei tarvitse olla yksiselitteisesti määritelty metodi ja analyysitekniikka, vaan sitä voidaan pitää väljänä **metodisena ajattelutapana**, jonka soveltamisen muodot voivat vaihdella käsillä olevan tutkimuskysymyksen ja tieteenalan mukaisesti (Saarenheimo 1997, cit. Jukarainen 1999: 19; 2001: 77-78). Diskurssianalyttisellä metodologisella kehyksellä tai suuntauksella (tai tutkimusotteella) on mahdollista soveltaa analysoinnissa uuden retoriikan piirteitä (esimerkiksi Jukarainen 1999, 2001; Tuulentie 2001). Tässä tutkimuksessa metodologisen kehyksen muodostavat **retoriikantutkimukseen** kuuluvat **diskurssi- ja argumentaatioanalyysi**. Tutkimusotettani voisikin sanoa **hermeneuttis-diskursiiviseksi**.

Hermeneutiikka ei tutkimuksen lähtökohtana tarjoa yksiselitteistä tieteellistä metodologiaa, vaan hermeneutiikka on monta asiaa, näkökulmasta riippuen ja tulkintataitoa käyttäen. Gadamerin mukaan hermeneutiikka on taitoa käyttää metodeja siellä, minne ne kuuluvat, ja taitoa olla käyttämättä niitä siellä, minne ne eivät kuulu. (Gadamer 2003, cit. Pakkasvirta & Pirttijärvi 2003).

Hermeneuttinen tutkimus kohdistuu nimenomaan ihmisten välisen kommunikaation maailmaan, ihmisten ilmaisuihin. Koska fenomenologisen merkitysteorian mukaan ihminen on perustaltaan yhteisöllinen, opimme yhteisöllisesti myös merkitykset, joiden valossa todellisuus meille avautuu. Merkitykset ovat siis intersubjektiveja ja yhteisön jäsenenä ihmisillä on yhteisiä merkityksiä. Ilmaisut kantavat merkityksiä, joita voidaan tutkia ja lähestyä vain **ymmärtämällä ja tulkitsemalla** (Laine 2001). Usein historiatarkastelut ovat olennainen osa hermeneuttista tutkimusta.

Tutkimukseni peruslähtökohtia ovat, että **luonto on sosiaalisesti konstruoitu** ja ilmenee yhteisön jakamissa merkityksissä, ja että historiallisesti kommunikoiva kommunikaatio (Luhmann 1990; 1995) kantaa näitä luonnon merkityksiä, jotka ovat paitsi kielellisiä ja siten intersubjektiveja, myös

konkreettiseen toimintaan viittaavia (Foucault 1972, cit. Suoranta 2000). Koska merkitykset ovat intersubjektiviisiä, ne ovat yhteisön jäsenten jakamia ja yhteisön ”luontoa” voidaan tutkia yhteisön kommunikaatiota tutkimalla.

Tässä luvussa tarkastelen teoreettisesti Sackin (1992) maantieteellisen mallin sosiaalisten rakenteiden ja merkityksen elementtien (sekä osin luonnon) yhtymäkohtaa tai –aluetta. Ensin hahmotan sosiaalisesti konstruoidun luonnon käsitettä yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen konstruktivistisen käänteen kannalta. Toisena luon katsauksen todellisuuden käytännöissä ja kielessä toteutuvaan diskursiiviseen luonteeseen ja esittelen tutkimuksessa käyttämäni keskustelun käsitteen. Viimein kolmantena käyn läpi argumenttien analysoinnissa keskeisiä huomioita tutkimuskirjallisuuden perusteella.

4.1. Sosiaalisesti konstruoitu luonto

”We can never speak about nature without, at the same time, speaking about ourselves.”
(Capra 1975 cit. Franklin 2002)

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen konstruktivistinen käänne tarkoittaa Suopajärven (2001a) mukaan sitä, että luonto ja luonnonkäyttö nähdään yhteiskunnallisen **määrittelyvaltakamppailun kenttänä**. Näin yhtä, objektiivista luontoa ei (yhteiskunnassa) olisi olemassa. Tämän tutkimuksen peruslähtökohtia onkin oletamus, että luonto on sosiaalisesti konstruoitu(nut) ihmisten mieliin ja historiallisesti kommunikoiva **kommunikaatio** kantaa näitä yhteisön luonnolle antamia merkityksiä, jotka ovat paitsi kielellisiä ja siten intersubjektiviisiä, myös konkreettiseen toimintaan viittaavia. Koska merkitykset ovat intersubjektiviisiä ja kollektiivisiä, **yhteisön luontoa voidaan tutkia yhteisön kommunikaatiota tutkimalla**.

Luonnon ulkopuolisuus suhteessa ihmiseen on pitkälti kyseenalaistettu yhteiskunnallisessa ympäristötutkimuksessa. Luonnolla ja ympäristöasioilla on paitsi biologinen ja fysiologinen, myös sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuutensa, sosiaalisesti konstruoitu todellisuus. Vastapainoksi luonnontieteelliselle näkemykselle mitattavasta ja lokeroitavasta luonnosta, yhteiskunnallisessa ympäristötutkimuksessa ja sen piiriin kuuluvassa yhteiskunnallisessa resurssitutkimuksessa luonto nähdään pikemminkin erottamattomana osana ihmisten elämää ja maailmaa, **sosiaalisesti konstruoituna luontona**.

Luonto ei konstruktivistisesta näkökulmasta ole pelkkää ihmisen keksintöä, mutta luontoa ja sen ominaisuuksia koskevien **käsitysten** katsotaan muodostuneen ja rakentuvan edelleen

yhteisöjen merkitysrakenteissa ja kommunikaatiossa. Keskeistä yhteiskunnalliselle ympäristötutkimukselle on ajatus siitä, että tutkimuksen kohteena on aina jonkun ympäristö eikä pelkkä biodiversiteetti. Yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen kohteena onkin **biofyysisen ympäristön ja yhteiskunnan vuorovaikutus** (Massa & Sairinen 1991).

Inhimillisen todellisuuden ei voidakaan sanoa koostuvan *ainoastaan* kielestä: Lehtosen (1998: 30) esimerkin mukaan Pallastunturit kohosivat Länsi-Lapissa jo silloin, kun niillä tai kyseisellä alueella ei ollut tuntemiamme nimiä. ”Todellisuuden olemassaolo ei ole siten kielestä riippuvaista eikä kaikki oleva palaudu kieleen.” Vaikka onkin olemassa kielen ulkopuolista todellisuutta, se millaiseksi kielen ulkopuolinen tapahtuma tulkitaan eli muotoillaan kielessä, ”riippuu diskursiivisen kentän rakentamisesta” (Laclau & Mouffe 1985: 108, cit. Tuulentie 2001: 41). Vaikka tunturien olemassaolo ei siis riipu kielestä, niillä voi olla merkityksiä vain kielen sisällä. Samoin todellisuutta on myös yhteiskunnan ulkopuolella, kuten luonto, joskin käsityksemme siitä on kielellinen.

4.2. Keskustelu ja kommunikaatio yhteiskunnan rakennusaineina

Kun tieteellisten periaatteiden takana on intuitio, niin käytännöllinen toiminta, jossa on pohdinnan jälkeen tarpeen tehdä päätöksiä ja valintoja mahdollisuuksien ja tosiseikkojen välillä, saa rationaalisuutensa harkinnasta ja **keskustelusta** (Perelman 1996: 172). Läpi koko tutkimuksen käytän sanaa keskustelu. Keskustelulla tarkoitan mielipiteiden ja kannanottojen esittämistä ja vaihtoa tietystä aihepiiristä, tässä tutkimuksessa Lapin luonnonkäytöstä. Keskustelu voi olla yksityistä tai julkista, puhuttua tai kirjoitettua tai nonverbaalia – kaikkiaan monenlaisia muotoja saavaa vuoropuhelua. Keskustelu voi olla yksittäinen vuoropuhelutilanne, jolla on alku ja loppu, mutta se voi myös olla (ja usein onkin) jatkuva, ajallisesti pitkäkestoinenkin prosessi, kuten monet Lapin luonnonkäyttömuotojen suhteita koskevat keskustelut ovat.

Luonnonkäyttökeskustelu on näin määriteltynä luonnonvarojen ja –alueiden käyttöön sekä niiden saamiin merkityksiin ja artikulaatioihin liittyvää näkökulmien monipuolista vaihtamista, vuoropuhelua. Keskustelua voidaan käydä yksityisesti ja julkisesti; tässä tutkimuksessa tutkimuskohteena on maakuntalehdessä käyty ja käytävä julkinen luonnonkäyttökeskustelu, jossa keskustelijoina on eri kysymysten ympärille muotoutunut julkiso (ks. kohta 5.2).

Keskustelu-käsitteeseeni liittyy keskeisesti ajatus **diskursiivisesta konfliktista**, jollaisia luonnonkäyttö- ja resurssienhallintakonfliktit useimmiten ovat. Diskursiivisessa konfliktissa pyritään suostuttelemaan ja vakuuttamaan julkison ja yleisön jäseniä joidenkin mielipidesuuntien

kannattajiksi argumentoimalla puolesta ja vastaan kulttuurispesifisti ja alueellinen dynamiikka huomioiden asiallisella tavalla. Keskustelu on käsitteenä kuitenkin pelkkää toisiinsa vastaavien mielipidekirjoitusten vuoropuhelua laajempi. Keskustelu muodostuu tyypillisesti toisiinsa vastaavista tai lehdessä uutisoituja tapahtumia ja niiden uutisointia kommentoivista mielipidekirjoituksista, ja myös itse tapahtumat voivat toimia keskustelun puheenvuoroina.

Tulkitsen keskusteluksi myös sellaisen kommunikaation, joka on **aluedynamiikan** (muutosten) mukanaan tuoman käytäntöjen ja merkitysjärjestelmien muutoksen ja muutostarpeiden aikaansaamaa dialogia. Toisin sanottuna tulkitsen diskursiivisen konfliktin myös luhmann'laisen systeemin tavaksi uudistaa logiikkaansa eli tarkkailla itseään (autopoiesis) tai käydä rajankäyntiä muiden yhteiskunnan alasysteemien kanssa. Voidaan ehkä ajatella, että konflikti liittyy systeemi(e)n muutosprosessiin, jollaisena voitaisiin pitää esimerkiksi siirtymää modernista postmoderniin, mihin liittyy olennaisesti määrittelyvaltakamppailuja.

Niklas Luhmannin sosiologian tieteenalaan kuuluvien teosten eräs pääargumentti on, että **kommunikaatio kommunikoi**. Tämä tarkoittaa sitä, että mielipiteenilmaus tai muu kommentti sijoittuu aina suhteessa aikaisempaan kommunikointiin, siihen mitä on sanottu ennen ja sitä ennen ja niin edelleen. Kommunikaatiolla voidaankin ymmärtää olevan myös **historiallinen ulottuvuus**. (Ks. esim. Hagen 1995.) Myös Brox on kiinnittänyt huomiota konfliktisen keskustelun historialliseen muodostumiseen Gregory Batesonilta lainaamansa skismogenese-käsitteen kautta. Skismogenesella Brox (emt.) viittaa vuoropuheluun, joka on konfliktia synnyttävää tietynlaisen kytkennän kautta (aina pahempi vastaus). Näin ollen keskustelu on käsitteenä hyvin sopiva hermeneuttisen tutkimusotteen kannalta. Käsitteellinen retrospektiivisen näkökulman tärkeydestä on yleinen, ja myös Bourdieun (Bourdieu & Wacquant 1995) mukaan kenttiä voidaan ymmärtää ja pitääkin tutkia historiansa kautta.

Luhmannin (Hagen 1995; Luhmann 1989, 1995) mukaan sosiaaliset systeemit koostuvat vain ja ainoastaan kommunikaatiosta, ja jotta kommunikaatiosysteemi voisi havaita itsensä tai tarkkailla itseään, sen on oltava kuin toimintasysteemi (norj. handlingssystem). Kommunikaatio koostuu informaation levittämisestä systeemissä. (Luhmann 1990: 207). Erotuksena fyysisiin (tai psyykkisiin, biologisiin, Luhmann 1989: xi) systeemeihin, yhteiskunta on sosiaalinen systeemi, joka koostuu vain ja ainoastaan kommunikaatiosta. Luhmann (ks. 1989: xi) lukee yhteiskunta-systeemin *ulkopuolisiksi* kaiken, mikä ei ole kommunikaatiota – myös tietoisuudet ja ihmisten kehot psyykkisinä ja biologisina systeemeinä. Kuitenkin kommunikaatio tarvitsee niin psyykkisiä kuin biologisia systeemejä voidakseen olla olemassa.

Koska yhteiskunta määrittyy luhmann'laisittain sosiaaliseksi systeemiksi, johon kuuluu tai sisältyy mahdollisuus kommunikaatioon itsessään tai sellaisenaan, yhteiskunta ei voi kommunikoida ympäristönsä kanssa ja ekologisia ongelmia voidaan käsitellä vain yhteiskunnassa itsessään, eli yhteiskunnan sub- eli alasysteemien (politiikka, tiede, uskonto, laki,...) kautta (Luhmann 1989: xii). Koska yhteisön tai yhteiskunnan erityinen toimintamuoto on juuri kommunikaatio, yhteisö ei voi reagoida *ympäristöönsä* muulla tavoin kuin kommunikaatiolla. Yhteiskunta voi siis kommunikoida ympäristöstään itsessään, yhteiskunnan piirissä. Ekologisia ongelmia voi esiintyä tai olla esiintymättä kenenkään tietämättä, mutta yhteiskunta altistuu ekologisille ongelmille tai ympäristöuhkille ja tulee tietoiseksi niistä silloin, kun ihmiset kommunikoivat tai keskusteleivat Luhmannin esimerkein jokien saastumisesta tai metsien häviämisestä (emt.: xiii).

Laine (2001: 36) huomauttaa, että yksilön käsityksistä suurin osa on peräisin yhteisöstä ja ne ovat muotoutuneet yksilössä sosialisaaion, kasvatuksen ja monenlaisen informaation kautta. Käsitykset voivat kertoa perinteisistä, tyypillisistä tavoista ajatella maailmaa eli esimerkiksi ideologioista tai kulttuurin perinteeseen kuuluvista "suurista kertomuksista". Toisaalta ihmiset saattavat toimia ja kokea toisin kuin kertovat käsitykseksien. Esimerkiksi ympäristömyönteisten asenteiden on todettu johtavan harvoin ympäristöseikat huomioivaan toimintaan ihmisten arkielämässä. Kaupungeissa onkin helpompaa suojella ihmisvaikutukselta kokonaan laajoja alueita esimerkiksi Lapissa kuin muuttaa omia kulutus- ja muita arkielämän tottumuksia ympäristöystävällisempään suuntaan.

Merkitykset, arvot ja katsomukset saavat Lehtosen (1998: 17-18) mukaan konkreettiset hahmonsia instituutioissa, sosiaalisissa suhteissa, uskomusjärjestelmissä, tavoissa ja tottumuksissa, materiaalsen maailman ja sen esineiden käyttötavoissa. Kaikki nämä muodostavat yhdessä kulttuureja. Kulttuurit sisältävät **merkityskarttoja**, jotka tekevät maailmasta ymmärrettävän niiden jäsenille. Lehtosen (emt.) sanoin "[n]ämä merkityskartat eivät sijaitse vain ihmisten päissä, vaan ne saavat myös kouriintuntuvia materiaalsia hahmoja niissä toiminta- ja käyttäytymismalleissa, jotka omaksumalla me todistamme kuuluvamme johonkin kulttuuriin."

Tulkitsen tiettyyn rajaan asti myös tieteelliset artikkelit ja vastaavat eräänlaisiksi puheenvuoroiksi em. keskustelussa, koska nekin vaikuttavat osaltaan resurssienhallintakeskustelun kenttään, kuten yhteiskuntatieteet yleensäkin tutkimuskohteeseensa. Tieteellisellä tekstillä voi olla ja usein onkin erityisasema asiantuntijuuden tuottamisessa. Lisäksi Auttin (1996) mukaan esimerkiksi Vuotoksen rakentamista on vaadittu jo laajaan tutkimusmääräänkin viitaten.

4.3. Diskurssi on dialogia

”Asioiden merkitys ei piile asioissa itsessään, vaan asenteessamme niitä kohtaan.”
(Antoine de Saint-Exupéry)

Diskurssi on dialogia (Beck et al. 1995: 147) eli keskustelua. Diskurssilla tarkoitetaan Lehtosen (1998: 32) mukaan erityistä tapaa representoida eli esittää jonkinlaiseksi inhimillistä todellisuutta. Stuart Hallin mukaan (Lehtonen 1998: 67) ”diskurssi on ryhmä lausumia, jotka tarjoavat kielen sitä varten, että voitaisiin puhua tietynlaisesta jotakin aihetta koskevasta tiedosta - toisin sanoen representoida tätä tietoa. Kun lausumia jostakin aiheesta esitetään jonkin erityisen diskurssin sisällä, **diskurssi mahdollistaa aiheen näkemisen jollakin tietyllä tavalla**. Se myös rajoittaa muita tapoja, joilla aihe voitaisiin esittää.”

Kaikessa kielen käytössä on kysymys tilanteisesta sosiaalisen todellisuuden rakentamisesta eri merkityssystemien eli diskurssien avulla siten, että läsnä on ideologisesti latautuneita käytäntöjä uusintavia tai muuntavia elementtejä (Suoninen 1993: 72-73). Diskurssi on tietty kielenkäytön alue, tapa puhua, kirjoittaa, ajatella jne. Suomenkielisiä vastineita diskurssille voisivat tältä kannalta olla Lehtosen (1998) mukaan esimerkiksi puhetapa tai puheenparisi. **Kukin diskurssi sisältää sille ominaisia oletuksia, jotka näyttäytyvät niissä lausumissa, jotka ovat sille ominaisia.**

Lehtosen (1998: 31) mukaan kieli ei ole siitä riippumatta olemassa olevien olioiden nimeämistä, vaan ”merkityksellistämistä, merkitysten aktiivista tuottamista, maailman tekemistä merkitykselliseksi jollakin tietyllä tavalla”. Kieli on siis aina myös havaitun todellisuuden esittämistä tietynlaiseksi. Merkitykset eivät ole koskaan abstrakteja, vaan merkityksiä tuotetaan diskursseissa, jotka ovat sosiaalisia, historiallisia ja institutionaalisia. **Todellisuuden tuottaminen kielessä tapahtuu omien sääntöjensä ohjaamana ja diskurssin käsite pyrkii saamaan otetta näistä säännöistä.** Koska tekstit rakentavat tiettyihin diskursseihin nojaamalla tietynlaisia versioita todellisuudesta, kielenkäyttö on myös tiedon muoto (Hujanen 2000).

Suorannan (2000: 113) mukaan Foucaultin (1972: 49) **määritelmä diskurssille** tuo hyvin esiin sen, millaisesta toimintakokonaisuudesta diskurssin yhteydessä puhutaan: ”Inhimillisen toiminnan kontekstit **rakentuvat aina sekä kielellisesti että konkreettisina tekoina**. Kysymys on erottamattomasta kokonaisuudesta, diskursiivisista käytännöistä, joiden tutkimuksessa ei voida pitäytyä vain merkkijoukoissa ilman konkreettisen toiminnan huomioon ottamista tai tarkastella käytäntöjä ilman kielen merkitystä”. Diskurssin käsite pyrkiikin Alasuutarin (1999) mukaan

purkamaan vastakkainasettelun todellisuuden ja sitä koskevien käsitysten välillä: ”diskurssin käsitteellä viitataan sekä **merkitysjärjestelmiin** että niiden strukturoimaan tai niiden puitteissa tulkittuun **toimintaan** tai kokonaisuun instituutioihin” (emt.: 72-73). Merkitysjärjestelmien kaksinaisuusluonteen vuoksi diskurssista foucault’laisittain on Alasuutarin (1999: 72) mukaan tullut niin suosittu: toisaalta ihmiset käyttävät ja soveltavat merkitysjärjestelmiä maailmassa toimiessaan ja sitä jäsentäessään, ja toisaalta yhteiskunnassa yleisesti käytetyt mallit tai jäsenyykset konstituivat eli tuottavat ja uusintavat sosiaalista todellisuutta ja ovat sen osa.

Diskurssianalyysissä tai diskurssianalyttisessä tutkimusotteessa ei keskitytäkään tutkimaan vain diskursseja sinänsä, vaan tarkastellaan **myös diskurssien aktualisoitumista erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä**. Yhteisön luonnonkäyttöä koskevan kommunikaation tutkimuksen kautta on näin ollen mahdollista tutkia paikallisyhteisön käytäntöjä tiettyyn kysymykseen nähden. Diskurssit voivat olla **rinnakkaisia tai keskenään kilpailevia merkityssystemejä**. Voidaankin ajatella, että samoin kuin eri luonnonkäyttömuodot ovat esimerkiksi rinnakkaisia tai keskenään kilpailevia tietyllä alueella, myös niiden luonnolle antamat merkitykset määrittävät luontoa ja aktualisoituvat sen käytössä hierarkkisessa ja kilpailevassa, aluedynamiikan mukaan muuttuvassa suhteessa toisiinsa.

Diskurssilla on kolme keskeistä ulottuvuutta (Lehtonen 1998: 70-71):

1. Diskurssit ovat yhteiskunnallisia käytäntöjä, jotka muokkaavat sosiaalista todellisuutta (**diskursiivinen ulottuvuus**)
2. Diskurssit eivät muokkaa todellisuutta yksin, vaan muodostuvat suhteessa toisiin diskursseihin (**interdiskursiivinen ulottuvuus**, määrittelykamppailu)
3. Diskurssit määrittyvät suhteessa diskurssin ”ulkopuolisiin” suhteisiin ja voimiin, kuten instituutioihin, sosiaalisiin prosesseihin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin (**ekstradiskursiivinen ulottuvuus**, aluedynamiikka)

Määrittelykamppailua diskurssien välillä ja diskurssien puitteissa

Lehtosen (1998: 24-25, 70-71) mukaan yhteiskunnallisten valtasuhteiden toiminta on sidoksissa siihen, että todellisuutta koskevilla merkityksillä on **hierarkia** eli diskurssit voivat olla hegemonisessa tai haastavassa asemassa suhteessa toisiin diskursseihin. Hierarkia eli valta-asetelma liittyykin diskurssien interdiskursiiviseen ulottuvuuteen. Diskurssien välillä käydään kamppailua siitä, kuinka tietyt sosiaaliseen todellisuuteen kuuluvat tapahtumat tulisi ymmärtää ja selittää, esimerkiksi onko tappava epidemia kuten musta surma 1300-luvulla seurausta ihmisten

synneistä tai noituudesta vai tartuntatauti. Myös diskurssien asiallisuus ja varteenotettavuus vaihtelevat; nykypäivän Euroopassa ruton syyksi tuskin kelpaisi noituus.

Luonnonkäytön tapauksessa pohditaan esimerkiksi sitä, johtuuko porotalouden huono kannattavuus luonnonlaitumien vähenemisestä metsätalouden ja muiden maankäytön muotojen vuoksi, ylilaidunnuksesta vai elinkeinon koneellistumisesta ja sen aiheuttamasta vaikeasta kustannusrakenteesta. Jotkut merkitysjärjestelmät voivat saavuttaa aseman, jossa niiden puitteissa keskustellaan "luonnollisesti" lähes asiasta kuin asiasta. 2000-luvun alussa niin terveydenhoitopalveluita, väestörakenteen vanhenemista kuin yliopisto-opiskelijoiden valmistumisaikoja on tarkasteltu kansantalouden näkökulmasta (rahasta argumenttina ks. myös Juhila 1993: 177 ja hyvinvointikäsitteestä Huhtala & Lahtela 1998: 25-26).

Diskurssien hierarkiassa valta-asemassa olevat eli **hegemoniset** käsitykset ovat kussakin yhteiskunnassa ja kulttuurissa käypiä itsestäänselvyyksiä ja ideologioita, joita voisi luonnehtia "**terveeksi järjeksi**" (Lehtonen 1998). Hegemoniset diskurssit ovat Lehtosen (emt.) sanoin joukko "yhteisesti hyväksytyjä, suorastaan itsestäänselvyyksinä otettuja käsityksiä, jotka itsestäänselvyydessään tukevat vallitsevia valtasuhteita". Kukin diskurssi ilmentää sen muovanneen ryhmän asemaa ja näkökulmaa, ja hallitsevassa asemassa olevien ryhmien merkityskartoilla onkin taipumusta tulla koko kulttuurin käyviksi tavoiksi luokitella ja järjestää todellisuutta. Itsestäänselvyyksinä pidetyt "totuudet" voivat myös vaihtaa vaihtoehtoisia "totuuksia" (Jokinen et al. 1993).

Valtadiskurssien hegemonia ei kuitenkaan ole staattinen ilmiö, vaan eri aikoina sosiaalisten prosessien ja muun aluedynamiikan mukana syntyy vallitsevat hegemoniat haastavia merkitysjärjestelmiä, jotka kyseenalaistavat valtadiskurssien sosiaalisen todellisuuden hahmottamiseen tarjoamat lähtökohdat. **Orastavilla merkityksillä** Lehtonen (1998: 26) tarkoittaa vallitsevia merkityksiä haastavia uusia merkityksiä, jotka ovat vallitseviin nähden joko vaihtoehtoisia tai suorastaan vastakohtaisia. Merkitysten maailmassa käydään siis jatkuvasti **kamppailua siitä, kuinka todellisuus käsitetään ja mitä siitä voidaan sanoa.**

Hegemonisiin diskursseihin ei kuitenkaan liity ainoastaan negatiivisia seurauksia, vaikka Jokisen et al. (1993: 97) mukaan tutkijan tulisikin ehkä asettua hegemonisia diskursseja heikentävien tulkintojen ja käytäntöjen puolelle. Myöskään diskurssien moninaisuus ei ole aina parempi vaihtoehto kuin "vakiintuneisuuden tila". Diskurssianalyysillä voidaan "hyökätä" yksinkertaistettuja maailmankuvia vastaan, mutta "myös diskurssitutkimuksen avulla paljastuu maailman spatiaalisia jakoja ja rajoja, jotka vaikuttavat politiikkaan" (Tuomi 1996: 45).

Niklas Luhmannin ajattelussa yhteiskunta on systeemi, joka koostuu useista alasysteemeistä tai – järjestelmistä kuten koulutus, laki tai oikeus, talous, uskonto, perhe jne., joilla on oma binäärinen toimintalogiikka, esimerkiksi laillinen – laiton. Nämä alajärjestelmät pyrkivät kasvattamaan ja lisäämään painoarvoaan ja käyvät rajanvetoa kukin ympäristönsä kanssa kommunikaation välityksellä. Systemien välinen rajankäynti muistuttaa diskurssien välistä hierarkiakamppailua.

Kuten Valkonen (2003b: 167) huomauttaa Saaristoon (2000) viitaten, jos metsäkysymys määritellään oikeuskysymykseksi, sitä ei voida ratkaista luonnontieteellisesti perustellen. Tulkitenkin, että luonnonkäyttökysymyksiin liittyvä argumentaatio tähtää paitsi suoranaisesti tietynlaiseen ratkaisuun kiistassa, myös vaikuttamaan keskustelun kulkuun tai laatuun määrittelemällä millainen argumentaatio eli minkä ”tieteenalan”, diskurssin tai luhmann’laisen (sub)systeemin mukaiset argumentit ovat asiallisia tiettyyn kysymykseen nähden. Esimerkiksi pyrkimällä osoittamaan, mikä ”todellisuudessa” on ongelman ydin, voidaan viitata vaikkapa luonnontieteellisen tai poliittisen ratkaisun toivottavuuteen ja oikeutukseen eli sekä määrittelemään uudelleen kysymystä että toisaalta saamaan valta sen määrittelemiseen, millainen (ja kenen) argumentaatio on ko. tapauksessa varteenotettavaa.

4.4. Argumentit diskursiivisissa määrittelykamppailuissa

”Kun asia sanotaan niin kuin se on, se ei juuri koskaan ole niin.”
(Erno Paasilinna)

Suopajärven (2001b) mukaan ympäristökamppailu voi konfliktoitua fyysiseksiin yhteenotoksi, mutta useimmiten taistelua käydään diskursiivisesti. Diskursiivisen kamppailun tavoitteena on valta määritelmästä. Alasuutarin (1999: 158) mukaan argumentaation tutkimisella tarkoitetaan niiden strategioiden tutkimista, joilla kuulija tai lukija halutaan vakuuttaa. Vakuuttamisen tavoite taas on valta määritelmästä. Sen lisäksi, että tutkin maakuntalehti Lapin Kansan julkisessa Lapin luonnonkäyttöä koskevassa keskustelussa esiintyviä ja sitä ohjaavia diskursseja, tarkastelen myös niitä argumentteja, joilla on pyritty perustelemaan eri näkökantoja luonnonkäyttö- ja resurssienhallintakamppailuissa.

Diskurssien ja argumenttien suhde on kahtalainen. Diskursiivisessa kamppailussa a) diskurssit määräävät ja luovat kehykset sille, millainen argumentaatio tiettyyn kysymykseen liittyen on kussakin kulttuurissa ja yhteiskunnassa asiallista, varteenotettavaa, mahdollista ja uskottavaa. Toisaalta b) argumentaatiolla voidaan myös pyrkiä muuttamaan diskurssien välistä hierarkiaa ja niitä tapoja, jotka määräävät asioiden käsittelytapaa kulloisessakin tilanteessa (emt.; Perelman 1996).

Tuomen (1996: 44) mukaan diskurssianalyysi koskettaa tapaa, jolla ilmaisut luovat merkityksiä ja arvoja. Arvot eivät ole totuuksia vaan ne määräytyvät sen mukaan, millainen kyky niillä on tulla **yleisesti hyväksytyiksi**. Kun esimerkiksi luonnonkäytön suhteen on useita näkemyksiä ja useita diskursseja, joista toiset ovat hegemonisia ja toiset paremminkin orastavia, *argumentoimalla* pyritään vakuuttamaan ihmisiä tiettyjen käsitysten kannattajiksi. Argumentaation tavoitteena on siis joko vahvistaa hegemonisen diskurssin asemaa tai haastaa valtakurssin hegemonia samalla kun argumentoidaan uusien merkitysjärjestelmien puolesta (Perelman 1996). Tutkimalla argumentaatiota voidaan saada tietoa siitä, **miten ihmisiä pyritään vakuuttamaan** tiettyjen näkökantojen oikeellisuudesta ja hyvydestä eli todenperäisyydestä ja suotavuudesta – eli millä argumenteilla on pyritty suostuttelemaan ihmiset jonkun tietyn mielipiteen kannattajiksi ja käsittelemään asiaa tietyn (ryhmän) diskurssin ehdoin.

Argumentin paino riippuu (emt.: 157) yleisön sen **lähtökohdille** osoittamasta kannatuksesta ja tämän pysyvyydestä, puolustetun väitteen läheisyydestä tai etäisyydestä yleisölle, mahdollisista vastaväitteistä sekä niistä tavoista, joilla se voidaan kiistää. Ellei argumenttien painoa voida arvioida todennäköisyyden nojalla, se asettuu suhteessa yleisöön, sen vakaumuksiin, perinteisiin ja luontaisiin päättelytapoihin. Usein **uusi argumentti** on myös tehokkaampi kuin vanha ja banaali (emt.).

Argumentaatio nojaa yleensä sangen huonosti määriteltyihin ja puutteellisesti rajattuihin premisseihin, ja sen perustana olevat väitteet voivat olla vain osittain ymmärrettyjä tai implisiittisiä. Tällöin hyväksymme Perelmanin (emt.: 57-58) mukaan jommankumman kilpailevista väitteistä sen nojalla, hyväksymmekö sen puolesta ja sitä vastaan esitetyt argumentit ja millainen arvo sillä käsiteltävien ongelmien näkökulmasta on. Vetoaminen argumentoinnissa johonkin korkeampaan **auktoriteettiin** kuten Jumalaan ja Raamattuun, arvostettuun henkilöön, ”kaikkihan sen tietävät” – perusteluun, yleisesti tunnustettuun asiaan tai ”terveeseen järkeen” kertoo siitä, että puolustettu käsitys on ollut aikaisemmin vallitseva ja on nyttemmin joutunut kyseenalaistetuksi (emt.).

Dialektisella päättelyllä ja retoriikalla voidaan vaikuttaa ihmisten arviointeihin ja ohjata heitä järkeviin kannanottoihin. Perelmanin (1996: 8) mukaan **dialektisessa päättelyssä** haetaan **yleisesti tunnustetun** nojalla hyväksyntää väitteille, jotka ovat tai voivat olla kiistanalaisia eli pyritään suostuttelemaan tai vakuuttamaan. Dialektinen päättely ei koostu pätevistä ja kiistattomista päätelmistä, vaan siinä esitetään argumentteja, jotka voivat olla enemmän tai vähemmän vahvoja ja vakuuttavia, mutta eivät koskaan puhtaan muodollisia. Ratkaisevaa argumentoinnissa on Aristoteleen mukaan kulloinkin tavoiteltu päämäärä ja se kuinka päämäärä voidaan tehokkaasti saavuttaa: *tehokas argumentti vakuuttaa sen, jolle se osoitetaan* (emt.).

Aristoteleen mukaan päättelyä voidaan pitää dialektisena, kun sen premisseinä on yleisesti hyväksytyjä mielipiteitä eli jokaisen, useimpien tai filosofien hyväksymiä mielipiteitä (emt.: 8). Kuitenkin jo se seikka, että tietyn väitteen puolesta ylipäänsä täytyy esittää argumentteja, vihjaa että se ei ole ilmeinen eikä välttämättä vakuuta kaikkia, kuten Jumalan olemassaolo (emt.: 156).

Vanhaa ja tuttuakin voi joutua perustelemaan uudenaikaisessa tilanteessa, jossa muutoksen tekijät kuten EU-jäsenyys, maailmantalouden syklit, ympäristötietoisuuden lisääntyminen ja ympäristömuutokset, rakennemuutos sekä aluetaloudellinen kehitys saavat aluedynamiikassa (Heininen 1999, ks. myös luku 2) aikaan uusia tilanteita ja paikalliset luonnonkäyttötavat koetaan kyseenalaistetuiksi. Uusissa esiin nousevissa tilanteissa täytyy esim. politiikan suunnan tai tietyn hankkeen kohtalon määrittelemiseksi muodostaa näkemyksiä ja argumentoida entisten tai uudenaikaisten näkemysten puolesta. Kysymys on sekä reagoimisesta aluedynamiikan tuomiin muutoshaasteisiin että alueen sisäisistä eri maankäyttömuotojen valtasuhteita ja hyödyllisyyttä yhteisön kannalta koskevista vakuuttamisprosesseista uusien polvien ja uusien asukkaiden sosiaalistamiseksi lappilaisuuteen (Berger & Luckmann 1988).

Kaikki diskurssi, joka ei tavoittele yleispätevyyttä, kuuluu retoriikan alueeseen: heti kun viestintä pyrkii vaikuttamaan yhteen tai useampaan henkilöön, suuntaamaan ajattelua, herättämään tai tyyntyttämään tunteita tai ohjaamaan toimintaa, se sijoittuu **retoriikan** alueelle (erityistapauksena dialektiikka). Kielelliset konstruktiot ovat aina retorisia ja retoriikan tutkimisen tarkoituksena on eritellä, miten kielellisten valintojen ja käytäntöjen kautta synnytetään todellisuutta, rajataan ratkaisuvaihtoehtoja ja luodaan sitoutumista tiettyihin ajatusmalleihin (Perelman 1996: 181). Retoriikka on ihmisten tai ihmisryhmien välisiin ristiriitatilanteisiin liittyvä ilmiö. Äärimuodoissaan retoriikka on lähempänä konfliktia kuin järjestäytyntä toimintaa (Summa 1996).

Alasuutarin (1999: 164) mukaan retoriikan tutkimus on lupaava tutkimussuuntaus, koska siinä voidaan tutkia aineiston eli materiaalin tuotantoehtoihin kuuluva interaktiutilanne vaikei aineisto olisikaan varsinainen keskustelutilanne¹⁴. Näin voidaan Alasuutarin (emt.) mukaan tutkia juuri sanomalehtiaineistoa tai hallinnon asiakirjoja. Sanomalehtikirjoitukset sisältävät ulossanottuja, artikuloituja näkemyksiä eli poliittisia kannanottoja tiettyjen ratkaisujen puolesta ja toisia ratkaisuja vastaan. Tuulentien (2001) väitöskirjassa ”tutkimuksen polttopisteessä ovat olleet tekstien argumentit eli ne perustelut, joilla lausunnonantajat ovat mielipiteitään tukeneet ja todistelleet oikeiksi”¹⁵, eli ns. ydinretoriikka. Tuulentien (2001) tavoin keskityn tutkimuksessani ydinretoriikkaan eli ”sellaisiin tekstikohtiin, joissa tekstin kirjoittaja esittää omat argumenttinsa ja perustelut niille” (emt.). Tämän tutkimuksen aineisto ja aineistonkäsittely ks. luku 5.

¹⁴ Keskustelun historiallisuus ks. luku 4.2.

¹⁵ (PS 03.03.2001)

Argumentointikeinoja

”Teksti on aina esitys, jossa puhuja päätyy esittämiinsä johtopäätöksiin käyttämiensä retoristen keinojen ja metaforien avulla tai ohjaamana, olipa esitystavallisen logiikan valinta miten tietoista tai tiedostamatonta tahansa.”
(Alasuutari 1999)

Argumentaatio riippuu yhteisöstä, jolle se on suunnattu. Perelmanin (1996: 49) mukaan tavallinen arkipuheemme on yhteisön piirissä vallitsevan yksimielisyyden ilmausta, ”keskinäisen uskon vahvistusta”. Yksimielisyys ei kuitenkaan riitä takaamaan enempää objektiivisuutta kuin yleispätevyyttäkään, koska voi olla kyse vain tietyn ympäristön tai ajan yleisestä mielipiteestä (emt.: 43). Se kuitenkin riittää, koska parhaimmillaankin dynaamisen alueen jaetuista käsityksistä voi sanoa jotain vain tarkasteluajanaan suhteutettuna, joitakin kulttuurille ehkä perustavanlaatuisia yhteiskäsityksiä eli eräänlaisia megatrendejä kuten kristinuskoa tai rahataloutta lukuun ottamatta.

Dialektisessa päättelyssä haetaan yleisesti tunnustetun nojalla hyväksyntää väitteille, jotka ovat tai voivat olla kiistanalaisia (emt.: 8). Yksimielisyyden alueet, jotka puhuja asettaa lähtökohdakseen argumentaatiolleen, koskevat joko reaalisuuden eli todellisuudenmukaisuuden tai arvostamisen eli suotavuuden perusteita. Universaaliyleisöltä saatava hyväksyntä ei olekaan tosiasiakysymys, vaan kysymys oikeutuksesta (Perelman 1969: 31, cit. Summa 1996: 68). *Todellisuutta* koskevia yleisöä yhdistäviä tekijöitä ovat tosiseikat, totuudet ja otaksumat eli ne liittyvät asioiden todeksi, normaaliksi tai todennäköiseksi arvioimisen perusteisiin. *Suotavuutta* eli toivottavaa asioiden tilaa koskevia, yleisöä yhdistäviä tekijöitä taas ovat yleisön tärkeinä tai tavoittelemisen arvoisina pitämät arvot, arvohierarkiat sekä päättelysäännöt eli lokukset. (Perelman 1996: 30; Tuulentie 2001.) Lokukset ovat tyypillisiä argumentin varsinaisesta sisällöstä riippumattomia arviointiperusteita tai esitysmuotoja, jotka yleisö entuudestaan tunnistaa ja hyväksyy (emt.: 48) Arvostamisen perusteet jakautuvat kvantitatiiviseen (mikä on hyväksi suurelle joukolle ihmisiä on parempi kuin muutamia hyödyttävä) ja kvalitatiiviseen (erityisyys, eliitin suosiminen massan kustannuksella, hyvää on vaikea, välitön, kiireellinen) (Perelman 1982: 30, cit. Alasuutari 1999: 161).

Kuten Kunelius (1999) on huomauttanut, **arvoista keskustelemista** voidaan pitää yrityksenä tasoittaa yhteiskunnallisessa keskustelussa osallistujien koulutus- yms. eroista johtuvia rajoituksia tai etuja keskustelussa. Pyrkimystä rajata tietty kiista esimerkiksi talous-, luonnontiede- tai oikeusperusteisesti ratkaistavaksi voidaan näin ollen pitää yrityksenä rajoittaa vartenotettavien keskustelijoiden (joilla edellytykset kompetenttiin argumentaatioon) määrää ja täten saada valtaa kysymyksen ratkaisussa määritellyn alan asiantuntijoille tai jo ”lopullista” tai asian varsinaista ratkaisua ennakoiden ohjata lopputulosta haluttuun suuntaan. Tällaista alajärjestelmien eli –

systemien välistä (alasysteemi suhteessa ympäröiviin järjestelmiin) kamppailua voidaan nimittää sekä määrittelykamppailuksi että määrittelyvaltakamppailuksi.

Kontekstin huomioimisella diskurssianalyyssissä tarkoitetaan Jokisen et al. (1993: 31) mukaan sitä, että analysoitavaa toimintaa (being) tarkastellaan tietyssä **ajassa ja paikassa**, johon tulkinta pyritään suhteuttamaan. Aika- ja paikka-akselit voivat olla ”sekunnista ihmiskunnan historiaan ja neliömetristä maailmanlaajuiseen”. **Vuorovaikutuskonteksti** merkitsee tutkimuksen teossa Jokisen et al. (1993: 31) mukaan mm. sitä, että keskustelupuheenvuoroja on analysoitava ja tulkittava **suhteessa keskustelun kulkuun**. Puheenaiheiden rajaukset, kannanotot ja keskustelijoiden väliset suhteet eivät ole autonomisia, vaan rakentuvat ja tarkentuvat toisiinsa suhteutuen keskustelun kulussa (emt.). Vuorovaikutuskontekstissa huomioidaan näin keskustelun historiallisuus ja mm. konfliktin rakentuminen Batesonin skismogenese-mallin mukaan (ks. luku 4.2.).

Vuorovaikutuskontekstia seuraava laajempi konteksti diskurssianalyyssissä on **argumentointikonteksti** (tai laajemmin määriteltynä kulttuurikonteksti), joka voi ilmetä mm. suhteessa **mahdollisiin vasta-argumentteihin**, vaikka niitä ei olisi keskustelussa julkisesti esitettykään eli argumentoidaan huomioiden mahdollisesti esitettävän kritiikin jo ennakkoon. Myös vuorovaikutuskontekstin eli puheenvuoroa edeltävän ja sitä seuraavan puheenvuoron tai kommentin tunteminen voi Jokisen et al. (1993: 57) mukaan auttaa tulkitsemaan moniselitteistä kohtaa tekstissä.

Teksteissä sosiaalista todellisuutta jaetaan kulttuurin jäsenille merkityksellisiin osiin (Alasuutari 1999: 119). Argumentointikontekstin huomioiminen voi auttaa paikantamaan myös näkymättömämpiä diskursseja Lapin Kansan mielipidekirjoittelussa, koska orastavat, valtakurssi(e)n hegemonian haastavat diskurssit ovat syntyneet suhteessa vahvan ja sikäli näkymättömän aseman saaneisiin hegemonisiin diskursseihin. Tuolloin ”itsestäänselvyyksien” haastaminen tapahtuu niiden perusteisiin viittaamalla ja esimerkiksi pyrkimällä erottelemaan dissosiativisesti vanhastaan toisiinsa hitsautuneita merkityksiä ja asioita toisistaan (Jokinen et al. 1993). Vahvasti yhteen hitsautuneita artikulaatioita voivat olla esimerkiksi standardiparit laatumääreineen (Alasuutari 1999: 119), esimerkiksi ”ymmärtämättömät etelän ihmiset” ja ”paikalliset olot tuntevat lappilaiset”.

Ideologisilla seurauksilla Jokinen et al. (1993: 43-44) tarkoittavat laajoja, yksittäiset tilanteet ylittäviä seurauksia, jotka liittyvät diskurssien ja vallan yhteenkietoutumiseen. Sama diskurssi voi olla seurauksiltaan myös ristiriitainen – ”hyvää tarkoittavalla puheella voi olla arveluttavia ideologisia seurauksia puhetilanteita laajemmassa kontekstissa tarkasteltuna”. Ideologisten

seurausten näkyväksi tekeminen lisää diskurssianalyysin yhteiskunnallista relevanssia ja erottaa sen vahvasti eettisestä ja moraalisesta relativismista. Tätä kautta voidaan myös nostaa esiin vaihtoehtoisia sosiaalisen todellisuuden jäsenyyksiä (Parker 1992, cit. Jokinen et al. 1993: 44) esimerkiksi pyrkimällä löytämään **samaa asiaa koskevista erilaisista, kilpailevista ja rinnakkaisista diskursseista** yhteisyyden alueita eli konfliktinratkaisun elementtejä, joiden avulla ongelmaa pystyttäisiin ainakin lieventämään. Jokinen et al. (1993: 99) kirjoittavat Potteriin ja Wetherelliin (1989) viitaten, että diskurssien sisäisten subjektipositivien rakentumisella voi siltäkin olla ideologisia seurauksia. Nämä **ideologiset minuudet** pysyvät yllä palvellessaan joitakin yhteiskunnan kannalta tärkeitä funktioita, mutta ne saattavat rakentua alistuksen varaan. Esimerkiksi Suopajarvi (2001b) on identifioinut diskurssin etelälle alistaisesta Lapista ja lappilaisista. Periaatteessa erilaiset subjektipositiviot voivat olla sekä tuottamassa oikeuksia että riistämässä niitä.

Ajateltaessa **diskursiivista kamppailua** tärkeä huomio on Lehtosen (1998: 41) huomautus, että väittely ymmärretään usein **sodankäyntinä metaforatasolla**, esimerkiksi ”ammutaan alas” tai ”torpedoidaan” vastustajan argumentit. Lehtonen on itsekkin luonnehtinut kielenkäyttöä kamppailukentäksi. Paitsi argumenttien eliminointiin, sodankäyntimetaphora on käytetty muullakin tavalla. Esimerkiksi Ylä-Lapin metsäkiistan yhteydessä on Greenpeacen ja poromiesten liittoa verrattu Suomen ja Saksan aseveljeyteen toisessa maailmansodassa (esim. LK 08.11.2003). Metafora viittaa samalla yhteistyön päättymisen seurauksiin, saksalaisten poltetun maan taktiikkaan, jonka seurauksena Lappi poltettiin kylä kylältä. Lapin sotaa ja siitä käytettyä tulkintaa voi näin pitää yhtenä kulttuurin ”suurena” kertomuksena tai myyttinä (ks. myös luku 6.1.5.).

Diskursiivista kamppailua on luonnehdittu kirjallisuudessa myös tanssina, jossa askeleet vuorottelevat eteen, taakse ja sivuille, joka on kielikuvana selvästi erilainen kuin taistelu. Lapin Kansan luonnonkäyttökonflikteihin liittyvässä uutisoinnissa ja mielipidekirjoittelussa käytetään toistuvasti myös korttipelimetaphora, esimerkiksi puheessa Natura-, Bryssel- tai EU-kortista, jotka – useimmiten lappilaisten vastapuoli – voi vetää peliin valttikortiksi silloin kun peli muuten näyttää menetetyltä. (Kortti)pelimetaphoran mukaan pelitilanteeseen kuuluvat sekä vastavuoroisuus (vrt. kannanotot tai suora toiminta) että jonkinlaisen tuloksen (voitto tai tappio) saavuttaminen. Esimerkiksi tuppi, pohjoisessa suosittu korttipeli, voi kestää kauan ja erien välillä voidaan pitää pitkäkin tauko. Valttikortteihin viitataan myös matkailu-, elintarvike- tai alueiden väliseen kilpailuun liittyen. Valtteina toimivat tuolloin esimerkiksi revontulet, tunturit tai yleensäkin upea luonto.

5. Maakuntalehti diskursiivisen kamppailun areenana

5.1. Mediasotaa

Lapin luonnonkäyttökongflikteilla on sekä konkreettisen toiminnan taso että kommunikaation eli määrittely(valta)kamppailun taso. Suopajärven (2001b) mukaan suoran toiminnan asemesta ympäristökamppailut käydään yleensä diskursiivisesti. Välttämättä luonnonkäyttöön liittyviä kiistoja ja –keskusteluja ei tarvitse nähdä konfliktinäkökulmasta. Esimerkiksi vuorovaikutteisessa luonnonkäytön suunnittelussa keskustelulla ja osallisten kuulemisella pyritään välttämään konfliktien syntyminen (Wallenius 2001). Joskus vuoropuhelu ei riitä ja keskustelu siirtyy suunnitteluprosessin ulkopuolelle esimerkiksi tiedotusvälineisiin. Esimerkiksi Metsähallitus (2003: 15) pyrkii ratkomaan ”huolellisesta suunnitteluprosessista ja sidosryhmien kanssa tehtävästä yhteistyöstä huolimatta” syntyvät kiistatilanteet maltillisen vuoropuhelun ja avoimen tiedonvälityksen avulla. Myös mielenosoitusten ja viestimissä käytävän debatin todetaan (emt.) olevan ”osa yhteiskunnallista keskustelua, jonka pohjalta tulevia kehityslinjoja päätetään ja toimeenpannaan Metsähallituksen omia suunnittelujärjestelmiä ja –käytäntöjä laajemmissa yhteiskunnallisissa prosesseissa”. Näennäisesti rauhallinen ja kiihkotonkin keskustelu siitä, miten asioiden tulisi olla nyt tai ainakin tulevaisuudessa, on luonteeltaan poliittista. Poliittisen puheen tavoitteena taas on valta määritelmästä.

Tiedotusvälineissä käytyä diskursiivista kamppailua voidaan nimittää jopa media- tai propagandasodaksi. Broxin (1996, cit. Hujanen 2000: 182) mukaan ”kun ’vastustajat’ yrittävät kilpailla toinen toistaan nokkelammalla ja vakuuttavammalla argumentaatiolla, media pikemminkin lisää vettä myllyyn kuin edistää dynaamista vuoropuhelua.” Vaikka tarkoitushakuinen kärjistäminen onkin tyypillisintä iltapäivälehdille, sitä ilmenee myös ns. tavallisten sanomalehtien (päivälehtien) sivuilla.

Tiedotusvälineet vaikuttavat voimakkaasti ns. neljäntenä valtiomahtina yhteiskunnassa. Informaation lisäksi joukkotiedotusvälineet välittävät yleisölleen malleja informaation tulkitsemiseksi ja arvottamiseksi (Suhonen 1994: 19, cit. Vehmas 2004: 31). Media luo ihmisistä, asioista ja paikoista **julkisuuskuvia** eli imagoja, jotka voivat vaikuttaa niiden asemaan yhteiskunnassa, esimerkiksi asuinalueiden ja seutukuntien houkuttelevuuteen kotiseutuna tai yritysinvestointien kohteena. Median välityksellä on mahdollista muodostaa sidoksia paikkoihin, joissa yleisö ei ole koskaan käynyt, mutta toisaalta tiedotusvälineiden luomat paikkakäsitykset voivat olla hyvin erilaisia kuin paikallisten käsitykset asuinseudustaan.

Tiedotusvälineiden välittämä informaatio on aina tuotettu jostain näkökulmasta: esimerkiksi Helsingin Sanomat ja Lapin Kansa kirjoittavat aluepolitiikasta usein lähes vastakkaisin lähtökohdin. Tiedotusvälineillä on niin ikään valta nostaa **agendalle** joitakin asioita ja jättää toiset vaille huomiota. Poliittisesti sitoutumattomatkin sanomalehdet voivat ryhtyä tukemaan tai vastustamaan joitakin poliittisia päätöksiä, kuten EU-jäsenyyttä 1990-luvun puolessavälissä. Medialla on paljon valtaa mielipiteen muokkaajana ja muodostajana. Tutkimusaineistossa tämä ilmenee esimerkiksi seuraavissa kannanotoissa:

”Porotalousosapuolta ja varsinkin luontojärjestöjä on maan kattavassa julkisuudessa syytetty viime aikoina kovin sanoin mediapeliin yllyttämisestä Ylä-Lapin metsien suojelukiistassa. Tämä on varsin kummallista, sillä porotaloutta tai metsien suojelua puoltavia kirjoituksia ei ole näkynyt missään valtakunnan medioista. (...) Mediavyörytyksen takana näyttäisi olevan metsätaloutta puolustava osapuoli. Heillä on takanaan monia valtakunnallisia etujärjestöjä ja Metsähallitus, jotka voivat näitä asioita hoitaa 8 tuntia päivässä useamman henkilön voimin. Heidän yhteyksillään paikallispäättäjiin on saatu aikaan hurja tiedotteiden vyörytys, jonka tarkoitus on väimentää metsälaitumien suojelua vaativa osapuoli.” (LK 29.10.2003, Mediapeliä Ylä-Lapin hakkuukiistassa, Janne Saijets, mielipide)

”–Laki sanoo selkeästi, ettei metsätalous saa aiheuttaa toimillaan porotaloudelle ”huomattavaa” häiriötä, ja sitä se on nimenomaan tehnyt, Mattus vastaa ja leimaa puheet metsätalouden alarajasta 0-rajoineen kaikkineen pelkäksi Metsähallituksen propagandaksi. – Heillä on henkilöitä, jotka on palkattu ihan sitä varten. He saavat kyllä mielipiteensä läpi mediassa. Itse en ole uskonut enää viiteen vuoteen sitä, mitä lehdissä kirjoitellaan. Mediapeli tuntuu kiihtyvän.” (LK 08.11.2003 Greenpeacen paliskunnassa, ajankohtainen henkilökuva poromiehen Petri Mattuksesta)

Median käyttö **asenteenmuokkaukseen** on esimerkiksi ympäristöjärjestöjen keskeinen keino vaikuttaa kuluttajiin, jotta he suosisivat ympäristöä vähän kuluttavia tuotteita ja miettisivät kulutustottumustensa seurauksia ympäristölle. Asenteisiin vaikuttaminen on ympäristökamppailuihin liittyen toki laaja-alaisempaa kuin pelkkää ”vastuullista kuluttajuutta”. Heinisen (1999: 247) mukaan tehometaloutta vastustavat suomalaiset ympäristöjärjestöt ja –liikkeet ryhtyivät 1990-luvun puolessavälissä vaikuttamaan ”tosiasioilla ja mielikuvilla” suuren kuluttajamäärän asemesta suoraan Keski-Euroopan paperinostajiin. Ympäristöjärjestöistä kansainvälinen ja melko radikaaliksi luonnehdittava Greenpeace on tullut tutuksi näyttävistä mediatempauksistaan, ja taitavasti suunnatun argumentaation ja (dis)informaation tuloksena lukuisat ihmiset, jotka eivät koskaan ole nähneet puolustamiaan alueita, ovat innolla mukana suojelemassa ”Brasilian sademetsiä” eli ”Amazonasin aluetta” ja ”Lapin vanhoja metsiä” eli ”Euroopan viimeisiä erämaita” esimerkiksi boikotoimalla niitä lehtitaloja, jotka painattavat lehtensä ”Turun tuomiokirkon ikäisestä puusta tehdylle paperille” tai niitä metsäyhtiöitä, jotka hakkaavat metsiä, jotka ovat syntyneet ”silloin kun kello keksittiin” (LK 03.12.2003).¹⁶ Julkisuus onkin paitsi asenteenmuokkauskeino, myös tehokas ase.

¹⁶ Aineistoesimerkit eivät ole Greenpeacen kannanotoista vaan Lapin Kansassa julkaistuista mielipidekirjoituksista.

”(...) Greenpeacen kampanjointipäälliköt ovat päättäneet toimia kuten hyväksi ovat havainneet: pannaan etteriin sopivassa suhteessa informaatiota ja disinformaatiota, uhkailua, käytetään paikallisten elinkeinojen ristiriitoja hyödyksi, ja jos soppaan saadaan hieman saksalaisvihaa, sitä parempi.” (LK 30.12.2002, Greenpeacen merkillinen suojeluvaatimus, Lasse Kallo, Kallon kyläyhdistyksen puheenjohtaja, puheenaihe)

Myös poromiesten ja ympäristöjärjestöjen rintaman vastapuoli on satsannut mielikuvanmuokkaukseen, ja erityisesti metsätalouteen liittyy Suomessa paljon vakiintuneita mainoslauseita. Toisaalta ”ilmeisenkin” toistelu voi kertoa siitä, että käsitys ei olekaan kaikille aivan ilmeinen.

”Metsätalouden olemme omin silmin kaikki nähneet olevan kestävää nykyisin muodoin ja Lapin paras elinkeino. Porotalous ja matkailu tarvitsevat jatkuvasti tukiaisia, metsätalous ei, ellei sitä alinomaa ehdisteltäisi milloin milläkin Naturalla tai mäihäis-suojelulla. Metsätalous on kestävä.” (LK 30.11.2003, Luonto-Liitto ja porotalous, Antero Vuontisvaara, Sodankylä, mielipide)

Nykyisessä mielikuvataloudessa imagoseikat ovat ahkerasti esillä myös luonnonkäyttökirjoittelussa niin poronhoitoon kuin muuhun liittyen. Myös median mahti imagojen muodostumisessa tunnustetaan – kaikki julkisuus ei ole hyvää julkisuutta. Niinpä julkisuuden hallinta voi olla diskursiivisen kentän hallintaa.

”Jos pitää tapella valtion lakimiehiä ja paikallislehtien kielteistä julkisuutta vastaan ei ole ihme, jos poronhoitajat turvautuvat ulkopuolisiin vaikuttajiin kuten YK ihmisoikeuskomiteaan tai luontojärjestöihin.” (LK 05.12.2001, Näännäisiä myönnytyksiä Muotkatunturin poronhoidolle, Janne Saijets, puheenaihe)

”Onko järkevää uutisoida vaikkapa Pelkosenniemeä sippikuntana tai sääskentapon maailmanmestaruuskisojen pitopaikkana? Kyllähän niillä julkisuutta saadaan ja se on hetken hauskaa populismia paikkakunnalla, mutta itse en ainakaan investoisi/muuttaisi/ilahtuisi jos kotipaikkakuntani olisi sipissä¹⁷ ja sääskiä täynnä.” (LK 18.02.2003, Sippi ja sääsket eivät vetoa, nimim. Sippi on häpeä, mielipide)

”Hyvä Lappi-kuva, sen säilyminen ja vaaliminen on perusta koko elinkeinolle (matkailulle; IM). Valitettavasti me lappilaiset olemme itsekin etevä heikentämään Lappi-kuvaa. Ainakaan Ylä-Lapin viime viikkoina saama kansainvälinen julkisuus metsä- ja porotaloutta koskevista ristiriidoista ei ole hyväksi alueelle, joka markkinoi matkailijoille luonnon rauhaa, elämyksiä, koskemattomia erämaata.” (LK 16.11.2003 Pohjoisen ristiriidat heikentävät matkailua, uutinen maaherra Hannele Pokan puheesta Tunturihotellin 50-vuotisjuhlassa)

Lappilaiset keskustelevat alueensa luonnonkäyttökysymyksistä mm. Lapin Kansa –lehden yleisönosastolla – argumentoivat eri ratkaisujen puolesta ja toisia vastaan omista lähtökohdistaan käsin.

¹⁷ Sippi tarkoittaa rahattomuutta tai vararikkoa, esimerkiksi ”sippijätkä” koko tilinsä tuhlanneesta savottamiehestä.

5.2. Julkiso ja yleisö

5.2.1. Erityis- ja universaaliyleisö

Lehtosen (1998: 39) mukaan kielellisen toiminnan kaksisuuntainen luonne ilmenee siinä, että jokaista tuottamaamme ilmausta muovaa *paitsi oma näkökulmamme kyseiseen tai puheena olevaan asiaan, myös käsityksemme siitä, mitä puhuttelumme kohteet tietävät tai ajattelevat asiasta*. ”Ilmauksemme sommitellaan toisin sanoen toimimaan vuorovaikutuksessa niiden tietojen, ennakko-oletusten, asenteiden ynnä muun sellaisen kanssa, joita oletamme **yleisöllä** olevan.”

Argumentaation tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota myös **yleisökonstruktion** (Alasuutari 1999: 158). Koska argumentaation suuntaaminen ja muotoiltu kohdeyleisölleen oikealla tavalla on tärkeää argumentoinnin vaikuttavuuden takia (Perelman 1996: 21, 28), kirjoittajan on oltava perillä kuulijakunnastaan, esimerkiksi millainen sanomalehden lukijakunta on. **Erityisyleisö** on verrattain suppea ja intresseiltään yhtenäinen verrattuna laajaan **universaaliyleisöön** ja sen intressien kirjoon. Kun erityisyleisöä ei tarvitse suuremmin pyrkiä vakuuttamaan tietyistä näkökannoista (esimerkiksi ammatin tai muun sitoumuksen vuoksi, Perelman 1996: 39), koska puhuja/kirjoittaja voi vedota suostutellen yksityisintresseihin, pyrkimys universaaliyleisön **vakuuttamiseen** merkitsee Alasuutarin (1999: 158) mukaan sitä, että argumenteissa vedotaan kulttuurissa yleisesti totena ja hyväksytyinä pidettyihin perusteisiin.

Maakuntalehden uutisten kohdeyleisönä on maakunnan universaaliyleisö ja yleisön tapa hahmottaa monet tapahtumat on riippuvainen tai sidoksissa joukkotiedotusvälineisiin. Alueellisten lehtien korostettu tehtävä on toimia maakunnan äänenä (Hujanen 1997: 103). Maakuntalehden lukijoita voidaankin pitää **maakunnan universaaliyleisönä** sekä maakunnan sisäryhmänä (ks. edellä). Lapin Kansan lukijakunta voidaan määritellä universaaliyleisöksi paikallisessa merkityksessä, vaikka valtakunnallisessa tai muussa laajemmassa kontekstissa (esimerkiksi suhteessa valtakunnallisiin medioihin) kyse olisi erityisyleisöstä. Lapin Kansa on läänin ja maakunnan valtalehti (levikki 100 000 kpl, LK 01.12.2003) lukuun ottamatta Kemi-Tornion ja Tornionjokilaakson aluetta, jolla luetaan Pohjolan Sanomia. Erityisyleisöjä ovat esimerkiksi henkilöstö-, yhteistyökumppani-, asiakas- ja ammattilehtien sekä eri puolueiden äänenkannattajien lukijakunnat. Erityisyleisöille suunnatuissa lehdissä esiintyy enemmän eri elinkeinojen tai muiden viiteryhmiä omia sisäisiä totuuksia eli hegemonisia diskursseja ja erityisintressejä, mutta tarkastelun kohteena tässä tutkielmassa on alueen universaaliyleisölle suunnattu julkinen luonnonkäyttökirjoittelu.

Raution (1990) mukaan Hemánus (1972) on käsitellyt sanomalehtikirjoittelussa esiintyvää erontekoa ”meihin ja muihin” **sisäryhmän ja ulkoryhmän käsittein**. Maakuntalehdessä alueen

universaaliyleisö on maakuntalehden sisäryhmä. Ulkoryhmää luonnehtivat vastakohtaisuudet lehden tai kirjoittajan kanssa, ja suotavana oletuksena kirjoituksissa on, että lehden lukijakunta ei siihen kuuluisi. Hemánuksen (emt., cit. Rautio 1990) mukaan sisä- ja ulkoryhmien välisen erottelun tehtävänä on paitsi sisäryhmän ja ulkoryhmän välisen eron säilyttäminen selvänä, myös ulkoryhmän toiminnan seurausten haitallisiksi selittäminen myös niille, joiden etuja ulkoryhmässä väitetään ajettavan. Tämä voi näyttäytyä esimerkiksi ulkoryhmän toiminnan motiivien tai seurausten ideologisointina, epärealistisiksi selittämisenä, teknistämisenä tai käsiteltävän ongelman asettamisena kansainvälisiin puitteisiin.

5.2.2. Julkisoita määrittää keskustelu

Julkisossa on kyse pitkälti diskursiivisesta, tietyn tai tiettyjen kysymysten ympärille muodostuneesta, kommunikaatioon perustuvasta yhteisöstä, jossa pyritään argumentoiden vahvistamaan tiettyjen diskurssien valta-asemaa toisten, samassa julkisossa esiintyvien diskurssien kustannuksella. Siinä missä yleisö muodostuu viestimiä omassa yksityisyydessä kuluttavista yksilöistä ja määrittyy suhteessa joukkoviestimeen, julkiso määrittyy suhteessa sen synnyttäneeseen kysymykseen (Pietilä 1999: 9). Julkiso(j)a ja julkisuutta muodostuu aina kun ihmiset alkavat keskustella kasvokkain tai viestinten välityksellä sellaisista julkisista asioista (Habermas 1985, cit. Pietilä 1999: 6), joiden tai jollaisen toiminnan epäsuorat vaikutukset koskevat muitakin kuin toimintaan välittömästi osallistuvia (Dewey [1927] 1954, cit. Pietilä 1999: 8).

Pietilän (1999: 7) mukaan **julkisuutta ja julkisoja** syntyy etenkin kun ihmisten edut ajautuvat ”sovittelua vaativaan ristiriitaan” eli tilanteissa, **joissa yhteiskunnan vallitsevaan järjestykseen kohdistuu muutospaineita**. Julkiso ei ole välttämättä eikä edes yleensä yksimielinen, vaan jo lähtökohtaisesti ristikkäisten tai vastakkaisten etujen tilanteessa julkison jäsenten mielipiteet ovat jakaantuneet. **Julkinen mielipide** (ks. kohta 4.2.3.) puolestaan on julkison tuote, eikä yksittäisten yksilöiden mielipiteiden summa tai jakautuma (Pietilä 1999).

Julkison pohjana oleva kanssakäyminen on keskeisesti järkipäristä ja kriittistä **keskustelua**. Koska julkisoita määrittää keskustelu, ne ovat olemassa **julkisten puheenvuorojen, tekstien ja muiden esitysten edustamina**. Toisin sanoen ”kaikki jonkin kiistanalaisen kysymyksen ympärillä esitetyt näkökohdat, kannanotot ja sen sellaiset, tulivatpa ne julki viestinten annissa tai muissa yhteyksissä, ilmentävät tuon kysymyksen synnyttämää **julkisoa** ja ovat sen tuottamaa **julkisuutta**.” (Pietilä 1999: 10, korostus IM).

Julkiso ei siis määriy suhteessa joukkoviestintään, vaan suhteessa julkison synnyttäneeseen kysymykseen. Siinä missä julkiso määritty suhteessa sen synnyttäneeseen kysymykseen ja yleisö taas suhteessa joukkoviestintään, kirjoittajan tekemä valinta universaaliyleisön ja erityisyleisön välillä vaikuttaa siihen, miten hän kirjoittaa ja millaisia argumentteja yleisön vakuuttamiseksi kirjoittaja käyttää (Perelman 1996).

Julkisot ovat aina yhteiskunnallisia liikkeitä laajempia (Pietilä 1999). Julkiseen kuuluu yksilöitä aina kulloisenkin käsillä olevan eli julkison muodostaneen kysymyksen mukaan, ja myös viranomaiset, poliitikot yms. pyritään *julkison diskursiivisen mallin* mukaisesti liittämään mukaan keskusteluun. Julkison jäsenten ei tarvitse olla pelkästään yksittäisiä henkilöitä, vaan mukana voi olla myös ryhmätoimijoita kuten yhdistyksiä ja etujärjestöjä. Julkiso siis ymmärretään tässä tutkimuksessa niiksi paikallisyhteiskuntaan kuuluviksi ja sen ulkopuolisiksi tahoiksi - yksittäisiksi ihmisiksi, ryhmän edustajiksi ja viranomaisiksi, poliitikoiksi ym. - jotka osallistuvat julkiseen keskusteluun luonnonkäytöstä Lapissa. Keskustelua seuraa julkisoa laajempi yleisö.

Maakuntalehteä voidaan pitää merkittävänä foorumina keskustelulle maakunnan asioista. Lapin Kansa -lehden lukee päivittäin valtaosa lappilaisista. Vain osa heistä kuitenkin osallistuu luonnonkäyttökeskusteluun lehden sivuilla, valtaosan pitäytyessä yleisön roolissa. Koska julkiso ei kuitenkaan ole sidoksissa viestintävälineeseen ja toisaalta myös muut kuin kirjalliset kannanotot, esimerkiksi keskustelutilaisuudet ja mahdollinen suora toiminta voivat olla osa keskustelua, julkiso on yleensä laajempi kuin lehden sivuilta voisi päätellä. Keskustelua käydäänkin myös muualla, ja keskustelijat voivat säädellä keskustelun julkisuutta ja yleisöä valitsemalla luonnonkäyttökeskustelulle erilaisia viestimiä ja viestintätilanteita.

Julkison käsitteen puute on, että se ei pureudu **osallisuuden** ongelmaan. Osallisuudella tarkoitan tässä yhteydessä julkison jäsenyyttä, jonka kriteereinä pidän toimijan hyväksymistä keskustelijaksi ja mahdollisuutta saada näkökantoja mukaan keskusteluun. Esimerkiksi julkison määritelmässä oleva ajatus ”järkiperäisestä ja kriittisestä” (Pietilä 1999: 7) keskustelusta on siinä mielessä ongelmallinen, että paitsi argumentaation varteenotettavuus, myös kirjoittajan kuuluminen julkiseen on helppo kyseenalaistaa kiistämällä esitettyjen argumenttien järkiperäisyys (tai jopa niiden järjellisyys). Julkisokaan ei siis ole kaikille täysin ja tasa-arvoisesti avoin. Perelmanin (1996) mukaan jo ryhtyminen tai suostuminen argumentaatioon merkitsee ”tietyn kiistattoman arvon antamista kuulijoiden mielipiteille”.

Jyrkän kielteinen suhtautuminen tiettyyn tahoan voi johtaa kieltäytymiseen keskustelusta ko. tahon kanssa. Tehokas tapa torjua epätoivotun tahon osallistuminen keskusteluun on puheenvuoron huomiotta jättäminen, kuoliaaksi vaikeneminen. Esimerkiksi Suomen

luonnonsuojeluliiton metsävastaavan toivottua metsiensuojelusta ”asiallista keskustelua” (LK 28.01.2003) metsäkirjoittelu lakkasi Lapin Kansasta pitkäksi aikaa lähes tyystin.

Julkisoiden eliittiryhmät ja ”viralliset tahot”, joiden määritelmät ovat muutenkin itsestään selvempiä kuin toisten, pystyvät Pietilän (1999: 11) mukaan hyödyntämään tiedotusvälineitä selvästi tehokkaammin kuin ”rahvas”. Myös Vehmas (2004) on huomauttanut, että siinä missä lehdet pyrkivät esittämään joidenkin tahojen mielipiteitä uutisina, toisten ainoa kanava julkisuuteen lehdessä on yleisönosasto.

5.2.3. Julkinen mielipide on julkison käymän keskustelun tuote

Julkisoja syntyy erityisesti tilanteissa, joissa yhteiskunnan vallitseva järjestys ja asiointilat tulevat kyseenalaistetuiksi ja niihin kohdistuu muutospaineita. Ristikkäisten tai vastakkaisten etujen tilanteessa julkison jäsenten mielipiteet ovat jo lähtökohtaisesti jakaantuneet. Julkiso voi hakea (Renvall ja Reunanen 1999) yhteistä totuutta, yksimielisyyttä tai hyväksyttävissä olevaa kompromissia, mutta julkinen mielipide ei koskaan ole erilaisten mielipiteiden summa, vaan julkison käymän keskustelun tuote (Pietilä 1999).

Luhmannin (1990: 214) mukaan julkinen tai yleinen mielipide (*public opinion*) muodostaa itsenäisen, itsestään liikkuvan, erilaistuneen todellisuuden. Julkinen mielipide on Luhmannin (emt.) mukaan paradoksi, näkyvän näkymätön voima (*the invisible power of the visible*). Lähtökohdiltaan ristiriitaisessa tilanteessa tietty aihe on mahdollista esittää konfliktina, kun voidaan osoittaa puolesta ja vastaan olevat, joskin on myös päättämättömiä ja kannatuksen ja vastustuksen välimaastoon sijoittuvia (middle) näkökantoja, konfliktin muodosta riippuen. Luhmannin ajattelussa konflikti pitäisi joko ratkaista tai ainakin ”tuoda lähemmäksi ratkaisua”. Julkisen mielipiteen paradoksi onkin siinä, että konfliktit ja ristiriidat yleisessä mielipiteessä lasketaan ei-toivottaviksi ja siksi niitä mielellään tuotetaan tai muotoillaan uudelleen. Luhmannin määritelmä yleiselle tai julkiselle mielipiteelle voidaan jossain määrin rinnastaa Pietilän (1999) määritelmälle julkisosta: Luhmannin (1990) mukaan yleinen mielipide on kommunikaatioverkosto (communication network), joka ei pakota osallistumiseen.

Poliittinen tai politiikan systeemi on riippuvainen julkisesta mielipiteestä (Luhmann 1990: 215-216). Poliitikot tarkkailevat ”systeemin ympäristöä” julkisen mielipiteen kautta, mikä on Luhmannin (emt.) mukaan tärkeimpiä systeemin sensoreista. Myös **julkison diskursiivisen mallin** mukaan (Pietilä 1999: 8) julkison tuottaman julkisen mielipiteen on tultava mm. lainlaatijoiden, politiikassa toimivien ja viranomaisten tietoon, joiden puolestaan kuuluu reagoida julkiseen mielipiteeseen. Kun julkiso

toimii ”niiden tahojen suuntaan, joiden kuuluu reagoida sen mielipiteeseen, nuo tahot tulevat vedetyksi osaksi sitä” (Pietilä 1999: 9). Siinä mielessä myös julkison foorumina toimivalla tiedotusvälineellä on väliä.

Vaikka varsinaisesti Lapin Kansan sivuilla luonnonkäyttökeskustelua käyvä ja näin yleistä mielipidettä muodostava julkiso koostuukin pääasiassa lappilaisista, keskustelua voidaan seurata (ja siihen osallistua) valtakunnallisesti ja toki laajemminkin sikäli kun kielitaito ja lehden saatavuus antavat myöden. Lapin Kansan rooli maakunnan päälehtenä onkin kahtalainen: toisaalta lehti toimii maakunnan sisäisenä tiedotusvälineenä ja ”maakunnan äänenkannattajana” alueen asukkaille ja muille lappilaisuuteen identifioituville henkilöille, mutta toisaalta lehti toimii julkisen viestimen ominaisuudessaan myös alueen äänitorvena – haluttiin sitä tai ei.

Vaikka tiedonkulkua alueen ulkopuolelle ei voida estää eikä Lapin Kansa voi kategorisesti kieltäytyä julkaisemasta ”alueen ulkopuolisten” näkemyksiä Lappiin liittyvistä asioista, julkiso voi säädellä itseään ei-toivotulta osallistumiselta kieltäytymällä keskustelusta tiettyjen tahojen kanssa. Lapin Kansan asemaa lappilaisille merkittävänä keskusteluforumina ja alueen ulkopuolisten kanavana hankkia tietoa Lapista korostaa mielestäni edellä esitelty havainto metsäkeskustelun tyrehtymisestä lehden sivuilta pian Suomen Luonnonsuojeluliiton metsäasiantuntijan (LK 28.01.2003) vaadittua metsien suojelusta käytäväksi ”asiallista keskustelua”. Keskustelua metsäasioista on epäilemättä käyty em. puheenvuoron jälkeenkin, mutta se on muuttunut epäviralliseksi ja yksityiseksi kommunikaatioksi, jota ei voida alueen ulkopuolelta tarkkailla.

Julkinen mielipide syntyy julkison tuotteena keskustelun myötä, ja julkisen tai yleisen mielipiteen muodostaminen vaatii yleisölle ja julkisolle **optimaalisesti suunnattua** argumentaatiota (ks. kohta 4.4.). Argumentaatiossa on siis huomioitu ne kulttuuriset ja muut reunaehdot, jotka keskustelijan on syytä tuntea, jotta argumentaatio voisi olla tehokasta. Argumentaation ymmärtäminen alkuperäisen ”vastaanottajaryhmän” ulkopuolelta tai kommunikaatioon johtaneita kehityskulkuja tuntematta voi olla vaikeaa. Tietonsa eri elinkeinoista ja luonnon elämäntapaan liittyvästä käytöstä sekä luonnonkäyttömuotojen suhteista yksinomaan Lapin Kansan keskustelun perusteella hankkivat henkilöt ja tahot voivatkin saada keskustelusta ja sen kohteena olevista kysymyksistä toisenlaisen kuvan, kuin tarkoitus ja ”todellisuudessa” on, jos lukijat eivät alueen ulkopuolisina ole perehtyneet ns. alueen sisäisiin kielipeleihin (A.I. Keskitalo sa., cit. Aikio et al. 1982). Kielipelit tunteva osaa sijoittaa argumentit oikein suhteessa keskustelun kulkuun ja historiaan. Toisaalta diskurssit voivat ”käyttää” kielipeleissä mukana olevia, mikä on ollut paljon pohdintaa aiheuttanut asia myös tämän tutkielman kirjoittamisen kohdalla.

Ovatko julkinen ja yleinen mielipide sitten yhteneviä? Voidaanko niitä käyttää toistensa

synonyymeinä? Yleinenkään mielipide ei välttämättä ole julkinen, kuten voidaan päätellä esimerkiksi tunnettujen toisinajattelijoiden kohtalosta totalitaarisissa maissa. Oletettavasti virallisesta linjasta poikkeavia mielipiteitä on paljonkin ja ehkä yleinen mielipide on hirmuhallintoa vastaan, mutta julkisuudessa tämä ei pääse aina esiin. Julkinen mielipide Lapin Kansan luonnonkäyttökeskustelussa on julkison tuote ja jotkut lappilaiseen mielipidekenttään kuuluvat näkökannat voivat olla siinä huonosti edustettuina. Tämän tutkimuksen tavoitteena ei kuitenkaan ole jälkikäteen mielipidetiedustelu prosenttiosuuksineen luonnonkäyttökirjoittelussa esitetyistä mielipiteistä. Vaikka ei voida olettaa kirjoittelussa esitettyjen mielipiteiden noudattavan täysin lappilaisten mielipiteiden jakaumaa, aineistosta voidaan löytää monia olemassa olevia merkityksiä. Luonnonkäyttöargumentaatiota analysoimalla on mahdollista identifioida niin hegemonisia kuin orastavia diskursseja, vaikkakaan niitä ei välttämättä pystytä laittamaan kovin tarkkaan hierarkkiseen järjestykseen.

5.3. Maakuntalehti lähdeaineistona

Paikallisia näkökulmia luonnonvarojen ja alueiden käyttöön tarkastelevassa tutkimuksessani käytän empiirisenä lähdeaineistona **maakuntalehti Lapin Kansassa** ilmestyneitä luonnonkäyttöön liittyviä sanomalehtiartikkeleita ja mielipidekirjoituksia. Mielipidekirjoituksia luonnonkäyttöön ja -konflikteihin liittyen ovat tutkineet esim. Samu Pehkonen (1999) ja Leena Suopajarvi (2001b) ja pääkirjoituksia mm. Jarno Valkonen (1998; 2001; 2003a).

Hujasen (1997: 100) mukaan alueellisissa ykkös- tai päälehdissä vallitsee tyypillisesti paikallisuuden ja alueellisuuden ideologia, joka tarjoamalla lukijoilleen samastumisryhmiä erityisesti pääkirjoitussivulla sitoo ”meidän” nykyisyyden, menneisyyden ja tulevaisuuden yhteiseksi. Tärkeää onkin korostaa ”meidän” keskinäistä yhtenäisyyttä ja ”meidän” etujen vastakkaisuutta suhteessa toisiin. Meidän vastapainona on Hujasen (1997: 106) mukaan maakuntalehdessä usein¹⁸ Helsingin ja sen herrojen ohella etelä tai pääkaupunkiseutu.¹⁹ Myös muiden maakuntien lehdet voidaan nähdä ”toisina” tai toisten edustajana.

Alueellisten lehtien korostettu tehtävä on toimia maakunnan äänenä (Hujanen 1997: 103, 107), ja maakunnan yhtenäisyyttä pyritään edistämään maakuntalehdissä ja niiden uutisoinnissa monin

¹⁸ myös ns. Väli-Suomen sanomalehdissä (Hujanen 1997)

¹⁹ Helsingistä ja Helsingin herroista puhuminen voidaan tulkita Etelä-Suomen metonymiaksi sekä rahan, sivistyksen ja vallan metaforaksi. Osaselityksenä voidaan pitää myös sitä, että lappilaisten käsitykset Etelä-Suomesta Helsinkiä laajemmin voivat olla melko hataria, samoin kuin eteläsuomalaiset voivat tulkita koko Lapin asioita esimerkiksi Rovaniemellä tai Levillä käymisen tai pelkästään Lapin Kansan lukemisen perusteella. Mentaalisista kartoista – ja tehokkaasta matkailumainonnasta – kertoo myös se, että monet kertovat käyneensä Lapissa vietettyään viikonlopun Rukalla.

keinoin. Joka-aamuisessa lehdessä lukijat voivat vakuuttua siitä, että kuviteltu yhteisö on olemassa arkipäivän elämässä. Lehdessä maakunnasta pyritään tekemään positiivinen samastumisen kohde ja siinä esitetyt mielipiteet ym. vaikuttavat olennaisesti siihen, millaisena myös kuviteltu yhteisö näyttäytyy. Voidaankin siis olettaa, että Lapin Kansassa pyritään ristiriitaisissakin tilanteissa pitämään alueyhteisöä koossa, vahvistaa alueellista identiteettiä ja meisyyttä. Tämä voi tapahtua esimerkiksi korostamalla luonnonkäyttöristiriidoista huolimatta alueen yhteisiä intressejä ja ulkopuolisten intressien vastakkaisuutta niihin nähden.

Hujasen (2000: 220) mukaan yhteisen tahdon muotoileminen kiistanalaisesta, ristiriitaisesta ja monitahoisesta asiasta on ongelmallista maakuntalehdessä, koska tällöin paitsi suljetaan lukijoita ehdotetun samanmielisen yhteisön sisään, myös rajataan osa lukijoista sen ulkopuolelle. Usein maakuntalehdet pyrkivätkin pysyttelemään lukijakunnassaan monenlaisia näkökantoja herättävien alueen sisäisten aiheiden suhteen neutraaleina (emt.: 97). Yleisönosastokirjoituksissa sen sijaan tällaista vaatimusta ei ole, lukuun ottamatta tarvetta suunnata argumentaatio oikein suhteessa yleisöön. Näin lappilaisten yhteisiksi luonnonkäyttönäkökannoiksi mielipidekirjoituksissa esitetyt näkemykset saattavat rajata erimielisiä myös lappilaisuuden identiteetin ulkopuolelle, kun niihin on vaikeaa samastua.

5.3.1. Sanomalehtiaineiston erityispiirteitä

Sanomalehtiaineisto on siinä mielessä haasteellisempi empiirinen aineisto kuin haastatteluaineisto, että siinä missä haastattelijalla on mahdollisuus kysyä aiheestaan, tarkentaa ja syventääkin, sanomalehtiaineisto tulee tutkijan muodostaa itse valikoimalla tutkimuksensa ehdoilla laajasta tarjonnasta omista lähtökohdistaan syntyneitä lehtimateriaalia. Yleisönosasto- ja muu sanomalehtikirjoittelu on julkison ja tarkasteltavan kysymyksen ehdoilla syntyneitä materiaalia, jolloin aineistoa ei voi täydentää kysymällä. Monesti kiinnostus tutkimusaiheeseen alkaa siinä vaiheessa, kun keskustelu ja kirjoittelu aiheesta on jatkunut ehkä pitkäänkin. Toisaalta sanomalehtikirjoittelu voi hyvinkin jatkua myös tutkimukselle asetettujen aikataulujen ja deadlinejen yli, jolloin vaatii suurta mielenlujuutta jättää joka-aamuisesta sanomalehdestä aihepiirin artikkelit ja mielipidekirjoitukset leikkaamatta talteen. Aineistonhankinta onkin vain katkaistava johonkin kohtaan sanomalehtikeskustelun jatkuvaa prosessia.

Pehkosen (1999: 59) mukaan **sanomalehtiaineiston etuna** voidaan pitää sitä, että tutkija ei vaikuta aineiston syntyyn ja syntyehtoihin ennen kuin valitsee aineistoon mukaan tulevat tekstit. Sanomalehtiaineistossa tekstintuottotilanne on, etenkin kun tutkija ei ole itse mukana julkisossa ja/tai keskustelussa, lähtöisin täysin kirjoittajasta itsestään. Tällöin on paljon pienempi riski

vahingossa jättää peukalonjälkensä aineistoon kuin muuten. Joissakin tapauksissa tutkija voi olla osa tutkimaansa julkisaa, jos hän on osallistunut keskusteluun kirjoittamalla itsekin sanomalehden yleisönosastolle, ja etenkin jos tämä on tapahtunut anonymisti ja tutkimusintressit salaten. Itse olen pidättäytynyt kokonaan Lapin Kansan ja muiden lähdeaineistoon kuuluvien lehtien luonnonkäyttökirjoittelusta.

Mitä tulee niin kutsutun **hiljaisen enemmistön ja äänekkään vähemmistön** kysymykseen, sanomalehtiaineistossa on mahdottomuus saada mukaan näkemyksiä toimijalta, joka on päättänyt olla osallistumatta mielipidekirjoitteluun tai yleensä ottaen julkiseen luonnonkäyttökeskusteluun. Ainoa mahdollisuus saada selville näkymättömiä (mutta tiedossa olevia) näkemyslinjoja on niiden selvittely esimerkiksi argumentaatio- tai kulttuurikontekstin kautta. (Ks. myös kohta 4.2.3.) Toisaalta haluttomuus kertoa tutkimusaiheeseen liittyviä näkemyksiä ei välttämättä ole sanomalehtiaineistossa sen kummempi kuin kysymyslomakkeella tai haastattelussa kysyttäessä.

Usein kyselytutkimuksissa ongelmana olevaa vastaukskatoa voinee verrata ”epätasaisesti” jakaantuneeseen sanomalehtikirjoitteluun. Kuitenkaan sanomalehtikirjoittelua tutkimalla ei ole tarkoitus suorittaa jälkikäteistä mielipidetiedustelua, ja retoriikantutkimuksellisesta näkökulmasta kiinnostavampaa onkin se, mitä on kirjoitettu. Näytenäkökulmasta aineistoa ei pidetä (toisin kuin faktanäkökulmasta tarkasteltua tietoa) väittämänä todellisuudesta eikä todellisuuden heijastumana, vaan tutkittavan todellisuuden osana. Näyte voi edustaa kokonaisuutta huonosti tai olla teknisesti huono, mutta se ei voi tarjota väärää tietoa (Alasuutari 1999: 114-117). Aineiston edustavuudella esimerkiksi Hujanen (2000: 53) tarkoittaa sitä, että ”aineisto kattaa tutkimusongelman kannalta olennaiset piirteet ja että uudet tapaukset eivät paljasta tutkimusongelmasta uusia piirteitä”.

Sanomalehtiaineisto ei välttämättä anna samankaltaista kuvaa aiheesta kuin huolellisesti koottu teemahaastattelu- tai kyselyaineisto. Tulisiko tätä seikkaa pitää ongelmana? Olisiko muulla aineistonkeruumenetelmällä saatuun aineistoon pohjautuva tutkimustulos oikeampi? Yhteisöjen luonnonkäyttöä tutkittaessa ”tiedon laatua” voisi syventää haastattelujen kautta eli kommunikoiden ihmisten kanssa. Kuitenkin kysymys on tutkimuksen suunnitteluun olennaisesti liittyvä. Haastattelemalla saatu tulos ei ole varsinaisesti sen *oikeampi* kuin sanomalehtiaineistoa tutkimalla saatu, mutta ne voivat olla keskenään *erilaisia* aineiston erilaisten lähtökohtien, mm. erilaisen kielenkäyttötilanteen vuoksi. Tässä tutkielmassa maakuntalehdestä kerätty sanomalehtiaineisto on kuitenkin mitä perustelluin, onhan tutkimuskohteena lappilaisten suosiosta ja kannatuksesta kilpaileva luonnonkäyttöön liittyvä julkinen argumentaatio.

5.3.2. Mielipidekirjoitukset ja uutiset aineistona

Vehmas (2004) lukee **mielipidejutuiksi** varsinaisten yleisönosastokirjoitusten lisäksi pääkirjoitukset, asiantuntijakirjoitukset ja kolumnit. Pehkosen (1999: 61) mukaan sanomalehtien mielipidepalstoilla kirjoittavat henkilöt voivat yksilöinä kirjoittaa esiin omia tulkintojaan eri kysymyksiin liittyen niiden käsitteiden avulla, jotka heille ovat merkityksellisiä ja tuttuja yhteisön kommunikaatiosta. Suopajärven (2001b: 19-20) mukaan yleisönosastokirjoitukset ovat Lapin Kansa –lehdessä nimenomaan kansalaisten kanava, sillä ”päättäjät” saavat äänensä muutenkin kuuluviin ja kirjoittavat mielipideosastolle vain vastatessaan suoraan jollekin toiselle kirjoittajalle.²⁰ Luonnonkäytöstä on keskusteltu julkisesti myös kansalaisten kanavana tunnetussa Lapin Radion Saa sanoa –ohjelmassa, joka on kuitenkin joitakin vuosia sitten lakkautettu.

Lapin Kansan luonnonkäyttökirjoittelussa esitetään mielipiteitä luonnonkäytön järjestämisestä **myös varsinaisen yleisönosaston ja mielipideosaston** ulkopuolella. **Mielipidekirjoitusten ohella** tässä tutkimuksessa on käytetty aineistona luonnonkäyttöön ja –konflikteihin liittyviä **uutisjuttuja**. Sanomalehtiaineistoa on käytetty kahdessa merkityksessä: yhtäältä uutisista on saatu **tietoa konflikteista**, jotka ovat nousseet maakuntalehdessä julkisuuteen, ja toisaalta uutisjutut huomioidaan **osana aineistoa** eli myös siltä kannalta, miten luonnonkäyttömuotojen (ristiriitaisista) suhteista on maakuntalehden yleisölle uutisoitu. Tärkeä huomio on, että myös paikallisyhteisö tai –yhteisöt saavat tietoa maakunnan luonnonkäyttökongflikteista Lapin Kansa –lehden kautta. Ei-julkisessa kommunikaatiossa voi saada tietoa pääasiassa oman tai läheisten kokemuspiiriin taikka oman välittömän lähiympäristön asioista. Koko Lapin asioista tietäminen luo myös lappilaista mehenkisyttä tai meisyttä. Samalla asioiden asialliseksi käsittelykontekstiksi muodostuu maakunta.

Koska uutista pidetään kulttuurissamme usein objektiivisena ja todellisuutta luotettavasti kuvaavana, uutisten esittämistä tulkinnoista muodostuu helposti se kehys, jonka kautta yleisö määrittää kantansa aiheen suhteen (Sirkkunen 1996: 81, cit. Vehmas 2004: 31). Siinä missä yleisönosastolla näkemyksiään kertovat pääosin ns. tavalliset kansalaiset, puheenaihe-jutun kirjoittaja on usein kunnan tai valtion hallinnon edustaja tai yhdistyksen tai esim. kunnanvaltuuston luottamustehtävässä. Varsinaisiksi uutisiksi Lapin Kansassa ovat päässeet esimerkiksi poliittisten puolueiden, maaherran (LK 11.12.2002), kansanedustajien (LK 05.02.2003), ympäristöjärjestöjen ja -yhdistysten (myös Lapin ympäristönsuojeluyhdistys ja Inarin luonnonystävät) (mm. LK 23.10.2001, LK 08.12.2002, LK

²⁰ Kuitenkin Lapin Kansan mielipideosastolla ilmestyy silloin tällöin kannanottoja etu- ja sukunimellään esiintyviltä kirjoittajilta, joilla on kytköksiä/asema esimerkiksi kunnallispolitiikkaan, valtionhallintoon tai johonkin luonnonkäyttökiistaan liittyvään yritykseen tai muuhun tahoon, ja jotka kuitenkin positioivat itsensä ”tavalliseksi lappilaisiksi” tai jonkun muuten ”sopivamman” organisaation tai tahon edustajaksi. Toisaalta tunnettu henkilö ei välttämättä tarvitse nimeään tarkempaa esittelyä, mutta toisaalta kirjoittajan taustasidonnaisuudet voivat tuolloin jäädä piiloon ns. päättäjäkaartiin vähemmän perehtyneiltä lukijoilta.

31.10.2003), neuvottelukuntien, työmarkkinajärjestöjen ja muiden vastaavien tahojen luonnonkäyttöön liittyvät kannanotot.

Hyvin usein aineistoon valikoituneet uutisjutut sisältävät jossakin tilaisuudessa esitettyjä luonnonkäyttömielipiteitä. Keskustelutilaisuuksia koskevien uutisten sisältämiin luonnonkäyttömielipiteisiin tulee kuitenkin suhtautua sillä varauksella, että ne ovat osin toimittajan tulkintoja. Joissakin tapauksissa uutisen kirjoittaneen toimittajan näkemystä keskustelusta on pyritty oikaisemaan yleisönosastossa jälkeinpäin (esimerkiksi Ari Lehtinen LK 03.10.2001 ja Vesa Luhta LK 27.02.2004).

Uutisten voidaan ajatella mukailevan vallitsevia käsitys- ja valtarakenteita enemmän kuin mielipidekirjoitusten. Esimerkiksi Vehmas (2004) on havainnut Aamulehden Vuorekseen²¹ liittyvän uutisoinnin ja mielipidekirjoittelun sekä eroavan toisistaan aihepiireiltään että olevan osin myös näkemyksiltään vastakkaisia. Yleisönosastokirjoitukset ovatkin merkittävä mielipideilmaisun kanava niille (eli tavallisille kansalaisille), jotka eivät voi esittää kaanonista poikkeavia näkökantojaan institutionalisoituneiden toimijoiden tavoin uutisina (Heikkilä 2001, cit. Vehmas 2004: 32).

Toisin kuin esimerkiksi Lapin Kansan konsensuksia muotoilemaan pyrkivissä pääkirjoituksissa (Valkonen 2002b, 2003a), lukijoiden lähettämässä **mielipidekirjoituksissa** voidaan ajatella monien luonnonkäyttöä ja siihen liittyvien ristiriitojen ja niihin kohdistuvien mielipiteiden tulevan julki ”aidommassa” muodossa, kun taas pääkirjoituksissa pyritään muotoilemaan alueen vakiintuneempi ”yhteinen tahto” ja etu.

Suopajarvi (2001b: 20) huomauttaa Aarnivalaan (1990) viitaten, että vaikka yleisönosaston luonteeseen kuuluu, että se toimii lukijoiden mielipiteiden ja ”purkausten avoimena kanavana”, **yleisönosastokirjoittelua ei pidä sotkea yleiseen mielipiteeseen**. Tutkimuksissa on havaittu, että yleisönosastolle kirjoittaa yleensä ottaen pieni osa kansalaisista, joka ei välttämättä tilastollisesti edusta koko väestöä. Suopajarvi (2001b: 20) lisää yleisen mielipiteen käsitteen olevan varsin problemaattinen. Tässä tutkielmassa yleistä mielipidettä ja julkisen keskustelun ehtoja on käsitelty Niklas Luhmannin tavoin sekä julkison käsitteen kautta kohdassa 4.2.3.

Luhmann’laisittain tarkasteltuna institutionalisoituneiden ryhmätoimijoiden näkökantojen uutisoinnin voidaan tulkita (sosiaalisen systeemin) pyrkimykseksi yksinkertaistaa systeemin sisäistä kommunikaatiota. Kun uutisten on todettu vaikuttavan ihmisten kannanmuodostukseen (Hujanen 2000; Sirkkunen 1996, cit. Vehmas 2004), voidaan ajatella erityisesti paikallisyhteisöön kuuluvien

²¹ Vuoreksen asuinalueen rakentamisesta Tampereen ja Lempäälän rajalle on kiistelty 1990-luvun lopulta lähtien mm. ekologian, Tampereen seudun kasvun sekä rakentamisen volyymin suhteen (Vehmas 2004).

institutionaalisten toimijoiden näkökantojen ja argumentoinnin toimivan esimerkkinä tai hajanaisia mielipidesuuntia yhden lipun alle keräävänä. Yhtäältä yhteistä mielipidettä on muodostettu ja vahvistettu ryhmän sisäisellä argumentaatiolla ja kommunikaatiolla (usein uutisen pohjana ryhmän kokous tai siellä laadittu kannanotto) ja toisaalta uutisoimalla tästä argumentaatiosta ja näkökannoista voidaan vahvistaa ja suostutella lukijoita uutisessa esiteltyjen näkökantojen kannattajiksi.

5.3.3. Maakuntalehti Lapin Kansa aineistolähteenä

Lapin Kansassa mielipideosastoksi luetaan mielipidesivu ja pääkirjoitussivu. Käytännössä osastoon kuuluvat pääkirjoitussivulla asiantuntija-alakerrat ja kolumnit sekä mielipidesivulla varsinaiset mielipidekirjoitukset eli puheenaiheet ja lukijoiden kirjeet (Torkko 2004). Puheenaihejutut ovat yleensä tavallisia mielipidekirjoituksia laajempia ja voivat sijaita joko pääkirjoitussivulla tai (harvemmin) Lukijoilta-osaston sivulla. Mielipideosasto laajeni päätoimittaja Heikki Tuomi-Nikulan mukaan huomattavasti pari vuotta sitten tehdyssä lehti uudistuksessa (LK 01.12.2003). Kansallisen mediatutkimuksen perusteella Lapin Kansan mielipidesivut ovatkin lehden luetuinta aineistoa (Torkko 2004).

Lapin Kansa on profiloitunut ”Peräpohjolan ja Lapin väestön sitoutumattomaksi äänenkannattajaksi”. Lukijoita lehdellä on 91 000 (KMTS05/K06). Vuonna 2005 korkeimman tilaajapeiton lehti on saavuttanut Rovaniemellä (67,5 %), Ranualla (63 %), Sodankylässä (62,2 %) ja Savukoskella 61,9 %) (Lapin Kansa 2007). Periaatelinjanaan lehti pitää seuraavaa (LK 23.11.2001):

”Lapin Kansa on poliittisesti sitoutumaton maakunnallinen sanomalehti. Sen päämääränä on ensisijaisesti Lapin asioiden esitleminen, myönteistä kehitystä tukevien ratkaisumallien esiintuominen sekä täällä ilmenevien epäkohtien julkistaminen. Lapin Kansa ottaa kantaa asioihin itsenäisesti, poliittisista, taloudellisista tai muista painostusryhmistä riippumatta. Lapin Kansan kaiken toiminnan päämääränä on Lapin ihmisen ja maakunnan etu.”

Mielipidekirjoitusten aineistona käyttämiseen liittyen Pehkonen (1999: 59) on kiinnittänyt huomiota toimituksen oikeuteen **lyhennellä ja editoida** lähetettyjä mielipidekirjoituksia, mutta toteaa, että mielipidekirjoituksissa kirjoittajalla on kuitenkin hyvin itsenäinen asema ja mahdollisuus nostaa esille niitä kysymyksiä ja näkökantoja, joita kirjoittaja haluaa yleisön tietoon ja pohdittavaksi. Lapin Kansassa mielipidekirjoitusten editointi tarkoittaa lähinnä pienten kirjoitusvirheiden korjailua (LK 01.12.2003). Niin kutsutut ”puskasta ampuminen” eli henkilökohtainen mollaaminen, uskonkiistat ja puhtaat agitaatiot pyritään jättämään julkaisematta. Lapin Kansan yleisönosastolla voi halutessaan käyttää nimimerkkiä. Mahdollisuus nimimerkin käyttöön on perusteltua maakuntalehdessä siksi, että politisoituneessa tilanteessa moni nykyistä asiointilaa kritisoiva kirjoitus jäisi luultavasti

pöytälaatikkoon, jos nimimerkin käyttö kiellettäisiin. Nimimerkki suojaa monenlaisten kirjoittajien henkilöllisyyden. (emt.).

”Kyllä keskustelu on hyvä ja tärkeä asia, mutta faktat ovat välttämättömiä. Nimimerkkikirjoitukset vakavissa asioissa ei tarvita. Ne helpottavat ehkä asianomaisen ja joidenkin samanhenkisten oloa ja lisäävät heidän mielensä kiihkoa. Useimpia muita ne vain ärsyttävät ja vaikuttavat itse asian ymmärtämistä ja järkevää hoitamista.” (LK 31.10.2003 Suomi elää metsästä, Olli Kaverma, Kolari, mielipide)

Pääkirjoitustoimittaja Markku Torkon (2004) mukaan Lapin ulkopuolelta tulevien mielipidekirjoitusten määrä on kasvanut räjähdysmäisesti sähköpostin myötä. Ulkopuolelta tulevia mielipiteitä julkaistaan Torkon (emt.) mukaan hyvin varoen – toisaalta selkeästi näkyvä muu kuin lappilainen näkökulma voi olla piristävä, kuten etelän kirjoittajan näkemys Lapin-matkailusta. Usein mielipidekirjoituksen yhteydessä on mainittu kirjoittajan sidosryhmä kuten kotikunta, ammattiasema tai yhdistyksen jäsenyys. Kirjoittajan ulkopuolisuus suhteessa paikallisyhteisöön on voitu tuoda esille suoraan tai käydä ilmi muuten myös me/te/he sekä täällä/siellä –erottelujen kautta. Kuitenkin me-puheella on pyritty kirjoituksissa myös luomaan paikallisuutta ja osallisuutta yllättävistäkin näkökulmista.

Maakunnan luonnonkäyttöuutisista vastaavat pitkälti sama(t) toimittaja(t) kultakin alueelta, esimerkiksi Inarin ja laajemmin Ylä-Lapin asioista kirjoittaa lähes poikkeuksetta toimittaja Veikko Väänänen. Väänäsen kirjoittamien juttujen osuus aineistossa onkin merkittävä. Luonnonkäyttöuutisia kirjoittavat useat toimittajat, muita enemmän Väänäsen lisäksi Seppo Savolainen. Laajoja henkilökuvia mm. luonnonkäyttöasioiden kautta kiinnostavista henkilöistä sisältäviä lauantaisivuja toimittaa Petteri Holma (aineistossa esim. LK 09.03.2002, LK 06.12.2002, LK 08.11.2003).

5.4. Aineiston koostumus ja valintaperusteet

Laadullisen tutkimukseni empiirisenä tutkimusaineistona olen käyttänyt maakuntalehti Lapin Kansassa 2000-luvun alkuvuosina (v. 2001-2004) ilmestyneitä Lapin luonnonkäyttöön, luonnonkäyttömuotoihin ja niiden välisiin suhteisiin liittyviä yleisönosaston (Lukijoilta) mielipidekirjoituksia sekä mielipidekirjoitusta laajempia, usein asiantuntija-artikkeleita sisältäviä puheenvuoroja ja alakertoja sekä joitakin pääkirjoituksia, kolumneja, uutisjuttuja, muistokirjoituksia ja syntymäpäivähaastatteluja. Onpa mukaan päässyt myös pari osuvaa sarjakuvaa.

Aineistonvalintakriteerinäni on ollut, että lehtijuttu tai mielipidekirjoitus käsittelee luonnonkäyttömuotoja, niiden suhteita ja maankäytön suunnittelun ja sovittelun tarpeita, sekä eri elinkeinoja luonnonkäyttäjinä (ja poliittisina toimijoina)²². Huomion kohteena ovat olleet aiheenrajauksen mukaisesti poronhoito, metsätalous, matkailu ja luonnonsuojelu sekä paikallisten ei-elinkeinolliset, elämäntapaan liittyvät luonnonkäyttömuodot (erätalous ja virkistys).

Kuten Vehmas (2004) huomauttaa, joidenkin tahojen näkemykset ”kelpaavat” uutisiksi (institutionalisoituneiden toimijoiden näkemykset uutisoidaan) kun toisten näkökannat taas pääsevät esille korkeintaan yleisönosastossa. Lapin Kansassa onkin hyvin usein luonnonkäyttöön liittyen esimerkiksi Lapin liiton, kuntien tai Metsähallituksen edustajien henkilöhaastatteluja tiettyihin kysymyksiin liittyen sekä uutisia yhdistysten ja järjestöjen kuten Lapin ympäristönsuojeluyhdistyksen ja ammattiliittojen julkilausumista ja muista ilmeisesti lehdistön käyttöön suunnatuista kannanotoista. Olenkin laajentanut vain mielipidekirjoitusten tutkimiseen vedettyä rajausta myös em. uutisiin, milloin niissä on havaittavissa joko suoraan jonkun paikallisyhteisön jäsenen luonnonkäyttömielipide (sisältää yhteisön yhteistä kommunikaatiota merkitysjärjestelmineen) tai argumentaation kautta viittauksia paikallisiin luonnonkäyttönäkemyksiin.

Ajallisesti aineisto on koottu syyskuun 2001 jälkipuoliskon (16.-30.09.) sekä saman vuoden loka-, marras- ja joulukuun, vuoden 2002 tammikuun ja joulukuun sekä vuoden 2003 helmikuun, maaliskuun ja marraskuun aikana ilmestyneistä numeroista, lisättyinä joillakin muina ajankohtina 2000-luvun alkuvuosina (2001-2004) ilmestyneillä avainjutuilla Lapin Kansasta sekä osin myös muista sanoma- ja aikakauslehdistä (ks. lähdeluettelo). Lapin Kansan ja Sompion lukijana²³ olen voinut muodostaa jo ennen tutkimuksen varsinaista aloittamista summittaisen käsityksen

²² Puhun yleensä Lapin luonnonkäyttömuodoista, vaikka poronhoitoalue ulottuukin myös osaan Oulun läänistä. Pääasiassa tarkastelualueena aineistossa on Lappi, mutta osin uutisten viitekehyksenä on koko poronhoitoalue. Mielenkiintoista toki sekini.

²³ Osin minulle on tullut sekä Lapin Kansa että Sompio, välillä vain Sompio.

ajanjaksoista, jolloin luonnonkäyttökeskustelu on ollut erityisen runsasta. Joitakin keskeisiä artikkeleita olen leikannut talteen jo ennen pro gradu –projektiani.

Aineiston tutkittavuuden, edustavuuden ja osuvuuden parantamiseksi olen tietoisesti valinnut otosjaksoiksi kuukausia, joiden aikana luonnonkäyttökeskustelua on käyty vilkkaasti, monipuolisesti ja laajasti, eli milloin luonnonkäyttöön liittyviä juttuja, erityisesti mielipidekirjoituksia, on ollut paljon. Koska Lapin Kansassa aktiivinen julkinen luonnonkäyttökeskustelu yleensä liittyy johonkin konkreettiseen alueeseen tai paikkaan, hankkeeseen, lakiin, lajiin tai elinkeinoon, voi syntyä kuva, että kuukaudet olisi valittu tiettyjä kiistakysymyksiä silmälläpitäen. Näin ei kuitenkaan ole. Olen saattanut valita vilkasta keskustelukuukautta seuraavan tai edeltävän kuukauden seuraavaksi tarkasteltavaksi ajanjaksoksi, minkään yksittäisen konfliktin olematta kuitenkaan tarkastelussa casena.

Luonnonkäyttökeskustelu on varsin kausittaista, ja uuden kimmokkeen keskusteluun antaa usein poliittinen tai tuomioistuimen päätös, uusi kansainvälinen sopimus, EU-direktiivi, kansallinen laki tai ympäristöjärjestön ukaasi. **Luonnonkäyttökeskustelun kausittaisuus** on tulkittavissa reaktiiviseksi ja osin skismogeeniseksikin vuoropuheluksi: tietyn poliittisen tai tuomioistuimen päätöksen jälkeen keskustelu on todennäköisempää kuin aikana, jolloin mitään erityistä ei ole vireillä ainakaan aktiivisesti. Vertauksena voisi käyttää koirien kohteluun liittyviä mielipidekirjoituksia: juttuja, joissa paheksutaan koiran jättämistä kaupan tai pubin ulkopuolelle pakkaseen odottamaan, ilmestyy vain talvella. Toisaalta ad hoc –tyyppisten reagoivien juttujen ja mielipidekirjoitusten ohella keskeinen aihepiiri aineistossa ovat yleisemmät, arvoihin, asenteisiin ja perinteisiin liittyvät kirjoitukset.²⁴

Se, että aineistonmuodostuksen lähtökohtana ovat **kokonaisten kuukausien** muodostamat otosjaksot ja kaikki valittujen kuukausien aikana ilmestyneet lehdet, eikä vain esimerkiksi tiettyjä viikkoja tai satunnaisia artikkeleita ja juttuja, edesauttaa mielestäni aineiston puolueettomuutta ja ehkäisee mahdollisuutta valikoida tutkimusaineisto esimerkiksi tiettyä aihetta tai mielipidesuuntaa painottaen. Mukana aineistossa onkin melko kattavasti 2000-luvun alkuvuosien aikana julkisuudessa pinnalla olleita luonnonkäyttökeskusteluja valittujen luonnonkäyttömuotojen aihepiiristä ja aineisto on ns. kylläntynyt. Kyseessä on melko lyhyen ajanjakson tarkastelu ja näin ollen on ymmärrettävää, että samat keskustelunaiheet esiintyvät koko tarkasteluajanjaksolla, kuten Ylä-Lapin poro- ja metsätalouden välinen konflikti. Esimerkkinä varsinaisesta kestoaiheesta

²⁴ Lapin luonnonkäyttökeskustelu vaikuttaa koskevan useammin käytännön luonnonkäyttökysymyksiä kuin esimerkiksi ”ympäristöfilosofiaa”. Tämä havainto voi johtua pitkälti siitä, että aineistoni koostuu nimenomaan joidenkin luonnonkäyttökysymysten saamien käänteiden aktivoimista kuukausista, jolloin keskustelu ymmärrettävästi sisältää paljon konkreettisia näkemyksiä siitä, miten asiassa tulisi toimia. Jonkin verran keskustelu toki liikkuu myös periaatteellisella ja filosofisella tasolla, mutta useimmiten ja korostetusti käytännön luonnonkäyttöön liittyen.

voidaan mainita kolmekymmentä vuotta soudettu ja huovattu Vuotoksen tekoallashanke. Toiset aiheet taas ovat lyhyemmän aikaa aktiivisen keskustelun kohteina ja unohtuvat sitten akuutimpien kysymysten tieltä, noustakseen kenties tulevaisuudessa agendalle uudelleen.

Varsinaisten tarkastelukuukausien ulkopuolelta on myös otettu mukaan muutamia juttuja, jotka olen tallentanut aiemmin niiden kiinnostavuuden, kuvaavuuden, merkittävyuden ja tyypillisyyden vuoksi. Mielestäni nämä "avainjutut" eivät johda kuitenkaan aineiston vääristymiseen, vaan niiden voidaan ajatella päinvastoin parantavan aineiston edustavuutta. Esimerkiksi Valkonen (2001) on käyttänyt pitkän ajanjakson (v. 1945-1995) säännönmukaisesti kerättyjen sanomalehtien ja aikakauslehtien pääkirjoitusten muodostaman aineistorungon lisäksi erinäisiä artikkeleita muista, aihepiiriä satunnaisemmin käsittelevistä aikakauslehdistä, kyseistä ratkaisua ja lisäjuttujen valintaa muuten kuin juttujen aiheen sopivuudella perustelematta. Tekstiaineiston elävöittäminen ja täydentäminen muulla aineistolla ei ole sekään täysin tavatonta: Pehkonen (1999) käyttää Alta-konfliktin nykytilanteen arvioinnissa lähteenä saamelaisen Paul-Anders Simman ohjaamaa aihepiiriin liittyvää elokuvaa.

Luonto ja luonnonkäyttö ovat hyvin keskeisiä aiheita Lapin Kansassa. Aineistoa luonnehtiikin pikemminkin runsaudenpula kuin niukkuus. Aineiston hyvän saatavuuden ansiosta on voitu tai jouduttukin tekemään tutkimuksen kuluessa jonkin verran tarkentavaa rajausta, sekä alkuperäistä rajausperustetta laajentavasti juttutyyppien suhteen, että supistavasti aihepiirien osalta. Varsinainen tutkimusaineisto on siten voitu muodostaa useiden valintavaiheiden kautta suppeammalta aihealueelta ja syvemmin. Runsaasta aineistosta olenkin voinut valita ne, joiden ydinretoriikka on ollut ansiokkainta ja tutkittavinta. Syystalven kuukaudet ovat korostuneet aineistossani, mikä selittynee ainakin osaksi sillä, että tuohon ajankohtaan sijoittuvat esimerkiksi poroerotukset (Nieminen & Pietilä 1999: 120) ja kuntien budjettien laatiminen. Lisäksi keskustelun intensiivisyyteen loppuvuodesta voi vaikuttaa vuodenvaihteen läheisyys, jolloin uudet säädökset usein astuvat voimaan.

Aktiivisten kausien välilläkin luonnonkäyttökirjoittelua on pitänyt yllä vakituinen ja sangen yksimielinen, 60-70-vuotiaista miehistä koostuva luonnonkäyttökirjoittajien joukko (LK 01.12.2003). Luonnonkäyttökirjoittajien ydinryhmään on kuulunut "kolme pohjoisten pitäjien viisasta miestä Sinetästä, Kittilästä ja Sodankylästä" (LK 27.12.2002) eli Alpo Isomäki, Tapani Kokko ja erityisesti "Sodankylän oraakkeli" Reijo Kuokkanen (myös LK 28.12.2002). Reijo Kuokkasen mukaan (LK 28.12.2002) *"yleisönosastojen ja mielipidepalstojen ahkerimpien kirjoittajien kesken on syntynyt jopa eräänlainen piiri tai verkko, joka pitää puhelimitse yhteyttä myös keskenään. Keskinäisessä kanssakäymisessä aina pohditaan kirjoitusten aiheita ja sovitaan, kuka mistäkin aiheesta kirjoittaa."* Näin ollen kyse ei ole aivan tavallisesta spontaanista mielipiteenilmaisusta, vaan siinä

on huomattavissa järjestäytyneisyyden ja suunnitelmallisuuden piirteitä. Ryhmän merkityksestä ja sen jäsenten tunnettavuudesta kertoo se, että kolmen henkilökuva on mukana Lapin Kansan 75-vuotisjuhlalehdessä (LK 01.12.2003).

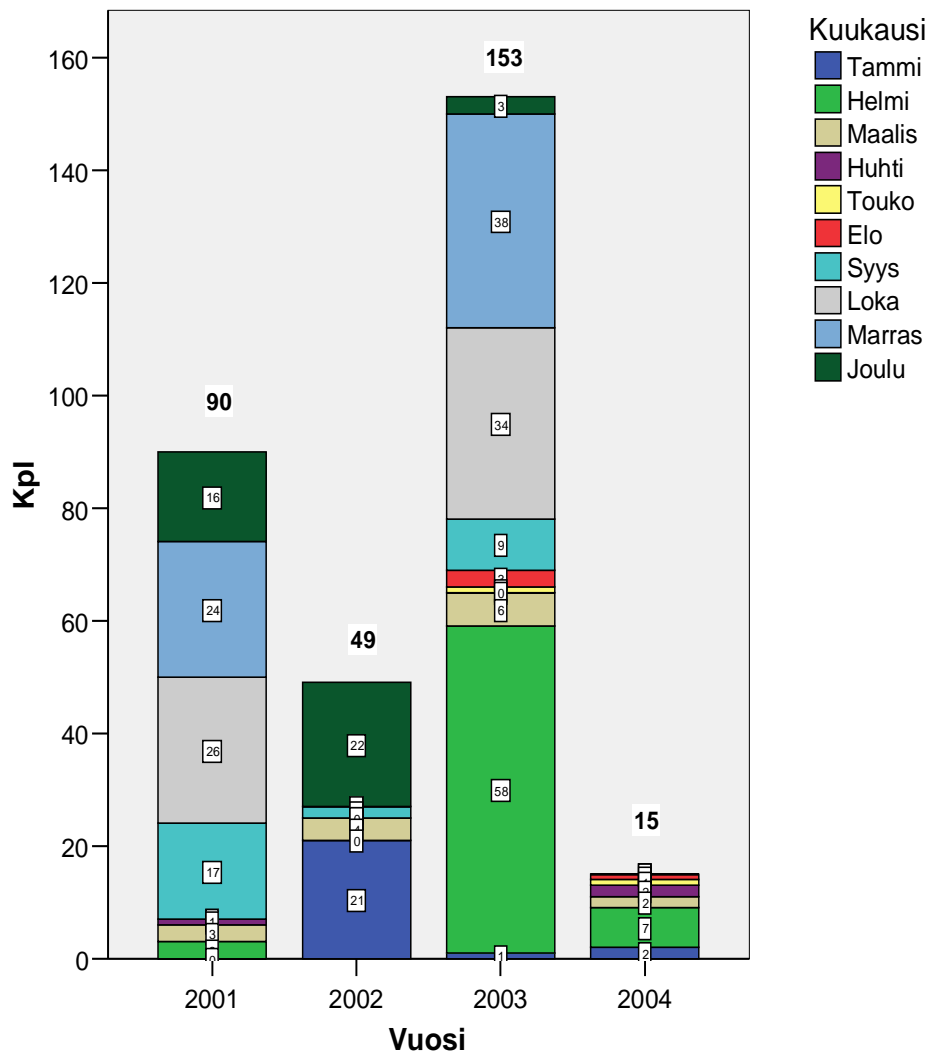
Tämän organisoituneen, joskin epävirallisen ryhmän jäsenten luonnonkäyttökirjoittelu voidaankin pitkälti rinnastaa eturyhmien ja muiden tahojen harjoittamaan lobbaukseen ja asenteenmuokkaustyöhön. Näin ollen yksityisinä mielipiteinä ja kansan äänenä esitettävän, mutta organisoituneen ja kollektiivisesti suunnitellun propagandakampanjan vaikutus voi viedä ns. äänekkään vähemmistön tavoin huomiota ja palstamillimetrejä muilta yleisönosaston ääniltä. Tässä tutkimuksessa syvempää analysointia varten muodostettuun lopulliseen tai varsinaiseen tutkimusaineistoon on valikoitunut muutamia ryhmän jäsenten kirjoituksia, mutta suhteellisesti kirjoitusten lukumäärää pienemmällä osuudella. Ryhmän lukuisat mielipidekirjoitukset ovat usein sisältäneet joukolle tyypillistä ja julkisolle vieraampaa kiihkoutumisen tavoittelua (Pietilä 1999) ja harvemmin havainnollista ydinretoriikkaa.

En tosin väitä laajemminkaan ottaen, että varsinainen analyysiaineistoni noudattaisi kirjoittajien jakaumaa pääpainon ollessa juttujen muissa ominaisuuksissa (ks. mm. kohta 4.5.). Koska Perelmanin (1996) mukaan diskurssianalyysi on kiinnostuneempi siitä, *mitä* on sanottu ja *miten* kuin siitä, *kuka* niin on sanonut, ei kirjoittajien jakaumalla ole suurta merkitystä. Aineiston tehtävänä on antaa tietoa luonnonkäyttökursseista ja luonnonkäyttöön liittyvästä argumentaatiosta. Nimimerkkikirjoitukset eivät toisaalta antaisi kirjoittaja- tai ryhmäkohtaiseen tarkasteluun mahdollisuuttakaan.

Suopajarvi (2001b) on kritisoinut sitä, että luonnonkäyttökonflikteja koskevassa tutkimuskirjallisuudessa kovin usein keskitytään vain **konfliktin kulminaatiopisteeseen**, jolloin perspektiivi ja näkemys (myös skismogenese-ajattelullinen) vaarantuu. On kuitenkin lähes välttämätöntä tutkimusekonomisista syistä ja aineiston rikkauden takaamiseksi valita melko suppean vuosimäärän kattavan aineiston aineistonkeruukuukausiksi sellaisia, joihin tietää kirjoittelua olleen melko paljon yhdestä tai mieluummin useammasta aihepiiristä, koska artikkeleiden määrän perusteella mitattuna Lapin Kansan lukijoiden kiinnostus luonnonkäyttökeskusteluun vaihtelee voimakkaasti tarkastelun kohteena olevan kysymyksen tai kysymysten mukaan. Valittuina kuukausina keskustelu on ollut aktiivista useistakin kysymyksistä, pinnalla olevien aiheiden vaihdellessa eri aineistokuukausien aikana. En ole pyrkinyt seuraamaan mitään tiettyä konfliktia, vaikka Ylä-Lapin metsä- ja porotalouden välinen kiista onkin verran korostunut aineistossa. Olenkin katkaissut aineistonkeruun siinä vaiheessa kun olen katsonut aineiston kylläntyneen. Tietyn, meneillään olevan konfliktin seuraaminen valmiiksi olisi ollut

vaikeaa, koska vasta pitkän ajan päästä jälkeinpäin on mahdollista sanoa, mihin ja milloin konflikti päättyi.

Hujanen (2000), Suopajarvi (2001b) ja Vehmas (2004) ovat käyttäneet sanomalehtiaineistonsa analysoimiseen sekä määrällisiä että laadullisia menetelmiä. Seuraavasta kaaviosta ilmenee lopulta varsinaiseen analyysiin päätyneen aineiston ajallinen jakautuminen. Vuosi 2003 painottuu selvästi muihin vuosiin nähden. Kuvaajasta on selvästi havaittavissa myös loka-marraskuun luonnonkäyttökirjoittelun aktiivisuus vuosina 2001 ja 2003. Tarkastelusta puuttuvat satunnaiset artikkelit, joihin olen viitannut varsinaisen tutkimusaineiston ulkopuolelta. Lehtiartikkeleiden päivämäärät ja lehtien nimet on lueteltu lähdeluettelossa.

Kuva 15 Ydinretoriikkaa sisältävän sanomalehtiaineiston jakautuminen aineistossani vuosille 2001 – 2004.

5.5. Kuinka olen käsitellyt aineistoani?

Aineiston hankinnan aloitin käymällä läpi silmäillen ja nopeasti lukien valitsemieni aineistokuukausien osalta jokaisen Lapin Kansa -lehden alusta loppuun ja valokopioimalla kaikki luonnonkäyttöön liittyvät artikkelit lukuun ottamatta aihepiirin ulkopuolelle rajattuja aiheita kuten Tornionjoen ja Ounasjoen loheen tai muuten kalastukseen liittyviä juttuja, puhtaasti henkilöistä tai yrityksistä kertovia juttuja, vaikka yrityksen toimiala olisikin luontosidonnainen, sekä pelkästään taloudellisia tunnuslukuja esimerkiksi matkailuelinkeinon liittyen kuvailevia uutisia. Samassa yhteydessä olen myös kirjoittanut ensimmäisen varsinaisen läpiluvun myötä alustavan aineistoluettelon, jossa on maininta jokaisen jutun päivämäärästä, otsikosta, kirjoittajasta, paikkakunnasta sekä kirjoituksen tyyppi (mielipide, puheenaihe, pääkirjoitus, uutinen, syntymäpäivähaastattelu jne.). Koska juttuja on peräisin jonkin verran myös muista lehdistä kuin Lapin Kansasta, olen merkinnyt jokaisen yhteyteen myös lehden tunnuksen, esimerkiksi LK tai SK (lyhenteet ks. lähdeluettelo).

Toisessa vaiheessa olen lukenut kaikki jutut uudelleen läpi ja merkinnyt tärkeät tekstinkohdat sekä varustanut tärkeät jutut huomiolapulla. Kuten Hujanen (2000: 53), olen vähitellen, toisesta käsittelyvaiheesta alkaen, jättänyt alun perin varsin harvalla seulalla keräämistäni, luonnonkäyttömuotojen suhteista mahdollisesti kertovista jutuista analyysin ulkopuolelle ne, jotka ”eivät lukemisen perusteella täyttäneet asettamiani kriteereitä”. Toistuvien läpilukemisten ja pidemmälle edenneen teoreettisen viitekehyksen myötä seula on käynyt kerta kerralta tiheämmäksi. Toisessa vaiheessa olen työstänyt aineistosta helpommin käsiteltävän niputtamalla kaikki valokopiot ja lehtileikkeet kierrekansiin. Olen noudattanut pääosin päivämääräjärjestystä ja lisäksi olen pyrkinyt pitämään yhdessä lehdessä lähemmäs sijoitetut mielipidekirjoitukset (lehden toimituksen tekemä rinnastus tai kooste Lukijoita-palstalla).

Kolmannessa vaiheessa olen jälleen läpiluvun kautta poistanut aineistopaketeista kokonaan joitakin aihepiiriin lähemmin tarkasteltuna kuulumattomia juttuja. Olen tarkistuksen yhteydessä myös pintapuolisesti käynyt läpi aineistoon tehdyt merkinnät eli tekstikohtien korostukset ja muistilaput sekä myös tarkistanut, ettei merkintöjä vaille ole jäänyt tärkeitä juttuja. Tässä vaiheessa hyvin tai jonkin verran keskeisiksi arvioimiani juttuja kertyi 407, pituudeltaan 5-6 lauseesta muutamiin koko sivun juttuihin.

Aineiston analyysi on tarkentunut läpilukemiskertojen kautta ja neljännessä vaiheessa erityisesti aineiston ydinretoriikkaa ja muita tärkeitä kohtia sisältävän ”sitaattikokoelman” muodostamisen yhteydessä. Tuolloin olen lukenut syventyen läpi tärkeiksi merkityt jutut ja kirjoittamalla ylös

keskeisimpiä osia kriteerini edelleen täyttävistä jutuista työstänyt sähköisen sitaattikokoelman, johon viittaa tässä tutkimuksessa myös varsinaisena analysoitavana aineistona. Sitaattikokoelman muodostamisessa on pyritty kunnioittamaan kirjoittajan alkuperäistä argumentaatorakennetta ja säilyttämään kirjoituksen alkuperäinen juoni. Koska varsinaista aineistoa on vielä neljännen vaiheen alkaessa ollut sangen runsaasti, olen pyrkinyt löytämään tästä aineistosta ydinretoriikan helmet (mm. aineistoanalyysissä luvuissa 6-7 esillä pitkälti suurin kursivoiduin sitaatein) ja jutut, joissa esiintyvä argumentaatio on erityisen ansiokkaasti erilaisia diskursseja ja niiden suhteita ilmentävää.²⁵ Olen siis kirjoittanut luonnonkäyttöjutuista kronologisesti etenevän koosteen, jossa on pääasiassa otteita kirjoituksista ja osin myös lueteltu jutussa esille otettuja asioita ns. lumipalloefektinä syntyneen ”tyypillistä argumentaatorakennetta” koskevan käsityksen myötä. Laaja-alainen lähtöaineisto on osoittautunut hyväksi ratkaisuksi, koska tutkimuskysymysten tarkentuessa on ollut mahdollista jättää epäolennaisia lehtikirjoituksia pois lähemmästä tarkastelusta ja painottaa analyysia informatiivisimpaan osuuteen. Tarkastelu on siis hyvin aineistolähtöinen.

Kuten todettu jo toisaalla, käytän sanomalehtiaineistoa sekä analysoitavana, empiirisenä aineistona että suoranaisena tietolähteenä meneillään olevasta luonnonkäyttökeskustelusta. Pyrin tällä siihen, että tutkimuksessani diskursiivisen tarkastelun ja konkreettisen luonnonkäytön yhteys olisi vahva ja että diskurssit voisi perustellummin paikantaa aikaan ja aluedynamiikkaan. Vuosituhannen alun tilannetta ja sitä edeltänyttä dynamiikkaa olen tarkentanut luvussa 2.

²⁵ Aineistoanalyysini on ollut varsin samanlaista kuin esimerkiksi QSR NVivo –ohjelmalla tehtävät laadullisen aineiston analyysit, esimerkiksi tekstikappaleiden etsiminen avainsanojen avulla ja tekstipätkien koodaaminen noodien alle. Minulla ei kuitenkaan ollut kyseistä ohjelmaa käytettävissäni tämän tutkimuksen teossa, joten aineiston analyysi tavallisen tekstinkäsittelyohjelman toiminnoilla on vaatinut hieman enemmän käsityötä.

IV EMPIRIA:

Tämä osio sisältää tutkimuksen empiirisen analyysin ja sen tulokset. Ensimmäisessä empirialuvussa (luku 6) jäsentelen muutamia Lapin luonnonkäyttökeskustelun **keskustelurakenteita ja –teemoja** johdatukseksi vuosituhannen alun luonnonkäyttökirjoitteluun ja –uutisointiin. Keskusteluteemojen ja rakenteiden erittely alaluvussa 6.1. luo pohjaa diskursiivisissa luonnonkäyttökamppailussa käytetyn argumentaation analysoinnille.

Alaluku 6.2. sisältää yleisesityksen Lapin luonnonkäyttökeskustelun argumenteista eli **argumentaatioanalyysin tulokset taulukkona** (taulukko 1), jossa jäsenän argumenttien käytötapoja suhteessa niiden pohjana oleviin kulttuurisiin yksimielisyyksiin eli konsensuksiin sekä argumenteista tehtäviä päätelmiä koskevia erimielisyyksiä eli kysymyksiä, jotka jäävät ratkaisematta ja jatkokeskustelun kohteiksi näihin argumentteihin vedottaessa. Lisäksi luettelen muita kirjoittelussa toistamiseen esiintyneitä, mutta käytöltään vakiintumattomampia argumentteja ja argumentointikeinoja. Argumentit ovat osin päällekkäisiä ja niissä käsitellään luontoa ja luonnonkäyttöä tiettyjen merkitysjärjestelmien eli diskurssien puitteissa. Argumentaatio on myös väline määrittelykamppailussa diskurssien välillä eli siinä mikä on järkevä tapa tarkastella asioita.

Toisessa empirialuvussa (7.) tarkastelen empiirisestä aineistosta aineistolähtöisesti identifioimiani **diskursseja**. Sackin (1997) mallista käsittelyssä tässä ovat sosiaaliset merkitysrakenteet. Kovin yksityiskohtaisesti analyysin etenemistä ei ole voitu kirjata, koska konkreettisenä analyysimenetelmänä on pitkälti ollut toistuva tutkimusaineiston läpikäyminen (ks. luku 5.5.). Läpikäymisen, tekstien valikoimisen (ks. luku 4) ja teemoittelun myötä analyysi on edennyt tutkijan ajattelussa ja kehittynyt kohti argumentaation jäsentymistä, joka puolestaan on toiminut väliaskelena diskurssien identifiointiin. Lukua 6 voidaankin pitää sekä johdantona että ylöskirjattuna välivaiheena diskurssien analysoinnille ja identifioinnille, joka on esitetty luvussa 7.

6. Argumentit paikallisyhteisön luonnonkäyttökirjoituksissa

6.1. Teemoja lappilaisten luonnonkäyttökirjoittelussa

Keskustelu luonnonkäytöstä on ollut tutkimuksen tarkastelukohteena olevan 2000-luvun alkuvuosien aikana vilkasta. Luonnonkäyttö on ollut **keskeinen aihepiiri** niin uutisjutuissa kuin mielipidekirjoituksissakin, ja ajanjaksolla keskustelua luonnonkäytöstä on käyty **useista kysymyksistä**. Keskeisimpiä kysymyksiä ja keskustelunlinjoja ovat olleet valtionmetsätalouden ja (saamelais-) poronhoitajien välinen moniulotteinen konflikti Inarissa, Vuotoksen allashanke ja sen kariuduttua KHO:ssa vuoden 2002 lopulla Natura 2000-suojelualueverkoston mahdollinen täydentäminen Kemihaaran soilla, saamelaisten maa- ja metsätalouden perinteiset elinkeinot kulttuurin turvaajana, vaelluslohen palauttaminen Kemi- ja Ounasjokeen ja lohen Tornionjokeen nousun turvaaminen²⁶ sekä luonnonkäyttömuotojen suhteet ja vaikutukset toisiinsa eri esimerkkien kautta. Vahvasti ovat olleet esillä myös luonnonsuojelun metsätaloudelle asettamat rajoitukset sekä luonnonsuojelujärjestöjen, erityisesti Greenpeacen toiminta poronhoitoalueella, luonnonalueiden ja luonnonvarojen hyödyntämiseen perustuva elinkeinopolitiikka, paikallisten työllistyvyys luonnonalueiden ja -varojen hyödyntämishankkeissa, luontoelinkeinojen koneellistumisen vaikutukset luontoon, työllistävyyteen ja toiminnan kannattavuuteen, luonnonvarojen moni- ja kestävä käyttö sekä Lapin luonnonkäytön merkitykset paikallisyhteisölle ja koko Suomelle.

Yksityiskohtaisemmin sanottuna esillä ovat olleet mm. ilmastonmuutos ja sen vaikutukset Lapin luontoon, maakuntakaavoitus, Metsähallituksen organisaatiomuutokset ja metsähallituslain uudistaminen, metsästyslain uudistaminen ja paikallisten vapaan metsästysoikeuden turvaaminen, hirvien aiheuttamat vahingot puuntaimille, riistakannat, riistakiintiöt ja metsästysluvat, metsien kiinteistöveroehdotus, marjastus sekä käpyjen ja yrttien keruu, tuulivoiman rakentaminen ja tuulimyllyjen sijoittelun maisemavaikutukset tunturialueilla, kansallispuistojen perustaminen (Pyhä-Luoston ja Pallas-Yllästunturin kansallispuistot) ja vanhojen puistojen säännöt (UKK-puisto), UKK-puistokunnille luvattujen kompensatioiden pitkä viivästyminen sekä paikallisten luonnonkäyttöoikeuksien säilyttäminen mm. perustettavissa kansallispuistoissa. Keskustelun ja uutisoinnin aihepiirejä ovat olleet myös tutkimushankkeet, väitöskirjat ja Lappi-aiheiset kirjat, Lapin luonnonkäytön toimijoiden toiminta ulkomailla, EU:n vaikutus luonnonkäyttöön ja puoluepolitiikan vaikutus luonnonkäyttökannanottoihin, YK:n ihmisoikeustuomioistuimen päätökset saamelaisporomiesten tekemistä erämaahakkuista koskevista valituksista, metsätalouden

²⁶ Lohikysymykset eivät ole mukana empiirisessä analyysissä ks. luvut 1 ja 5.

vaikutukset porojen laitumiin, valtionmetsätalouden tulostavoitteet sekä hakkuutavoitteet ja metsäsertifikaatit. Matkailuun liittyen ovat olleet esillä luonto-, kulttuuri- ja kesämatkailun kasvu sekä uudet matkailutuotteet kuten ratsastusvaellukset ja perinnekalastusmatkailu, retkeilyalueet ja moottorikelkka- ym. reitit, matkailukeskusten lähelle suunnitellut hakkuut ja niiden vaikutukset alueiden käyttöön sekä Muonion ja Savukosken kuntien vaatimukset hakkuiden lopettamisesta alueillaan matkailun hyväksi sekä luonnonhiljaiset alueet. Muita tarkastelujakson aiheita ovat olleet sudet ja muut suurpedot, luonnonsuojelualueiden laajuus, kulta- ja platinakaivoshankkeet mm. Kevitsassa, Suurikuusikossa, Pahtavaarassa ja Suhangossa, metsätalouden kannattavuus, tukkipula, metsänhakkuiden keskeytyminen luonnonsuojelijoiden takia, luonnonkäyttömuotojen imago- ja talousvaikutukset Lapille, teollisuuden työpaikkojen siirtyminen globalisaation myötä esimerkiksi Kiinaan sekä maaherra Pokan maa- ja metsätalouden ministeriön ja selvitysmies Saarelan esitykset.

Porotaloudesta, poronhoidon merkityksistä ja suhteista muihin maankäyttömuotoihin on keskusteltu myös hyvin aktiivisesti, useaan aihepiiriin liittyen. Aineistossa porokeskustelun teemoja ovat olleet Ylä-Lapin eli Inarin metsäpaliskuntien alueen valtionmetsätalouden ja porotalouden väliset ristiriidat sekä poronhoitajien ja Greenpeacen yhteistyö kiistassa, SAK:n suunnittelema poronlihaboikotti, porotalouden paikkatietojärjestelmän kehittäminen, laidunten kuluneisuus ja siitä johtuva tarve lisäruokintaan, poronlihan vaikea markkinatilanne ja lihan matala hintataso sekä markkinatilannetta parantamaan käynnistetty suoramarkkinoinnin ja poronhoitajien omatoimisen poronlihan jatkojalostuksen onnistunut kehittäminen sekä poroelinkeinojen kustannusrakenteen vaikeudet alhaisen lihanhinnan, yleistyneen lisäruokinnan ja korkeiden polttoaineiden hintojen vuoksi. Voimakkaasti esillä ovat olleet myös muiden maankäyttömuotojen vaikutus porotalouteen, ylilaidunnuskysymykset, porotutkimus, poronhoidon hallinto, poromäärät, poronhoitolain asema, EU-säännökset ja niiden vaikutukset esimerkiksi teurastukseen, porotalouden eläinlääkinnän tuen ja petokorvausten ongelmat ja edut sekä sääolojen vaikutus porojen ravintotilanteeseen talvella. Keskusteltu on myös poronomistuksen pirstoutuneisuudesta ja Paliskuntain yhdistyksen ja maa- ja metsätalousministeriön pyrkimyksistä keskittää poronomistusta tavoitteena pääelinkeinoisuus. Tähän liittyen on keskusteltu siitä, tulisiko poronhoidon tavoitteilla olla pääelinkeinoisuus vai tulisiko porojen olla osa toimeentuloa (ns. kulttuuriporonhoito) sekä poronhoidon elämäntapa- ja kulttuurimerkityksestä erityisesti saamelaiskulttuurille, poronhoidon perinteisyyden suhteesta nykyaikaisuuteen, poroelinkeinojen jatkuvuudesta ja nuorten vaikeuksista aloittaa porotalousyrittäjinä. Edelleen esillä ovat olleet porojen pihoilla aiheuttama häiriö, porokilpailut, porovarkaudet ja porokolarit, poronhoito syrjäseutujen elinkeinona, poronhoitajien toimeentulo, Ruotsin ja Norjan poronhoito, porotalouden merkitys Lapissa laajemmin ottaen ja poroelinkeinojen oma julkisuuskuva, poron myönteiset imago-vaikutukset matkailulle sekä poromatkoille kuten porotilavierailujen ja porosafarien suosion kasvu. Koska poronhoitoalue ei rajaudu Suomessakaan

Lapin lääniin, jonkin verran on myös uutisoitu ja keskusteltu metsänhakkuaikeista ja petotilanteesta myös poronhoitoalueen eteläisimmissä paliskunnissa Lapin läänin eteläpuolella.

Poronhoito on ollut sanomalehtikirjoittelussa esillä useammin kielteisesti kuin myönteisesti. Porotalouden julkisuuskuvassa olisikin parantamisen varaa. Tämä on todettu myös Suomen porotalousohjelmassa 2000-2006 yhtenä kehittämisen kohteena (Paliskuntain yhdistys 1999). On kuitenkin huomattava, että luonnonkäyttöä koskeva uutisointi ja kirjoittelu on yleensäkin 2000-luvun alun tilanteessa painottunut konflikteihin ja ongelmiin, eikä porotalous ole tässä poikkeus. Arvioin porotaloutta koskevien kielteisten uutisten keskittyvän aihepiireiltään ja kontekstiltaan usein metsätalouden ja porotalouden väliseen konfliktiin Inarissa ja konfliktin korostuvan poronhoitokeskustelussa poronhoidon julkisuuskuvaa dominoivasti. Kiinnostavaa on myös, että kevään 2003 eduskuntavaaliehdokkaiden mielipidekirjoituksissa luonnonkäyttöaiheet loistivat poissaolollaan erittäin harvoja poronhoitoa tai paikallisten luonnonkäyttöoikeuksia puolustavia kannanottoja lukuun ottamatta, eivätkä äänestäjäkään pitäneet niitä esillä.

6.1.1. Lappi on laaja maakunta

Joskus argumentin merkitys voi olla pelkästään se, että se herättää myönteisiä mielikuvia ja vahvistaa samanmielisyyden tunnetta kirjoittajan kanssa (Perelman 1996). Yleisimpiä, jopa iskulauseenomaisia argumentteja luonnonkäyttökeskustelussa ovat niin mielipidekirjoituksissa kuin muussakin aineistossa toistuvat lauseet "Lappi on laaja maakunta" ja "täällä riittää lääniä kaikille", vähän eri variaatioineen käyttöyhteydestä riippuen. Tämä argumentti voi olla hyvin monenlaisten asioiden perusteluna.

Usein maakunnan laajuuden ja tilan riittävyden korostamisen tarkoituksena on **etsiä sopua** osoittamalla **aluekiistojen tarpeettomuus**, kun tilasta ei ole puutetta: kaikille riittää poronlaitumia, matkailun ohjelmalveluiden kaipaamaa koskematonta erämaata ja reittimaastoa tai metsätalousalueita. Tila-argumentilla voidaan pyrkiä myös lisäämään tai ylläpitämään alueilla toimivien tai alueille mahtuvien eri elinkeinojen määrää.

”Lappi on laaja maakunta, jossa luonnonvaraperusteisen teollisuuden ja matkailun kehittäminen eivät ole toisilleen vastakkaisia tavoitteita. Mahdolliset ristiriitatilanteen (sic) ovat yhteistuumin ratkaistavissa.” (LK 28.12.2002, Rohkeutta Lapin kehittämiseen, Esko Lotvonen, maakuntajohtaja, alakerta)

”Lappi on laaja. Tänne mahtuvat metsäkone ja metsuri, tänne mahtuvat hotellit ja ohjelmopalvelut. tänne mahtuvat poromies ja hiihtäjä, tänne mahtuvat joutsen ja hanhi. Viisauden perään tässä pitäisi kysellä.” (LK 31.10.2003, Suomi elää metsästä, Olli Kaverma Kolari, mielipide)

”Metsätalous, kaivannaisteollisuus, matkailu ja porotalous mahtuvat kaikki laajan pohjoisen taivaan alle, täällä on seinät laajalla ja katto korkealla. Pitääkö Saksan Greenpeace itseään parempana asiantuntijana pohjoisen metsien ja muiden luonnonvarojen hyödyntämisessä kuin alueen omia asukkaita ja asiantuntijoita.” (LK 04.12.2002, Greenpeacen järjettömyys huipussaan, Reijo Lehtinen, Metsähallitus, metsuri, luottamusmies, mielipide)

Argumentilla haetaankin yhdessä merkityksessään liennytyistä aluekonflikteihin nollasummamelistä kohti laajempaa tavoiteltavan hyvän kenttää: jos ei voikaan harjoittaa haluamaansa toimintaa jossain tietyssä paikassa, laajassa läänissä voi siirtyä muualle. Ajatus on sukua korvenraivaukselle, joka sai uudisasutuksen leviämään Lappiin ja joka Massan (1994) mukaan on ”suomalaisen luonnonvalloitusideologian eräänlainen pohjavirta, syvään juurtunut kulttuuripiirre.”

Tilaa on -argumentaatio on myös oivallista pohjaa ns. **prosenttikikkailuille** (ks. tarkemmin kohta 6.1.4.), jossa tavallisesti suljetaan silmät konfliktien sijainnista suppeilla alueilla eli hyvinkin paikallisesti sekä luonnonkäytön ja paikkojen **erityismerkityksiltä**, eli resurssiominaisuuksien lisäksi artikulaatioilta ja sosiokulttuurisilta merkityksiltä. Tilaa riittää -argumentti unohtaa tai sivuuttaa näin sen, että kiistaa on syntynyt lähinnä hyvin rajallisista ja läänin mittakaavassa suppeista alueista. Argumentilla viitataan ylimalkaisesti siihen, että ”muualla” on tilaa, ja kuitenkin sekä porotalous että metsätalous ovat pyrkineet esimerkiksi Ylä-Lapin metsäkiistassa perustelemaan samojen alueiden korvaamattomuuden itselleen.

Alueen resurssiominaisuudet ovatkin keskeinen tekijä niin elinkeinollisista kuin virkistysellisistä alueidenkäyttötavoitteista keskusteltaessa.

”Mitä turisti Savukoskella sitten näkee? Aukkoja ja taas aukkoja. Kiekkolaaneja toisensa perään. (...) Eurooppalainen turisti, jolle on myyty koskematonta erämaata ja luonnonrauhaa ei erota muusta kuin ilmastosta, onko hän Saharassa vai Suomen Lapissa. (...) Mutta on pidettävä tiukasti mielessä, että rakentaa voidaan lyhyelläkin aikajänteellä paljonkin. Sen sijaan menetetyt aiikimetsät ottavat kasvaakseen näissä oloissa satoja vuosia, joten ne ovat tässä mielessä korvaamattomia.” (LK 25.03.2002 Villi Pohjola – nimensä veroinen, nimim. Savukosken ystävä etelästä, mielipide)

Esimerkiksi Ylä-Lappi -keskustelussa metsätalousosapuolen argumenttina ”ahneita poromiehiä” vastaan on ollut lausahdus, jonka mukaan porojen käytössä alueesta on 100 %, mutta metsätalouksikäytössä vain 9 %. Toisaalta keskustelussa on huomautettu, että vaikka koko tietty alue olisi periaatteessa jonkun luontosidonnaisen elinkeinon käytettävissä, se ei tarkoita sitä, että elinkeino pystyisi hyödyntämään sataa prosenttia alueesta, jolta sitä ei ole suljettu pois. Jotkut alueet ovat tietyille luonnonkäyttömuodolle sopivampia kuin toiset. Esimerkiksi porotaloudelle tärkeitä ovat ravintoresurssit kuten jäkälä ja luppo. Poron on todettu karttavan myös matkailukeskusten lähialueiden hälinää (Haapalehto 2001). Metsätalousalueista vain osa on kehityksessään ehtinyt hakkuuvaiheeseen, saati tukkipuuksi asti. Raition (2003) mukaan metsätalouden todellinen niukkuustekijä Lapissa ja Inarin seudulla onkin se, että aiemmin 1900-luvulla hakatut talousmetsät eivät ole ehtineet vielä korjuukypsiksi, jolloin Metsähallituksella on pulaa muista hakkuualueista kuin vanhoista ja erämaa-alueiden metsistä. Myös Suomen Kuvalehden artikkelissa (SK 45/2003) Metsähallituksen edustaja totesi alueita jätetyn Saarelan suosituksen mukaan hakkuiden ulkopuolelle, mutta hakkuita ei voida odottaa kovin kauaa, koska suurin osa Metsähallituksen hakkuukypsistä metsistä sijaitsee ko. alueilla.

Argumentaatioteoreettisesta näkökulmasta alueellisen runsauden korostaminen, ja samalla alueniukkuuden vähättely, viittaa länsimaissa yleisiin kulttuurisiin käsityksiin, kuten ”hyvää on suuremmalle väkijoukolle parempi” ja ”erityinen tai ainutlaatuinen on arvokkaampaa kuin tavanomainen ja yleinen” (Perelman 1996). Yksi argumentin käyttötarkoitus onkin käyttää viittauksia maakunnan laajuuteen tai laajan läänin rannattomiin jänkiin tapana osoittaa, että esimerkiksi tietty luontotyyppi **ei ole** mitenkään **harvinainen tai erityinen**, mikä pyrkii teilaamaan **uhanalaisuuteen** (ks. myös myöhemmin) viittaavan suojeluargumentaation. Tällöin poistuu myös **erityisyysargumentti** esimerkiksi Vuotoksen alueen eli Kemihaaran soiden suojelupyrkimyksistä. Vuotos/Kemihaaran suot –keskustelussa tietyn paikan erityisyyttä on vaikeaa perustella, kun kukaan ei ole varmasti selvillä siitä, missä muualla laajassa maakunnassa on samanlaista ellei parempaakin aluetta kyseiseen tarkoitukseen, jolloin viitataan ohimennen ”muualle”, jossa myös on tilaa.

Joissakin tapauksissa ”läänille” haetaan laajuutta myös valtakunnanrajojen ulkopuolelta, jolloin Lappi esitetään siis esimerkiksi arktisen alueen, sirkumpolaarisen alueen tai Skandinavian kontekstissa. Lääni voi arkikielessä tarkoittaa myös yksinkertaisesti tilaa eli hehtaareja ja neliökilometrejä, joten tulkitseen läänin laajuudesta puhumisen viittaavan paitsi määrällisesti alueen pinta-alaan, myös laadulliseen ”loputtomaan samankaltaisuuteen”, ns. **yleiseen luontoon** erityisten paikkojen asemesta. Epämääräiset aluerajaukset ja –tarkastelut tarjoavat lisäksi mahdollisuuden myös liioitteluun ja erityisesti kaikki / ei mitään –puheeseen.

”Mitä tulee Luiron jänkiin, niin kerrottakoon, että samanlaisia jänkiä on kymmenentuhannen kilometrin matkalla Beringin salmeen ja jo Uralillekin mentäessä miljoonakertainen määrä. Näitten jänkiin alla ei ole mitään sellaista, jota voimalan tuotto ei korvaisi. Ja jos on maasta pula, siis alueena, sitä kyllä riittää ja Lapissa rapakoita. Lapissa tarvitaan sähköä (viittausta Vuotoksen allashankkeeseen; IM) lämmitykseen, ne ekolämmöt kuluttavat äkkiä kaikki turvesuot ja metsät myös.” (LK 27.11.2001, Vuotos-talebanit syöneet jo kaksi Lapin kuntaa konkurssiin, Reijo Kuokkanen, Sodankylä, puheenaihe)

”Täällä on keskieurooppalaisten valtioiden kokoisia alueita jänkiä ja jokivarsia sekä erämaita. Mikään laji ei keskittynyt ainoastaan Vuotoksen alueelle. Ötököitä ja siivekkäitä sekä kasveja on Jäämerta myöten ja paljon. (...) He (saksalaiset ja luonnonsuojelujärjestöjen jäsenet; IM) eivät vain huomaa, että me olemme eläneet ja elämme täällä aina sovussa luonnon kanssa ja olemme nostaneet poltetun Lapin tuhkasta lujasti pölliä kaataen. Kyllä me itse osaamme asiamme hoitaa. Metsät kasvavat ja kirveen koskemattomia ikierämaita on enemmän kuin koko muussa Euroopassa yhteensä.” (LK 23.12.2002, Oikeaa puhetta pääministeriltä, Joni A. Joenjoki, mielipide)

”Valtion mailla tapahtuvissa metsähakkuissa ei ole enää mitään mahdollisuutta tehdä minkäänlaisia kompromisseja hakkuumäärien pienentämiseksi nykyisestä. (...) Metsätaloustoimijoiden on vaikea löytää enää tapoja toimia sovitellen, kun suojelua vaativa osapuoli ei noudata mitään asiallisia pelisääntöjä.” (LK 24.09.2003 Ei varaa vähentää Ylä-Lapin metsätaloutta, uutinen Inarin metsätalouden toimijoiden ja kunnan edustajien kannanotosta)

Kuten erityisesti tilanriittävyysargumentaatiossa ilmenee, ajatus Lapista niukkojen alue- ja luontoresurssien maakuntana ja lääninä voi vaikuttaa ensi alkuun vääraltä. Kun jotain on paljon, on tarpeetonta tapella pienestä osasta tai yhdestä palstasta. Esimerkiksi metsätalouden ja porotalouden välisissä kamppailuissa monesti (LK 2003) esitetään metsätalouden käytössä olevan vain pieni prosentti Ylä-Lapista, kun taas poronhoito käyttää alueista sataa prosenttia, ”luvattomat pihat ja pellot mukaan lukien”. Aluekamppailut kuitenkin kohdistuvat pitkälti juuri yksittäisiin, läänin mittakaavassa pieniinkin alueisiin, kuten metsä- ja porotalouden väliset konfliktit Inarissa. Metsähallituksen Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen käyttämistä prosenttitarkastelujen pohjana suhteessa porotalouteen voi pitää siinä mielessä harhaanjohtavana, että porot on hoidettava paliskunnan alueella, jolloin hakkuiden haitat kohdistuvat poroihin (ja poronomistajiin) aivan eri tavalla siinä paliskunnassa tai tokkakunnassa, jossa hakkuita tehdään, kuin naapuriin tai sadan kilometrin päässä olevaan paliskuntaan, siitä huolimatta, että hakkuut sijoittuvat vain pienelle osuudelle luonnonhoitoalueen alasta.

Tilanriittävyyspuheen poliittisesta merkityksestä kertoo sen **kaksinainen arvojärjestelmä**. Elinkeinoja pyritään lisäämään läänin laajuuspuheilla, mutta Lappi koetaan kovinkin ahtaaksi ja alueellisen niukkuuden paikaksi silloin, kun kyseessä olisi esimerkiksi suojelualueiden perustaminen. Mihinkään ei suojelun takia mahtuisi enää harjoittamaan elinkeinotoimintaa, käytännössä metsätaloutta (poronhoitoa ei yleensä mainita hyötyjänä), kun suojelu estäisi alueiden nykyisenkaltaisen käyttämisen. Toisaalta taustalla on myös ajatus, että koko Lappi on hienoa

aluetta, joka kelpaisi luonnonsuojelutarkoituksiin vaikka kokonaisuudessaan, jonka luontoarvot eivät siksi ole vaarantumassa ja jota ei sen takia tarvitse suojella - ja jonka suojelemista luonnonsuojelijat, vihreät ja muut (erään aktiivikirjoittajan sanoin) ”hörhöt, talebanit, vahinkoihmiset ja terroristit” ovat kuitenkin puuhaamassa. Suojelualueiden perustaminen näyttäytyy kuitenkin tarpeettomana silloin kun koko laaja maakunta on pelkkää arvokasta lintusuota ja vanhaa metsää, jota paikalliset huolella hoitavat. Edelleen puheessa on esioletuksena Lapin luonto kauttaaltaan jonkin tietynlaisena, jolloin suojelualueiden ominaisuudet suojelun perustana ”suojelkaa muualla” -argumenteissa unohdetaan.

Kaikkiaan, argumentin käyttötapoja ja –tarkoituksia kooten, tilaa riittää –argumentaatio on lähellä suuri ja pieni, tavanomainen ja erityinen, niukka ja runsas –keskusteluja. Tilanriittävyyspuheelle tyypillistä on myös kaikki – ei mitään –keskustelu sekä liioittelu ja ylisanat. Keskeistä niin tilaa riittää –puheelle kuin prosenttitarkasteluillekin on paikan ja tilan samankaltainen käsittely: täällä minun alueellani – jossain muualla –ero on keskeinen tarkastelun muoto. Samoin keskustelu liittyy erityisen ja yleisen luonnon käsitteisiin sekä paikan ja tilan eroon. Paikkojahan kukaan ei kiistä olevan rajallisesti, mutta niitä voi löytyä laajalta alueelta uusiakin.

”Rovaseutu on ällistyttävän rikas retkeilymaasto. Ja jos se ei ole kyllin, kairaa kyllä riittää”.
(LK 22.03.2001, pääkirjoitus)

Kairan, läänin tai tarkemmin sanoen vaikkapa jänkien riittävyys on aina viittausta ylipäättään ”muualle”, jossa toiminnoille on tilaa, vaikka jossain (”täällä”) olisikin ahtautta tai tilanpuutetta. Kaupunkitutkimuksessa osa tästä ilmiöstä on saanut nimen Not In My Back Yard, ns. NIMBY, jossa se liittyy myös me ja muut –keskusteluun. Myös sosiaalisen kestävyuden tematiikka on lähellä tätä keskustelua: miten luonnonkäytön vaikutukset kohdistuvat väestöön ja missä mittakaavassa vaikutuksia tarkastellaan.

Tilaa riittää –toteamus voi viitata niin ikään **maakunnan väestökatoon**, jolloin muutenkin harvaan asuttu alue tyhjenee entisestään. Vaikka väki vähenee, pidot eivät välttämättä parane. Seuraava aineistoesimerkki viittaa lisäksi Lapin ja muun, erityisesti Etelä-Suomen välisiin suhteisiin ja roolijakoon (ks. luvut 6.1.2., 6.1.6. ja 7.2.3.).

”Koko Lappi tullaan pilaamaan (tuulivoimaloilla), sillä muuallehan näitä ”myllyjä” ei oteta! Siihen ovat etelän ruikuttajat oppineet, että sähkö heille tuodaan Lapista, jossa tuotetun sähkön varassa toimii koko eteläinen Suomi. Silloinhan on loogista, että ”myllyt” ovat täällä, tilaahan on kun ihmiset on ajettu pois!” (LK 19.02.2003, Minne 3000 tuulivoimalaa?, Matti Nyberg, Sodankylä, mielipide)

6.1.2. Lappi osana Suomea

*"Tulevaisuuden yhä enemmän teollistuvan Suomen raaka-ainelähteenä
Pohjois-Suomi on tietysti mitä suurimerkityksisin.
Meidän päivinämmme on onnellinen se maa, jolla vielä on "kehittymätön" alue
- omien rajojensa sisäpuolella."
(Ilmari Hustich 1955)*

Samoin kuin saamelaisia ja heidän alkuperäiskansan oikeuksiaan koskevassa vähemmistöretoriikassa (Tuulentie 2001), myös luonnonkäyttökeskustelussa Lapin luonnon käyttöä käsitellään usein suhteessa kansallisvaltioon. Kansallisvaltion merkittävä rooli luonnonkäytössä ja luonnonkäyttökeskustelussa ilmenee lukuisissa eri tavoissa, joilla Suomi on luonnonkäyttöpuheen artikulaatio. Luonnonkäytöstä on kirjoitettu suhteessa valtion **huonoon politiikkaan** eli liialliseen suojeluun tai ryöstöhyödyntämiseen, **huonoihin** (puutteellisiin tai liioiteltuihin) **lakeihin** tai **alueiden tasavertaisuuden** tavoitteeseen.

Valtio kokonaisuudessaan, varsinaista toiminnan aluetta ja hallintoelintä yksilöimättä, on saanut kritiikkiä aineistossa paitsi luonnonkäyttöön kuten suojelualueiden perustamiseen, Vuotoksen voimalaitoshankkeeseen, porotalouden petovahinkokorvauksiin ym. liittyen, myös yleisen alueellisen kehityksen aiheista. Valtion on esimerkiksi koettu viis veisaavan Lapin kuntien ja asukkaiden ahdingosta, työttömyydestä ja muuttotappiosta. Valtio on väistämättä mukana keskustelussa jo siksi, että lait, kansainvälisten sopimusten ratifiointi, valtionyhtiöiden ja valtion liikelaitosten hallinta ja ohjaus sekä esimerkiksi valtion talousarvio ovat *valtior* toiminta-alueita ja vaikuttavat Suomen jokaiseen kolkkaan, Hangosta Utsjoelle. Kuitenkin valtion toiminnan jakaantuminen esimerkiksi eri viranomaisien, eduskunnan tai liikelaitosten vastuulle jää tässä keskustelussa hämäräksi.

Kun **poliittinen päätösvalta** esimerkiksi Vuotoksen voimalaitosaltaan rakentamisen kaltaisissa suurhankkeissa ei ole alueellisessa päätösvallassa, hanke on voitava perustella poliittista päätöksentekoa silmälläpitäen hyödylliseksi koko Suomelle, jotta 96%:sti muiden alueiden kansanedustajista koostuva eduskunta kokisi hankkeen kannatettavaksi poliittisessa päätösprosessissa ja äänestäisi sen puolesta. Toisaalta jonkin hankkeen tai lain ei tarvitse olla lappilaisten etujen mukainen tullakseen hyväksytyksi eduskunnassa. Kansallisvaltiosta on tullut osin ongelmallinen myös saamelaisten kansallisen "heräämisen" myötä; Suomen valtion **legitimiteetti** valvoa ja omistaa "sortamaltaan alkuperäiskansalta varastamia maita" on kyseenalaistettu.

Eräs merkittävä keskustelulinja luonnonkäyttökysymyksissä kansallisvaltion liittyen ovat Suomen valtion ja Lapin eli **kansallisvaltion ja sen kaukaisen (!) maakunnan väliset suhteet**. Lappilaisuus on tässä keskustelussa toiseutta Suomeen tai etelään nähden, mutta Lapissa lappilaisten hankkeista puhutaan myös yhteydessä Suomeen ja yhteiseen kansallisvaltion projektiin. Toisaalta luonnonkäyttöhankeita perustellaan niiden koko Suomea koskevilla eduilla jo kansanedustuslaitoksemme kokoonpanoon liittyvistä syistä, mutta toisaalta muistutetaan lappilaisten "etelän" tai valtion taholta kokemista vääryyksistä, kuten luvatut mutta vuosikymmeniksi saamatta jääneet korvaukset mm. UKK-kansallispuiston perustamisen sekä Kemijoen vesistön voimataloudellisen valjastamisen ja allasrakentamisen yhteydessä.

Alueiden tasavertaisuuden merkityksessä korostetaan Lapin olevan tasavertainen Suomen osa ja lappilaisten tasavertaisia Suomen kansalaisia. Suomen etu on tässä näkökulmassa Lapinkin etu (ja Lapin etu koko Suomen etu), ja Lappi Suomelle tärkeä maakunta, Suomen raaka-aineaitta. Lappilaiset haluavat rakentaa Suomen yhteiskuntaa ja samalla lappilaiset saavat, ja heillä on oikeus, nauttia Suomen valtion kansalaisilleen määrittelemistä eduista. Kääntöpuolella taas Lapin tarjoamat luonnonvarat ja Lapissa sijaitsevat suojelualueet nähdään hyödykkeinä, joista Lapin täytyy saada vastineeksi valtion tukea alueelliseen kehittämiseen ja talousahdingosta selviämiseen. Esimerkiksi metsävaroja valtion tarpeisiin kasvattavalla Lapilla on oikeus saada valtion tukea jatkuvassa talousahdingossa, ja jos tukea ei tule, ei tarvitse suojellakaan enää yhtään enempää (ks. Niemi 2004).

"Myös poromiehet ovat tämän Suomi-nimisen yhteiskunnan jäseniä, joita tulee kohdella tasavertaisesti ja oikein niin kuin meidän perustuslakimme edellyttää." (LK 22.02.2003 Petovahingot korjattava, Anja Hannula, keskustan kansanedustajaehdokas, mielipide)

"Pohjois-Suomalaisilla (sic) on oikeus hyödyntää omia raaka-aineitaan ja tuottaa sillä hyvinvointia alueen asukkaille ilman ulkomaalaisten öykkäriporukoiden asiantuntematonta väliintuloa. (...) Tahdomme tehdä työtä ja parantaa Suomi nimisen valtion elinoloja ja vaurautta, antakaa se tehdä rauhassa." (LK 04.12.2002 Greenpeacen järjettömyys huipussaan, Reijo Lehtinen, Metsähallitus, metsuri, luottamusmies, mielipide)

"Lappi ei Vuotosta yksin tarvitse, mutta kansantalous kylläkin koko maan hyväksi." (LK 27.11.2001 Sokli vastaan Vuotos, nimim. Suosi suomalaista ekoenergiaa, mielipide)

Tärkeä keskustelulinja onkin **hyötyjen ja haittojen jakaantuminen** "yhtenäisessäkin Suomessa" ilmenevän etelän ja pohjoisen välillä. Kategorioiden vastakkainasettelu on mielenkiintoinen: vaikka hanke on toisaalta "myytävä" etelään etelän etuihin viitaten, niin vasta-argumentikseen koko Suomen etu saa monesti lappilaisnäkökulman, jossa pelätään esimerkiksi altaan ja voimalan jauhavan kyllä sähköä etelän tarpeisiin, mutta paikallisten kärsivän edelleen kalliista sähkön hinnasta sekä ympäristöhaitoista: **edut menevät etelään ja haitat jäävät pohjoiseen**. Yksityiskohtaisemmin hyötykeskustelua on käyty kunta- ja läänitasolla tasolla karkeasti ottaen

muualta tulevan moton korvaamisesta paikallisella metsurityövoimalla, mutta tuolloin kyse ei ole varsinaisesti kansallisvaltiopuheesta.

Erittäin kiinnostavaa on, että luonnonkäyttökustelussa kirjoittajien ”täytyy” tullakseen otetuksi vakavasti ja saadakseen myönteistä suhtautumista mielipiteilleen positioida itsensä tavalla tai toisella **paikallisyhteiskunnan** ja näin sisäryhmän **jäseneksi**, vaikka kirjoittajilla olisi myös muita mahdollisia positioita esimerkiksi ammattiaseman tai nykyisen asuinpaikan kautta. Jokisen (2003: 17) sanoin ”ajettava hanke ei missään nimessä saa tuntua Etelän tuontitavaralta”, vaan eduksi on, jos ”pystytään osoittamaan miten asia palvelee lappilaisille tärkeitä asioita”. Pitäisi myös ”tunnustaa, ettei kuitenkaan voi aidosti ymmärtää asioita, kun ei ole syntyperäinen paikkakuntalainen”. Kiinnostava tutkimuskohde olisikin poliitikkojen tasapainoilu lappilaisuuden ja valtion näkökulmien välillä maakuntalehtien kolumneissaan.

Myös **luonnonsuojelukysymyksiä** käsitellään suhteessa kansallisvaltioon. Luonnonkäyttömuodoista erityisesti luonnonsuojelusta on tullut **kansainvälinenkin** kysymys erilaisten kansainvälisten biodiversiteettisopimusten ja esimerkiksi Euroopan unionin Natura 2000 –suojelualueverkoston myötä. Seuraava aineistositaatti kertoo luonnonsuojelun kansainvälisyydestä, jonka luontokäsitys ei välttämättä ole sama kuin lappilaisten.

”Pohjoisen suuret suojelu- ja erämaa-alueet, joiden pinta-alallinen ja imagollinen merkitys koko Suomen luonnon suojelutilanteelle on suuri, ovat putoamassa kansainvälisesti arvostetuimmassa IUCN-luokituksessa alimpaan kastiin niissä sallittavan poronhoidon ja metsästyksen takia.” (LK 03.11.2001 Ylä-Lapissa paneuduttava suojelualueiden tilaan, uutinen)

Kansainvälisillä areenoilla valtio on ainakin toistaiseksi alueita, esimerkiksi maakuntia vahvempi toimija. Myös globaali talous ja esimerkiksi ympäristöjärjestöjen tavoittelemat paperinostoboikotit ovat lisänneet kansainvälistä kiinnostusta suojeluun Suomessa. Lapissa sijaitsevat ”Euroopan viimeiset erämaat” herättelevät myös keskieurooppalaisia Euroopan luonnonperinnön suojelemiseen, mitä taas valtion suvereniteettiin ja suomalaisen metsäkansa- ja luonnonläheisyysidentiteettiin ja erityisesti lappilaisten luontoasiantuntemukseen vedoten ei haluta ottaa kuuleviin korviin. Lappilaisia ei tarvitse tulla neuvomaan metsien käytössä. Toisinaan sama argumentti suunnataan keskustelussa myös eteläsuomalaisille, kuten myös Jokinen (2002, 2003) toteaa. Lappi onkin tässä **periferian periferia**, ja sisäryhmän ja ulkoryhmän rajat vaihtuvat ”vastapooliin” mukaan.

”(Europarlamentaarikko Reino; IM) Paasilinna kertoi muun muassa saksalaisten EU-parlamenttikollegojen innosta Lapin metsien ja soiden suojeluun. Niinpä Paasilinna onkin joutunut kysymään tulisiko suomalaisten korvata siitä, että saksalaiset ovat raiskanneet

metsänsä jo tuhansia vuosia sitten ja kuivattaneet samoin vähät suonsakin.” (LK 26.10.2003 Lapin lisäsuojelulle tuomio SAK-päivillä, uutinen)

*”Etelä-Suomen metsien suojelutyö – etelähän ulottuu tällä kertaa Lappiin aina Pelloon ja Rovaniemen maalaiskuntaan asti – tapahtuu pääkaupunkilaisten voimin. Toimikunnassa (...) on 30 jäsentä. Heistä vain viisi on Kehä-kolmosen ulkopuolelta. (...) Miten sitten kansalaisia tässä suojelussa kuullaan? –Maakuntien ääni puuttuu, toimikunta järjestää kuulemistilaisuudet Turussa, Lahdessa ja Joensuussa, (Metsähallituksen Länsi-Lapin metsätalouden aluejohtaja; IM) Kii Korhonen Levillä paljasti. (...) **Helsinkiäisten virkistys jyrää metsäpitiäjät** Kii Korhonen kertoi, että tässäkin työryhmässä puhutaan paljon helsinkiäisten virkistystarpeista ja unohdetaan metsätalousvaltaisten kuntien asukkaiden tarpeet. –Metsähallituksen talous on hyvin riippuvainen Etelä-Suomen valtionmetsistä. Jos niitä otetaan suojeluun, taloudelliset vaikutukset siirtyvät Lappiin asti.” (LK 25.01.2002 Maakuntien ääni ei kuulu vielääkään metsien suojelussa, uutinen)*

Joissakin maankäyttöön liittyvissä kiistoissa on kyseenalaistettu jopa **valtion maanomistuksen legitimitetti**. Erityisesti aihepiiri liittyy saamelaiden maa- ja metsäoikeuskysymykseen, mutta myös muut ryhmät (lappalaiset) ovat ryhtyneet peräämään valtiolta tiloilta vietyjä veromaita. Aineistoon kuuluu useita artikkeleita, joissa puhutaan paitsi saamelaiden, myös ”muiden alueen alkuperäisten asukkaiden” maa- ja metsäoikeuksista, jotka valtio on sivuuttanut esimerkiksi siirtämällä maita isossajaossa valtion omaisuudeksi. Metsähallitus valtionmaiden hallinnoijana lähtee toiminnassaan nykyisestä omistuskäsityksestä ja on sen mukaisesti harjoittanut metsätaloutta ja maakauppoja. Valtion liikelaitoksen ja joidenkin paikallisten asukkaiden oikeuskäsitykset siis törmäävät tässäkin. Tässä yhteydessä argumentoidaan historialliseen vääryyteen viitaten:

”Vasarat ovat rakentaneet kiinteää poroaitaa Enontekiöllä Käsivarren paliskunnan alueella olevalle Peerajärven alueelle kymmenen vuotta sitten parikymmentä kilometriä. Aidan he rakensivat suojatakseen poronsa, koska poroja on hävinnyt jatkuvasti. Näin heidän ei enää tarvinnut riidellä toisten sukujen kanssa. Vasaran mukaan heillä on ollut oikeus aidan rakentamiseen, koska heillä oli parempi oikeus maa-alueeseen kuin Suomen valtiolla ja Metsähallituksella. Vasaran suvun jälkeläisenä Nils Johan Vasara katsoo omaavansa ylimuistoksen oikeuden esi-isiensä tapaan käyttää maata porojen laiduntamiseen. Metsähallitus puolestaan on sitä mieltä, että aita sijaitsee valtion metsämaahan kuuluvalla alueella, joka on Metsähallituksen hallinnassa ja vain se voi antaa luvan aidan rakentamiseen.” (LK 17.11.2001 Hovioikeus: Käsivarren poroaitaa ei saanut tehdä ilman lupaa, uutinen)

Valtion ja erityisesti valtion maanomistuksen legitimitetin voidaan sanoa kyseenalaistetun etenkin pohjoisimmassa Lapissa. Esimerkiksi Nordregion skenaarioissa on esitetty mahdollisuus, että saamelaiset julistavat saamelaisvaltion itsenäiseksi osin valtioiden metsäpolitiikan seurauksena ilmenevän poronlaidunkriisin vuoksi (Sandberg 2001).

Tuulentien (2001) mukaan saamelaiden oikeuksia koskevassa retoriikassa on viitattu **Metsähallitukseen valtion metonymiana**. Luonnonkäyttöön vaikuttaa ihmisten arkea lähimpänä toimijana hyvin konkreettisesti valtionmaiden hallinnoija Metsähallitus, jota ohjaavat sekä maa- ja

metsätalousministeriö että ympäristöministeriö. Kun luonnonkäyttö nähdään tiukasti sidoksissa työllisyyteen ja aluetaloudelliseen kehitykseen, Metsähallituksen toiminta symboloi valtiota ja saattaa saada kritiikkiä osakseen valtion edustajana. Toisaalta Metsähallituksen toiminta myös viranomaistehtäviä hoitavana valtion liikelaitoksena hahmottuu poliittisen ohjauksen, liiketaloudellisen toiminnan ja tulosodotusten esittämien vaatimusten välille, mikä voi tehdä Metsähallituksen roolista epäselvemmän.

Jonkinlaista epäluuloa Metsähallitusta ja metsäherroja kohtaan on Ruuttula-Vasarin (2004) ja Rytterin (2005) mukaan tunnettu pohjoisilla metsäseuduilla jo metsähallinnon perustamisesta, 1800-luvun puolestavälistä alkaen. Koska tämän tutkimuksen ajallinen kattavuus on varsin rajattu (ks. luvut 1 ja 5), tämän aineiston perusteella ei voida tehdä vedenpitäviä päätelmiä siitä, onko kritiikki esimerkiksi Metsähallitusta kohtaan yltynyt liikelaitokseksi muuttumisen yhteydessä ja siis kytköksissä joihinkin mahdollisiin muutoksiin toimintatavoissa. Kuitenkin Lapin Kansan (LK 08.11.2003) mukaan kritiikki valtionmetsätaloutta vastaan Inarin seuduilla kiihtyi 1990-luvun puolessavälissä Metsähallituksen liikelaitostumisen myötä, ja 2000-luvun alussa käydyssä keskustelussa metsähallituslain uudistamisesta on esitetty epäilyjä Metsähallituksen liiketoiminnallisen osuuden lisäämistä kohtaan julkisten viranomaistehtävien kustannuksella. Kuitenkin Greenpeacen sekaannuttua Pohjois-Lapin metsäasioihin Metsähallituksen toiminta herätti paikallisväestön keskuudessa myös varsin myönteisiä kannanottoja.

Myös tämän tutkimuksen aineistosta nousevat esiin kriittiset äänet niin ylipäätään valtiota kuin erityisesti Metsähallitusta ja joitakin ministeriöitä, aineistossa erityisesti ympäristöministeriötä kohtaan. Ympäristöministeriön saama kritiikki suojelualueiden perustamisesta ja ylisuojelusta selittyy luonto = työ –artikulaation sen tulkinnan kautta, että suojelualueet estävät luonnon elinkeinollisen käytön, käytännössä metsätalouden ja voimalaitosten rakentamisen kaltaisen toiminnan. Maa- ja metsätalousministeriötä kohtaan suunnattu arvostelu liittyy melko keskeisesti poronhoitoon ja valtion metsätalouteen, joita kumpiakkin se ohjaa. Ensin mainittua Paliskuntain yhdistyksen hallituksen kokoonpanoon vaikuttamalla ja jälkimmäistä hallinnoidessaan Metsähallitusta niiltä osin. Myös oikeuslaitos sekä kulloinenkin eduskunta ja hallitus ovat saaneet säännöllisesti omat täyslaidallisensa.

Luonnonkäyttöpolitiikka ei ole irrallaan myöskään **puoluepolitiikasta**. Puoluepolitiikka on osa valtion poliittista järjestelmää, ja esimerkiksi eduskuntaa ja hallitusta kohtaan osoitettu kritiikki on yleinen ilmiö puoluepoliittisen taistelun nimissä. Myös ympäristöministeriötä kohtaan luonnonsuojeluhankkeita koskien esitetty kritiikki liittyy osin puoluepolitiikkaan ("YM täynnä vihreiden kannattajia"). Puoluepoliittisen keskustelun tasona luonnonkäyttöön liittyen on lähinnä valtakunnanpolitiikka, mutta esimerkiksi Lehtisen (LK 28.09.2001, LK 03.10.2001) mukaan Kessin

erämaakiistassa valitut puolet ja kannat vaikuttivat ja muuttivat selvästi puolueiden valtasuhteita Inarin kunnanvaltuustossa vuoden 1991 kunnallisvaaleissa. Ympäristöministeri Enestamin (Jäätteenmäen hallitus vuonna 2003 ja Vanhasen hallitus vuodesta 2003) on aineistossa arveltu voivan tehdä Lapin suhteen millaisia linjauksia hyvänsä hänen äänestäjäkuntansa ollessa joka tapauksessa ruotsinkielisten keskuudessa, aivan muualla päin Suomea. Toisaalta vuoden 2003 eduskuntavaaleissa luonnonkäyttöaiheet olivat varsin niukasti esillä; luonnonkäyttökysymysten polarisoitumisen vuoksi linjauksia halutaan tehdä vähemmän äänestäjäkuntaa jakavien kysymysten kautta.

Toisinaan Lapissa sijaitsevien vanhojen metsien viitekehys on koko Suomi, ”me suomalaiset” ja ”meidän suomalaisten vanhat metsät”, toisinaan taas Lappi. Kuitenkin Lapin vanhoista metsistä puhuminen vaikuttaa viittaavan pikemminkin maantieteelliseen sijaintiin kuin valtarakenteeseen tai omistussuhteisiin, kansallisvaltion metsien näkökulman ollessa vastakkainen eli metsien hallintaa sijainnin asemesta korostava. Tavallaan kansallisvaltio-kehys häivyttääkin luonnon sijainnin ja sen hallintavallan yhteyden kansallisen valtioprojektin alle. Esimerkiksi kansallisesti merkittäviksi katsottujen ja kansalliselle identiteetille tärkeiden luontokohteiden kuten kansallispuistojen katsotaan olevan yhteistä eikä paikallisten omaisuutta, jonka hallinnan tulee niin ikään olla kansallisissa eikä paikallisissa käsissä. (Pretes 2003, cit. Tuulentie & Mettiäinen sa.)

6.1.3. (K)estävää kehitystä?

”Kestävä kehitys on (...) tyypillinen metafora.

Kestävä kehitys on iskostunut yleiseen kielenkäyttöön Brundtlandin komitean mietinnössä Yhteinen tulevaisuutemme (1987). Käsitteen sisältö on kuitenkin mitä epäselvin. Se täsmentyy siis keskustelun ja merkitystaistelun seurauksena.”

(Haila 1991)

”Puhuja käyttää oman toimintansa legitimoimiseen periaatteita, jotka hän olettaa olevan yleisesti hyväksytyjä, mutta yleensä niin, miten hän sen haluaa tulkita. Esimerkiksi puheet kestävästä kehityksestä voidaan tulkita niin monella tavalla kuin on puhujia. Se mitä kestävä kehityksen periaatteessa halutaan painottaa riippuu usein siitä, minkä toiminnan perusteluna sitä käytetään. Ainut yksimielisyys val(it)itsee lähinnä siitä, että kestävä kehitys on olemassa sellaisena toimintaperiaatteena, joka kannattaa huomioida argumentoinnissa. Erimielisyyksiä tulee puolestaan sitten, kun sitä ryhdytään suhteuttamaan muihin toimintoihin.”

(Valkonen 1998)

Heinisen (1999: 46) mukaan ryöstötalouden (esim. Massa 1994) vastakohta on kestävä kehitys ja sille rakentuva talous. Brundtlandin komission 1980-luvun puolenvälin jälkeen esittelemä kestävä kehityksen käsite ja sen periaatteiden toteuttaminen on hyväksytty läpäisevästi myös hyvän maan-

ja luonnonkäytön suunnittelun kriteeriksi ja ohjenuoraksi, esimerkiksi **lainsäädännössä** ja alueellisissa kehittämissuunnitelmissa se on alueiden ja luonnonvarojen käytön tavoitteena (Ympäristöministeriö 1995).

Kestävä kehitys on tavoitteena ja ohjenuorana alueiden käytölle ja rakentamiselle mm. Maankäyttö- ja rakennuslaissa (132/1999, 1§), ja samassa laissa määrätään maakuntakaavan sisältövaatimukseksi niin ikään alueiden käytön ekologinen kestävyys sekä vesi- ja maanvarojen kestävä käyttö (28§). Myös laissa Metsähallituksesta (vanha laki 1169/1993 ja uusi laki 1378/2004) mainitaan Metsähallituksen tehtäväksi (2§) hoitaa, käyttää ja suojella kestävästi sekä tuloksellisesti hallinnassaan olevia luonnonvaroja ja muuta omaisuutta.

Myös **alueellisessa kehittämisessä** kestävä kehityksen periaate on läpäisevä. Esimerkiksi Lapin matkailustrategiassa visioidaan: ”Lappi tunnetaan kestävä matkailun periaatteita noudattavana alueena, jossa ympäristön hyvinvoinnista huolehditaan ja palvelujen tuotannossa tukeudutaan vahvasti maakunnan omaan osaamiseen ja ammattitaitoon.” (Lapin liitto 2003a: 37; Lapin liitto 2003b: 39). Matkailustrategiassa kestävyys esiintyy niin matkailuvision elementeissä kuin kehittämistyön toimintalinjoissa. Strategian toteutumisen on määrä edistää taloudellisten ja ekologisten aspektien lisäksi myös ”sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä matkailukehitystä” (emt.: 47). Myös Lapin maakuntasuunnitelma Lappi 2020 mainitsee tavoitteinaan luonnonvarojen kestävä käytön ja mm. luonnon biologisen monimuotoisuuden turvaamisen.

Kestävä kehityksen käsitteen katsotaan Suomessa esimerkiksi ympäristövaikutusten arviointimenettelyssä (YVA) koostuvan **taloudellisesta, sosiaalisesta, ekologisesta ja kulttuurisesta kestävydestä**. Holmin ja Jentoftin (2001: 9) mukaan luonnonkäyttöpolitiikka tulee muodostaa taloudellisten, ekologisten, sosiaalisten ja kulttuuristen intressien ja näkökantojen leikkauspisteeseen. Missä tuo leikkauspiste sijaitsee, on vaikeampi määrittellä. Kestävä kehityksen **määrittelystä** käydäänkin kamppailua käytännön hankkeissa. Kestävyys on hyväksytty jo lakikin lähtökohtana hankkeiden hyväksyttävyyden lähtökohdaksi, mutta sen osa-alueiden painotus suhteessa toisiinsa on auki. Usein kestävyyspuheessa painottuu ekologinen puoli eli luontoarvot. Kulttuurisesta kestävydestä keskustellaan luonnonkäyttöpuheen yhteydessä erityisesti saamelaiskulttuuriin ja sen tulevaisuudenmahdollisuuksiin liittyen. Walleniuksen (2001) mukaan sosiaalinen kestävyys pelkistyy usein taloutta painottaen työllisyys- ja talousvaikutuksiksi, vaikka sosiaaliset vaikutukset ja sosiaalinen kestävyys ovat paljon laajalaisempia. Sosiaalisten vaikutusten ja sosiaalisen kestävyuden tarkastelujen painottuminen sosioekonomisiin vaikutuksiin on huomattavissa myös tämän tutkimuksen aineistossa. Sosiaalisia vaikutuksia olisi mahdollista tarkastella myös huomattavasti laajemmin: oikeastaan sosiaalisia vaikutuksia ovat kaikki muut hankkeiden vaikutukset siten kuin ihmiset ne kokevat (Kinnunen et al. 2001).

Toisinaan raporteissa, suunnitelmissa ym. asiakirjoissa on määritelty, mitä kestäväällä kehityksellä siinä yhteydessä tarkoitetaan. Esimerkiksi Suomen aluerakennetta vuonna 2017 ennustava ympäristöministeriön raportti (Ympäristöministeriö 1995) määrittelee kestävä kehityksen ehkä hieman **ekologiapainotteisesti** ”ennen muuta luonnonvarojen säästeliääksi käytöksi, energian kulutuksen vähentämiseksi ja olemassa olevien perusrakenteiden hyödyntämiseksi”. Useimmiten käsitteen sisältö jätetään kuitenkin epäsuoremmin määrittäväksi.

Kestävyyskäsitteen sisältö ja merkitys voi vaihdella kovastikin. Jokisen (Aikalainen 2004) mukaan kestävä kehitys on käsitteenä samankaltainen kuin demokratia, tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus: ”hyviä ja visionäärisiä, mutta myös voimakkaiden intressikiistojen värittämiä käsitteitä. On monta mallia siitä, mitä demokratia ”oikeasti” on, ja sama pätee myös kestävään kehitykseen”. Painterin (2003) mukaan kestävä kehitys, tai yksinkertaisemmin kestävyys, onkin käsitteenä yksi niistä vaarallisista poliittisista, samaan sarjaan demokratian, kansalaisuuden ja äitiyden kanssa kuuluvista termeistä, jotka on helppo hyväksyä ja joita kukaan ei vastusta, mutta jotka voivat Troijan hevosen tavoin pitää sisällään asioita, joita osapuolet eivät termin ratkaisuperiaatteeksi hyväksyessään ehkä ole tulleet ajatelleeksi.

Näihin **yleispäteviin arvoihin**, kuten kestävään kehitykseen vetoamista voidaan pitää myös eräänlaisena **konfliktien ratkaisu- ja ehkäisykeinona**. Näin kestävä kehitystä ja sen osa-alueita käytetään usein muiden ns. tyhjien käsitteiden tavoin fraasina ja keppihevosenä, mutta myös yleisesti hyväksytyyn symbolina yhteisymmärrystä etsittäessä. Koska esimerkiksi kestävä kehitys on sovittu yhteisesti eri tilanteissa tavoiteltavaksi periaatteeksi, on asiallista ja hyväksyttävää argumentoida kestävään kehitykseen viitaten ja sillä erilaisia näkemyksiä perustellen. Kuitenkin kaikki voivat hyväksyä kestävä kehityksen kaltaiset tyhjät käsitteet vain niin kauan kuin niiden sisältöä ja merkitystä kyseessä olevassa tapauksessa ei ole avattu tarkasteltavaksi. Tuulentien (2001: 48-49) mukaan yleispätevinä pidetyillä arvoilla, kuten totuudella, hyvyydellä, kauneudella ja oikeudella, on kaikkien hyväksyntä vain niin kauan kuin niitä ei pyritä määrittelemään. Vastakkainasetteluja syntyy, kun arvoja pyritään täsmentämään ja soveltamaan konkreettiseen toimintaan. Yleispätevinä pidetyillä arvoilla on kuitenkin tärkeä rooli argumentaatioissa, koska niistä voidaan johtaa erilaisia yksittäistapauksia (Perelman 1996: 34, cit. Tuulentie 2001).

Mitä kestävyys sitten tarkoittaa Lapissa ja Lapin luonnonkäytössä **paikallisten mielestä?** Kestävä kehityksen merkityksen ja sisällön vakiintumattomuuden vuoksi käsitettä määritellään joka tilanteessa uudelleen. Näin ollen on tärkeää, että ”kestävyyden” tapauksesta riippuen useita eri merkityksiä tai painotuksia saava käsite, saisi lappilaisten kannalta suotuisan määritelmän alueen asioista päätettäessä. Samalla määriteltäessä kestävä kehitystä, tullaan määritelleeksi

myös lappilaisuutta; mikä on lappilaisten yhteinen etu, ketä ja millaisia ovat lappilaiset ja mikä on Lapin Kansan yleisön ja luonnonkäyttäjäläisyyden lappilaisuuden suhde muihin mahdollisiin identiteetteihin tai -yksiköihin kuten suomalaisuus (kansallisuus tai kansalaisuus), saamelaisuus (etnisiteetti), eurooppalaisuus tai vaikkapa pohjoiskalottilaisuus.

”Lapissa voitaisiin elää omin voimin ilman mitään valtion alue- tai muuta tukea, jos täällä saataisiin käyttää ja jalostaa luonnonvaroja. Se voisi tapahtua jatkuvasti ja kehittyvästi ns. kestävä kehityksen linjalla. Metsät vain puumäärältään lisääntyisivät, kalamäärät uusissa järvisä kasvaisivat ja energiaa riittäisi teollisuudelle sekä muualle vientiin. Meiltä lappilaisilta vain on näiden resurssien käyttö kielletty ja olemme joutuneet yhä kiihtyvään poismuuttoon täältä. Miksi näin on. Se on poliittinen päätös. Sitä päätöstä ovat olleet tekemässä ihmiset, joilla ei ole ollut tietoa todellisuudesta tai he ovat taipuneet enemmistön tahtoon. (...) Nyt on aika joka kunnassa, joka kylässä, joka yhdistyksessä, seurassa ja liitossa tehdä voimakas vetoamus päättäjille, että Lapin luonnonvarat: metsät, malmit, mineraalit, vedet ja vesivoima on otettava käyttöön ja jalostukseen.” (LK 24.10.2001 Luonnonsuojelun nyky-suunnauksesta ja kestävästä kehityksestä Lapissa, Lapin ympäristönsuojeluyhdistys ry, pj Matti Haurinen, sihteeri Pentti Aarnio, puheenaihe)

”Me emme toteuta kestävä kehitystä energiaa ulkomailta hankkimalla kun sitä on rakentamisen kautta kotimaastakin saatavilla. (...) Mikäli Lappiin ei saada uusia, kestäviä hankkeita aikaiseksi, meille syntyy aikaa ja tilaa entisestään soutuun Ounasjoella tai asettumaan Savukosken-Pelkosenniemen kairoihin luontoa ihailemaan. Maakunta nousee työn tekemisen kautta, kehittämistä rahastamalla, eikä rahastusta kehittämällä.” (LK 20.12.2002, Luonnon vai ihmisen ehdoilla?, Pertti Heikkilä, Rovaniemen mlk, mielipidekirjoitus)

”Yhdysvalloissa on saatu hyviä kokemuksia alkuperäiskansojen kasinotoiminnasta. Verovapaus ja kestävällä pohjalla oleva liiketoiminta ovat antaneet usealle intiaaniheimolle uuden mahdollisuuden selvittää nyky-yhteiskunnassa. (...) Seksiturismin, alkoholismin, köyhyyden ja tehometsätalouden riivaamalla alueella mikään kestävä kehitys ja sosiaalitaloudellisia mahdollisuuksia tukeva toiminta ei voi olla negatiivinen asia.” (LK 13.10.2003, Kasinoista saamelaisten pelastus, nimim. Lapin vihollinen?, mielipidekirjoitus)

”Lapissa tarvitaan nopeasti päätöksiä työllistävistä hankkeista, jotka perustuvat kestäväan kehitykseen. Matkailu, maa-, metsä-, poro- ja kalataloudessa on käyttämättömiä mahdollisuuksia, vain rahoitus puuttuu. Ne asiat, joita ahtaasti katsoen voisi pitää uhkana maakunnan menestymiselle ovat todellisuudessa reaalin mahdollisuus. Näin on esimerkiksi luonnonsuojelu. Se voi sulkea jotain pois mutta antaa muuta kestävämpää tilalle. Kala-, maa-, porotalous ja matkailu yleensä hyötyvät siitä että niiden käytössä on riittävästi puhtaita vesistöjä, kaunista luontoa sekä raikasta ilmaa.” (LK 06.02.2003, Ei hukuta Vuotosaltaaseen, Seppo Väinöheimo, mielipidekirjoitus)

Erityisesti luonnonsuojelu asetetaan kernaasti kansainväliseen, jopa globaaliin kestävyysvertailuun ja kontekstiin. Tässä esimerkki globaalin modernin luonnonläheisyyden (Jokinen, M. 2002) käyttämisestä argumentoinnissa. Samasta aineistoesimerkistä käy ilmi kestävyys tyyppillinen vastakohta, ”lopullinen tuhoaminen”.

”Fundamentalistisuojeleijoiden pitää myös tajuta, että Ylä-Lapissa hakattu puumäärä vuodessa on muutama laivalastillinen puutavaraa maailman keuhkoista eli Amazonin suistosta. Kannattaa räknätä mikä on koko maapallon kannalta parempi, korjata puuta Lapissa kestävä kehityksen periaatteiden mukaisesti vai tuhota lopullisesti Brasilian

sademetsät?” (LK 10.10.2003, Pohjois-Lapin alasaajo, Hannes Mikkola ja Terho Kinisjärvi, yrittäjiä Ivalosta, mielipidekirjoitus)

Kestävyystarkastelujen **alueellinen mittakaava** on olennainen tekijä tarkastelujen kannalta. Tietyn toiminnan suhteuttaminen erilaisiin tarkastelualueisiin voi antaa erilaisia vastauksia toiminnan kestävydestä esimerkiksi ekologisesti. Esimerkiksi metsänhakuut näyttäytyvät hyvinkin erilaisina, jos hakataan 2 % tai 40 % tarkastelualueesta, vaikka kyseessä olisikin samat 120 hehtaaria molemmissa tapauksissa.

Luonnonkäytön kestävydessä tulee myös arvioida kaikkia kestävyden osa-alueita, mikä vaatimus käy ilmi keskeisesti myös tutkimusaineistosta (ks. luku 7.2.). Kestävän kehityksen kohdalla kestävyden **osa-alueiden erilainen painottaminen** voi saada aikaan hyvinkin erilaisia johtopäätöksiä ja konkreettisia toimia. Myös yksittäistä taloudellista toimintaa voidaan tarkastella kestäväenä, kuten kestävää metsätaloutta. Monikäytön alueella itsessään kestävä toiminta ei välttämättä silti ole **kokonaisuuden** kannalta kestävää. Monikäytön periaatteen mukaan tulisikin tarkastella myös maankäyttömuotojen yhteisvaikutusten kestävyttä, kuten poro-metsä-debatissa on esitetty. Ekologinen modernisaatio vastustaa sektoreittaista kestävyystarkastelua, ja ekologisen modernisaation ajatuksen mukaisesti ekologia huomioitaisiin läpäisevästi kaikessa toiminnassa (ks. esim. Jokinen & Järvikoski 1997).

”Metsähallituksen tavoitteena on kestävä metsätalous, joka on ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä. Tämän tavoitteen saavuttaminen on haastavaa, mutta välttämätöntä, jos metsätaloutta ja puunjalostusta Ylä-Lapissa aiotaan harjoittaa. Metsähallitus pyrkii jatkossakin avoimesti ja paikallisten ihmisten mielipiteitä kuunnellen pitämään metsätalouden pyörät pyörimässä.” (LK 4.11.2003, Kannattava metsätalous työllistää, Pertti Heikkuri, Metsätalouspäällikkö, Metsähallitus Ylä-Lapin luonnonhoitoalue, mielipidekirjoitus)

Ihmisen huomioimisesta puhuminen kestävä kehityksen ja luonnonsuojelun yhteydessä voidaan tulkita usealla tavalla. Ensinnäkin se voidaan tulkita pyrkimykseksi pitää ongelma ja sen ratkaisut poliittisen tai oikeudellisen, yhteiskunnallisen arvioinnin piirissä (ks. mm. Kähkönen 1995). Toiseksi ko. argumentaatiolla voidaan pyrkiä käymään arvokeskustelua luonnon ja ihmisen suhteesta, esimerkiksi ovatko kaikki elämänmuodot yhtä arvokkaita. Luonnontieteellisesti argumentoitaessa oletetaan pois yhteiskunnallinen eli ihmisenäkökulma asioihin muutoin kuin paineena hoitaa suojelu direktiivien mukaisesti. Ihmisen uhanalaisuuden huomioimisesta puhuminen myös lainaa argumentin ekologiadiskurssilta (ks. luku 7.2.). Keskustelu ihmisen huomioimisesta peräänkuuluttaakin sosiaalista ja kulttuurista kestävyttä.

Kestävän kehityksen ohella ja sitä vastaavia **rajanvedon kohteena** olevia käsitteitä Lapin luonnonkäyttöä koskevassa keskustelussa ovat mm. ”kohtuuton haitta”, jota porotaloudelle ei saa

muulla maankäytöllä aiheuttaa, luonnonsuojelun ”suotuisa taso”, ”oikeudenmukaisuus” alueiden ja luonnon varojen käytössä, jo mainittu ”lappilaisten / paikallisyhteisön etu” (kenen etu ja missä mielessä) sekä ”alkuperäisyys” (kuka oli ensin ja kuka sitäkin ennen).

6.1.4. Prosenttikikkailua: vale – emävale – tilasto?

Tilastoilla ja prosenteilla pelaamisen rooli argumentaatiossa liittyy sekä **faktojen oikeellisuutta ja todellisuudenmukaisuutta** koskevaan väittelyyn, että prosenttiosuuksien esittelyn kautta **kohtuullisuuden ja oikeudenmukaisuuden** toteutumisen tarkasteluun eli arvokeskusteluun alueidenkäytössä. Argumentaatioteorian mukaan numeroiden ja prosenttilukujen esittäminen on tehokas keino luoda **asiantuntevuuden** vaikutelmaa argumentointiin.

Juhilan (1993: 157, 168-172) mukaan ”faktuaalistamisstrategiat ovat sellaisia vakuuttelun muotoja, joita käyttämällä jonkun tiedon totuusarvosta tulee niin suuri, että kyseinen versio vaikuttaa itsestään selvältä ja ainoalta oikealta. Sanotulla ja totuudella ei näytä olevan eroa vaan asiat saadaan näyttämään kiistattomilta tosiasioilta.” Kvantifioivassa faktuaalistamisstrategiassa (emt.) esitetään vaikuttavia, yleensä suuria lukuja. Lukujen esittäminen on oiva asiantuntemuksen osoittaja, toisin kuin tasa-arvoiseen keskustelusuhteeseen tähtäävä pyrkimys keskustella arvoista (Kunelius 1999). Etuja ja haittoja onkin numeraalistettu ja lukuja esitetty, kyseenalaistettu ja puolustettu niin Vuotokseen kuin Ylä-Lapin valtionmetsätalouden ja porotalouden väliseen konfliktiin liittyvässä kirjoittelussa. Lukujen mahti myös tiedostetaan luonnonkäyttökeskustelussa.

”Tällaisia lukuja väläyttämällä ja tilastotieteellä kikkaillen saadaan asiat näyttämään milloin miltäkin, riippuen mitä lukuja käytetään ja mihin niitä suhteutetaan. (...) Jostain syystä niitä (lukuja; IM) otetaan halullisimmin esiin kun jokin asia halutaan saada näyttämään oikein edulliselta tai jos joku toinen asia halutaan saada outoon valoon.” (LK 27.02.2004, Metsäerämaat eivät ole prosenteja ja hehtaareja, Vesa Luhta, Inarin luonnonystävät ry:n puheenjohtaja, mielipide)

Prosentti- ja muiden lukujen esittäminen on oiva keino esittää eri **toimijoita myönteisessä tai arveluttavassa valossa** verrattuna toisiin asioihin ja muiden esittämiin lukuihin. Prosenttiluvuilla on aineistossa kyseenalaistettu eri toimijoiden asiantuntijuutta, sekä eri osapuolten suhteellisuudentajua ja kohtuullisuutta vaatimusten esittämisessä, kuten Lapin liitto selvitysmies Saarelan aluerajausten suhteen ja Ylä-Lappi-kiistan metsätalousosapuoli porotalouden kohdalla. Vaikuttavia lukuja on esitetty myös luonnonsuojelun, erityisesti Natura 2000 -alueiden yhteydessä.

”Selvitysmiehen esitys on myös voimassa olevan seutukaavan vastainen, Lapin liitto esitti lausunnossaan. Metsätalouden ulkopuolelle siirrettäviksi esitetyistä alueista 43 prosenttia sijaitsee seutukaavan maa- ja metsätalousvaltaisilla alueilla, 40 prosenttia metsä- ja

porotalousalueilla, 14 prosenttia luontaistalousalueilla ja kolme prosenttia suojelualueilla.” (LK 24.09.2003, Lapin liiton kanta selvitysmies Pirkko Saarelan esitykseen, uutinen)

”He (”metsätalouksmiehet”, IM) muistuttavat, että metsätalous hyödyntää Inarin pinta-alasta 9 - 12 prosenttia laskutavasta riippuen, porotalous puolestaan 100 prosenttia yksityisten ihmisten tontit ja perunamaat mukaan lukien. Silti mikään ei tunnu joillekin riittävän.” (LK 11.10.2003, Metsäkiista voi johtaa poronlihaboikottiin, uutinen)

” Natura-alueiden suuruus on kaikkiaan 4,88 miljoonaa hehtaaria, joista yli 60 prosenttia on Lapissa. Koko Lapin läänin pinta-alasta Naturassa olisi näin 30 prosenttia.”(LK 15.10.2003, Naturan laajentamiselle Lapissa ei perusteita, uutinen Lapin liiton ja työmarkkinajärjestöjen edustajien kannanotosta)

Erilaisten lukujen ja prosenttiosuuksien esittämisellä pyritään siis sekä osoittamaan **laadullista** eroa eri maankäyttäjien välillä että kyseenalaistamaan vastapuolen vaatimusten oikeutus ja asiantuntemus. Kyse on keskeisesti myös määrittelykamppailusta siitä, **kenen** aluejaon ja lukujen tulisi olla numeraalisen tarkastelun pohjana. Ns. numeroilla pelaaminen on ”asiantuntijuutta” siinäkin mielessä, että tiedot oman aluejakonsa perusteella tuottaneilla organisaatioilla on parempi asiantuntemus tuottamastaan numeromuotoisesta informaatiosta kuin organisaation ulkopuolisilla. Toisaalta kyseenalaistetuksi ovat joutuneet myös valtionhallinnon esittämät luvut. Voidaankin pitää vakavana asiana sekä sitä, että valtionhallinnon tai valtion liikelaitoksen esittämiä lukuja on tarve kyseenalaistaa että sitä, että niissä on muiden näkökulmasta kyseenalaistettavaa.

”...MH:n jatkuva prosenttitemppuilu Ylä-Lapin maankäyttömuotojen suhteellisia osuuksia vertailtaessa. Vasta äskettäin MH:n edustaja väitti (LK 14.11.) metsätaloutta harjoitettavan vain 12 prosentilla Ylä-Lapin pinta-alasta. Tottahan tämä tietenkin on, mutta totta on myös se, että metsämaista 70 prosenttia on metsätalouden piirissä. Porotalouden suunnittelun kannalta hakkuiden ulkopuolella olevien metsämaiden osuus on huomattavasti tärkeämpi kriteeri kuin kaikkien maiden suojeluprosentti.” (LK 23.12.2002 Porotalous unohtui Greenpeace-keskustelussa, Janne Saijets, mielipide)

Alueyksikkökeskustelussa kohdataan usein vääriä yleistämistä. Usein oletetaan metonymisesti, että jos asiat ovat jollakin tavalla esimerkiksi yhdessä paliskunnassa, kunnassa tai kansallispuistossa, niin asia on välttämättä tai ainakin luultavasti samoin muuallakin Lapissa (Naarmankaira → muukin Lappi tai Savukoski → koko Itä-Lappi LK 21.03.2003). Mitä kiinnostavimpia metonymioita ovat juuri alueisiin ja paikkoihin liittyvät metonymiat.

Kenen tilasto, kenen aluejako?

”Inarin Luonnonystävät ry pitää Metsähallituksen ja maa- ja metsätalousministeriön harhaanjohtavana vedätyksenä sitä, että Ylä-Lapin porotalouden ja metsätalouden kiistoissa metsätalouden käyttämäksi pinta-alaksi on ilmoitettu vain seitsemäsosa todellisesta määrästä. Kun kiistelyssä on verrattu porotalouden käyttävän 100 prosenttia Ylä-Lapin luonnosta ja metsätalouden vain 9 prosenttia, haluavat luonnonsuojelijat laskea metsätalouden osuuden vain metsämaista, joilla metsätaloutta harjoitetaan 67 prosentilla. (...) Luonnonystävien

mukaan 9 prosentin pinta-ala saadaan kun mukaan lasketaan koko Metsähallituksen Ylä-Lapin luonnonhoitoalue Utsjokea ja Enontekiötä myöten. Yhdistyksen mukaan valtion metsätaloutta harjoitetaan Ylä-Lapissa vain Inarissa, jossa suojellut metsämaat ovat harvaa tunturinalusmetsää, keskituotto noin puoli kuutiota vuodessa, joten suojelun vuoksi on poistunut toistaiseksi metsien vuotuisesta kasvusta vain 10-15 prosenttia. Metsien suojelun takia ei luonnonsuojelijoiden mukaan ole menetetty Inarissa yhtäkään työpaikkaa.”(LK 31.10.2003 Ylä-Lapin metsäkiistassa puhuttava metsämaista, Inarin luonnonystävät huomauttaa prosenteista, Inarin Luonnonystävien kannanottoa koskeva uutinen)

Kiinnostava havainto aineistosta on **tarkastelujen alueyksiköiden kohtaamattomuus**. Inarin metsätalousalueen paliskuntien tiettyjen tokkakuntien alueelle paikannettavien ongelmien asemesta saatetaan puhua joko koko paliskunnasta, kunnasta tai Metsähallituksen Ylä-Lapin luonnonhoitoalueesta, joka on aivan eri mittaluokassa pinta-alaltaan ja maankäytön muotojen suhteiltaan. Eri toimijat tuottavat tietoa oman aluejakonsa pohjalta, jolloin tietoja voi olla vaikeaa suhteuttaa toisiinsa. Tutkija Kaisa Raition huomion²⁷ mukaan arvioinnit hakkuiden vaikutuksista poronhoitoon on usein tehty esimerkiksi luonnonhoitoalueen mittakaavassa (Metsähallituksen yksikköjako), kun taas poronhoito tapahtuu jo poronhoitolain perusteella paliskunnissa, ja käytännössä paliskunnat ovat lisäksi usein jakaantuneet tokkakuntiin. Toisaalta kyse voi olla eri toimijoiden erilaisesta ”systeemilogiikasta” eli ongelmana olisi hallinnollisten alueiden kohtaamattomuus ja ristikkäisyyskin.

Argumentoimalla oman hallinto- ja tarkastelualuemallin perusteella voidaan pyrkiä vahvistamaan (diskursiivisessa kentässä) ko. aluejaon ja -yksikön asemaa tarkastelujen oikeana pohjana. Tuomen (1996) mukaanhan eräänä maantieteen vaikutustapana voidaan pitää maantieteellisten mielikuvien kykyä muodostaa osa poliittisten päättäjien yleisestä käsityksestä maailmasta, sen eri osista ja niiden keskeisistä yhteyksistä. Ympäristön haasteisiin päättäjät voivat (Sprout & Sprout 1965, cit. Tuomi 1996) vastata ainoastaan sen mukaisesti, millaisena he ympäristön havaitsevat. Myös se, minkä nimen puheenaiheena oleva alue saa, vaikuttaa siihen millaisena ongelma nähdään, esimerkiksi Vuotos vs. Kemihaaran suot, Ylä-Lapin metsäkiista vs. joidenkin Inarin metsäpaliskuntien ja tokkakuntien sekä valtion metsätalouden välinen kiista. (Artikulaatioista ks. luku 3.)

Lisäksi eri kokoisia alueita pyörittämällä saadaan niin haluttaessa hyvinkin kätevästi tulokseksi eri mielipidesuuntia tukevia **prosenttilukuja**. Edelleen luku- ja prosenttitarkastelujen ehtona on virallinen, numeraalistettu ja kvantifioitu luonto, koska sosiaalista merkitystä on vaikeaa mitata tilavuuksina, massoina, pituuksina tai rahayksiköinä. **Kvantitatiiviset tarkastelut** ovat paitsi tehokas argumentointikeino jo argumentaatioteoreettisesti ja luo kuvaa asiantuntemuksesta tarkkojen lukujen muodossa, myös osoitus **luonnonkäytön hallinnasta lukujen ja paino-**

²⁷ Suullinen tiedonanto Metsäntutkimuslaitoksen Ylä-Lapin metsien kestävä käyttö -hankkeen kokouksessa 1.4.2004.

tilavuus- ja pinta-alayksiköiden perusteella. Numerot näyttäytyvät myös puolueettomina, neutraaleina, oikeina ja objektiivisina, jolloin niiden käyttämistä luonnonkäyttökeskustelussa voidaan pitää myös pyrkimyksenä kiistojen ei-poliittiseen ratkaisemiseen – tai ainakin sellaisen vaikutelman antamiseen. Tämä on selkeästi tieteellistymisenä, järjestelmällistämisenä ja virallistamisena eli ”paperille panemisena” ilmenevän modernisaation aikaansaannosta (Holm & Jentoft 2001; Sandberg 2001). Vastakohtana esimerkiksi poromiesten omaan tai sukupolvelta toiselle siirtyneeseen kokemukseen ja tietämykseen perustuvat kannanotot leimataan helposti joko tarkoitushakuisiksi väitteiksi, perusteettomiksi arveluiksi tai vain asiantuntemattomuudeksi.

”Uudistushakkuita tehdään Ylä-Lapissa Metsähallituksen hallinnassa olevilla mailla runsaan 1 000 hehtaarin pinta-alalla, joka on 0,2 prosenttia alueen tuottavan metsämaan pinta-alasta. Suomen Kuvalehden artikkelissa ”Poromiehet barrikadeilla” (SK 45/2003) kerrottiin, että hakkuun jälkeen metsämaa on kymmenen vuotta porotalouden kannalta kelvottomassa tilassa. Se merkitsee, että kerrallaan porotalouden kannalta kelvottoman pinta-alan osuus on 2 prosenttia. Metsätalouden tai uudistushakkuiden lopettaminen tuskin auttaisi porotaloutta, jonka käytössä ovat Ylä-Lapin kaikki maa-alueet omistajasta riippumatta. Porotalous on kannattavuuskriisissä. Se johtuu osittain aikaisempien vuosien ylilaidunnuksesta ja osittain markkinoinnin vaikeuksista, joihin metsätalous ei ole vaikuttanut.” (SK 50/2003, ilmestynyt 12.12.2003, Metsä- ja porotalous voivat elää rinnakkain, Liisa Saarenmaa, metsäneuvos, Ville Schildt, ylitarkastaja, Jouni Kitti, tarkastaja, maa- ja metsätalousministeriö, puheenvuoro)

Porotaloutta ja luonnonsuojelua (ja metsänhakkuiden vähentämistä) kannattava mielipiteenilmaisu on vaikuttanut keskittyvän enemmänkin Metsähallituksen esittämien lukujen kritisointiin ja vastustamiseen kuin omien lukujen esittämiseen. Tämä kertoo selkeästi siitä, että Ylä-Lapin tasolla tapahtuva tarkastelu on jo sinänsä osoitus Metsähallituksen tarkastelujen hegemoniasta. Metsähallituksella on paras tieto Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen maankäytön jakaumasta, muilla aluejaoilla tuotettua tietoa esim. metsien tilasta on vähemmän jos lainkaan. Myös toimijoiden resursointi omaa toimintaansa koskevan paikkatiedon tuottamiseen vaihtelee. Toisaalta paikkatietotekniikka tarjoaa mahdollisuudet toimijoiden paikkatiedon yhteistarkasteluihin, mutta ongelmana voi olla tietojen antamisen vaatima luottamus elinkeinojen välillä.

Kiinnostavaa on, että Inarin metsäkiistassa ei tarkastella Metsähallituksen toimien vaikutuksia yksittäisiin paliskuntiin, vaan ilmeisesti ”saamelaisalueen poronhoidon” tai ”Inarin metsäpaliskuntien” kollektiivitoimijoista puhuminen vie aluetarkastelun enemmässä määrin Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen tasolle, jolloin konfliktin konteksti on MH:n Ylä-Lapin yksikkö. Saamelaisalueesta muut tahot kuin saamelaiskäräjät haluavat puhua hyvin vähän, mikä selittynee poroelinkeinojen asemalla saamelaisten alkuperäiskansa- ja maa- oikeuskysymyksessä. Paliskunnasta puhuminen viittaa poronhoitoon, Ylä-Lappi puolestaan saamelaisten kotiseutualueeseen, josta asiallisesti tarkastelukohteeksi tulee myös saamelaisten maa- oikeuskysymys ja Metsähallituksen maanomistuksen kyseenalaistaminen.

6.1.5. Myytit luonnonkäytössä

"Myytteihin sekä Lapissa että muualla kuuluu myös, että luonnonsuojelijat tulevat aina muualta ja niitä pitää muka pelätä."
(Vesa Luhta LK 16.03.2002)

Siihen millaisia tulkintoja asiat saavat luonnonkäyttökustelussa sekä mistä ja millä tavoin on asiallista esittää ja perustella näkemyksiä, vaikuttavat myös **myytit**. Myytille tarkoitetaan sellaista meisyyden kivijalkana tai sen osana toimivaa yhteisöllistä uskomusta tai kertomusta, joka voi osaltaan ohjata tulkintojamme nykypäivän tapahtumista. Myytti on tarina, joka voi olla totta tai sepitettä, mutta johon uskotaan tai ainakin on joskus uskottu (Wikipedia 2005). Myytit pohjautuvat usein johonkin todelliseen tapahtumaan ja siitä tehtyyn tulkintaan. Myytit pohjaavat yleensä ainakin osittain johonkin tapahtuneeseen, mutta siten että tositarinoistakin alkunsa saaneet kertomukset ovat vähitellen muuttuneet vahingossa tai niiden värittämiseksi, eikä niitä voi pitää enää suorasanaisena totena. (Aaltonen 1998; Koivunen 1995 ja Simonsuuri 1996, cit. Orjatsalo 2005: 16-18.)

Keskeistä on tapahtumasta tehty **tulkinta**, joka yhteisöllisenä uskomuksena ohjaa näin myös ajankohtaisista kysymyksistä tehtäviä tulkintoja, joita ko. myytin kautta tehdään. Aaltosen (1998) mukaan myytit voivat auttaa ihmistä jäsentämään häntä ympäröivää maailmaa, mutta poimiessaan käsittelemistään asioista tiettyjä piirteitä ja jättämällä toiset piirteet huomiotta myytit voivat myös rajata ihmistä ympäröivän maailman mahdollisia jäsenyyksiä. Myytit selittävät todellisuutta ja tarjoavat toimintamalleja sille, miten ihmisen pitäisi toimia (Orjatsalo 2005; Wikipedia 2005). Koska myytit ovat hyvin yleisiä ja laajalti levinneitä, ihmiset ovat tai ainakin teeskentelevät olevansa niistä samaa mieltä (Aaltonen 1998).

Myytit voivat olla vanhoja uskomusjärjestelmiä, kuten uskontojen kertomukset, mutta myös tuoreemmista tapahtumista voi muodostua kulttuurin suuria kertomuksia eli myyttejä, kuten Altan kamppailusta saamelaisille ja ympäristöliikkeelle (Pehkonen 1999; LK 16.03.2002). Taistelu Altan voimallisuuden rakentamista vastaan kuuluu (emt.) sekä saamelaisaktivismin upeimpiin saavutuksiin että ympäristöliikkeen nousuaikojen tappioihin. Massan (1994: 247) mukaan Altan konflikti on vaikuttanut merkittävästi myös suomalaiseen ympäristökusteluun. Lernerin (LK 16.03.2002) mukaan "[h]allituspuolueen läänintason poliitikko kehitti silloin myöhemmin muuallakin käytettyä myyttistä hokemaa, että joen valjastamisen vastustajat ovat muualta. Tosiasiassa jokikamppailussa saamelaisten, lohikalastuksesta hyötyvien maanomistajien ja luonnonsuojelijoiden intressit yhdistyivät. Valtaosa mielenosoittajista oli paikallisväestöä."

Myös tämän tutkimuksen aineistossa eli 2000-luvun alkuvuosien luonnonkäyttökeskustelussa on viitattu usein käsitykseen **muualta tulleista tai peräisin olevista luonnonsuojelijoista**. Esimerkiksi Ylä-Lapin metsäkiistassa on alleviivattu Greenpeacen ulkopuolisuutta ja metsätalouden paikallisia kytköksiä ja etuja. Vastapuolella Inarin luonnonsuojeluyhdistys on korostanut paikallisuuttaan ja korkeaa kannatusprosenttiaan kunnassa (LK 31.10.2003). Muualta tulleisuutta ja paikallisuutta käytetäänkin toistensa vastapuolina me ja muut –ajatuksen mukaisesti. Monipuolisena myyttinä voidaan pitää myös Vuotoksen allasta. Myyttiä yhden ison hankkeen kyvystä pelastaa koko Itä-Lappi on jo pitkään horjutettu esimerkiksi Vuotoksen kohdalla torjumalla väitteet ”tuhansista työpaikoista ja miestyövuosista” sekä ”saasteettomasta energiamuodosta” esittämällä ”faktoja” veden mukana Perämereen asti kulkeutuvasta humuksesta ja raskasmetalleista sekä toteamalla lapiotöiden olevan ohi ja esittämällä uhka että konetyöpaikatkin luultavasti menisivät ulkopaikkakuntalaisille. Sen sijaan Vuotoksen allas on myyttinä edelleen yksi epäluottamuksen lähde.

Muita luonnonkäyttökeskustelussa lähes myyttisinä esiintyviä tapahtumia ja tulkintoja ovat **jälleenrakennuskausi suurine projekteineen** (myönteinen aluekehitys monella tavalla, mm. väestönkasvu ja työllisyys), **aluepolitiikan** aikakausi syrjäseutulisineen ja muine voimakkaine kannustimineen, **suuret savotat** ja metsätalousoikakauden alku sekä Lindgrenin (2000) mukaan saamelaisen ja suomalais-lapplaisen **kulttuurin ja elämäntavan** edes osittainen samankaltaisuus. Jälleenrakennuskausi ja aluepolitiikka elävät ajatuksissa edelleen silloin, kun uskotaan yhden ison hankkeen tai menestyvän toimialan kykyyn ”pelastaa Lappi” työttömyydeltä ja väestökadolta ja kääntää kaikki hyväksi. Eräs keskeisimmistä ja samalla kielteisimmistä luonnonkäyttökeskusteluun vaikuttavista myyteistä liittyy Kemijoen vesistön voimalaitosrakentamisen alkuaikaan (ks. luku 3). **Jokirosvous**-myytti kuvaa tilannetta, jossa tietämättömiltä paikallisilta on huijattu kalliit koskiosuudet ostamalla ne alkoholin avulla pilkkahintaan ja mm. rakennettu Kemihaaran voimalaitos poikkeuslailla ja paikallisten eduista piittaamatta (ks. mm. Suopajärvi 2001b, 2003).

Saamatta jääneet korvaukset ja paikallisten huijatuksi tulemisen pelko näkyvät edelleen voimakkaasti kansallispuistokompensaatioiden saamatta jäämistä ja peräänkuuluttamista koskevassa keskustelussa – kaikki pitää saada paperille ja lakiin, koska muuten valtio pettää lupauksensa: jos asioista ei sovita paperilla, paikallisten oikeudet yritetään varmasti viedä. ”Mustaa valkoisellakaan” tai ”kättä päälle” eivät vakuuta kaikkia siitä, että asiat menevät niin kuin on sovittu: voimalaitoskunnille hyödyksi ja korvaukseksi tarkoitettut kiinteistöverotulot ovat mitätöityneet kunnan valtionosuuksien pienentämisen myötä (esim. LK 03.12.2001).

Kaikki lappilaisten myytit ja suuret kertomukset eivät suinkaan ole kielteisiä: vuosikymmeniksi saamatta jääneitä lohikorvauksia karhuamaan perustettu karvalakkilähetystö ja Tornion terästehtaasta käyty, myönteiseen tulokseen johtanut taistelu 1970-luvulla (ks. esim. Torkko 1998) ovat myyteiksi muodostuneita myönteisiä kertomuksia ja esimerkkejä lappilaisesta yhteistoiminnasta ja pohjoisen voimasta, ja sellaisina ne ovat alueellisesti lähes yleissuomalaisen talvisotamyytin (vrt. Aaltonen 1998) veroisia.

Voimakkaana, myönteisen alueidentiteetin taustamyytinä ja –uskomuksena on myös käsitys vuosisatoja ellei –tuhansia luonnon kanssa sopusoinnussa ja luonnosta riippuvaisena eläneestä lappilaisesta, joka nykyisinkin osaa toimia luonnossa oikein. Lappi on ollut eräseutua ja Lapin asukkaiden on ollut pakko elää ympäröivän luonnon ehdoilla, jos ovat mielineet saada elannon alueelta niin itselleen kuin jälkipolvilleen. Luontoa on käytetty säästären, jotta eläminen samalla alueella on jatkossakin mahdollista. Kuitenkin luonnonkäytössä on ollut sosiaalisia ja ekologisia ongelmia myös menneinä vuosisatoina, kuten peurojen metsästäminen Lapista sukupuuttoon ja toisen Lapin plakaatin antamiseen johtanut parhaiden jäkälämaiden kaskeaminen maatalouskäyttöön. Voi olla, että käsitys vuosisatoja luonnon kanssa sopusoinnussa elämisestä on lainattu saamelaisilta tai lappalaisilta koko lappilaisuuden identiteetin, myös savottakaudella ja myöhemminkin alueelle tulleiden ja heidän jälkeläistensä yhteiseksi merkitsijäksi suhteessa esimerkiksi Etelä-Suomen kaupunkeihin. Esimerkiksi Lindgrenin (2000) ja Aikion et al. (1982) mukaan saamelaiskulttuurin ja suomalaistaustaisten uudisasukkaiden kulttuurin samankaltaisuus mm. luonnonläheisyyden ja luontoasiantuntemuksen suhteen on kuitenkin virheellinen käsitys.

”Luonnon kanssa sopusoinnussa elävän lappilaisen” näkökulmasta ulkopuolisten tahojen puuttuminen Lapin luonnonkäyttöön on käsittämätöntä, joskin myös paikallisten omaa toimintaa peilataan siihen, miten jo perinteenkin velvoittamana luonnonkäytössä pitäisi menetellä. Myytti liittyy myös Jokisen (2002) esittelemään perinteisen ja modernin luonnonläheisyyden eroon. (Ks. myös paikallinen identiteetti, perinne ja luontosuhde –diskurssi luku 7.6.).

”Perinteiseen lappilaiseen elämänmuotoon kuuluu syvä luonnon kunnioitus, koska siitä on pitänyt elää vuosituhansin. Laajalle alalle levinnyt asutus otti tarkoin huomioon riistan, kalan ja muun kuten kasvien saatavuuden ja riittävyyden. Väestön lisäyksen Lapin alueella sääteli pitkälle ravinnon saatavuus. Joskus luonto oli armoton ja karsinta kova. (...) Mikä saa Matti Liimataisen (Greenpeacen edustaja, IM) leikkimään jumalaa Lapin metsien käytön asiantuntijana...” (PS 17.03.2001, Elämmekö egojen armoilla?, Reijo Kuokkanen, Sodankylä, mielipide)

”Olemme eläneet vuosituhannet sovussa luonnon kanssa, mutta nyt esimerkiksi kansallis- ja luonnonpuistoissa möyriävät mönkijät, moottoripyörät, helikopterit, moottorikelkat jne. saaden aikaan eroosiota ja täydellisen pilattua maisemaa. Ei ole puhettakaan perinteisestä poronhoidosta. Porosta pitää saada yhä enempi irti kun halutaan elää kuten täydellisen motorisoitunut ja teknistynyt ihminen haluaa. (...) Me rakastamme tätä inarinmaata sen

tuntureita ja metsiä. Jokainen poropolku on pyhä tiemme, me vaalimme kaikkea tätä.” (LK 14.10.2003, Saksan Greenpeace ry esittää Inarin tuhoa ,Anar Ahku i Äihji, mielipide)

6.1.6. Uhanalaisuus ja tulevat sukupolvet

Lapin väestökehitys on pitkään ollut negatiivista, työttömyys korkealla ja muuttotappio arkipäivää. Tyhjeneekö maakunta kokonaan? Luonnonkäyttökeskustelussa luonnonkäytöllä on tästä näkökulmasta kahdenlaista merkitystä: ensinnäkin lappilaisuuden ja saamelaisuuden **identiteetit** ovat voimakkaasti sidoksissa esi-isienkin erämaisemiin eli luonnossa liikkumiseen, metsästyksen, marjastukseen ja tulisteluun, ja toiseksi Lapin **työllisyyden ja kuntatalouksien** koetaan olevan riippuvaisia luonnosta, luonto- ja luonnonvara-alojen ammateista. Myös suuri osa luonnonkäyttökeskustelua liikkuu näin lappilaisuuden (ja saamelaisuuden) uhanalaisuudessa milloin ”yltiösuojelun”, milloin loputtomien avohakkuiden eli ”kiekkolaanien” takia, jolloin se mitä luonnossa tapahtuu, vuoroin vaarantaa luonnon käyttämisen joko elinkeinollisesti tai lappilaisten kulttuuriin ja elämäntapaan kuuluvaan virkistykseen, tai tukee Lapin asuttuna säilymistä. Nykyään varsin vakiintunutta ilmaisua käyttäen kyse on luonnonkäytön sosiaalisesta tai sosiokulttuurisesta kestävydestä.

”Kittilän kunnan, samoin kuin Levin, matkailuvaltti on puhdas ja saastumaton luonto sekä kalaisat vedet. Levin huipulta on suora näköyhteys kaivosalueelle. Mitähän tuumivat tästä näkymästä Euroopasta ja muualta maailmasta Kittilään ja Leville tulleet turistit ja muut raharikkaat sijoittajat, kun he ihmetellen kysyvät oppaalta, että mikä ihmeen savu tuolla näkyy ja opas vastaa, että siellähän on Euroopan suurin kultakaivos ja maailman ensimmäinen arktisella alueella syanidia käyttävä rikastamo. Lopuksi haluan sanoa teille kaivoksen lähellä olevien kylien asukkaat, ettemme me ilkeillääksemme ole tästä asiasta ääntä pitäneet, vaan olemme aidosti huolissamme asuinkuntamme tulevaisuudesta niin, että jälkipolvetkin voisivat täällä elää ja asua. Vierailijat voivat aina nostaa kytintä, mutta meidän paikallisten ihmisten täytyy yrittää jatkaa, jos olemme vielä hengissä.” (LK 10.12.2002, Suurikuusikko – Kittilän kunnan pelastus vai tuho, Raimo Takalo, kittiläläinen kunnanvaltuutettu, puheenaihe)

Uhanalaisuus ja tulevat sukupolvet kytkeytyvät tässä keskustelussa toisiinsa. Tulevista sukupolvista puhuminen viittaa kulttuurin säilyttämisen tavoitteeseen, uhanalaisuus taas paitsi tulevien, myös nykyisten lappilaisten uhanalaiseen ja epävarmaan asemaan. Uhanalaisuus on yhteinen argumentti ekologiapuheen kanssa ja verrannollinen esimerkiksi eläin- tai kasvilajien uhanalaisuudesta käytävän keskustelun kanssa. Uhanalaisuus liittyy kulttuuriin (Perelman 1996) ”yksimielisyyden alueisiin”, joista toisen mukaan harvinainen ja erityinen on tavallista ja yleistä arvokkaampaa, ja toisen mukaan on tärkeää ryhtyä toimiin sellaisten asioiden suhteen, jotka ovat kiireellisiä ja vaativat välitöntä puuttumista. Lapin luonnonkäyttökeskustelussa ihmisten uhanalaisuuteen viittaaminen on nähdäkseni tarkoitettu useimmiten vastapainoksi luonnonsuojelua kannattaville ekologia-argumenteille.

Diskurssit voivat lainata ja usein lainaavatkin toisiltaan argumentteja, saaden näennäisesti samoista lähtökohdista aikaiseksi jopa täysin päinvastaisia johtopäätöksiä. Erityisen hyvä esimerkki tästä on Lapin Kansan lauantaisivuilla otsikolla ”Uhanalaiset” julkaistu koko sivun juttu metsien mahdollisen lisäsuojelun aiheuttaman työttömyysuhan alaisista Inarin Vapon sahan työntekijöistä (LK 27.04.2002). Metsien suojelua on Ylä-Lapissa vaadittu myös saamelaiskulttuurin uhanalaisuuteen vedoten. Alla olevassa, Lapin Kansassa 22.3.2003 julkaistussa Punaniska-sarjakuvassa lainataan ja liitetään hauskaasti ja osuvasti suojelu- ja uhanalaisuusmetafora ihmisiin. Asetelma ”intiaanit – valtion virkamiehet” voi viitata samanaikaisesti sekä ”saamelaiset – suomalaiset” että ”Lappi – etelä” –dikotomioihin.

Myös sinänsä neutraalilta vaikuttava uutisjuttu on saattanut saada aivan toisenlaista arvoa kohdeyleisölleen, kun se vertautuu metaforisesti eli assosiatiivisesti (Tuulentie 2001: 210) johonkin lappilaisten oman elinpiirin tapaukseen, kuten ”Islannin Vuotos” (SK 32/2001, LK 31.12.2001) ja ”Kiinan Vuotos” (LK 20.02.2003). Kiina on ollut 2000-luvun alussa esillä muutoinkin, uhkakuvana ja esimerkkinä globalisaation vaikutuksista Lappiin. Pohjana on ollut Salcompin matkapuhelinten osia ja latureita valmistaneen tehtaan lakkauttaminen Kemijärveltä ja toimintojen siirtäminen Kiinaan. Tapaus muodostui syksyllä 2003 merkittäväksi viitekehyykseksi luonnonkäyttökeskusteluun, jossa alettiin korostaa ”varmoja” elinkeinoja, joita ”ei voi viedä pois”.

”Mitä meillä on sellaista, jonka ympärille voimme rakentaa, ja jota ei voi viedä maasta muualle, Rundgren pohdiskeli. – Tällöin korostuukin meidän luontomme, ja kaikki se, mitä se tuottaa raaka-ainetta jalostettavaksi: maa- ja metsätalous, poronhoito, kaivannaisteollisuus, matkailu, uusiutuvat energiavarat, puu-, turve-, vesivoima aina pienimuotoiseen keräilytalouteen asti. Jos aiomme suhtautua vakavasti tulevaisuuteemme, meidän on poimittava marjakin maasta.” (LK 02.10.2003 Rundgren: Nyt on panostettava siihen, mitä meiltä ei voida viedä, uutinen kansanedustaja Simo Rundgrenin (kesk.) kannanotosta)

”Suosittu virkistys- ja ulkoilualue halutaan säilyttää nykyisessä muodossaan paikallisten metsästäjien ja marjastajien sekä matkailijoiden käytössä. (...) Tiaisen kylässä olevan Korvalan Kestikievarin isäntä Seppo Näsi sanoo, että Käyrästunturi on yrityksen luontokohde. (...) Näsin mukaan vanhan metsän alue on matkailussa eräänlainen oopperatalo, johon ei pysty myymään lippuja. –Sanotaan, ettei matkailua voida viedä täältä

Kiinaan, mutta jos luonto viedään sen alta, se on melkein yhtä haavoittava juttu.” (LK 23.10.2003 Asukkaat vastustavat Käyrästunturin hakkuuta, uutinen)

Kaikkiaan luonto nähdään Lapin tärkeimpänä ja parhaana mahdollisuutena sekä elinkeinoelämän että asukkaiden viihtyvyyden ja elämäntavan säilymisen kannalta. Uhkiakin luonnonkäyttöön silti liittyy.

”Lapin koskemattoman luonnon arvo kasvaa samaan tahtiin, kuin ympäristö tai luonto tuhoutuu muualla maailmassa. (...) Meidän lappilaisten ei ole mitään syytä nujertua työttömyyden edessä ja tuhota tieteen tahtoen omaa elinympäristöämme, puhdasta vettä ja ennen kaikkea lastemme tulevaisuutta työllisyyden nimissä. Kemijoen rakentamaton vesistö tarjoaa Lapissa nyt ja tulevaisuudessa asuville ihmisille kestävän perustan luoda kestäviä työpaikkoja ja sitä kautta hyvinvointia alueelle. (...) [P]aikallisen kulttuurin ja luonnon tuntemus vaativat täällä oleskelua ja asumista. Pakkanen ja pimeä ovat monelle nykyajan luonnosta vieraantuneelle ns. huoneihmiselle asioita, joista tarvitaan oikeaa tietoa turvalliseen luonnossa liikkumiseen. (...) Ne tahot, jotka erityislakia (Vuotoksen rakentamiseksi) ajavat avoimesti tai vähemmän avoimesti, eivät ole tulevaisuudessa vastaamassa teoistaan. Laskun saavat maksaa lapsemme ja lastenlapsemme.” (LK 07.03.2003 Luontomatkailu työllistää jo yli 30 000 suomalaista, Sirpa Ollila, Lapin vihreiden kansanedustajaehdokas, Savukoski, Puheenaihe)

”Mitä meille jää, kannot ja risut möyritty sekä raikattu isäimme maa. (...) Savukoskella on kurssitettu ja satsattu erämaamatkailuun, mutta se on nykyään aivan toivotonta. Tämä on matkailuyrittäjillekin surman isku – ei näihin kannokkoihin saa tulemaan vuosisatoihin ketään. Ei tarvitse ihmetellä jos kunta ja kylät alkavat kylmenemään ja nuori väki muuttaa etelään. Savukoski ja Savukoskelaiset ovat vuosisatoja ottaneet leivänlisän ja henkisen virkistytymisen metsistä. (...) Savukosken kunnan kannattaisi huolestua ennen kuin on myöhäistä. (...) Ajatelkaa, että meidän sukupolven jälkeenkin olisi metsiä ja elämää metsissä. Ei voi olla oikein, että tämä sukupolvi (Metsähallitus) tuhoaa kaiken yhteisen omaisuuden.” (LK 10.02.2001, Hätähuuto Savukosken viimeisten metsien puolesta, nimim. Vielä kairassa kulkeva, mielipide)

”Ydinvoimalan rakentamisesta (Lappiin; IM) tulisi useammaksi vuodeksi vaurautta omaan maakuntaan ja vielä jälkipolvillekin, kun vain saataisiin jäämään se pääkytkin tänne Lappiin eikä sulakkeet niin kuin on käynyt vesivoiman kanssa.” (LK 03.02.2003, Ydinvoimaa Lappiin, Piiparinen, mielipidekirjoitus)

6.2. Luonnonkäyttökirjoittelun ja -politikoinnin argumentaatio

Seuraavassa taulukossa esittelen keskeisimpiä argumentteja, joita luonnonkäyttökeskustelussa on yleisesti käytetty. Vasemmanpuoleinen sarake esittelee kunkin argumentin joko suorana lainauksena, joka voi olla jopa ns. iskulause, tai teemana ilman vakiintunutta sanamuotoa. Keskimmaisessä sarakkeessa tarkastelen niitä lappilaiselle yleisölle 2000-luvun alussa yhteisiä kulttuurisia yksimielisyyden alueita eli konsensusia, joihin kyseiset argumentit pohjautuvat. Oikeanpuoleisessa pystyrivissä lähestyn puolestaan niitä kysymyksiä ja päätelmiä, jotka argumentit jättävät edelleen avoimiksi ja siten erilaisten tulkintojen ja erimielisyyksien kohteiksi.

Argumenteissa ja niihin liittyvissä konsensusissa ja dikotomioissa esiintyvät toistuvasti samat teemat ja artikulaatiot eli asioiden yhteenniveltymät, joiden pohjalta tämän tutkimuksen tuloksina esitetyt diskurssit on identifioitu (luku 7.). Argumentteja on esiintynyt keskustelussa toki useampia kuin olen tässä taulukossa eritellyt. Taulukon lopuksi onkin vapaamuotoisesti lueteltu useita muita keskustelussa käytettyjä argumentteja ja argumentointikeinoja, joiden käyttöä ei sen kummemmin ole käyty analysoimaan.

Taulukko 1 Argumentteja, niiden pohjana olevia konsensusia ja avoimeksi jääviä kysymyksiä.

Argumentti	Yksimielisyys tai konsensus	Erimielisyys tai dikotomia (ääripäät)
Kestävyys, kestävä kehitys	Kestävyys on hyvä periaate luonnonkäytössä. Luonnonkäytössä on pyrittävä kestävyteen.	Ekologisen, taloudellisen, sosioekonomisen ja sosiokulttuurisen kestävyden suhde toisiinsa sekä eri luonnonkäyttömuotojen kestävyys itsessään ja yhdistelminä.
Elämisen mahdollisuudet on turvattava myös tuleville sukupolville.	Lapissa elämisen mahdollisuudet on turvattava tulevillekin sukupolville. Tavoitteena on pitää kylät lämpiminä. Lapissa elämisen mahdollisuudet kytkeytyvät nyt ja tulevaisuudessa luonnon, erityisesti metsän käyttöön. Luonnon käyttämistä yhteisön hyväksi ja tarpeisiin ei saa estää eikä luontoa pilata. Lappilaisuutta määrittävät luonnonkäyttö ja luonnonläheisyys.	Ei saa suojella luontoa liiallisesti eli niin, että suojelu estää metsän hyötykäytön (=usein tehokäytön kuten metsätalouden) tulevilta sukupolvilta. ⇔ Ei saa hakata metsiä kiekkolaaneiksi, jotta metsät eivät menisi pilalle poronhoitoa, metsästystä ja matkailua ajatellen. Tämän sukupolven pitää säästää luontoa tuleville sukupolville.

Argumentti	Yksimielisyys tai konsensus	Erimielisyys tai dikotomia (ääripäät)
Työllisyys Lapissa luontosidonnaista, luontoa ei voi viedä Kiinaan.	Työllisyystilanne on huolestuttava. Työllisyys ja työnteon mahdollisuudet ovat Lapissa luontosidonnaisia. Muut alat ovat epävarmoja ja tukipolitiikan ja globalisaation armoilla. Luonnonvarojen hyödyntäminen voi tuoda työpaikkoja ja verotuloja (mutta pääomatuloista ei puhuta mitään).	Työtä luonnosta saadaan suurhankkeiden sekä luonnonvarojen teollisen eli tehohyödyntämisen kautta. ⇔ Työtä luonnosta saadaan useasta ”koskemattomaan tai alkuperäiseen” luontoon perustuvasta lähteestä, kuten ennenkin, esimerkiksi porotaloudesta ja matkailusta. (⇔ Työtä muualta kuin luonnosta.)
Vuosisatoja ellei -tuhansia luonnosta ja luonnon kanssa sopusoinnussa eläneet lappilaiset (ikimuistoisuus ja kestävyys)	Lappilainen (ja erityisesti saamelainen) elämäntapa on perinteisestikin luonnonläheinen ja kestävä. Lappilaisilla on erityistä asiantuntemusta Lapin luonnosta, omasta ympäristöstään.	Kenellä on asiantuntemusta? Millainen asiantuntemus on eri toimijoiden mielestä asiallista – tieteellisen (ja minkä tieteenalan) tiedon, paikallisen tiedon ja ns. <i>traditional ecological knowledge</i>n sekä hallinnollisen tiedon suhde. Saamelaiset ja muut lappilaiset tässä suhteessa: alkuperäisyys, ikimuistoisuus, kestävyys. Mitkä elinkeinot ovat sopusoinnussa luonnon kanssa?
Uhanalaisuus, alkuperäisyys (osin laina ekologiadiskurssista)	Paikallinen lappilainen, saamelainen ja/tai lappalainen kulttuuri ja elämäntapa ovat uhattuna.	Kenen kulttuuri on uhattuna, kuka tai mikä sitä uhkaa? Kuka on alkuperäinen ja kuka muualta myöhemmin tullut? Miten uhanalaisen säilymistä voisi edistää? Uhanalaisen kulttuurin ja uhanalaisen luonnon suhde toisiinsa.
Kannattavuus ja aluetaloudelliset vaikutukset	Luonnonkäytön tulee hyödyttää sijaintialuetta taloudellisesti, esimerkiksi työllistää ja tuottaa verotuloja kunnalle.	Mikä luonnonkäyttömuoto tai millainen luonnonkäyttömuotojen yhdistelmä on paras eli tuottavin ja kannattavin? Ketä työllistää, kuka saa tuotot, tulot ja verot?
Paikallinen etu ja hyvinvointi, hyötyjen oikeudenmukainen jakaantuminen	Paikallisten tulee saada käyttää alueensa luontoa ja voida hyötyä alueensa luonnonkäytöstä. Luonnonkäytön tulee lisätä paikallista hyvinvointia.	Millainen luonnonkäyttö hyödyttää paikallisia? Kenen tulisi hyötyä luonnonkäytöstä? Me ja muut: kuka on paikallinen? Paikallisuuden alueellinen rakentuminen (kunta, lääni/maakunta, saamelaisalue, poronhoitoalue, valtio jne.) sekä hyötyjen ja haittojen jakaantuminen niiden välillä: Yleisen edun ja paikallisen edun suhde. Millaista hyvinvointia ja hyötyjä? Hyvä ympäristö, perinteiset käyttötavat, paikallisten nykyaikaiset luonnonkäyttömuodot (elinympäristö) ⇔ Taloudellinen menestys, verotulot, yrittäjyys ja palkkatyö (luonnonvara/resurssi) → Ovatko vastakkaisia?

Argumentti	Yksimielisyys tai konsensus	Erimielisyys tai dikotomia (ääripäät)
Lappi osana Suomea, yleinen etu ja alueellinen kehitys	Lappi on Suomen pohjoista periferiaa ja kehitysalueetta. Lappilaisilla on vähän päätösvaltaa laajan maakuntansa asioihin eduskunnassa. Valtio voi harjoittaa sanelupolitiikkaa Lapissa. Lapissa sijaitsee suurin osa Suomen luonnonsuojelualueista. Suurimpana maan- ja metsänomistajana valtiolla on tärkeä merkitys maankäyttäjänä ja työllistäjänä. (Usein myös viitataan siihen, mitä etelässä asiasta tai toisesta mahdollisesti ajatellaan.)	Hyötyjen ja haittojen jakaantuminen sekä paikallisen ja yleisen edun suhde: Lapin ja Suomen valtion edut ovat yhtenevät luonnonkäytössä. ⇔ Valtion etu ei ole Lapin etu luonnonkäytössä: edut etelään ja Lappiin jäävät vain haitat. Lappi tarjoaa valtiolle luonnonvaroja aluepolitiikan vastineeksi, luonnonvarojen hyödyntämisen kehittäminen on alueellista kehittämistä ⇔ Lappi on alikehittynyt resurssiperiferia ja Etelä-Suomen, erityisesti Helsingin elätti
Paikallinen sopiminen	Ulkopuolisten tahojen, erityisesti ympäristöjärjestöjen ottaminen mukaan konfliktin osapuoleksi on voimakas ja poikkeuksellinen keino kamppailussa. Paikallinen sopiminen on joustavampaa ja järkevämpää kuin ulkopuolinen säädöstäminen.	Paikallinen sopiminen on parempi kuin oman pesän liikaaminen eli kiista-asioiden levittely mediassa. Konflikteja koskevan tiedon vuotaminen ulkopuolelle voi johtaa imagohaittoihin. ⇔ Joustavuus ja paikallinen sopiminen voi merkitä mukautumista jatkuvasti samoihin hegemonisiin rakenteisiin, jolloin mikään ei muutu. Alisteisessa asemassa olevien pyrkimyksille tukea ulkopuolelta, mediasota eli tiedotusvälineiden käyttö kamppailussa.
Päätösvalta: Lappilaisilla / paikallisilla on oikeus vaikuttaa alueensa luonnonkäyttöön.	Luonto on lappilaisten elinympäristöä ja heillä tulee olla oikeus osallistua ja vaikuttaa sen käyttöä koskevaan päätöksentekoon. Paikallisin voimin ja paikallisella asiantuntemuksella saadaan aikaan parempia ratkaisuja kuin asiaa tuntemattomien, alueen ulkopuolisten tekemänä.	Mikä on lappilaisten etu ja tahto tietyn asian suhteen? Onko yleistä lappilaisten etua olemassa? Kenellä on oikeus vaikuttaa luonnonkäyttöön: saamelaiset, suomalaiset lappilaiset, lappalaiset, kaikki lappilaiset, paikalliset, kaikki suomalaiset? Paikallinen päätösvalta/sopiminen ⇔ Lappilaisten voimattomuus valtion edustuksellisessa demokratiassa
Monikäytön periaate ja oikeudenmukainen maankäyttömuotojen jakauma	Monikäytön periaate: ei vain yhtä luonnonkäyttömuotoa. Leipä on Lapissa otettu ennenkin monesta lähteestä. Kaikki mahtuvat laajaan Lappiin, tilaa riittää. Monia tai jopa kaikkia elinkeinoja tarvitaan, jotta Lappi pysyy asuttuna, lämpimillä. Yksittäiselle luonnonkäyttömuodolle ei saa antaa liian suurta osuutta. (Erityisesti luonnonsuojelusta, mutta myös poronhoidosta ja metsätaloudesta.)	Millä perusteella oikeudenmukainen maankäyttömuotojen jakauma? Alueellisen tarkastelun mittakaava eli mihin suhteutetaan. Kumpi Ylä-Lapissa ensisijainen käyttömuoto, johon muut käyttömuodot tulee sopeuttaa, porotalous vai metsätalous?: Metsätalous vanhastaan hegemonisessa asemassa, pidetään kannattavimpana ⇔ Porotalous ensisijainen maankäyttömuoto Poronhoitolain 848/1990 perusteella poronhoitoalueen pohjoisosissa

Argumentti	Yksimielisyys tai konsensus	Erimielisyys tai dikotomia (ääripäät)
Aluevaatimusten asiallisuus, mittakaavat, laaja maakunta	Lappi on laaja maakunta – tilaa riittää	Kaikille riittää tilaa laajassa läänissä, kiistely yksittäisistä alueista turhaa. ⇔ Alueellisesti on eri luonnonkäyttömuotojen ja elinkeinojen välillä kiistaa ja niukkuutta alueista (esim. Ylä-Lappi tai Inari), ei voi siirtyä muualle, paikkasidonaisuus.
Poronhoidon kannattavuus- ja laidunongelmat, yhteisresurssien tragedia	Luonnonlaitumet ovat porotalouden merkittävä kannattavuustekijä. Hyvät poronlaitumet, erityisesti talvilaitumet ovat vähissä. Paikoin voi puhua jopa laidunkriisistä (tosin vaihtelee alueittain). Huonosta luonnonlaiduntilanteesta johtuva lisäruokinta lisää poronhoitajien kuluja ja vinouttaa elinkeinon kustannusrakennetta.	Porotalous kärsii muiden maankäyttömuotojen, erityisesti metsätalouden, aiheuttamasta laidunten vähenemisestä, pirstoutumisesta ja muusta huonontumisesta. ⇔ Laidunten huono kunto johtuu lähes yksinomaan ylisuurista poromääristä, joita on pidetty taloudellisen voiton toivossa erityisesti 1980-90-lukujen taitteessa (tragedy of the commons).
Tutkimustiedon tarve	Ristiriidat tulee ratkaista asiapohjalta. Konfliktin syynä voi olla puutteellinen tai väärä tieto asioista. Usein vastapuolen esittämiä tietoja ja näkemyksiä kyseenalaistetaan. Tarvitaan lisää uutta, puolueetonta tutkimustietoa konfliktinratkaisun pohjaksi.	Kuka on asiantuntija? Kenen asiantunte- musta voidaan luotettavassa ja puolueettomassa tutkimuksessa ja lopulta päätöksenteossa käyttää? Minkä tieteenalan tutkimus on relevanttia tietyn konfliktin ratkaisussa? Onko tutkittu oikeita asioita? Tutkimustulosten sovellettavuus esimerkiksi poronhoitoalueen eri osissa?
Muita argumentteja ja argumentointikeinoja: - terve järki (usein pyrkimys säilyttää tietyn diskurssin hegemoninen asema) - vertaukset erityisesti Pohjois-Amerikan alkuperäiskansoihin - viittaukset myyteiksi muodostuneisiin epäluottamusta aiheuttaneisiin epäselvyyksiin tai paikallisten etujen ja oikeuksien polkemiseen luonnonkäytössä ja sitä koskeneessa päätöksenteossa (esimerkiksi Osaran aukiot, ”jokirosvous”, lohikorvaukset, kansallispuistokorvaukset) - viittaukset aluepolitiikkaan ja jälleenrakennuskauden projekteihin - sisäryhmä ja ulkoryhmä -keskustelu (me ja muut, usein Lappi vs. Helsingin herrat / etelä) - pelisäännöt tai niiden puuttuminen - EU-, Natura- ym. valttikortit - puoluepolitiikka (kielteiset viittaukset erityisesti vihreiden politiikkaan ja kommunismiin sekä vaalipiirien vaikutukset poliittisiin päätöksiin ja puolueiden ja ministereiden toimintaan) - lainsäädäntö - kansainväliset sopimukset (ILO nro 169, EU-jäsenyyssojimus, Kioton ilmastopimus) - ympäristösertifikaatit - prosentti- ja muut lukutarkastelut - periaatetarkastelut ja politisointi (paikallisten metsätalous vrt. valtionmetsätalous) - liioittelu, kielikuvat ja ylisanat (tuhoaminen, terrorismi, viimeiset erämaat, kulttuurin tai toiminnan kuolema, ei enää, ei mitään) - ongelmanratkaisun kiireellisyys (välttämättömyys ratkaista juuri nyt, huomenna myöhäistä jne. → Kiireellisyys todellista vai median luomaa?) - rakennemuutos ja modernisaatio, kehityksessä mukana pysyminen ja nykyaikaisuus - vaihtoehdottomuus		

7. Diskursiivisen luonnonkäyttökamppailun merkitysjärjestelmät

Tässä luvussa käsittelen luonnonkäyttöä diskurssien suhteina. Lappilaisten luonnonkäyttökirjoittelu ja maakuntalehden uutisoimat luonnonkäyttömielipiteet teemoittuvat nähdäkseni kuuteen merkitysjärjestelmään eli diskurssiin, joita ovat:

- 1. Talousdiskurssi**
- 2. Kestävän kehityksen diskurssit, erityisesti ekologia**
- 3. Epäluottamusdiskurssi sekä oikeus- ja pelisääntödiskurssi**
- 4. Periferia- eli kehitysalueen aluekehitys –diskurssi**
- 5. Monikäytön ja resurssienhallinnan diskurssi**
- 6. Paikallinen identiteetti, perinne ja luontosuhde –diskurssi**

Näiden diskurssien tarjoamien repertuaarien tai kehysten kautta perustellaan näkökantoja eri hankkeiden puolesta ja niitä vastaan. Diskursseihin tukeutuminen johtuu siitä, että voimme keskustella tietyistä aiheista vain niiden merkitysjärjestelmien puitteissa, jotka kulttuurissamme kulloinkin aihepiiriin liitetään. Diskurssit luovat suunnat myös argumentaation kohdistamiseen kohdeyleisölleen oikein, jotta se olisi tehokasta ja vakuuttavaa. Päinvastaisiakin näkökohtia voidaan siis perustella saman diskurssin puitteissa, esimerkiksi talousseikkoihin vedoten. Tuolloin voi vallita yksimielisyys siitä, minkä suhteen asiaa tulee tarkastella. Tietyn diskurssin puitteissa tapahtuva tarkastelu voi kertoa kyseisen diskurssin vahvasta asemasta. Samaa hanketta saatetaan kannattaa tai vastustaa myös eri diskurssien puitteissa.

7.1. Talousdiskurssi

Talousdiskurssi on hyvin hegemonisessa asemassa 2000-luvun alun luonnonkäyttökeskustelussa. Talous näyttäytyy keskustelussa mitä luonnollisimpana, varteenotettavimpana jaärkevimpänä tekijänä, jonka suhteen luonnonkäyttömuotoja keskustelussa arvotetaan ja vertaillaan asiallisesti ja asiantuntevasti. Taloudelliset tekijät kuten tuottavuus, kannattavuus, tehokkuus ja toiminnan volyymit (erityisesti teollinen hyödyntäminen), aluetaloudelliset vaikutukset, verotulot ja osin myös

työllistävyys (sosioekonominen tekijä) esitetään luonnonkäyttökeskustelussa itsestäänselviksi eri luonnonkäyttömuotojen kannatettavuuden ja keskinäisen paremmuuden arvioinnin kriteereiksi. Tämä ilmenee erityisesti luonnonkäyttömuotojen välisissä **markka- ja euromääriä koskevissa vertailuissa** eri elinkeinojen toteutuneiden ja ennustettavissa olevien tuottojen osalta.

”Matkailu on pelkkää huuhaata, sen vuosituotto oli kahtena edellisenä vuonna alle 50 miljoonaa markkaa koko Lapissa.”(LK 27.11.2001 Vuotos-talebanit syöneet jo kaksi Lapin kuntaa konkurssiin, Reijo Kuokkanen, Sodankylä, puheenaihe)

”Matkailusta jää Kittilään vuosittain 560 miljoonaa markkaa, kun kunnan alueella syntyvä koko bruttotulo on 840 miljoonaa markkaa. Matkailu työllistää sesonkiaikana yli 1300 työntekijää eli lähes puolet Kittilän koko työvoimasta.”(LK 25.01.2002 Valtio hyötyy verot, kunta maksaa viulut, uutinen)

Taloudellisten tarkastelujen ensisijaisuus on yleisemminkin aikaamme liittyvä itsestäänselvyys; esimerkiksi Juhilan (1993) mukaan talous- ja raha-asioihin vetoaminen asiantuntijapuheessa tyrmää muut arvot ja hyvätkin periaatteet. Niin vanhusten terveyspalveluista, alhaisesta syntyvyydestä kuin yliopisto-opiskelijoiden valmistumisajoista onkin vuosituhannen vaihteessa keskusteltu Suomessa kansantalouden eikä niinkään esimerkiksi hyvän elämän näkökulmasta. Taloudellisten seikkojen ollessa pitkälti hegemonisessa eli hallitsevassa asemassa suhteessa muihin arvoihin myös luonnonkäytössä, myös luonnonkäyttömuotojen ja hankkeiden suotavuudesta paikallisyhteisön, maakunnan tai valtion mittakaavassa on välttämätöntä argumentoida talousargumentein, jotta oma ryhmä ja argumentaatio olisivat uskottavia ja asiallisia. Talousdiskurssi ilmenee luonnonkäyttömuotojen välisissä tuotto-, kannattavuus- ja työllistävyysvertailuissa sekä taloudellisten seikkojen priorisoinnissa suhteessa esimerkiksi kulttuurisiin tai virkistysellisiin luonnonkäytön tarpeisiin. Erityisesti paikallisten omat elämäntapaan liittyvät ei-ammattimaiset käyttötarkoitukset saavat keskustelussa väistyä metsätalouden tai muun teollisuusluokan luonnonkäytön tieltä. Suhteessa ”talouskäytön estävään luonnonsuojeluun” elämäntavalliset luonnonkäyttötarkoitukset ovat keskustelussa kuitenkin etusijalla.

2000-luvun alun tilanteessa talousdiskurssin valta-asema on paitsi yleisesti länsimainen piirre, Lapissa myös seurausta kuntien taloudellisesta ahdingosta ja (vero)tulojen lisäämisen tarpeesta. Diskurssi nojaakin mm. Lapin **alueellisen kehityksen linjaan**, jossa yleisesti tiedetään olevan toivomisen varaa – luonnosta halutaan saada työtä sitä käyttämällä (tai saada käyttämättömyydestä ainakin korvaukset) ja siten parantaa alueellisen kehityksen tulevaisuuskuvaa myönteisemmäksi. Talousdiskurssi onkin lähellä aluekehitys- tai kehitysaluediskurssia siinä missä taloudellisina perusteluina esitetään työllistävyyteen, verotuloihin ja muuhun myönteiseen kunta- ja aluetaloudelliseen kehitykseen liittyviä laskelmia. Taustalla voidaan huomata myös alueellisen kehityksen asiallisena mittarina olevan taloudellisten suureiden,

eikä niinkään esimerkiksi luonnon puhtauden, elinympäristön viihtyisyyden ja hyvinvoinnin²⁸ yms. kaltaisten arvojen.

”Metsähallituksen kokonaistuloksessa Ylä-Lapin osuus on häviävän pieni. Metsätalouden harjoittamisella on kuitenkin erittäin suuri aluetaloudellinen merkitys Ylä-Lapissa ja siksi mm. maa- ja metsätalousministeriössä on katsottu välttämättömäksi jatkaa metsätaloutta kiistoista huolimatta.” (SK 50/2003 Metsä- ja porotalous voivat elää rinnakkain, Liisa Saarenmaa, metsäneuvos, Ville Schildt, ylitarkastaja, Jouni Kitti, tarkastaja, puheenvuoro)

Luonnonkäyttömuotojen välisissä taloustarkasteluissa talousdiskurssin vallitessa matkailu on Lapissa metsätaloudelle haastavin (elinkeinojen tuotosta ja työllistävyydestä ks. Vatanen et al. 2006). Porotalous leimataan tässä kontekstissa helposti puuhasteluksi, mutta myös porotalouden taloudellista painoarvoa on talousdiskurssissa pyritty korostamaan suhteessa metsätalouteen mm. poroelinkeinojen matkailulle tarjoamien imagovaikutusten kautta. Poronhoitoa on käsitelty yleisesti myös talouden toissijaiseksi tarkastelukriteeriksi jättäen, perinne-, kulttuuri- ja elämäntapamerkitystä korostaen.

”Metsäretkeläiset pitivät tärkeänä, että vastakkaisasettelusta päästäisiin. Matkailu- ja siihen tehdyt suurinvestoinnit todettiin kunnalle elintärkeäksi. Toisaalta metsätaloutta ei haluttu painaa yhtään vähäisempänä maan rakoon. Kunnan taholta esitettiin markkamääriä tilanteen tärkeyden toteamiseksi. Levin investoinnit ovat vuosittain 350 miljoonan markan luokkaa, vuosittainen liikevaihto on 15 – 20 miljoonaa markkaa ja kasvuluvut ovat 1000 petipaikkaa vuotta kohden. Vastaavasti koko kyseessä olevan 7000 hehtaarin arvoksi on laskettu 15 miljoonaa markkaa. Metsätalouden ammattilaiset muistuttivat kuitenkin metsätalouden tärkeydestä ja työllistävyydestä myös silloin, jos matkailua kohtaa lama. Samoin 15 miljoonaa pidettiin alakanttiin arvioituuna.” (LK 20.09.2001 Levin metsien käytölle löytymässä ratkaisu, uutinen Levin matkailukeskuksen viereisten metsien hakkuusuunnitelmiin liittyen)

Taloudelliset tarkastelut voivat kertoa myös pyrkimyksestä kiistojen **ei-poliittiseen ratkaisemiseen**, päättämiseen ”tosiasioiden pohjalta” (ks. myös kohta 6.1.4.). Talous esitetäänkin keskustelussa pitkälti ongelmattomana ja neutraalina, arvokeskustelun ulkopuolisena tarkastelukriteerinä, mikä ilmentää diskurssin vahvaa valta-asemaa (vrt. Juhila 1993). Kuitenkin myös talous ratkaisevana kriteerinä on poliittinen valinta, ja myös elinkeinojen kannattavuuden edellytyksiin voidaan vaikuttaa poliittisin päätöksin, jotka vaativat arvokeskustelua.

Talousdiskurssin hegemonia on vahva, mutta ei kuitenkaan aukoton. Talousdiskurssin sekä talousdiskurssiin pitkälti tukeutuvan metsätalouden asemaa pyrkivät haastamaan määrittelykamppailussa esimerkiksi monikäyttödiskurssi, ekologiadiskurssi sekä paikallinen elämäntapa ja kulttuuri -diskurssi. Talousdiskurssin hegemoniasta kertovat kuitenkin myös sitä

²⁸ Myös hyvinvointi ymmärretään talousdiskurssin kautta helposti taloudelliseksi hyvinvoinniksi, kuten myönteiseksi kehitykseksi BKT:ssa. Sanalla viitataan kuitenkin tässä onnellisuuden ja terveyden tapaisista asioista muodostuvaan hyvinvointiin eli jokseenkin samaan kuin hyvä elämä.

vastustavat, mutta sen puitteissa esitetyt argumentit kuten ”kaikki ei ole mitattavissa rahassa”, ”toiminnalla ei ole (kansan)taloudellista merkitystä”, ”luonnonkäytöstä riippuvainen erityinen lappilainen ja saamelainen elämänmuoto ja kulttuuri ovat arvokkaampia kuin luonnosta saatava taloushyöty”, ”metsillä on muita arvoja kuin talous ja erityisesti puuntuotanto” ja ”muun toiminnan taloudellisia edellytyksiä huonontavan tai rajoittavan yksittäisen elinkeinon asemesta aluetaloutta hyödyttävät enemmän useiden luonnonkäyttömuotojen yhdistelmät”.

Taloudiskurssin voimakkaimpana vastadiskurssina toimivat kestävän kehityksen merkitysjärjestelmät, erityisesti ekologiadiskurssi, mutta julkisessa keskustelussa muuten yleisesti vastustetut (pitkälti ekologiapuheella perustellut ja talouspuheella vastustetut) suojelualueetkin näyttävät myönteisessä valossa silloin, kun niistä on odotettavissa taloudellista hyötyä esimerkiksi matkailuelinkeinolle.

”(Luonnonsuojeluvalvoja; IM) Pekka Salminen sanoo, että (Ylläs-Aakenustunturin²⁹ kansallispuisto-; IM) hankkeen nopeaan etenemiseen on vaikuttanut alueen väestön yksituumaisuus. Erityisesti kansallispuistostatusta ovat ajaneet Ylläksen seudun matkailuyrittäjät.” (LK 25.09.2001 Ylläksen kansallispuisto loppusuoralla, uutinen)

”Mielipide näyttää olevan jälleen se, että luonnonsuojelu vie leivän lappilaisen pöydästä. (...) Usein kuulee sanottavan, että kyllä lappilainen ymmärtää luonnon arvon. Väitän, että ei ehkä sittenkään riittävässä määrin. Kiista näyttää tuovan esiin vanhan ristiriidan kahden käsityksen välillä: luonto itseisarvona vastaan luonto taloudellisena arvona. (...) Nämä kaksi suhtautumistapaa eivät ole kuitenkaan välttämättä ristiriidassa vaan voivat jopa tukea toisiaan. Miten tämä on mahdollista? Vastaus löytyy kysymyksestä mikä takaa Lapin taloudellisen tulevaisuuden pitkällä tähtäimellä. (...) Suomen Kuvalehden (nro 45) mukaan TE-keskus on päätenyt arvioon, jonka mukaan toisiaan tukevien poronhoidon ja matkailun yhteenlaskettu taloudellinen merkitys on lähes seitsenkertainen metsätalouteen verrattuna. (...) Lappilaisten tulisi mielestäni ymmärtää, että suojeltu luonto on niin arvokas juuri siksi, että muualla sitä ei ole suojeltu. (...) Metsien suojelua vaativille kannattaa vastata, ”suojellaan, suojellaan, totta kai – mutta se maksaa nyt tämän verran”. ”(LK 19.11.2003 Greenpeace vastaan Lappi – vai eikö sittenkään?, Jouni-Matti Kuukkanen, Suomen Akatemian tutkija, Edinburgh (entinen sallalainen), puheenaihe)

Luonnon taloudellisessa hyödyntämisessä suurhankkeiden ja luonnon pienimuotoisen eli erätaloudellisen hyödyntämisen välinen dikotomia liittyy myös lappilaisuuden identiteetin määrittelyyn (ks. luku 7.6.). Lisäksi lappilaisesta ja etenkin saamelaisesta identiteetistä on tullut matkailun myötä yhä merkittävämpi taloudellinen tekijä.

”Etelässä elää käsitys, että Lapissa eletään vain matkailusta ja porosta. Porotalouden osuus on todellisuudessa Lapin taloudessa vähäisempi kuin keräilytalous. Matkailu ei vielä ole edes metsätalouden tasalla liikevaihdossa. Ja jos lasketaan kaikki tukimarkat pois matkailun tuloksesta se lienee kaiken kaikkiaan miinuksella. Matkailua ja siihen liittyviä elinkeinoja tulee kehittää mutta ei se ole ainoa ja yksin pelastus Lapille.” (LK 24.10.2001,

²⁹ Tässä vaiheessa Pallas-Yllästunturin kansallispuistolle suunniteltiin nimeksi Ylläs-Aakenustunturin kansallispuistoa.

Luonnonsuojelun nykysuuntauksesta ja kestävästä kehityksestä Lapissa, Lapin ympäristönsuojeluyhdistys, puheenaihe)

”Esi-isämme voittivat! Päätös oli oikea. Ei kaikkea saa muuttaa rahaksi – tuhottua luontoa ei raha korvaa. Ekologinen luontomatkailu toisaalta tulee vielä tuottamaankin, joten saatte kyllä rahanne, vaikka luonnon säilyminen on sinänsä arvokasta.”(LK 07.02.2003, Oikeus voitti, Paha väistyy, mielipide)

7.2. Kestävän kehityksen diskurssit, erityisesti ekologia

Yksi aineistosta voimakkaasti nouseva diskurssiryppäs on kestävä kehityksen diskurssit. Kestävään kehitykseen viittaaminen on sekä hyvin asiallisena pidetty ja laajalti käytetty elementti argumentaatiossa (ks. luku 6.1.3.) että vahvan jalansijan saavuttanut diskurssi. Kestävä kehitys on väljästi määritelty sateenvarjokäsite, joka pyrkii kattamaan kaikki ihmistoiminnan vaikutukset. Myös tässä tutkimuksessa esitetyt luonnonkäyttökäsitteet voisi pitkälti sijoittaa kestävyyskeskusteluun. Kestävä kehitys on välttämättä luonnonkäyttökeskustelun lähtökohta, koska se on **yhteisesti sovittu** luonnonkäytön, maankäytön ja esimerkiksi alueellisen kehittämisen tavoitteeksi (ks. luku 6.1.3.). Kestävällä kehityksellä ei ole vakiintunutta määritelmää tai sisältöä, vaan sen sisältö määrittyy suhteessa kulloiseenkin kysymykseen, esimerkiksi mitä kestävyys lappilaisessa yhteydessä ja tietyssä luonnonkäyttöhankkeessa tarkoittaa. Näin kestävä kehitys viittaamalla ja sillä erilaisia näkökantoja perustelemalla käydään myös määrittelykamppailua kestävä kehityksen käsitteen sisällöstä lappilaisille ja sen eri osa-alueiden saamasta painoarvosta alueella.

Kestävä kehitys on eräänlainen **uusi yleisen edun ilmenemismuoto** (Kosonen et al. 1999: 73) ja samalla sisällöllisen **määrittelykamppailun kohde** – millaisia sisältöjä ja merkityksiä kestävyys paikallisyhteisön näkökulmasta saa? Schulmanin (1995: 88) mukaan kestävä kehityksen periaatteen konkretisoinnissa tavoitellaan meidän aikamme tulkintaa siitä, mitä yleinen etu ja yhteisvastuu voisivat tarkoittaa. Sisällöllinen keskustelu voi koskea kestävyden ja sen osa-alueiden määritelmiä tai keskinäistä painoarvoa. **Kestävyden osa-alueiden suhteista** on aineistossa keskusteltu monipuolisesti, esimerkiksi ekologisen ja sosiaalisen (sosioekonomisen tai –kulttuurisen) kestävyden suhteista. Ekologian ja talouden suhdetta on sanomalehtikirjoittelussa luonnehdittu esimerkiksi ”yltiösuojelun” ja ”luonnon raiskaamisen” väliseksi tasapainoiluksi, jossa kestävä kehitys sijoittuisi jonkin edellä mainittujen, sosiaalisesti kestävämmien ääripäiden välimaastoon. Kestävyden osa-alueet eivät ole aina tarkasti rajautuvia tai toisilleen vastakkaisia, vaan myös taloudellinen kestävyys edellyttää, että toiminta voi olla pitkäkestoista eivätkä luonnonvarat pilaannu ylivoimaisella kertakäytöllä. Samoin esimerkiksi Järviuoman (1993) mukaan

matkailukeskusten merkittävä kilpailuvaltti on matkailuun myönteisesti suhtautuva paikallisväestö eli sosiaalisen kestävyuden huomioiminen matkailun kehittämisessä.

Kestävyydellä voidaan perustella melkein mitä tahansa johonkin osa-alueeseen keskittyen ja toiset sivuuttaen. Argumentteina kestävä kehitys tai kestävyys voivat esiintyä myös ilman sen kummempia perusteluja, esimerkiksi ”Metsätalous on kestävä.”

”Luonto-Liitto kirjoittaa Lapin Kansassa 21.11., että porotalous on kestävämpi elinkeino kuin metsätalous. (...) Porotalous kaksin- tai kolminkertaisesti liian suurine poromäärineen, nimenomaan saamelaisalueella, ei ole ollenkaan kestävä. Metsätalouden olemme omin silmin kaikki nähneet olevan kestävä nykyisin muodoin ja Lapin paras elinkeino. Porotalous ja matkailu tarvitsevat jatkuvasti tukiaisia, metsätalous ei, ellei sitä alinomaan ahdisteltaisi milloin milläkin Naturalla tai mäihäis-suojelulla. Metsätalous on kestävä. (...) Suomen Kuvalehti kirjoitti numerossa 45 Inarin metsäkiistoista estoitta radikaaliporonhoitajan näkökulmasta.(...) Valtion ja virkamiesten olisi kiinnitettävä huomiota ja pantava enemmän voimaa siihen, että poronhoidossakin noudatettaisiin monimuotoisuus-sopimuksia ja siten porotalous siirtyisi kestäväan kehitykseen.”(LK 30.11.2003 Luonto-Liitto ja porotalous, Antero Vuontisvaara, Sodankylä, mielipide)

Kestävän kehityksen osa-alueista vahvimman aseman diskursiivisessa kentässä ovat saavuttaneet talous ja etenkin ekologia. Usein kestävyys ymmärretäänkin ekologiseksi kestävyudeksi, esimerkiksi Schulmanilla (1995) käsite viittaa ”yhteiskuntakehityksen nykyiseen suuntaan nähden vaihtoehtoiseen, ekologisesti ja kulttuurisesti vastuuntuntoisempaan kehitykseen.” Talous ja ekologia ovat usein toisilleen vastakkaisia diskursseja, vaikka voivatkin esittää saman asian myös myönteisenä. Sosiaalisen kestävyuden saamisissa merkityksissä painottuu lappilaisen luonnonkäyttökustelun kontekstissa usein sosioekonominen puoli, etenkin työllisyysvaikutukset. Kulttuurinen kestävyys puolestaan pelkistyy usein saamelaiskulttuurin säilyttämiseksi. Sosiokulttuuriseen kestävyteen kuuluu myös menettelytapojen sopiminen toiminnan sijaintialueen tapoihin ja ajatusmaailmaan. Parantaisiko lehtikirjoituksissa kannatettu ”paikallinen sopiminen” siis sosiaalista kestävyttä ja ratkaisujen hyväksyttävyyttä?

”Greenpeace tähdensi kampanjallaan nimenomaan sosiaalista kestävyttä eli niiden alojen säilymistä, joiden kannattavuus riippuu suoraan vanhojen metsien olemassaolosta. Tällainen ala on esimerkiksi poronhoito Lapin syrjäseuduilla. (...) Monta sataa poronmistajaa vastustaa Ylä-Lapissa valtion metsätalouden laajenemista vielä hakkaamattomille alueille, vaikka MH perustelee hakkuita sosiaalisella kestävydellä. Varmuudella se on kestävä vain metsätalouden kannalta, joka ei todellakaan takaa sosiaalista ja ekologista kestävyttä.” (LK 23.12.2002 Porotalous unohtui Greenpeace-keskustelussa, Janne Saijets, mielipide)

”Metsätalousväen mukaan perimmäiset syyt poroelinkeinoon kriisiin eivät ole valtion Lapissa harjoittamassa metsätaloudessa, vaan elinkeinon kestävässä kustannusrakenteessa ja poronlihan alenevassa hintakehityksessä. Myöskään saamelaiskulttuurin uhanalaisuutta ei ratkaista metsätalouden toiminnan supistuksilla.” (LK 07.11.2003 Greenpeacen Liimatainen neuvoi inarilaisia: Pyörittäkää sahaa yksityistukeilla, uutinen)

Ongelmana sosiaalisen kestävyden arvioinnissa ovat kuitenkin paikallisten yhteisöjen sisäinenkin heterogeenisuus ja suorastaan vastakkaiset intressit, jolloin vaikutukset paikallisyhteisöön voivat olla hyvin moninaisia. Riippuvuus samasta luonnonympäristöstä, yhdistettynä pienten yhteisöjen keskinäiseen riippuvuuteen yhtälö on vähintäänkin vaikea ratkaista. Jos yksi toimiala kärsii, toistenkin tilanne voi huonontua. Kuitenkin yhden luontoa käyttävän toimialan osuuden lisääminen voi alkaa uhata yhtä tai useampaa muuta elinkeinoa tai luonnonkäyttömuotoa. Lisäksi sosiaalisesta kestävydestä puhuttaessa on otettava huomioon ristiriidat, jotka voivat repiä pahasti yhteisöllisyyttä pienillä paikkakunnilla ja aiheuttaa pitkäkestoista ja alueen kehittämistä haittaavaa jakautumista kyllä- ja ei-puolueisiin, kuten esimerkiksi Pelkosenniemellä on Vuotos-kiistojen yhteydessä tapahtunut ja Ylä-Lapissa on pelätty metsätalouden ja porotalouden välisessä kiistassa käyvän. Sosiaalista kestävyttä tuleekin tarkastella laajemmin kuin työllisyysvaikutuksina, kuten esimerkiksi Wallenius (2001) on huomauttanut.

- Ekologiadiskurssi

Ekologiadiskurssin olen ottanut omaksi tarkastelukohteekseen kestävän kehityksen osa-alueiden joukosta sen diskursiivisessa kentässä merkittävän roolin vuoksi. Hyvin usein kestävä kehitys pelkistyy ekologiseksi kestävyudeksi niin Lapin luonnonkäyttökeskustelussa kuin kestävän kehityksen ohjelmissakin (esim. Niemenmaa 2005).

Ekologiadiskurssin avainsanana voidaan pitää luonnon monimuotoisuutta eli **biodiversiteettiä**. Ekologiadiskurssi on tyypillisesti luonnontieteellinen **asiantuntijadiskurssi**. Ekologiadiskurssi nojaa voimakkaasti luonnontieteelliseen ”objektiiviseen” asiantuntijapuheeseen esimerkiksi tietyistä luontotyypeistä, suojeltavista lajeista ja niiden elinympäristöistä. Myös puhe paikallisten omasta, Lapin luontoa koskevasta asiantuntemuksesta kuuluu osittain tähän diskurssiin, erityisesti alkuperäiskansojen *traditional ecological knowledge* –perinteistieto. Paikallinen ekologinen perinteistieto voi keskustelussa vahvistaa luonnontieteellisen tarkastelun asemaa tai päinvastoin, mutta ”tieteellinen tieto” voi myös pyrkiä syrjäyttämään ”perinteiset uskomukset” väärinä tai tarkoitushakuisina.

”Monia vuosia sitten on luotettavin tutkimuksin todistettu, että porolaidunten kulumiset ovat tosiasioita. Porolaitumien jäkälät, muut ravintokasvit ja jopa koivun taimet eivät yksinkertaisesti kerkiä uusiutumaan ja kasvamaan liian tiheästi tehdyn laiduntamisen vuoksi. Luppo ei ole ratkaiseva tekijä, eikä etenäkään vanhat männyt ja niiden vaikeasti tavoiteltava luppo.”(LK 30.11.2003 Luonto-Liitto ja porotalous, Antero Vuontisvaara, Sodankylä, mielipide)

Ekologiaa pidetään talouden ja alueosuustarkastelujen ohella sekä niiden kanssa kilpailevana neutraalin ja objektiivisen tosiasioiden pohjalta päättämisen kriteerinä.

”Tiedotusvälineissä on viime aikoina ollut runsaasti kannanottoja Ylä-Lapin metsäkiistasta. Sen sijaan vähemmälle huomiolle on keskustelussa jäänyt metsä- ja porotalouden suhde luonnon monimuotoisuuteen eli biodiversiteettiin. (...) Mitä vähemmän monimuotoisuutta alueella on, sitä vähemmän on myös elintilaa ja ravintoa luonnonvaraisille eliöille – poro mukaan laskien. Poron esi-isä – peura – on ollut alun perin luonnonvarainen villieläin. Porolaiduntutkimusten ja omien havaintojen perusteella totean, että laidunalueiden monimuotoisuus on vähentynyt ylilaidunnuksen johdosta, kun poronomistajat ovat lisänneet karjojaan. (...) Väitän, että sillä alueella, missä Ylä-Lapissa poroja laidunnetaan, on suuri osa alueen alkuperäisestä ekologisesta monimuotoisuudesta vähentynyt. Se on johtanut siihen, että porotalous on alkanut rasittaa ympäristöä yhä enemmän. Kuitenkin pientenkin poromäärien vähentämisellä voitaisiin edesauttaa jäkälän ja koivun palauttamista – esimerkiksi tunturimittareiden tuhoamille alueille. Näin poromiehet voisivat osoittaa olevansa kestävän käytön asialla vähentämällä eroosiota, sitomalla hiiltä, säilyttämällä kosteutta ja yleisesti suojaamalla poronhoitoa äärimmäisyysilmioilta, joita varsinkin ilmaston epävakauudesta seuraa. (...) Koivujen liittäminen jälleen porotalousmaisemaan on osa laajempaa strategiaa, jossa porotaloutta tulisi pyrkiä käyttämään luonnon monimuotoisuuden suojelussa eikä sen vähentämisessä. (...) ...[P]orotalous ja biodiversiteetti kytkeytyvät erottamattomasti toisiinsa. Saamelaisalueella suuri osa luonnon monimuotoisuuden vuoksi suojelluista alueista sijaitsee alueilla, joilla porotalous on melkein yksinomainen ja ainoa maankäyttömuoto. Joten kansallispuistossa tapahtuneeseen luonnon monimuotoisuuden vähenemiseen ei metsätaloudella ole suurtakaan osuutta.” (LK 15.11.2003 Luonnon monimuotoisuudesta ja porotaloudesta Ylä-Lapissa, Jouni Kitti, saamelaisparlamentaarikko 1976-1999, puheenaihe)

Ekologia on **reunaehto- ja uhkadiskurssi** (Vehmas 2004), joka pyrkii toimimaan vastavoimana luonnonvarojen ja -alueiden voimakkaalle hyödyntämiselle ja sen aiheuttamalle ympäristömuutokselle. Esimerkiksi Metsähallituksen alue-ekologisessa suunnittelussa huomioidaan määräykset tietyistä ekologisista määrittelyistä säästökohdeista kuten kurut ja puronvarret, jotka ”alentavat alueen hakuumahdollisuuksia” (Oikarinen et al. 1998). Ekologiadiskurssia on käytetty luonnonkäyttökustelussa erityisesti **luonnonsuojelusta** kuten Natura 2000 -verkostosta puhuttaessa (ekologiset perusteet alueiden liittämiseksi Natura-verkostoon), mutta myös luonnonkäytöstä luonnolle koituvan **haitan arvioinnissa**, kuten keskusteltaessa liian suurien poromäärien kasvillisuudelle aiheuttamista vahingoista, vanhojen metsien häviämisestä tai matkailun ympäristövaikutuksista kuten reittien kulumisesta ja lentoliikenteen päästöistä. Luonnon monimuotoisuuteen kohdistuvien vaikutusten lisäksi (luonnon(alueiden)suojelu, lajiensuojelu) argumentaatioissa voidaan viitata esimerkiksi kansainvälisiin ympäristösopimuksiin kuten Kioton ilmastopöytäkirjaan ja sen tavoitteisiin (ympäristönsuojelu).

Ekologiadiskurssi yhdistää samaan merkitysjärjestelmään ympäristönsuojelun ja luonnonsuojelun, jolloin ne pelkistyvät samaksi **modernin luonnonystävän** tai luonnonläheisyyden (vrt. Jokinen 2002) näkökulmaksi, ekologianäkökulmaksi, vaikka hiilidioksidi- ja myrkkypäästöjen ehkäisy sekä uhanalaisten lajien suojeleminen ovat luonnonkäytön kannalta hyvin erilaisia asioita. Keskustelussa

myös ajatellaan monesti, että Lapin luonnonsuojelualueet ovat turhia, koska täällä ei ole saasteita eivätkä lappilaiset pilaa luontoa. Ekologiadiskurssissa voidaan esim. (kaupunki)ympäristön saastumista vähentävän kulutustottumusten muuttamisen asemesta suojella luontoalueita Lapissa (Greenpeace-keskustelu) taikka muuttaa luontoalueiden ekologiaa ympäristön säästämiseksi ilmansaasteilta (Vuotos-keskustelu).

Luonnonkäyttökeskustelussa Lapissa suojeltava luonto näyttäytyy vuorotellen luonnontieteellisenä luontona ja lappilaisten erityisenä, kokemuksellisenä luontona. Ekologiadiskurssissa suojeltavan luonnon elinympäristömerkitys jää pitkälti varjoon; luonnontiedenäkökulma sulkee tarkastelunsa piiristä ihmisen kokemuksen. Erityisesti Lapin kohdalla puhutaan ekologiadiskurssissa ihmisvaikutuksen ulkopuolisesta luonnosta, jolloin luonto voisi käytön ja ihmisen vierailun seurauksena vain huonontua. Verrattuna kulttuuriympäristökeskusteluun ero on merkittävä. Ekologiadiskurssin ja paikallinen perinne –diskurssin (luku 7.6) ero on pitkälti sama kuin Jokisen (2002) esittelemä **modernin luonnonläheisyyden** ja **perinteisen luonnonläheisyyden** ero. Vaikka modernin luonnonläheisyyden näkökulmasta lappilaiset toimisivatkin luonnossaan ”epäekosti”, lappilaisuuden identiteettiin liittyy olennaisena osana luonnonläheisyys, joskin lappilaisittain luonnonystävyyys määrittyy luonnossa olemisen ja henkilökohtaisen kokemuksen merkityksessä (emt.).

Luonnontieteelliseen pohjautuvana ja objektiivisena esiintyvänä asiantuntemusdiskurssina ekologia on keskustelussa samalla tavalla ”arvostelun yläpuolella” kuin talousdiskurssikin. Esimerkiksi metsätalouden kohdalla ekologiset ja taloudelliset tarkastelut yhdistyvät tavalla, josta suuren yleisön on vaikeaa käydä keskustelua. Termit voivat olla suurelle yleisölle osin tuntemattomia, ja myös taloudellinen tieto on tyypillisesti tiettyjen tahojen oman aluejakonsa ja toimintalogiikkansa pohjalta muodostamaa. Ekologiatarkastelut ovatkin usein pyrkimystä asiantuntijuuden korostamiseen keskustelussa suhteessa ”ei-tieteellisiin” näkemyksiin ja arvioihin. Toisaalta myös paikalliset käyttävät usein ekologista argumentaatiota osoittaakseen luontoa koskevan asiantuntemuksensa ja kykynsä luonnonkäytön hallintaan, vastapainoksi virallisten tahojen tuottamalle tiedolle. Monesti tämä on ns. perinteistä ekologista tietoa (*traditional ecological knowledge*).

Osin myös ekologia esitetään luonnonkäyttökeskustelussa yhteiskunnasta ja ihmisten arvostuksista irrallisena kriteereinä, jonka suhteen arvokeskustelua ei edes tarvittaisi. Toisaalta Lapin luonnonkäyttöä koskevassa keskustelussa on painotettu myös ihmistä luonnossa, esimerkiksi näin:

”Lapin luonnon suojelemisessa on saavutettu se raja, jonka yli kurkottaminen saa paikalliset asukkaat nousemaan vastarintaan. (...) Lisähankkeet (kohtuudelle; IM) saavat osakseen vastustusta, koska niiden uskotaan kaventavan entisestään mahdollisuuksia pitää maakunta yleensä elävänä. (...) Monien mielestä lisäsuojelu estää toteutuessaan ne luonnon hyödyntämismahdollisuudet, joita kuitenkin on olemassa.(...) Jos erilaisilla rajoituksilla kavennetaan entisestään toimintamahdollisuuksia Lapissa, ei tulevaisuus kovin valoisalta näytä. (...) Pohjoisessa esitetään usein vaatimus, että myös ihmistä tulee suojella eikä ainoastaan erilaisia luonnossa eläviä ötököitä. Lapin maaherra Hannele Pokka sanoi aikoinaan, että varmin tapa saada lappilaiset nousemaan jotakin hanketta vastaan, on kaventaa heidän perinteisiä oikeuksiaan. Näin varmasti on ja nyt pohjoisen ihmiset pelkäävät, että mahdollinen lisäsuojelu tekisi juuri näin.” (LK 07.11.2003, Suojelullakin on rajansa, pääkirjoitus)

Lappilaisessa luonnonkäyttökeskustelussa **kestävyysongelmat** ovat sekä ekologisia (poronhoito kuluttanut laitumet eikä ole ekologisesti kestävä), sosioekonomisia (Metsähallitus ja paikalliset metsänomistajat käyttävät naapurikunnan puolelta tulevaa monitoimikonetta omassa kunnassa asuvien metsureiden asemesta, mikä ei ole kunnan talouden ja metsureiden työllisyyden kannalta kestävä) ja kulttuurisia (maatalouspolitiikka porotaloudessa uhkaa saamelaista poronhoitoa ja saamelaiskulttuuria; vuosituhannet luonnon kanssa sopusoinnussa eläneiden lappilaisten luonnonkäyttöä halutaan rajoittaa ja säädellä ulkopuolelta asiantuntemattomasti). Kysyä täytyy myös, kenen kestävästä kehityksestä ja kenen määrittelemästä yhteisestä edusta puhutaan.

”Olemme Renman-hankeessa kohta kolmen vuoden ajan etsineet Lapista nk. luonnonlaitumia. Niitä on jokseenkin mahdotonta löytää, koska metsätalous, tekoaltaat ja matkailu ovat ne hävittäneet ja samalla pakottaneet porojen laidunalueet yhä ahtaammalle. Syiden ja seurausten järjestys kannattaa tässä asiassa muistaa. Tilanne herättää laajakantoisemmankysymyksen (sic) kestävästä kehityksestä. Miksi muutenkin vaikeissa oloissa eläviltä poromiehiltä pitäisi kaiken kukkuraksi kieltää sen vähäisenkin pääomansa ylläpito ajoittaisella ruokinnalla, kun samaan aikaan ruuhka-Suomen palkansaajille sallitaan huomattavasti kestävämmät toimintatavat?” (LK 04.09.2003, Tutkimuksen rooli kestävässä poronhoidossa, Janne Hukkinen, TKK, Ludger Müller-Wille, McGillin yliopisto, puheenaihe)

”Lapin ympäristönsuojeluyhdistyksen käsityksen mukaan nykyinen suuntaus luonnonsuojelussa tuottaa Lapille jatkuvasti vaikeuksia. Lapista ollaan tekemässä asumaton suojelua lue (sic). Ei ole kestävä kehitystä se, että täällä kohdistetaan tarpeettomia saneeraustoimia elinkeinoihin. Lapin asukkaat, asettukaamme nyt kaikki vastustamaan toimenpiteitä, jotka vievät mahdollisuuden asua täällä.” (LK 24.10.2001 Luonnonsuojelun nykysuuntauksesta ja kestävästä kehityksestä Lapissa, Lapin ympäristönsuojeluyhdistys, puheenaihe)

”Moottorikelkan käyttö pitäisi rajata Lapissa vain paikallisten ihmisten, poromiesten, kalastajien, rajamiesten yms. oikeudeksi. Turistien kelkkailu on villiintynyt liaksi ja pitäisi lopettaa kokonaan. Nimenomaan luonnonrauhan ja ympäristökuormituksen takia. (...) Joku voi puolustella moottorikelkkailua sillä, että se tuo työtä ja rahaa Lappiin, mutta ei meidän pidä hyväksyä sentään mitä tahansa sillä perusteella. Moottorikelkkaterroristituristit karkottavat Lapista oikeat turistit jonnekin muualle.”(LK 10.11.2001 Turistien moottorikelkkailu pitäisi kieltää Lapissa, Mauri Kiuru, Jyväskylä, mielipide)

7.3. Epäluottamusdiskurssi sekä oikeus- ja pelisääntöpuhe

Merkittävä osa keskustelusta ilmentää epäluottamusta osapuolten välillä. Epäluottamus ilmenee luonnonkäyttökeskustelussa sekä kielteisenä suhtautumisena joihinkin **toimijoihin** ja heidän perimmäisiin **tavoitteisiinsa** että toimijoiden käyttämien **menettelytapojen** ja esittämien **faktojen** kyseenalaistamisena. Tästä näkökulmasta eri toimijoiden esittämä ”faktatieto” voi olla tavoitteellista, ja näin myös asiantuntijuuden kyseenalaistaminen osana faktakeskustelua sekä puuttuvista **pelisäännöistä** puhuminen ovat osa tämän merkitysjärjestelmän mukaista luonnonkäyttöpuhetta. Epäluottamus ja kielteinen suhtautuminen toisiin toimijoihin ovat Wibergin (1975) luokittelussa kolmatta konfliktityyppiä. Myös Hellström (2001) mainitsee toimijoiden väliset suhteet yhtenä metsäkonfliktien ulottuvuutena. Epäluottamuksen vastakohtia ovat luottamus ja yhteisöllisyys.

Luottamukselle ei ole yleispätevää määritelmää, koska se ilmenee eri tavoin tilanteesta riippuen (Kotonen & Ahola 2003: 2). Luhmannin (1979) ajattelussa luottamus on sosiaalisen elämän perusta muun muassa siinä merkityksessä, että luottamus mahdollistaa yhteistyön myös tilanteissa, joissa yhteistyöstä ei ole saatavissa palkkiota välittömästi ja tulevatkin hyödyt ovat epäselviä (Kotonen & Ahola 2003: 3). Luottamuksen vallitessa voidaan turvallisesti uskoa ja olettaa toisten toimivan sovitusti vastauksena omaan myönteiseen toimintaan. Luottamuksen määritelmille on yhteistä edellisen lisäksi mm. rehellinen ja avoin kommunikaatio sekä vuorovaikutus, jotka ovat sekä luottamuksen tunnusmerkkejä että edistävät luottamusta (Hosmer 1995, cit. Kotonen & Ahola 2003: 4-5). Luottamuksen vallitessa myöskään toisten heikkouksista ei pyritä hyötymään. Harisalon ja Miettisen (2000) mukaan luottamuspääoma on vahvempi voima kuin lait, systeemit ja erilaiset valtajärjestelmät, koska niiden elinvoimaisuus riippuu siitä, missä määrin ihmiset luottavat niihin (Kotonen & Ahola 2003: 4). Siinä missä luottamus voi olla merkittävä rakentava voima, epäluottamus ylläpitää konflikteja ja sosiaalisia rajalinjoja.

Lapin luonnonkäyttökeskustelussa epäluottamusta saavat osakseen yleensä ottaen kaikki keskustelun **osapuolet**, toiset enemmän kuin toiset. 2000-luvun alun luonnonkäyttökeskustelussa epäluottamusta ovat saaneet osakseen esimerkiksi luontojärjestöt (etenkin Greenpeace), saamelaiskäräjät, Paliskuntain yhdistys, osa poromiehistä, Metsähallitus, maa- ja metsätalousministeriö ja ympäristöministeriö. Myös median, joidenkin puolueiden ja yksittäisten henkilöiden toiminta ja tavoitteet ovat herättäneet epäluuloja; esimerkiksi sisäministeri Rajamäen on katsottu toistuvilla kannanotoillaan pyrkivän kumoamaan paikallisten vapaan metsästysoikeuden ja oikeuskansleri Nikulan on väitetty esittäneen tahallaan harhaanjohtavia tietoja valtioneuvostolle Vuotos/Kemihaaran suot -asiassa. Mediaa on puolestaan syytetty

puolueellisuudesta esimerkiksi Inarin metsäkiistassa ja pidetty joidenkin toimijoiden pelinappulana. Viimeaikaisen toiminnan lisäksi epäluottamuksen taustalla on myös menneiden vuosikymmenten tapahtumat (luku 2; ks. myös Valkonen 2003a: 112-114).

”Lapin yrittäjien aluejärjestö haluaa, että Metsähallituksen matkailuliiketoimintaa harjoittavan Villin Pohjolan tilinpäätökset tehdään julkisiksi. Yrittäjät epäilevät, että Villin Pohjolan liiketoiminta ei kaikilta osin täyttäisi kilpailulainsäädännön edellytyksiä.” (LK 13.12.2002 Yrittäjät haluaa Villin Pohjolan tilit julkisiksi, uutinen Lapin yrittäjien kannanotosta)

”Taas nähtiin se, että hakkuutavoitteistaan Metsähallitus (MH) ei aio tinkiä. Sekin osoittautui jälleen kerran todeksi, että valtion lakimiesarmeijaa vastaan ei poromiehillä tai yksityisillä ole mitään mahdollisuuksia.” (LK 05.12.2001 Näennäisiä myönnytyksiä Muotkatunturin poronhoidolle, Janne Saijets, puheenaihe)

”(Biologi Veikko; IM) Vasama kyseenalaisti saamelaispolitiikan vilpittömyyden viime aikojen metsä- ja maankäyttökiistoissa ottamalla esimerkin Metsähallituksen ja saamelaisporomiehen naapureiksi sattuvista hakkuuaukoista. Kun Metsähallituksen hakkuu estää saamelaiskäräjien ja sen lakimiehen mukaan poromiestä harjoittamasta kulttuuriinsa kuuluvaa perinteistä elinkeinoa, turvaa täsmälleen samalla menetelmällä käsitelty poromiehen palsta käräjien mukaan samaisen elinkeinon ylläpitämistä ja kehittämistä. – Minne poro unohtui? Vasama kysyi.” (LK 28.09.2001 Erämaat edistäneet luonnon käyttöä, uutinen)

”Porotalousosapuolta ja varsinkin luontojärjestöjä on maan kattavassa julkisuudessa syytetty viime aikoina kovin sanoin mediapeliin yllyttämisestä Ylä-Lapin metsien suojelukiistassa. Tämä on varsin kummallista, sillä porotaloutta tai metsien suojelua puoltavia kirjoituksia ei ole näkynyt missään valtakunnan medioista. (...) Mediavyörytyksen takana näyttäisi olevan metsätaloutta puolustava osapuoli. Heillä on takanaan monia valtakunnallisia etujärjestöjä ja Metsähallitus, jotka voivat näitä asioita hoitaa 8 tuntia päivässä useamman henkilön voimin. Heidän yhteyksillään paikallispäättäjiin on saatu aikaan hurja tiedotteiden vyörytys, jonka tarkoitus on vaimentaa metsälaitumien suojelua vaativa osapuoli.” (LK 29.10.2003 Mediapeliä Ylä-Lapin hakkuukiistassa, Janne Saijets, mielipide)

”Taas ollaan kaatamassa kylmää vettä pohjoisen ihmisen niskaan. Asialla eivät ole tällä kertaa hallitusherrat, vaan suuren rahan voimalla itseään julkisuuteen tuovat luontoaktivistit: Greenpeace ja Luontoliitto ovat masinoimassa mediatapahtumaa Ylä-Lappiin. Sillä on tarkoitus osoittaa, miten paikalliset metsäalan toimijat Metsähallitus ja Vapon sahayritys riistävät säälimättömällä tavalla luonnonvaroja ottaen huomioon vain omat etunsa, jättäen alkuperäisväestön ihmettelemään jäljelle jääneitä raiskioita ja surkuttelemaan kovaa kohtaloaan. Jo on aikoihin eletty, jos paikallinen väki on asiat näin hurjana kokenut.” (LK 10.02.2001 Näinkö Lappi pidetään asuttuna?, Reijo Lehtinen, metsuri, luottamusmies, mielipide)

Koska toimijoiden edut ja intressit voivat olla sekä osin ristiriidassa että osin yhteneviä, joskus tapahtuu toimijoiden väliaikaisia **liittoutumia** yhteisen vihollisen nujertamiseksi, minkä jälkeen vihollisuudet väliaikaisten liittolaisten välillä voivat jatkua (Wiberg 1975). Helteen (1982) mukaan muuten pitkälti samanmieliset porotalous- ja luonnonsuojeluväki joutuivat eri puolille rintamaa suurpetoasioiden takia pitkäksi aikaa juuri silloin, kun heidän yhteistyötään metsien käyttöön liittyen olisi tarvittu eniten. 2000-luvun alun tilanteessa Ylä-Lapin metsäkiistassa osa kiista-alueen

paliskunnista on liittoutunut vanhojen metsien suojelua ekologia- ja saamelaiskulttuuriargumentein ajavan Greenpeacen kanssa, jolloin etenkin metsätalousosapuoli on esittänyt epäilyjään Greenpeacen todellisesta intressistä kiistassa. Kun toiset ovat nähneet taustalla esimerkiksi sertifikaattikiistan, toiset ovat arvelleet Greenpeacen ja poromiesten liittoutuman olevan vain väliaikainen ja Greenpeacen tähtäävän lopulta kaiken ihmistoiminnan, myös porotalouden kieltämiseen pohjoisen metsissä.

”Poromiehet toisiaan vastaan (...) ” Meillä on Greenpeacen kanssa yhteinen intressi, koska sekin on huolissaan Lapin metsistä”, (saamelaiskäräjien puheenjohtaja; IM) Pekka Aikio sanoo. (...) Kaikki poromiehet eivät halua olla Greenpeacen kanssa samassa rintamassa. (...) (Ivalon paliskunnan poroisäntä ja Paliskuntain yhdistyksen varapuheenjohtaja Viljo; IM) Hurun näkemykset ovat nostattaneet Inarin paliskunnat kapinaan, ja Nellimin tokkakunta harkitsee eroa Ivalon paliskunnasta, koska se ei saa omia näkemyksiään esiin. Kapinallisten mielestä myös paliskuntien yhdistys ajaa pelkästään metsätalouden asiaa. ”Paliskuntien yhdistys ei ole meidän etujärjestömme. Se on Metsähallituksen puolella, koska valtio maksaa toimihenkilöiden palkat”, (Paatsjoen paliskunnan poroisäntä; IM) Petri Hänninen sanoo.”(SK 45/2003 Poromiehet barrikadeilla, artikkeli Ylä-Lapin metsäkiistasta)

”Greenpeacen toiminnasta saatujen kokemusten perusteella voi olla varma siitä, ettei Greenpeacea kiinnosta Lapin kylien asuttuna pitäminen, tuskin porotalouden ongelmatkaan, vaan pelkästään metsien hyödyntämisen lopettaminen. (...) Kysyä sopii, onko poronhoito Ylä-Lapissa vain ympäristöaktivistien pelin käsikassara. Tämä näet tulee väistämättä mieleen, kun susien suihin karjaansa menettävien itärajan poromiesten kohtalosta Greenpeace ei ole huolissaan.” (LK 26.10.2003 Ylä-Lapissa sovittava paikallisesti, pääkirjoitus)

Epäluottamusdiskurssia ilmentävät, aineistoon kuuluvat kirjoitukset vahvistavat käsitystä siitä, että myöskään **paikallisyhteisöä** ei tule tutkimuksissa pitää yhtä köyttä vetävänä tahona, vaan intresseiltään moniulotteisena ryhmänä (mm. Aarsæther & Bærenholdt 2001). Epäluottamusdiskurssi toimii ”me ja muut” tai ”sisäryhmä ja ulkoryhmä” –jaotteluiden pohjalta, rajalinjan siirtyessä tapauksen ja tavoiteltavien tai vaarassa olevien etujen mukaan eri kohtaan.

”(Yhdistyksen puheenjohtajaksi valittu inarinsaamelainen Martti; IM) Kangasniemi katsoo Pokan toimikunnan viimeisimmän esitysmallin johtavan paitsi pohjoissaamelaisjohtoisen saamelaiskäräjien määräysvaltaan, myös saamelaisen poronhoidon mielivaltaan. –Jos Inarin kunnassa yläkanttiin arvioiden noin 1 000 ihmistä elää jotenkin porotaloudesta, mihin pantaisiin ne muut 6 200 ihmistä? puheenjohtaja kiteyttää.” (LK 10.11.2001 Inariin syntyi uusi yhdistys puolustamaan lappalaissukujen oikeuksia, uutinen)

”Heidän mukaansa saamelaisia alkuperäiskansana tai kulttuurisena yhteisönä ei ole myöskään kuultu, olkoonkin, että saamelaisia yksilöitä on ollut mukana päätöksenteossa.” (LK 12.12.2001 Kulttuurin puolustajat kirjelmöivät: Utsjoen kunnanhallituksen luovuttava Sulaojasta, uutinen kannanotosta)

”Greenpeaceelle ja kotoisille luonnonsuojelijoille kaamaslaiset jo naureskelevat. Niin laput silmillä kulkevaa porukkaa ei löydy tavallisista metsien käyttäjistä. Inarilaiset luonnonsuojelijatkin ovat kaamaslaisten mukaan keskittyneet suojelemaan vain omia retkeily-, erä- ja mökkeilyalueitaan, sekä tietenkin porotalouden etuja valtion mailla.” (LK 13.11.2003)

”Yksityismetsissä voitaisiin katsoa mallia Metsähallituksesta”, Kaamasesta tuomio yhteismetsien moto-avohakkuille ja äestyksille, uutinen)

Vastapuolen tavoitteisiin kohdistuva epäluottamus ilmenee ehkä voimakkaimpana näkemyksissä, joiden mukaan eräiden tahojen toiminnan varsinaisena tai perimmäisenä, salattuna tavoitteena on Lapin tyhjentäminen asukkaista, asiayhteydestä riippuen lappilaisen elämänmuodon lopettaminen tai museoiminen tai saamelaisten sulauttaminen valtaväestöön. Keskustelussa on ollut voimakkaasti esillä esimerkiksi epäily pyrkimyksestä viedä paikallisilta tärkeitä luonnonkäyttöoikeuksia, kuten vapaa metsästysoikeus. Erityisen vastakkaisena Lapin ja sen väen edulle pidetään ”etelän” ja ”Helsingin” intressejä.

”Me Lapin asukkaat olemme katkeria ylisuojelulle ja sille että meidän perintömaita tullaan tänne etelästä museoimaan.”(LK 18.01.2002 Reijo Kuokkanen, Viianki-aavan suojelusta ja käytöstä, mielipide)

”Näyttää vain siltä, että pitkään jatkuneeseen työttömyyteen ei todellisuudessa halutakaan saada muutosta, sillä aktiivisen väestön hakeutuessa etelään on autioksi jäävä maakunta ”kypsä” ja huokea luontomuseoksi.” (LK 24.01.2002 Lapin köyhtyminen voidaan estää Tapani Kokko, Kittilä, mielipide)

”Hallituksen esityksestä laiksi metsähallituksesta on tarkoituksellisesti jätetty pois metsästyksen liittyvät julkiset hallintotehtävät ja saattaa valtionalueet tässä suhteessa yksityismaihin verrattavaan asemaan ja liiketaloudellisen toiminnan piiriin. Metsästyksen liittyvien asioiden poisjääminen mahdollistaa mm. valtion maiden hirvenpyynnin ottamisen liiketaloudellisen lupamyynnin piiriin ja käytännössä johtaa ns. vapaan metsästysoikeuden poistumiseen. (...) Jo nyt Metsähallitus on vedonnut liikesalaisuuteen, kun riistaviranomaiset ovat tiedustelleet, kuinka paljon Metsähallitus on myynyt tai aikoo myydä eri alueille metsästyslupia. (...) Metsähallitus voi menetellä luvanmyynnissään juuri miten tahtoo, eikä kukaan saa tietää kuinka paljon lupia on myyty. (...) Pitääkö nyt yhteiskunnan taholta tuhota se viimeinenkin mikä on jäljellä. Metsästyksen sosiaalinen merkitys väestön kaikenlaiselle hyvinvoinnille on syrjäseuduilla korvaamaton. Mikäli metsähallituslaki hyväksytään esitetystä muodossaan, menettäjät ja kärsijät on Pohjois-Suomen vähäväkinen ihminen, jolla ei ole juurikaan mahdollisuuksia etujensa puolustamiseen, kyse on kokonaisen elämänmuodon tuhoamisesta.” (SO 15.03.2004, Julkinen kannanotto uudistettavaan metsähallituslakiin, Seppo Kerkelä, Martti Kinnunen, Matti Tolonen, Leo Hautaniemi, Jani Jaakkola, Juhani Talvensaari, Jarmo Ahtinen ja Lahja Alajeesio, mielipide)

Epäluottamuksen osoitukseksi **lappilaisia kohtaan** on Lapin Kansan keskusteluissa tulkittu yhteisön oman luonnonkäytön sääntelyn vähentäminen ja sen korvaaminen ulkopuolisella säädöstöllä ja valvonnalla (lait, direktiivit, erävalvonta, suurimmat sallitut poroluvut,...) ja paikallisen resurssienhallinnan toimivuutta kohtaan esitetyt epäilyt. Esimerkiksi vapaata metsästysoikeutta koskevassa keskustelussa on vastauksena epäilykseen paikallisten harjoittamasta salametsästyksestä argumentoitu vapaan metsästysoikeuden päinvastoin takaavan tehokkaan erävalvonnan, kun metsissä liikkuu paljon metsästäjiä, joilla on intressi huolehtia riistakantojen säilymisestä. Epäluottamukseksi lappilaisten luontosuhdetta ja paikallisten asukkaiden luontoa

koskevaa asiantuntemusta kohtaan (diskurssi nro 6) on useassa yhteydessä tulkittu niin ikään luonnonsuojelualueiden perustaminen.

”Totuus on kuitenkin, että vain hyvin harvat vapaan metsästysoikeuden omaavat rikkovat metsästyksestä annettuja säännöksiä. Päinvastoin he ovat mitä parhaita ilmaisia metsästyksenvalvoja. Alueilla missä heitä liikkuu, salametsästyksen paljastuminen on merkittävästi suurempi kuin muualla. Tässä yhteydessä on aiheellista todeta, että viime aikoina laajimmat ja organisoiduimmat metsästysrikokset ovat tulleet ilmi Itä-Suomessa alueilla missä ei ole vapaata metsästysoikeutta.” (SO 15.03.2004, Julkinen kannanotto uudistettavaan metsähallituslakiin, Seppo Kerkelä, Martti Kinnunen, Matti Tolonen, Leo Hautaniemi, Jani Jaakkola, Juhani Talvensaari, Jarmo Ahtinen ja Lahja Alajeesiö, mielipide)

Epäluottamus on sekä julkisen, konfliktitilanteisiin liittyvän luonnonkäyttöpuheen diskurssi että **konfliktien moottori** konfliktiin johtavan argumentaation noidankehän (*skismogenese*, Bateson) sekä toimijoiden kärjistyvien ja politisoituvien identiteettien ja positioiden myötä. Lioittelu, kärjistäminen ja vastakkainasettelut ovat **median keinoja** ylläpitää yleisön kiinnostusta asioihin ja toisaalta toimijoiden keino ylittää uutiskynnys. Näin on otettava huomioon, että epäluottamusta ja karrikoituja identiteettejä voidaan kehittää teksteissä politikoinnin lisäksi kärjistyksen mediassa saaman huomion vuoksi. Kulloinenkin vastapuoli on saanut kantaakseen Hergén sarjakuvahahmo kapteeni Haddockille tyypillisiä ilmaisuja kuten ”Vuotos-talebanit” (LK 27.11.2001), ”kiivailijat” (LK 23.03.2002), ”radikaaliporonhoitajat” (LK 30.11.2003) ja jopa ”vahinkoihmiset”. Samalla konfliktit henkilöityvät ja kärjistyksen luovat konfliktisia ja leimaavia rooleja ja identiteettejä paikallisyhteisön sisälle.

Paitsi että epäluottamuspuhe ylläpitää konflikteja, epäluottamukseen ja ulkoiseen uhkaan viittaaminen voi toimia myös keinona **yhdistää** heterogeeninen lappilaisten toimijoiden ryhmä **yhteistä ulkopuolista vihollista vastaan**. Epäluulot ovat yksi argumentointikeino meidän ja muiden eli sisä- ja ulkoryhmän määrittelyssä, jossa raja sijoittuu ”todellisten tavoitteiden” edunsaajien ja haitankärsijöiden välille. Tässä merkityksessä uhkakuviksi muodostuneiden, vastapuolen paljastuneiden tavoitteiden välttäminen on mahdollista vain, jos lappilaiset sitä yksissä tuumin vastustavat. Epäluottamuspuheella voikin olla käyttötarkoituksensa myös puoluepolitiikassa, joskin tämän tutkimuksen aineistossa useammin ”luonnonkäyttöpuolueiden” välisessä kilpailussa.

Koska luonnonkäyttökonfliktit Lapissa ovat pääosin diskursiivisia, kamppailun keskeinen menetelmä on vakuuttamiseen pyrkivä argumentaatio julkisessa keskustelussa. Epäluottamusdiskurssi kiinnittääkin usein huomiota keskustelussa erityisesti talous- ja ekologiadiskursseissa yleiseen ja tärkeään argumenttityyppiin eli vastapuolen esittämään ”**faktatietoon**”. Erityisesti on epäilty esitettyjä **prosenttiosuuksia** – mihin tarkastelu perustuu,

kenen tietoa esitetään, mitä luvuilla halutaan asettaa myönteiseen tai kielteiseen valoon sekä mihin tietynlaisella tarkastelulla pyritään (ks. luku 6.1.4.) – onhan yleisesti tiedossa tilastotarkastelujen kyky ”valehdella” eli näyttää juuri ne numerot, jotka jostain syystä halutaan nostaa esille. Faktatietokeskustelu on suotavuuskeskustelun ulkopuolella ja keskittyy näin arvokeskustelun asemesta esitetyn **tiedon todenperäisyyden arviointiin** (Perelman 1996). Todenperäisyysväittelyistä irti pääsemiseksi ja oikeassa olijan ratkaisemiseksi keskusteluissa on usein toivottu puolueetonta, luotettavaa tutkimusta. Epäluottamus vastapuolen toimijoiden esittämiä faktoja kohtaan voi ilmetä esimerkiksi näin:

”Eräät valtion metsämaista lohkaistut porotilallisten metsät ovat täysin raiskattu eikä se häitää poronhoitoa. Toisaalta poronhoitoa harjoitetaan muuallakin, eikä siellä metsänhoidolla ole mitään häitää porotaloudelle vaikka suojelualueita ei (ole; IM) kuin murto-osa Inariin verrattuna.” (LK 14.10.2003 Saksan Greenpeace ry esittää Inarin tuhoa, nimim. Anar Ahku i Äihji, mielipide)

Todenperäisyys- ja totuudenmukaisuusväittelyn lisäksi keskustellaan myös siitä, **millaisin ja kenen kriteerein** keskustelua pitäisikään käydä, minkä suhteen keskustella. Tässä merkityksessä epäluottamuspuhe on näkökulmien kyseenalaistamista eli kamppailua määritelmistä sekä siitä, kenen tavalla asioita tulee käsitellä ja arvottaa.

”Toin (Metsäntutkimuslaitoksen tutkimusseminaarissa; IM) myös esiin sen, etteivät vierekkäiset metsäalueetkaan ole samanlaisia, jolloin toinen ei voi korvata toista, kuten metsätalouden ajattelussa, jossa metsät ovat muuttuneet puuraaka-aineksi ja sitä kautta kuutiometreiksi, hehtaareiksi ja prosenteiksi. Tällaisia lukuja väläyttämällä ja tilastotieteellä kikkailien saadaan asiat näyttämään milloin miltäkin, riippuen mitä lukuja käytetään ja mihin niitä suhteutetaan.” (LK 27.02.2004, Metsäerämaat eivät ole prosenteja ja hehtaareja, Vesa Luhta, Inarin Luonnonystävät ry:n puheenjohtaja, mielipide)

Epäluottamusdiskurssi saa voimaa historiallisten tositapahtumien kaunamieltä jälkeensä jättäneistä opetuksista eli kulttuurin ”suurista” kertomuksista syntyneistä **myyteistä** (ks. luvut 2 ja 6.1.5.), kuten pitkään viipyneet lohi- ja kansallispuistokorvaukset sekä päätöksenteon horjuvuus poliittisten tuulten mukaan Vuotos-prosessissa.

”Peräti hirtehumoristiseksi hurskasteluksi voi luonnehtia vihreiden vaatimusta Vuotos-kompensaatioista. Lappilaiset tietävät hyvin, ettei menetyksiä millään korvata. Kemijoen lohikorvaukset, Ounasjoen suojelurahat tai Urho Kekkosen kansallispuiston kompensatit ovat kaiken lisäksi esimerkkejä siitä kuinka lupaukset jäivät lupauksiksi.” (LK 28.12.2002, Näytelmiä rajamailta, Jouko Kurppa, kolumni)

Epäluottamuspuheeseen kuuluu myös se tausta-ajatus, että **lappilaisten eduista ei piitata** tai lappilaisia jopa vainotaan. Tällöin omaksutaan altavastaajan ja tekojen kohteen asema ja uskotaan, että lappilaiset eivät mahda sille mitään: ”Lappi on voimaton ja toisten armoilla” (ks. luku 6.1.2). Suuri epäluulon kohde on etelä (ks. myös Suopajärvi 2001b), josta tulevien

luonnonkäyttöehdotusten ollaan varmoja edustavan viime kädessä Helsingin herrojen etuja. Etelän kategoriaan liitetään myös vihreästä puolueesta ja heidän tavoitteistaan puhuminen. Tässä mielessä epäluottamusdiskurssi on merkittävässä asemassa puhuttaessa Lapista osana Suomea (luku 6.1.2.).

”Nyt paliskunnat ovat hermostuneet Inarin saamelaisalueiden vanhojen metsien tuhoamisesta. Syyttävä sormi osoittaa tälläkin kertaa valtion metsistä vastaavaa Metsähallitusta, koska se on hakannut syksyn mittaan useita aarniometsäkohteita poronhoitajien vastustuksesta piittaamatta.” (SK 45/2003, Poromiehet barrikadeilla, artikkeli porotalouden ja metsätalouden välisistä kiistoista Ylä-Lapissa)

”Jo nyt Lapin ja muun Pohjois-Suomen syrjäseutujen tilanne on se, että siellä ei ole enää mitään yhteiskunnan palveluja, ei edes postia tai koulua ja kylän ainoa koossapitävä voima on metsästysseura ja ainoa kokoontumispaikka on metsästysseuran maja. Pitääkö nyt yhteiskunnan taholta tuhota (metsähallituslakia paikallisille epäedullisesti muuttamalla; IM) se viimeinenkin mikä on jäljellä.” (SO 15.03.2004, Julkinen kannanotto uudistettavaan metsähallituslakiin, Seppo Kerkelä, Martti Kinnunen, Matti Tolonen, Leo Hautaniemi, Jani Jaakkola, Juhani Talvensaari, Jarmo Ahtinen ja Lahja Alajeesiö, mielipide)

Keskeinen epäluottamusdiskurssin olettaus, pelko ja epäily on paitsi että paikallisten etuja pyritään huonontamaan tai ottamaan pois, myös **säännösten** tarkoitushakuinen, jopa mielivaltainen **tulkitseminen paikallisten intressien vastaisesti**.

”Metsäntutkimuslaitoksen hallinnassa olevien kansallispuistojen, kuten Pallas-Ounastunturin, perustamisasiakirjoissa on tunnustettu ja turvattu paikalliselle väestölle heidän ikimuistoiset oikeutensa joten näiden oikeuksien mitätöinti hallinnonvaihdoksen avulla (siirtyvät Metsähallituksen hallintaan; IM) onkin sen perimmäinen syy miksi hallinnonvaihdosta lähdettiin toteuttamaan. (...) Päittäjiä ja muitakin tahoja tietoisesti harhautetaan, ettei yksittäisillä lakiesityksillä ole vaikutuksia elinkeino-oikeuksiin, mutta tosiasiaan on, että väestön vanhoihin oikeuksiin kuuluvat metsästyks, kalastus, keräilytalous ja poronhoito eivät enää nykyisellään täytä (ammattimaisen) elinkeinonharjoittamisen ehtoja, joten elinkeinonharjoittamisen oikeuksia ei siis juridisesti loukatakaan...” (PS 12.02.2001, Tavoitteena Lapin paikallisen väestön erityisoikeuksien poistaminen, Jouni Eira, mielipide)

Tähän liittyy myös seuraavana esiteltävä, lainsäädäntöä ja muita pelisääntöjä koskeva epäluottamuspuheen osadiskurssi, oikeus- ja pelisääntöpuhe.

- Oikeus- ja pelisääntöpuhe

*”Lover er menneskeverk, og de kan forandres
når materielle forhold eller politiske konjunkturer skifter,
noe som betyr at maktforhold endrer seg.”
(Brox 2001)*

Tulkitsen oikeus- ja pelisääntöpuheen erityiseksi osaksi epäluottamusdiskurssin merkitys-järjestelmää.³⁰ Oikeus- ja lainsäädäntöpuhe esittää luonnonkäytön lakien suhteina. Oikeus-, lainsäädäntö- ja pelisääntöpuhe on läheistä sukua epäluottamusdiskurssille käyttötavoiltaan, koska usein tausta-ajatuksena on omien **oikeuksien puolustaminen** muita vastaan ja säännöistä muistuttaminen. Kaikkiaan pidän laki- ja pelisääntöpuhetta hyvin vahvana argumentaationa, koska lait ovat oikeusvaltion toiminnan perusta ja yhteisesti sovittuja, ja koska pelisääntöpuhe viittaa myös kulttuurin perustavanlaatuisiin yhteisiin arvoihin ja arvostuksiin.

Oikeus- ja pelisääntöpuhe on tässä tutkimuksessa identifioituista diskursseista ehkä määrällisesti vähäisimmässä roolissa keskustelussa. Usein lakeihin vetoaminen jää yksittäiseksi argumentiksi, joka ei herätä suuremmin keskustelua ja jota vastaanakaan ei oikein voi väittää. Sillä on kuitenkin keskeinen merkitys: lainsäädäntö ohjaa luonnonkäyttöä sekä muita oikeuksia. Vastakkain luonnonkäyttökeskustelussa ovat tässä merkitysjärjestelmässä muun muassa omistusoikeus, poronhoitolaki, jokamiehenoikeus, alkuperäiskansojen oikeudet, elinkeinovapaus ja perustuslain takaamat kansalaisoikeudet.

”Lain mukaan maa- ja metsätalousministeriön on kuultava ensin Paliskuntain yhdistystä ja maataloustuottajain liittoja, minkä jälkeen se määrää kymmeneksi vuodeksi kerrallaan eloporojen määrän. Määrän kriteereihin kuuluu talvilaidunten kantokyky. Tosin paliskunta voi hakea muutosta kesken kauden. (...) –Vuoden 1990 lakia tulisi ajanmukaistaa myös muun maan käytön sekä vapaan laiduntamisoikeuden osalta.” (LK 05.11.2001 Porolukujen takana laajat selvitykset, uutinen)

Luonnonkäytön esittäminen kiistatilanteessa lakien suhteina on ilmausta sille, että luonnonkäytön ei uskota toimivan ilman sääntöjen ylös kirjaamista ja vain paikallisesti sopien, jolloin lakipykäliin ja ikimuistisiin oikeuksiin vetoaminen on **pelisäännöistä, oikeuksista** ja **vallasta** puhumista. Lait ja oikeusistuinten päätökset ovat myös ”tosiasioihin” perustuvia ja puolueettomina pidettyjä ratkaisutahoja ja näin oikeuspuhe voi toimia jo tehdyistä ratkaisuista muistuttajana. Lakipuheen vasta- tai sen kanssa rinnakkaisena voimana voidaan pitää puhetta **paikallisesta sopimisesta**, joka perustuu yhteisön keskinäisiin, lakeja epävirallisempiin ja niille alisteisiin sopimuksiin, joiden noudattaminen ja laatiminen edellyttävät **luottamusta** sopimuskumppaneiden välillä. Toki lakeja tulee silloinkin noudattaa.

Eräs epäluottamuksen muoto on asioiden **paperille paneminen**, jolloin voidaan tarvittaessa vedota yhteisesti sovittuun, mistä on mustaa valkoisella. Paperille pantu, kuten kaavaan kirjatut

³⁰ Toisenlaiseen ratkaisuun olen päätenyt MMM:n loppuraportissa (Mettiäinen 2005), jossa olen käsitellyt oikeus- ja pelisääntöpuhetta epäluottamusdiskurssiin kuuluvana. Tähän laajempaan esitykseen olen kuitenkin katsonut tarpeelliseksi jakaa epäluottamusdiskurssi kahtia siten, että oikeus- tai laki- ja pelisääntöpuhe tulevat käsitellyiksi erikseen.

maankäyttöratkaisut, ovat pitkään ”Jumalan sanaa”³¹. Asioiden ylöskirjaaminen voi tarkoittaa tapauskohtaisia neuvotteluratkaisuja, mutta myös lakeja, toimintasuosituksia kuten sertifikaatteja ja ympäristöperiaatteita sekä kaavoitusta ja aluejakoja. Paperille panemisen merkitys on laajemmin ajateltuna moninainen. Neuvotteluja varten intressiryhmien tavoitteet on ulossanottava (Suoranta 2000) ja ”virallistettava”. Selkeästi ilmaistut tavoitteet tulevat tällöin avoimesti keskusteltaviksi, mutta samalla eri intressiryhmien kannat helposti betonoituvat ja keskustelu voi muuttua asemasodaksi.

Oikeus- ja pelisääntöpuheessa käsitellään luonnonkäytön ja sen järjestämistä koskevien kamppailujen **pelisääntöjä**. Paitsi että vastapuolta edustavien toimijoiden uskotaan epäluottamusdiskurssissa pohjimmiltaan tavoittelevan jotain meidän eli sisäryhmän kannalta hyvin kielteistä, vastapuolen uskotaan usein käyttävän etujensa ajamiseen kaikkia ajateltavissa olevia keinoja ja menetelmiä – laillisia, mutta ei ehkä hyvän tavan ja ”yhteisten pelisääntöjen” mukaisia. Pelisääntöpuhe liittyykin myös **kulttuurissa yleisesti hyväksytyihin toimintaperiaatteisiin**, kuten rehellisyyteen, laillisuuteen, heikomman puolustamiseen ja keskinäiseen lojaalisuuteen (ei saa liata omaa pesää). Pelisäännöt ovat näin kulloisessakin kysymyksessä ratkaisuperiaatteiksi valituista tekijöistä erillisiä, syvemmin kulttuuriseen järjestelmään kuuluvia yhteisöllisiä käsityksiä ja esisopimuksia. Edellytyksenä reilulle pelille on luottamus. Sen kääntöpuolena ovat ristiriitatilanteessa ilmenevä epäluottamus ja epäluulot periaatteiden toteutumista kohtaan vastapuolen toiminnassa.

Lainsäädäntöön tai muuhun **yhteisesti sovittuun** vetoamalla voidaan puolustaa kritisoituakin toimintaa. Tässä merkityksessä lakeihin vetoaminen voi olla myös käsien pesemistä ja vastuun siirtämistä kiistan ulkopuoliselle taholle kuten eduskunnalle. Tässä merkityksessä toiminta on hyväksyttävää, kunhan se on lain mukaista.

”Kaamaslaiset eivät jätä rauhaan kylää piirittävien Utsjoen tilojen ja porotilojen yhteismetsien käsittelijöitä. (...) Ylä-Lapin metsänhoitoyhdistyksen toiminnanjohtaja Vesa Väisänen rauhoittelee kertomalla, että hakkuut ja käsittelyt ovat metsälain mukaisia ja mahtuvat reilusti myös Inarin yksityismetsätalouden hankkiman sertifioinnin sisälle. (...) Väisäsen mukaan inarilainen yksityismetsätalous toimii metsälain ja sertifikaatin puitteissa eikä voi lähteä kannattavuussyistä kilpailemaan Metsähallituksen kanssa siitä kuka tekee pehmeintä korjuujälkeä.” (LK 31.11.2003 ”Yksityismetsissä voitaisiin katsoa mallia Metsähallituksesta”, Kaamasesta tuomio yhteismetsien moto-avohakkuille ja äestyksille, uutinen)

Aina yhteisestikään sovittu tai lain määräys ei miellytä. Kompromissiratkaisu voi herättää tyytymättömyyttä kaikissa osapuolissa, ja joskus on kyse lainsäädäntöön toivotusta muutoksesta. Tällöin keskustelussa tuodaan usein esille lain mukaan toimimisesta tai sen rikkomisesta muille

³¹ Suullinen tiedonanto LANDSCAPE LAB –tutkimushankkeen haastattelussa Äkäslompolossa 26.10.2006.

seuraava haitta tai muu epäkohta. Oikeuksien **väärinkäytöstä** puhuminen on tehokas keino kyseenalaistaa toimijoiden maine.

”Lisäksi olemme törmänneet poromieheen joka ajoi latua pitkin ja häntä siitä moitittuamme hän sanoi: ”Minä saan poronhoitotyössä ajaa missä haluan!” Tällainen latujen tarpeeton tuhoaminen kuormittanee yrittäjien ja kuntien (veronmaksajien) kukkaroa? Poronhoitolakia tutkittuamme ihmettelemme lakia joka sallii lähes mielivaltaisen metsien käytön yhden ammattikunnan tarpeisiin. Salliihan laki vapaan laiduntamisoikeuden maanomistussuhteista riippumatta.” (LK 22.02.2003 Poroista junaradalla ja muuallakin, nimim. Ei enää meidän rahoja poronhoitoalueelle, mielipide)

”Eikö eläinsuojelulaki koskekaan poronhoitoa? Ei kyllä taida koskea muukaan lainsäädäntö, kun ajattelee miten porot saavat kesät talvet laiduntaa muiden mailla. Koko Lapin lääni on poronhoitoaluetta, mutta onko jokainen lappilainen poronhoitovelvollinen? Jos haluaa etteivät porot omille maille tule, on itse kustannettava kalliit aidat.” (LK 13.02.2003, Poronhoidosta ja junista, nimim. Kerta kaikkiaan suivaantunut, mielipide)

””Poronhoitolain” laittomuus on pohjana sekä Ylä-Lapin maa- ja metsätalouden riidoissa että susien teurastuksessa. (...) Poro ja ”porotalous” ovat olleet aina niin pyhiä asioita, ettei niitä ole sopinut arvostella. Porottoman maanomistajan on alistuttava ”Lapin lain” edessä kun poronlihantuottajat mekastavat kotipuutarhoissa, pelloilla ja metsien taimikoissa lihantuotantoeläimiseen ja kelkkoineen.”(SK 18/2001 Laki loppuu jo Suomen vyötäröllä, Porottomat maanomistajat ry., sihteeri Kerttu Kemppainen, mielipide)

Yhteisesti sovitusta puhuminen viittaa myös **neuvotteluratkaisujen pysyvyyskeskusteluun**: onko neuvottelutulosten tarkoitus olla lopullisia ja kertaluonteisia ratkaisuja vai voidaanko aiheeseen palata myöhemmin uudestaan asioiden niin vaatiessa. Esimerkiksi luontojärjestöjä on kritisoitu metsäkeskustelussa siitä, että pian edellisen suojeluratkaisun jälkeen luontojärjestöt esittävät uusia vaatimuksia. Toisaalta ”lopullista” neuvotteluratkaisua (lakia, aluerajauksia jne.) haettaessa neuvottelutilanne muuttuu helposti nollasummapeliksi, jossa molempien tai kaikkien osapuolten on vaikea tinkiä tavoitteistaan ja jolloin ristiriidat voivat kärjistyä entisestään. Uusintakierroksia aiheuttavat aineiston perusteella esimerkiksi epäreiluiksi koetut neuvotteluprosessit.

Lait ja pelisäännöt toimivat luonnonkäyttökeskustelussa tyypillisesti **oikeuksien puolustajina**. Ne voivat joko pyrkiä vahvistamaan *status quo*:ta ja saavutettuja etuja, mutta myös edistämään lainsäädännöstä aiemmin puuttuneita, tärkeitä katsottuja etuja ja oikeuksia. Jossain tapauksissa etuja ja oikeuksia on pyritty lainmuutoksilla myös poistamaan tai vähentämään, kuten keskustelussa metsähallituslain uudistamisesta on tulkittu. Aina lait eivät ole ajan tasalla siinä mikä aluedynamiikassa nähdään suotavaksi ja oikeudenmukaiseksi. Esimerkiksi saamelaisten maa- ja metsätalouden kysymys on ollut esillä jo pitkään, ja jokamiehenoikeus on tullut osin ongelmalliseksi matkailutoimialan kasvun myötä. Toisaalta lainsäädäntö myös rajaa luonnonkäytön toimijoiden kuten Metsähallituksen ja paliskuntien mahdollisuuksia muuttaa ja sopeuttaa toimintaansa nopeasti tilanteen vaatimalla tavalla.

Paperille panemisen tulkitaan pääosin olevan myös paikallisten oikeuksien puolustaja, ja esimerkiksi uusien kansallispuistojen ja metsähallituslain valmistelussa on haluttu paikallisten metsästys-, poronhoito- ym. oikeudet kirjattaviksi lakiin poliittisille tuulille alttiimpien asetusten asemesta. Lainsäädäntö voi kuitenkin myös rajoittaa hyvien tavoitteiden toteuttamista yhdistettynä esimerkiksi lakien taloudellisten seurausten vaikutuksiin.

”–Ei ole mitään mahdollisuuksia estää avohakkuita (matkailun reittialueilla; IM), koska lähes kaikki alueen metsät ovat vanhoja ja alituottoisia. Ei ole mitään esteitä rakentaa metsäautotie tai ojitus retkeilyreitiltä tunturin laelle, mikäli maanomistaja ei hae hankkeelleen valtion tukea. Metsälainsäädäntö ei takaa korvauksia metsänomistajalle, jos hän tekisi hakkuut puistomaisesti ja maastoa mahdollisimman vähän turmellen tai että hän jättää tietyt alueet kokonaan käsittelemättä. (...) Lainsäädäntöä tulisi uudistaa joko niin, että matkailukeskusten lähialueet suojeltaisiin maisemaa turmelevilta hakkuilta tai alueet rauhoitettaisiin kokonaan. Kummassakin tapauksessa korvausvastuun metsänomistajalle tulisi olla valtiolla, (Kittilän kunnanjohtaja; IM) Seppo Maula sanoi. (LK 25.01.2002 Valtio hyötyy verot, kunta maksaa viulut, uutinen Kätkätunturin mahdollisista hakkuista Levin matkailukeskuksen lähiympäristössä)

Yksi oikeus- ja pelisääntöpuheen merkitys on **vetoaminen** argumentaatiossa lainsäädännön edustamaan **vahvaan auktoriteettiin**.

”Greenpeacen mielestä Inarin käsitellyt metsät pitäisi suojella poronhoitolain perusteella. Järjestön metsävastaava Matti Liimatainen muistuttaa, että laki suojelee porotaloutta Ylä-Lapissa, joten muu maankäyttö pitäisi sopeuttaa sen tarpeisiin.” (SK45/2003, Poromiehet barrikadeilla, artikkeli)

”–Laki sanoo selkeästi, ettei metsätalous saa aiheuttaa toimillaan porotaloudelle ”huomattavaa” haittaa, ja sitä se on nimenomaan tehnyt, Mattus vastaa ja leimaa puheet metsätalouden alasajosta 0-rajoineen kaikkineen pelkäksi Metsähallituksen propagandaksi.” (LK 08.11.2003, Greenpeacen paliskunnassa, henkilökuva poromies Petri Mattuksesta)

”Toisaalta poronhoitolaki sanoo, ettei maata saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle. Niin ikään laki velvoittaa valtion viranomaiset neuvottelemaan poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavista toimenpiteistä paliskunnan edustajien kanssa.” (LK 22.09.2001 Kenellä on oikeus Lapin selkosiin, pääkirjoitus)

Puhetta **lainsäädännöstä** ja **demokratiasta** käytetään luonnonkäyttökustelussa myös kestäväen kehityksen tavoin hienona ja tavoiteltavana periaatteena, joka tuo asiantuntevuutta ja varteenotettavuutta kannanottoihin, mutta jonka lopullinen sisältö jää määrittelemättä (ks. 6.1.3.). **Edustuksellisesta demokratiasta** puhuminen sen sijaan on usein vetoamista johonkin, jonka selän taakse on helppo mennä – laki on tämä, emme me tehneet sitä. Samaa retoriikkaa on käyttänyt esimerkiksi KELA vastauksena opintotukien takaisinperintää koskevaan polemiikkiin 2000-luvun alussa. Lainsäädäntöargumentaatio on oikeusvaltiossa pakostakin varteenotettavaa,

mutta toisaalta kansanviisauden mukaan ”laki on niin kuin se luetaan, asia niin kuin se ajetaan”. Entä kuinka yleisön mielestä tulisi arvottaa toisiinsa nähden kahta tai useampaa lakia?

Lainsäädäntöpuheella on monen muun diskurssin tavoin taipumus olla **asiantuntija- tai asiantuntemusdiskurssi**, johon useimpien luonnonkäyttökeskustelijoiden on vaikea asiantuntevasti puuttua tai osallistua. Lainsäädännöstä puhuminen pelkistyykin tyypillisesti eri lakien takaamien oikeuksien väläyttelyyn, mutta lakien takaamien oikeuksien suhde sen sijaan jää keskustelussa avoimeksi. Oikeuspuheessa tärkeä elementti onkin puheen tuleminen lainsäätäjien tietoon (ks. julkison diskursiivinen malli, luku 5.2.2.). Lainsäätäjiltä voi Lapin Kansan luonnonkäyttöjulkison mielestä puuttua asiantuntemusta Lapin luonnosta ja Lapin erityisoloista, jolloin keskustelu lainsäädännön puutteista palvelee myös lainsäädäntötyötä. Lainsäädäntöön viitattaessa oikeuspuhe myös heittää pallon alueen ulkopuolelle, eduskunnalle ja puolueille, ja korostaa Lapin toissijaista asemaa valtakunnan osana ja vähäisiä mahdollisuuksia päättää asioista itse (ks. luvut 6.1.2. ja 7.4). Epäluottamusdiskurssin puitteissa lainsäätäjiä voidaan pitää myös puolueellisina.

Luonnonkäytön sääntöjen ja aluejakojen paperille paneminen eli virallinen suunnittelu ja yhteisön ulkopuolinen luonnonkäytön ohjaus ja säädöstäminen ovat myös **organisoitua epäluottamusta paikallisten resurssienhallintakykyjä kohtaan**. Selkeimmin tämä ilmenee luonnonsuojeluhankkeita koskevissa kannanotoissa, joissa argumentoidaan lappilaisten luonnonläheisyyteen, luontoa koskevaan asiantuntemukseen sekä jo satoja ellei tuhansia vuosia jatkuneeseen luonnon kanssa sopusoinnussa elämiseen (luvut 6.1.6. ja 7.6) viitaten, että luonnon suojeleminen lappilaisten toiminnalta on turhaa.

Heikkilän (2003) mukaan poronhoidosta ja maanomistuksesta sekä maankäytöstä lakien suhteina puhuu erityisesti saamelaiskäräjät, mutta saamelaiskäräjien puhe saamelaisten alkuperäiskansan oikeuksista jää vastapuolten argumentaatiossa usein huomioimisen tasolle, eikä aitoa vuorovaikutusta ja dialogia näin erityyppiselle ja -muotoiselle kannanotolle synny. Nykyisin yhä useammin myös luonnonkäyttökeskustelussa vedotaan kansalais- ja ihmisoikeuksiin, joko lehtien palstoilla tai tuomioistuimissa. Esimerkiksi vuoden 2001 lopulla uutisoitiin useita kertoja Muotkatunturin poronomistajien Metsähallituksen hakkuista YK:n ihmisoikeuskomitealle tekemästä valituksesta (LK 03.11.2001, LK 20.11.2001, LK 03.12.2001).

”Kuusi vaatimuksen allekirjoittajaa katsovat, että kunnanhallituksen aie loukkaa heidän perustuslakiin ja kansainvälisiin sopimuksiin nojaavia oikeuksiaan saamelaisen alkuperäiskansan jäsenenä.” (LK 12.12.2001, Kulttuurin puolustajat kirjelmöivät: Utsjoen kunnanhallituksen luovuttava Sulaojasta, uutinen)

”MH on sanonut tekevänsä myönnytyksiä (LK 20.11.) Muotkatunturin poronhoidolle siirtämällä 3 353 hehtaaria metsiä toistaiseksi talouskäytön ulkopuolelle ja esittämällä tueksi vielä arveluttavia prosenttilukuja. Se, että siirtää osan alueesta talouskäytön ulkopuolelle väliaikaisesti ja samalla jatkaa hakkuita entisellä määrällä, ei ole myönnytys. (...) Jos pitää tapella valtion lakimiehiä ja paikallislehtien kielteistä julkisuutta vastaan ei ole ihme, jos poronhoitajat turvautuvat ulkopuolisiin vaikuttajiin kuten YK ihmisoikeuskomiteaan tai luontojärjestöihin.” (LK 05.12.2001, Näennäisiä myönnytyksiä Muotkatunturin poronhoidolle, Janne Saijets, puheenaihe)

” (Saamelaiskäräjien puheenjohtaja Pekka; IM) Aikion mukaan samalla kun saamelaisten oikeudet maahan, veteen ja perinteisiin elinkeinoihin ovat järjestämättä laissa, saamelaiselinkeinojen kanssa kilpailevaa massamatkailua tuetaan kaikin tavoin. (...) Suomen perustuslaista välittämättä maa- ja metsätalousministeriö ei pidä saamelaisia alkuperäiskansana eikä kansana ylipäätään.” (LK 07.02.2003, Aikio odottaa pohjoismaista sopimusta, uutinen saamelaisten kansallispäivään 6.2. liittyen)

7.4. Periferia- eli kehitysalueen aluekehitys -diskurssi

Periferia- eli kehitysalueen aluekehitys -diskurssi on laaja merkitysjärjestelmä, joka rakentuu useista syrjäisyyttä, erilaisuutta, erillisyyttä, toiseutta ja eriarvoisuutta, mutta myös erityisyyttä suhteessa valtakunnan muihin osiin ilmentävistä osa-alueista. Periferiapuheen ytimenä voidaan pitää kehitysalue- ja aluekehityspuhetta, jossa viitataan Lapin alueellisen kehityksen ongelmiin kuten muuttotappioon, alhaiseen koulutustasoon, palveluiden katoamiseen, väestörakenteen vinoutumiseen, huoltosuhteen huononemiseen ja työttömyyteen. Merkitysjärjestelmään kuuluvat elementteinä myös kolonialismin, väärinkäytön ja yli kävellyksi tulemisen eli voimattomuuden käsitteet. Myös viittaukset jälleenrakennuskauteen ja sen jälkeiseen aluepolitiikkaan ovat yleisiä. Keskeinen ajatus on Lapista kansallisena syrjäseutuna ja toiseutena suhteessa kansallisvaltioon, Suomeen. Kehitysalueen aluekehitys -keskustelussa on asiallista ”tunnustaa tosiasiat” eli hakea ”realistista” otetta argumentaatioon toteamalla maakuntaa vaivaavat ongelmat. Kehitysalueajatuksen mukaisesti diskurssin pohjauskomuksena on, että Lappi on takapajuisia periferiaa, mahdollisuuksia on vähän ja ongelmat ovat vaikeita tai mahdottomia. Diskurssissa halutaan mukaan ”yleiseen kehitykseen”, kehittyä tasapuolisesti osana valtakuntaa.

Periferia- eli kehitysalueen aluekehitys -diskurssin perusoletuksena ja merkittävänä artikulaationa luonnonkäyttökeskustelussa on **luonnonkäytön ratkaiseva merkitys** Lapin alueelliselle kehitykselle, taloudelle ja työllisyydelle, sekä Lapin luonnonvarojen hyödyntämisen merkitys koko Suomelle. Luonnonvarojen hyödyntämistä pidetään Lapin parhaana ja jopa vaihtoehdottomana, ainoana mahdollisuutena. Luonnonvarojen lisäksi luontoalueiden mahdollisuudet diskurssissa myönteisen kehityksen eli talouskasvun kannalta on huomattu matkailutoimialan kasvun myötä. Muiden kuin luontoon perustuvien teollisuudenalojen uhkana on 2000-luvun alun keskustelussa

pidetty niiden ”viemistä Kiinaan” globalisaation paikallisena vaikutuksena (ks. luku 6.1.6.). Lapissa on koettu luonnonvarojen hyödyntämisen, erityisesti paperiteollisuuden tarvitseman puuraaka-aineen tarjoamisen, olevan myös **vastine aluepoliittisille**, hyvinvointia ja elintasoja valtakunnan osien välillä tasoittaville toimenpiteille. Aluekehitysdiskurssissa on elementtinä myös kehityskäsitys: millainen kehitys on Lapissa mahdollista.

”Mitä meillä on sellaista, jonka ympärille voimme rakentaa, ja jota ei voi viedä maasta muualle, Rundgren pohdiskeli. – Tällöin korostuukin meidän luontomme, ja kaikki se, mitä se tuottaa raaka-ainetta jalostettavaksi: maa- ja metsätalous, poronhoito, kaivannaisteollisuus, matkailu, uusiutuvat energiavarat, puu-, turve-, vesivoima aina pienimuotoiseen keräilytalouteen asti. Jos aiomme suhtautua vakavasti tulevaisuuteemme, meidän on poimittava marjakin maasta.” (LK 02.10.2003 Rundgren: Nyt on panostettava siihen, mitä meiltä ei voida viedä, uutinen kansanedustaja Simo Rundgrenin (kesk.) kannanotosta)

”Jokainen lappilainen ymmärtää luonnon merkityksen ja sen säilyttämisen tarpeen ja he myös haluavat elää hyvässä harmoniassa luonnon kanssa. Lappilaisille työpaikat ovat tärkeitä, siksi jokainen menetys koskee koko sitä yhteisöä jossa he elävät. Tämä ei saksalaista kaupunkilaista kiinnostaa, eikä kehäkolmosen sisällä elävää Suomen Greenpeacen edustajaa.” (LK 03.11.2003 Lappilaisen elämisen mahdollisuudet, Lasse Ilves, puheenaihe)

”Jos me emme halua luovuttaa tätä maakuntaa pelkästään Euroopan unionin turisteille, tulee meidän saada muutos nykyiseen politiikkaan. Muilta pyydettävien almujen sijaan meillä on tasavertainen oikeus ja velvollisuus perustaa toimeentulomme ja vauraus luonnon tarjoamiin mahdollisuuksiin.” (LK 24.01.2002 Lapin köyhtyminen voidaan estää, Tapani Kokko, Kittilä, mielipide)

Diskurssia ilmentää keskustelu **Lapista osana Suomea** – missä määrin Lapin ja Suomen edut ovat yhteneväiset ja missä määrin kansallisten hankkeiden edut menevät muualle, tyypillisimmin etelään, ja missä määrin Lappiin jäävät vain haitat (ks. kohta 6.1.2). Lappia halutaan tässä diskurssissa kehittää muun Suomen kanssa tasaveroisemmaksi ja usein mietitään, mitä mistäkin **etelässä** eli Etelä-Suomessa ajatellaan.

Keskustelussa Etelä-Suomea edustaa metonymiana usein Helsinki, joka keskustelussa esitetään Lapin äärimmäisimpänä vastakohtana. Tässä diskurssissa Lappi on perifeerisen valtion kansallinen periferia: reuna-alue, syrjäseutu, kehitysalue. Erilaisuuden – ja erityisyydenkin – vuoksi koetaan, että alueen intressit ovat yleensäkin erilaisia kuin niiden, joilla on valta myös periferia-alueen asioihin. Erityisten olojen tuntemuksen arvellaan olevan heikko siellä, missä näiden erityisalueiden asioista päätetään, kuten Helsingissä (Suomen valtion metonymia) ja Brysselissä (Euroopan unionin metonymia).

”Lappilainen ihminen ymmärtää kyllä luonnon arvon. Hän on perinteisesti tottunut siihen, että luonnon kanssa on elettävä sovussa. Hän ei voi kuitenkaan ymmärtää sitä, että ohjeita luonnon suojelemisesta jaetaan jostakin ylhäältä Brysselin norsunluutorneista tai etelän kaupungeista.” (LK 07.11.2003, Suojelullakin on rajansa, pääkirjoitus)

Epäluottamusdiskurssin (luku 7.3.) kanssa periferiadiskurssi jakaa käsitykset valtion sanelupolitiikasta ja paikallisten etujen yli kävelemisestä – käsityksen siitä, että valta niin luonnonkäyttöön kuin muuhun liittyen on muualla kuin Lapissa ja että tuota valtaa käytetään tai on käytetty Lapin edusta välittämättä. Suurempi toimija voi jyrätä pienemmän suurempien resurssiensa voimin. Paikallisten etujen ylikävelemiseltä pyritään suojautumaan esimerkiksi lainsäädännöllä poliittisten, helposti muutettavien ratkaisujen asemesta, mutta keskustelussa usein myös heikomman puolustamisen periaatteeseen vetoamalla.

Osin periferia- ja kehitysaluepuhe muistuttaa kielteistä kehitysmaa- tai siirtomaapuhetta, jonka käsitteitä ovat esimerkiksi siirtomaavallan eduksi ryöstetyt luonnonvarat ja riistetyt alkuperäiskansat. Kansallisen raaka-ainealueen rooli nähdään kuitenkin uhan lisäksi myös alueen tärkeänä mahdollisuutena. Toisaalta siis ei saa suojella kaikkea (ettei hyötykäyttö eli metsätalous esty) ja toisaalta ei saa hakata kaikkea kiekkolaaneiksi (muttei kyllä suojellakaan paikallisten käytöltä).

”On järkyttävää kuvitella, että uusiutuvien luonnonvarojen museointipäätöksillä lisätään työllisyyttä. Todellisuudessa Lapista on työn puuttumisen vuoksi lähtenyt jo pois jo 12 000 asukasta. Mikäli paikallisia luonnonresursseja ei käytetä tulee lähivuosina tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan Lapista vielä muuttamaan 30 000 henkilöä. Näiden faktojen perusteella on turha uskotella, että maakuntaa pidetään asuttuna luonnonsuojelun vihreään valheeseen verhotuilla ehdoilla.” (LK 03.11.2001 Väärä viesti Tapani Kokko, Kittilä, mielipide)

Periferiadiskurssiin kuuluu myös **hyödyllinen puoli**: erityisyys, poikkeuksellisuus ja eksotiikka. Ennen kaikkea Lapin matkailu hyötyy merkittävästi maakunnan eksoottisesta maineesta: lumesta, pakkasesta, keskiyön auringosta, kaamoksesta, ”Euroopan viimeisistä erämaista” sekä leppoisista ja luonnonläheisistä ihmisistä, etenkin saamelaisista, ”Euroopan ainoasta alkuperäiskansasta” (ks. myös Valkonen 2003a). Tämä osa periferiadiskurssia on yhteinen paikalliskulttuuridiskurssin (luku 7.6.) kanssa siinä, missä myönteinen erilaisuus vahvistaa alueen omaa identiteettiä suhteessa muihin.

”Minä olen nähnyt Lapin ainutlaatuisen kauniin luonnon suureksi voimavaraksemme. Juuri mahtava luonto pitää merkittävän osan Lapin asukkaista täällä. Ja luontomme kauneudelle rakentuu myös nopeasti kehittyvä matkailu.” (LK 05.02.2003 Vielä kerran Vuotoksesta, Esko-Juhani Tennilä, puheenaihe)

”Lapin koskemattoman luonnon arvo kasvaa samaan tahtiin, kuin ympäristö tai luonto tuhoutuu muualla maailmassa.” (LK 07.03.2003 Luontomatkailu työllistää jo yli 30 000 suomalaista, Sirpa Ollila, Lapin vihreiden kansanedustajaehdokas, Savukoski, puheenaihe)

”...mitä pelottavammaksi ja kiihkeämmäksi maailma menee, sitä suurempaan arvoon nousee pohjoisen rauha, puhtaus sekä turvallisuus. (...) On muutettava paheet hyveeksi: kaamos, pimeys, kylmyys ja lumi ovat nykyisin vetoavia elementtejä – toisin kuin joskus takavuosisikymmeninä. (LK 01.10.2001 Lama ei pelota Lapin matkailua, pääkirjoitus)

”Kestävän, erityisesti sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävän matkailun tarve korostuu juuri syrjäseutujen, kuten Lapin, matkailukehityksen yhteydessä, sillä niiden matkailukäytön viime vuosien kasvu on perustunut luonnonympäristön, aitouden, alkuperäisyyden ja paikallis-kulttuurien vetovoimaisuuden uudelleen korostumiseen kansainvälisessä matkailussa.” (LK 28.12.2001 Paikallisuus Lapin matkailun voimavarana, Jarkko Saarinen, alakerta)

”Lappi on eksoottinen, turvallinen ja kansainvälinen osaavista yrittäjistä, palvelujen laatutasosta, monipuolisista aktiviteeteista, kulttuuritarjonnasta sekä puhtaista erämaista tunnettu ympärivuotinen toiminnan ja tarinoiden maa. Lappi on vahva brandi ja viestii matkailijalle elämyksiä ja kiireettömästi sekä luonnonläheisestä pohjoisen tavasta elää. (...) Lapin matkailu perustuu luontoon, ja maakunta tunnetaan kestävän matkailun mallialueena.” (LK 21.01.2003 Lapin matkailu tähtää kasvun jatkumiseen: Ympärivuotisuus vahvistaa kannattavuutta, uutinen Lapin matkailustrategiasta)

Alkuperäiskansoista puhuminen on laajemminkin osa periferiadiskurssia. Luonnonkäytöstä puhutaan usein saamelaisten yhteydessä myös muiden maanosien kuten Pohjois-Amerikan ja Afrikan alkuperäiskansojen luonnonkäyttöoikeuksien kontekstissa ja viitekehyksessä.

7.5. Monikäyttö- ja resurssienhallintadiskurssi

Lähtökohtina monikäyttö- ja resurssienhallintadiskurssille ovat **monikäytön** ja **oikeudenmukaisen maankäytön jakauman** periaatteet sekä **päätösvaltakeskustelu**: miten Lapin luontoa käytetään, miten käyttöä **hallinnoidaan** tai säädellään ja **kuka** siitä päättää.

”Ylä-Lapin maa- ja metsätalouden neuvostoa oltaneen tällä hetkellä sijoittamassa nykyisestä Metsähallituksen Ylä-Lapin luonnonhoitoalueesta muodostettavan saamelaisten kotiseutualueen luonnonhoitoalueen johtokunnaksi ja se päättäisi muun muassa valtionmaiden metsätalouden periaatteista, moottorikelkkareiteistä ja -luvista, metsästys- ja kalastusluvista, valtionmaiden vuokrauksesta ja myynnistä, eli yleensä kaikesta sellaisesta toiminnasta valtionmailla, joihin liittyy taloudellisia ja käyttöoikeudellisia intressejä. Neuvoston päättämiä periaatteita toteuttaisi Metsähallitus. Neuvoston ohjeiden mukaan Metsähallinnon metsätaloudella, vuokrilla ja lupamyynnillä Ylä-Lapista keräämästä tuotosta tietty osa ohjattaisiin päätettyjen elinkeinon tukemiseen. Kovaa huolta ovat synnyttäneet (...) keuhut, joiden mukaan esitysten mennessä ”todennäköisesti” läpi ilonsa ilmaisseet tahot saavat pian käyttöönsä todellisen ”täsmäohjuksen” toisten maankäyttäjien kuriin saattamiseksi.” (LK 29.10.2001 Ahon terveiset Ylä-Lapin maa- ja metsätalouden neuvostoon: Pokan toimikunnan kuultava kuntia ja niiden väestöä, uutinen)

Monikäyttö- ja resurssienhallintadiskurssi esittää luonnonkäyttömuotojen suhteet ja yhteensovittamisen **suunnittelukysymyksenä**, jossa esim. aluejain tai yhteiskäytön kautta järjestetään kullekin elinkeinolle sille kuuluva tila ja tavoitellaan optimaalista ratkaisua (ks. esim. Kangas 2001: 31-33). Tähän diskurssiin liittyy olennaisesti ajatus siitä, että ”kaikki mahtuvat samoille (laajoille) kairoille” (ks. luku 6.1.1.) kun sovussa eletään, luontoalueet ovat yhteiskäytössä

(kenen yhteiskäytössä) ja kaikkien käyttäjien (kenen kaikkien) tulee saada oikeudenmukainen osuus alueesta, perusteena esimerkiksi talous, työllistävyys tai alkuperäisyys.

”Monista ristiriidoista huolimatta porot ja matkailijat mahtuvat samoihin kairoihin. (...) Esimerkiksi matkailualueiden kaavoituksessa tulisi porotalous ottaa paremmin huomioon. Kunnat eivät kuuntele poromiehiä mökkejä, teitä ja reittejä suunnitellessaan, muistuttaa Aaro Piippolainen. Pyhätunturin kansallispuisto on niin matkailijan kuin poromiehenkin tuki ja turva: vanhat metsät tuottavat poroille syömistä pahimpana talvikautena ja vanhat metsät vetävät myös turisteja. Reittien vedolla voidaan porot ja turistit sijoittaa eri alueille pois häiritsemästä toisiaan. –Pyhätunturin kansallispuiston laajentuessa Luostolle tulee alueelle vuosien myötä paremmat laitumet myös poroille. Kunhan vain petojen pyynti sallitaan laajennusosassakin, laajennus on tervetullut meidänkin puolesta. Kyllä näihin kairoihin sovilla mahtuvat niin turistit kuin poromiehetkin, mutta petoja me emme kovin runsaasti enää lisää kaipaa, sanoo Aaro Piippolainen. Pyhä-Luoston tunturijono vetää vuosittain puoleensa susia ja ahmankin. Karhukanta alueella on runsastunut viime vuosina. Poroahoitoalueelle Piippolainen ei enää lisää petoja kaipaisi, mutta sen eteläpuolella petokannat voisivat pitää kurissa kasvavia ja tuhoja aiheuttavia hirvikantoja. Metsien kuva on viime vuosikymmeninä muuttunut nuoremaksi ja samalla ovat luppometsät huppenneet.” (LK 30.11.2001 Ristiriidoista huolimatta matkailu on mahdollisuus, Aaro Piippolaisen 50-vuotishaastattelu)

” Lapin metsien hyödyntäminen on puhtaasti poliittinen ratkaisu. Ratkaisu Lapin elinkeinojen kohtalosta on eduskunnan käsissä. Viime kädessä kansanedustajamme päättävät siitä, kumpi tie valitaan.” (LK 29.09.2001 Lappi elää metsästä, Tomi Kuosmanen, matkailuyrittäjä, puheenaihe)

Usein resurssienhallinta- ja monikäyttökeskustelu liikkuu **konfliktien** ja niiden estämisen alueella. Konfliktit esiintyvät keskustelussa ikävinä mutta luonnollisina seurauksina epäonnistuneista, epäoikeudenmukaisista pidetyistä tai jotenkin muuten huonoista luonnonkäytön ratkaisuista. Alueiden käyttöpaineiden kasvamisen aiheuttaman resurssi- ja alueniukkuuden vuoksi ongelmat ja ristiriidat ovat lisääntyneet.

”–Ristiriidassa ovat olleet perinteisesti metsätalous ja luonnonsuojelu, nyt enenevässä määrin matkailu ja metsätalous joissakin paikoissa, esimerkiksi Kätkässä Levillä, Muoniossa, Sallassa ja Rukalla, jotkut puhuvat, että Saariselälläkin. Pitää etsiä synergiaa, mutta joskushan tulee eteen myös nollasummapeli, jompikumpi. Luontomatkailu kasvaa ja se perustuu jatkossakin koskemattoman, erämaisen luonnon mielikuviin. Jos sellaista ei löydykään täältä jatkossa muualta kuin suojelualueilta, se herättää varmaan jatkossa ristiriitojakin.” (LK 12.02.2003 Professori Jarkko Saarinen: Luontomatkailu sopii hyvin paikallisiin kytköksiin, Aluekehitystä ei voi rakentaa vain matkailuun, uutinen)

”He ilmoittavat yhteiseksi toiveekseen saada aikaan pysyvä ratkaisu erämaametsien suojelussa. Ratkaisun halutaan olevan kuitenkin sellainen, että se tyydyttää kaikkia eri osapuolia. ”Toisaalta tärkeimmät erämaametsät on siirrettävä pysyvästi metsätaloustoiminnan ulkopuolelle, mutta toisaalta metsureiden ja paikallisen puun jatkojalostajien on viimein saatava työrauha, jossa heidän mahdollisuutensa harjoittaa elinkeinoaan olisi vailla ulkoisia uhkia”, yhteistiedotteessa lausutaan. Yhteisesti hyväksyttävän ratkaisun vaikeuksia kuvastaa se, että luonnonystävät ja metsurit tulkitsevat tarkoitavansa ”tärkeimmillä erämaametsillä” eri rajauksia.” (LK 15.10.2003 Inarilaiset luonnonystävät ja metsurit vetoavat yhdessä Metsähallitukseen, uutinen tiedotteesta)

Monikäytön periaate viittaa siihen, että alueilla on **useita** eri käyttäjiä, joilla on oikeus samanaikaiseen, samalla alueella tapahtuvaan luonnonkäyttöön eri lakien ja asetusten määrittelemillä tavoilla sekä perinteisten, ikimuistoisten oikeuksien kautta. Monikäyttö- ja resurssienhallintadiskurssissa on asiallista keskustella eri luonnonkäyttömuotojen vallitsevasta ja tavoiteltavasta alueosuudesta alueidenkäytössä sekä luonnonkäytön järjestämisen tavoista ja **luonnonkäytön hallinnasta**. Alueidenkäytön tavoitteita ovat myös kestävyys sekä oikeudenmukainen ja optimaalinen maankäytön jakauma. Monikäytön ja resurssienhallinnan näkökulmasta luonnonkäyttö näyttäytykin eri maankäyttäjien intressien, alue- ja luonnonvaratarpeiden sovitteluna.

Metsien monikäytön diskurssi on nykyisin itsestäänselvyydessään lähes huomaamaton, mutta aikanaan diskursiivisen kamppailun myötä hegemoniseksi tullut diskurssi (Valkonen 2003a, ks. luku 2.4.). Monikäyttö- ja resurssienhallintadiskurssi on paitsi yksi luonnonkäyttökeskustelun merkitysjärjestelmistä, myös merkittävä lähtökohta koko luonnonkäyttökeskustelulle. Ilman käsitystä luontoalueiden monikäytön suotavuudesta – niin paikallisyhteisön kuin valtionhallinnon keskuudessa – ei olisi tarvetta keskustella luonnonkäyttömuotojen suhteista. Toisaalta nykyisessäkin keskustelussa on esitetty eräiden luonnonkäyttötarkoitusten, kuten porotalouden, luonnonsuojelun ja metsätalouden osuuden luonnonalueista kasvaneen kohtuuttoman suureksi.

”Etenkin Ylä-Lapissa metsätalouden vaikutus muihin maankäyttäjiin on huomattava, koska luonnonresurssit ovat niukat ja kaikki joutuvat niillä tulemaan toimeen. Metsätalouden nykylinja vie porotaloudelta kannattavuutta heikentäen huomattavasti myös matkailun kehitysmahdollisuuksia ja jopa toimintaedellytyksiä. (...)..MH:n jatkuva prosenttitemppu Ylä-Lapin maankäyttömuotojen suhteellisia osuuksia vertailtaessa. Vasta äskettäin MH:n edustaja väitti (LK 14.11.) metsätaloutta harjoitettavan vain 12 prosentilla Ylä-Lapin pinta-alasta. Tottahan tämä tietenkin on, mutta totta on myös se, että metsämaista 70 prosenttia on metsätalouden piirissä. Porotalouden suunnittelun kannalta hakkuiden ulkopuolella olevien metsämaiden osuus on huomattavasti tärkeämpi kriteeri kuin kaikkien maiden suojeluprosentti.” (LK 23.12.2002 Porotalous unohtui Greenpeace-keskustelussa, Janne Saijets, mielipide)

”Ylä-Lapin luonnonhoitoalueella metsätaloutta harjoitetaan vain 9 prosentin suuruisella alueella. Sen sijaan porotaloutta harjoitetaan kaikkialla Ylä-Lapissa”. (LK 15.11.2003 Luonnon monimuotoisuudesta ja porotaloudesta Ylä-Lapissa, Jouni Kitti, saamelaisparlamentaarikko 1976-1999, puheenaihe)

”Uudistushakkuita tehdään Ylä-Lapissa Metsähallituksen hallinnassa olevilla mailla runsaan 1 000 hehtaarin pinta-alalla, joka on 0,2 prosenttia alueen tuottavan metsämaan pinta-alasta. (...) Metsätalouden tai uudistushakkuiden lopettaminen tuskin auttaisi porotaloutta, jonka käytössä ovat Ylä-Lapin kaikki maa-alueet omistajasta riippumatta.” (SK 50/2003 Metsä- ja porotalous voivat elää rinnakkain, Liisa Saarenmaa, metsäneuvos, Ville Schildt, ylitarkastaja, Jouni Kitti, tarkastaja, puheenvuoro)

Tulkitsen keskustelun eri luonnonkäyttömuotojen alueosuuksista monikäyttö- ja resurssienhallintadiskurssiin kuuluvaksi, joskin prosentiosuuksien tarkastelulla voi olla myös muita tarkoituksia, esimerkiksi toimijoiden vaatimusten arveluttavaan valoon saattaminen (ks. luku 6.1.4.).

Resurssienhallintakeskustelua käydään maankäytön jakauman ohella siitä, **kuka** luonnonkäytöstä päättää ja kenen säännökset luonnonkäyttöä järjestävät – miten alueidenkäyttöä säädellään ja kuka sitä säätelee. Erityisesti poronhoidon kohdalla käydään selvästi Jentoftin (2001) esittelemän kolmiomallin mukaista määrittelykamppailua siitä, missä määrin esimerkiksi poronhoito on tai sen tulisi olla paikallisyhteisön, markkinoiden tai valtion ohjauksessa.

”Poromääriä on vähennettävä, kun ”viisaammat tahot” väittävät laidunten laihtuvan: kertautuva menetys lasketaan miljoonissa markoissa. Teurastamoita ei saa rakentaa, joten lihat ja työpaikat menevät Norjaan: ainakin miljoonan markan menetys kertautuu vuosittain. Kaiken kaikkiaan porotaloutta ohjailtaan (valtio ohjailee; IM) viimeisenä sääntelyn jäänteinä aikana, jolloin yrittämistä muutoin pyritään kannustamaan ja vapauttamaan. –Tämä on kaukana markkinataloudesta. Poromies pakotetaan myymään hintaan kuin hintaan, sanoo Länsman. (...) Ihmetyttää RKTL:n kanta, että laidunmaat ovat loppuneet, mutta esimerkiksi meillä porojen keskipainot ovat koko poronhoitoalueen parhaat. (...) –Porotaloudesta on markkinatalous kaukana. Säännöstelytaloutta tämä on, kun määrätään ylärajat, ja ostaja tietää, että poromiehen on pakko määrä (sic) poistaakseen ylitysporot.”(LK 25.10.2001 Poromiesten ja porotutkijan näkemykset jälleen ristikkäin, Skalluvaaran aidalla mieli maassa, uutinen)

”Paliskuntain yhdistys toimii Hannu Heikkisen mielestä kahdessa, keskenään ristiriitaisessa roolissa. Se on poronhoitajien edunvalvoja, mutta se joutuu ottamaan huomioon myös maa- ja metsätalousministeriön vaatimukset. Ministeriö rahoittaa sen toimintaa. –Samantyyppinen kaksinaisrooli toteutuu myös Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksessa, joka on osaltaan vastuussa poronhoidon kehittämisessä.” (LK 14.09.2002 Poromiehet uupuvat hivutustaisteluun, kommentti uutiseen Hannu Heikkisen poronhoitoaiheisesta väitöskirjasta)

Kuten Ostrom (1990) on huomauttanut, resurssienhallintaa pyritään tyypillisesti siirtämään paikallisyhteisöiltä valtion tai markkina-ohjaukseen paikallisen kollektiivisen resurssienhallinnan puutteisiin vedoten (the commons problem, ks. luku 3.4.2.). Päätösvaltakeskustelu näyttäytyy aineistossa usein paikallisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien sekä päätösvallan puutteen kritisointina, jolloin argumentaatio saa voimaa myös epäluottamusdiskurssista (luku 7.3.). Resurssienhallintadiskurssi ei välttämättä korosta tai puolusta paikallisten omia luonnonkäyttöinstituutioita eikä aina tarjoa ratkaisuksi paikallista sopimista. Diskurssi kuitenkin lähtee siitä, että tarkastelussa pitäisi olla eri käyttömuotojen osuudet ja asema luonnonkäytöstä eikä totaalikieltoja joillekin luonnon käyttömuodoille. Tähän liittyy myös kritiikki ”kaiken kieltävää totaaliluonnonsuojelua” kohtaan. Käytännössä luonnonkäytön hallinta on menossa koko ajan pois päin paikallisyhteisön omista luonnonkäyttö- ja –hallintainstituutioista sitä mukaa, kun suunnitelmia pistetään paperille ja toisaalta luonnonkäyttöön vaikuttavat säädökset voivat olla ylikansallisia tai kansainvälisiä (ympäristö- ym. sopimukset, direktiivit jne.). Toisaalta Suomen

perustuslaki, maankäyttö- ja rakennuslaki sekä kuntalaki korostavat kansalaisten osallistumisoikeutta ympäristönsä kehittämiseen.

Monikäyttö- ja resurssienhallintadiskurssin ja paikallinen identiteetti-, perinne- ja luontosuhdediskurssin (luku 7.6.) yhteistä aluetta ovat paikallisten valta luonnonkäyttöön ja omat resurssienhallintainstituutiot.

”Ulkoapuolisten määräyksillä ei tule liiaksi kahlita poroelinkeinojen harjoittamista. Paikallisesti ja kansallisesti tiedetään, miten esimerkiksi teurastukset tulee asianmukaisesti hoitaa ja mikä on sopiva petojen määrä poronhoitoalueella.” (LK 18.12.2002 Porotalous olennainen osa Lappia, Raimo Holster, erityisavustaja, puheenaihe)

”Mutta mikä liittyy lappilaisen edunvalvonnan kestävyysongelmiin? Hyvänä esimerkkinä toiminee porotalous, katoamassa oleva viimeinen lappilainen perinne ja samalla esimerkki maaseudulle hyvin tyypillisestä tapahtumasarjasta: ”Poronhoito ei ole elämäntapa, se on bisnestä, yritystoimintaa siinä missä muukin elinkeinotoiminta”. (...) Sitten poronhoito vetää puoleensa lisää asiantuntijoita. Tulee hallintobyrokraatteja, tutkijoita, markkinointimiehiä, EU-tiedottajia, lisää ja lisää edunvalvontaa. (...) Elinkeinojen ohjaus ja markkinointi on saatu ulkoapuolisiin käsiin sekä sen ekologinen, taloudellinen ja sosio-kulttuurinen kestävyys tuhoava.” (SO 07.04.2004 Lappilainen edunvalvonta ja suojeluvastaisuus, Sulo Norberg, Sodankylä, artikkeli)

”Renman-projektin muista suosituksista voi mainita päätöksenteon siirtämisen enemmän paikalliselle tasolle. -Korkea prioriteetti tulisi antaa yhteistyöneuvostojen luomiselle. (...) Lisäksi porokiintojen ja lihamarkkinoiden välistä epäsuhtaa pitäisi ratkaista neuvotellen. Vaihtoehtoisia ratkaisuja ovat mm. luopuminen kokonaan kiintoista, kiintojen tekeminen ei-julkiseksi tiedoksi, ja asiallisen tulotason varmistaminen poronhoitajille neuvotteluteitse.” (LK 29.11.2003 Renman-tutkimusprojekti suosittelee parannuksia, Maankäyttömuodot poronhoidon keskeisimpiä ongelmia, uutinen)

Monikäyttö- ja resurssienhallintadiskurssissa keskustellaan myös konkreettisesti eri luonnonkäyttömuotojen käyttösuuksista, josta on runsaasti esimerkkejä luvussa 6.1.4. Valkosen (2003b) mukaan monikäyttö tarkoittaa metsätaloudelle sitä, että muut käyttömuodot on sovittava samalle alueelle metsätalouden tarpeiden ollessa ensisijaisia, kun taas porotalouden kannalta tarvittaisiin aluerajoituksia ja aluejakoja. Luonnon monikäytön järjestäminen näyttääkin kaipaavan uusia menetelmiä tai entisten parantamista paikallista elämää paremmin vastaaviksi.

7.6. Paikallinen identiteetti, perinne ja luontosuhde -diskurssi

”Me rakastamme tätä inarinmaata sen tunteita ja metsiä. Jokainen poropolku on pyhä tiemme, me vaalimme kaikkea tätä. Yritämme rakentaa lapsillemme tulevaisuutta osana Suomea, jonka päättäjät ovat taipumassa ekoterrorismin edessä.” (LK 14.10.2003 Saksan Greenpeace ry esittää Inarin tuhoa, nimim. Anar Ahku i Äihji, mielipide)

”Mitä meille jää, kannot ja risut möyritty sekä raiskattu isäimme maa. Eikö Savukosken kunta, poromiehet, lapin kyläläiset ym. kuntalaiset huolestu nykyisestä Metsähallituksen metsän hakkuusta? (...) Tämä on matkailuyrittäjillekin surman isku – ei näihin kannokkoihin saa tulemaan vuosisatoihin ketään. Ei tarvitse ihmetellä jos kunta ja kylät alkavat kylmenemään ja nuori väki muuttaa etelään. Savukoski ja Savukoskelaiset ovat vuosisatoja ottaneet leivänlisän ja henkisen virkistytymisen metsistä. (...) Savukosken kunnan kannattaisi huolestua ennen kuin on myöhäistä. (...) Ajatelkaa, että meidän sukupolven jälkeenkin olisi metsiä ja elämää metsissä. Ei voi olla oikein, että tämä sukupolvi (Metsähallitus) tuhoaa kaiken yhteisen omaisuuden.”(LK 10.02.2001 Häätähuuto Savukosken viimeisten metsien puolesta, nimim. Vielä kairassa kulkeva, mielipide)

Paikallisen identiteetin, perinteen ja luontosuhteen diskurssiksi nimeämäni merkitysjärjestelmä on ymmärrettävä **paikallisyhteisön tai -yhteisöjen näkökulmasta** käytyä, paikallisen elämismaailman arvoa ja oikeuksia korostavana ja paikallisten oman, luontoon läheisesti liittyvän identiteetin (identiteettien) määrittelyä koskevana keskusteluna. Tämän diskurssin avainsanoja ovat perinne, kulttuuri, elämäntapa, luonnonläheisyys, luontosuhde, erätalous, kotiseutu, ikimuistoisuus, ikaikaisuus, esi-isät ja tulevat sukupolvet, paikallisuuden arvo, aitous, vanha Lappi ja meidän Lappi. Myös Jokisen (2002: 20) mukaan luonto- ja perinnesidonaisuus on merkittävä diskurssi.

”Lappalaiset ja lappalainen kulttuuri on aina ollut, tulee aina olemaan (ja taistelee oikeuksistaan) myös Keminkylän ja Sompion asukkaiden elämän mahdollisuuksien ja elämänmuodon jatkumisen mahdollistajana ja säilyttäjänä, lappalaiselinkeinot (poronhoito, metsästys, kalastus, keräilytalous) takaavat väestölle elämän jatkumisen tällä syrjäisellä Lapinmaan seudulla.”(LK 27.01.2002, Marjatta Hannula, Ollako vai eikö olla, puheenaihe)

”(…) Näin ovat tehneet esi-isämmeikin vuosisatojen ajan. He sopeutuivat elämisen ehtoihin hankkimalla elannon luonnosta, taistelivat sodissa, raivasivat ja rakensivat maakuntamme meitä ja tulevia sukupolvia varten.”(LK 24.01.2002 Lapin köyhtyminen voidaan estää, Tapani Kokko, Kittilä, mielipide)

” (...) ettei Ylä-Lapin metsäkiista ratkea ennen kuin metsätalous on sopeutettu paikallisten ihmisten virkistytymisen, perinteisen eränkävynnin, kehittyvän matkailun ja porotalouden tarpeisiin. Inarin luonnonystävät ilmoittaa edustavansa 198 jäsenellään 2,7 prosenttia Inarin kunnan väestöstä.”(LK 31.10.2003 Ylä-Lapin metsäkiistassa puhuttava metsämaista, Inarin luonnonystävät huomauttaa prosenteista, uutinen)

”Maaherra Hannele Pokka sanoi Viiankiaavan luontopolun avajaisissa, että varmin tapa saada lappilaiset vastustamaan suojelua, on kaventaa heidän perinteisiä oikeuksiaan.”(LK 11.02.2003 Ministeri käy metsästysoikeuden kimppuun – Kapteenit ja tuomarit, kommentti)

Paikallista identiteettiä, perinnettä ja luontosuhdetta koskevalla puheella viitataan luonnonkäytön **elämäntavallisiin merkityksiin**, jolloin luonnonkäyttö määrittää toimijoiden omaa identiteettiä, alueellista identiteettiä ja usein myös etnistä identiteettiä. Elämäntavallisiin merkityksiin kuuluu paikallisten oma, ei-ammattimainen luonnonkäyttö esimerkiksi erätalouden tai virkistykseen tarpeisiin. Toiminta voi olla nykyaikaista kuten moottorikelkkailu, mutta myös sukupolvelta toiselle siirtynyt perinne. Toisaalta perinteiseenkin toimintaan voidaan omaksua uusia innovaatioita.

Esimerkiksi Jokisen (2002: 17) mukaan marjastus, kalastus ja poronhoitotyöt edustavat perinteistä ja ”oikeaa asiaa”, joissa paikallisyhteisö pitkälti hyväksyy modernienkin menetelmien kuten mönkijän käytön. Jokisen (emt.) mukaan ainakaan Ylä-Lapissa ei sen sijaan hyväksytä ”huviajeluja ilman tarkoitusta” eikä etenäkään ”turistien maastopäristelyjä”: ne eivät ole lappilaisille ”todellista käyttöä”. Muualla tätä ei välttämättä ymmärretä (emt.).

” Metsähallituksessa ollaan parhaillaan kokoamassa perusteluja sille, miksi Suomen suuret suojelualueet tulisi säilyttää ylemmissä luokituksissa niissä harjoitettavasta ihmistoiminnasta huolimatta. Ellei tässä onnistuttaisi, voisi Suomeen kohdistua Euroopan suunnasta uusia paikallisia elinkeinoja ja käyttömuotoja rajoittavia suojeluvaatimuksia.” (LK 28.09.2001 Erämaat edistäneet luonnon käyttöä, uutinen)

Paikallinen perinne, identiteetti ja luontosuhde –diskurssi viittaa sekä menneisiin että tuleviin sukupolviin: luonnon kanssa on eletty sopusoinnussa ja sen toivotaan jatkuvan myös tulevien sukupolvien aikana. Tähän merkitysjärjestelmään kuuluu myös ajatus paikallisten luonnonkäyttäjien Lapin luontoa koskevasta erityisestä **asiantuntemuksesta** sekä vuosisatoja jatkuneen toiminnan paremmasta oikeudesta luonnonkäyttöön suhteessa tuoreempiin tulokkaisiin. Tämän merkitysjärjestelmän puitteissa arvokasta on **alkuperäinen**, se mitä oli ensin. Alkuperäisyys esiintyy diskurssissa kahdessa merkityksessä: aitoutena ja ajallisena ensimmäisyytenä. Keskustelussa on esimerkiksi puolustettu koneellista metsätaloutta sillä, että se on yhtä vanhaa kuin koneellinen poronhoito (LK 28.09.2001). Tällöin poronhoito esitetään kulttuurista ja perinteestä jo loitonneena toimintana, jolla ei olisi merkityksiä talousdiskurssin ulkopuolella.

”Olemme eläneet vuosituhannet sovussa luonnon kanssa, mutta nyt esimerkiksi kansallis- ja luonnonpuistoissa möyrivät mönkijät, moottoripyörät, helikopterit, moottorikelkat jne. saaden aikaan eroosiota ja täydellisen pilattua maisemaa. Ei ole puhuttakaan perinteisestä poronhoidosta. Porosta pitää saada yhä enempi irti kun halutaan elää kuten täydellisen motorisoitunut ja teknistynyt ihminen haluaa.” (LK 14.10.2003 Saksan Greenpeace ry esittää Inarin tuhoa, nimim. Anar Ahku i Äihji, mielipide)

”Vaikka nykyporonhoito on muuttunut paljon vanhasta perinteisestä poronhoidosta, on tietämys vanhoista poronhoitoon liittyvistä, poro ja sen elinympäristön välisistä vuorovaikutussuhteista tärkeää, jotta poronhoidon nykytilaa pystyttäisiin ymmärtämään.” (LK 15.12.2001 Poronhoito on sidottu entistä tiukemmin ruokintaan, Jouko Kumpulän väitöskirjaa koskeva uutinen)

Paikallinen identiteetti, perinne ja luontosuhde –merkitysjärjestelmän puitteissa keskustellaankin myös paikallisen identiteetin, perinteen ja luontosuhteen **sisällöstä** ja merkityksestä. Esimerkiksi saamelaiskysymyksen yhteydessä on keskusteltu siitä, missä määrin saamelaisuus voi muuttua ja olla silti alkuperäiskansan kulttuuria, tai missä määrin poronhoito on yhä perinteinen elinkeino, porojen tarharuokinnasta ja moottorikelkoista huolimatta. Mikä siis on aitoa lappilaista kulttuuria? Muuallakin kuin luonnonkäyttökeskustelussa tämä diskurssi ilmenee esimerkiksi eronteoissa alkuperäisten lappilaisten ja junantuomien välillä. Periferiadiskurssin kanssa lappilaisuuden

paikallisuuskurssi jakaa käsitykset alueellisesta erilaisuudesta suhteessa yleissuomalaisuuteen ja etenkin Etelä-Suomeen. Kuitenkin näiden kahden diskurssin lähtökohdat ovat hyvin erilaiset. Siinä missä periferiadiskurssi käsittelee lappilaisuuden toiseutta suhteessa (Etelä-)Suomeen (vrt. 6.1.2., 7.4.), paikallisuuskurssissa käydään keskustelua paikallisuuden olemuksesta ja juurista.

”Luontaistaloudesta kirjoittaa niin ikään Helena Ruotsala artikkelissaan, Poro, EU:n lehmä. Hän tarkastelee poronhoidon asema EU-aikakaudella ja tuo esille niitä tekijöitä, jotka vaikeuttavat elinkeinon harjoittamista nyt ja tulevaisuudessa. ”Pieniä poromääriä omistaneet voivat tulevaisuudessa jopa joutua luopumaan poroista, vaikka perinteisesti tärkeää on ollut se, että perhe on omavarainen poronlihan suhteen. Jopa aivan muutaman poron omistaminen on tärkeää yksilön oman kulttuurisen identiteetin kannalta. Yhä edelleen poronhoitoperheissä lapset saavat poromerkin ja poroja jo kummilahjana.” (LK 29.11.2003 Uusi ja erilainen Lappi-kirja, uutinen)

”Puhaltakaa henkiin se pieni kipinä sydämessä, joka nostaa leuan eteen ja saa tekemään kaikkemme Lapille ominaisimman tulevaisuuden eteen, ei etelän raaka-ainevarastona ja temmellyskenttänä vaan lappilaisen ihmisen kotina ja toimeentulonlähteenä hänen ehdoin.” (LK 09.10.2001 Leuka eteen ja töihin, Ritva Hannuniemi-Pulskka, poronhoitovaltaiselta alueelta, mielipide)

Luonnonkäyttökäytössä puhetta paikallisesta kulttuurista, identiteetistä ja perinteestä sekä niihin perustuvasta erityisestä paikallisesta luontosuhteesta ja asiantuntemuksesta käytetään talousnäkökohtien vastapainona ekologian ohella. Ekologiadiskurssin ja paikallisten identiteetti-, perinne- ja luontosuhdediskurssin lähtökohdat ovat erilaiset (luonnontieteellinen ja yleinen luonto vs. ihmisen toimintaympäristöluonto, kotiseutu ym. sosiaaliset merkitykset), mutta ekologia-diskurssista paikallisuus- ja perinnekäytös lainaa **uhanalaisuuden** argumentin. Luontoa suojellaan, koska ”Euroopan viimeiset erämaat ovat uhattuna”. Samoin lappilaisuus ja erityisesti saamelaisuus esitetään keskustelussa uhanalaisina kulttuureina, joita uhkaavat niitä keskeisesti määrittävän luonnonkäytön muuttuminen eli luonnon pilaaminen tai luonnonkäytön estäminen sekä ulkopuoliset, asiantuntemattomat säädökset ja direktiivit, jotka vaarantavat perinteiset luonnonkäyttötavat ja perinteisen luontosuhteen. Uhanalaisen luonnon ja uhanalaisen kulttuurin suhde on kuitenkin ristiriitainen: toisaalta luontoa tulisi säästää ja suojella, jotta kulttuuri voisi elää ja toisaalta luontoa tulisi voida käyttää, jotta kulttuuri ei kuolisi. Erityisen selvä yhteys luonnonkäytöllä ja kulttuurilla on saamelaisporonhoitoa koskevassa keskustelussa.

”Poronhoito ei voi elää enää rinnakkain teollisen metsätalouden kanssa. Puut kasvattavat poroille ravintoa, mutta metsätalous käyttää hakkuumenetelmiä ja suuria koneita, jotka tuhoavat laitumet”, (saamelaiskäräjien pj Pekka; IM) Aikio sanoo. Hänen mukaansa Inarissa eletään nyt ratkaisun hetkiä. Hän ennustaa, että perinteinen vapaasti laiduntava porotalous kuolee tänä talvena, jos valtio antaa Metsähallituksen hakata laitumet. ”Hallituksen tarkoituksena on ilmeisesti lopettaa koko saamelaiskulttuuri ja sulauttaa meidät valtaväestöön. Osoittaa hyvin suurta pöytäamattomuutta, jos perinteinen poronhoito uhrataan Ylä-Lapin mitättömän metsätalouden takia.”(SK 45/2003 Poromiehet barrikadeilla, artikkeli valtionmetsätalouden ja porotalouden kiistoista Inarissa)

”Me Lapin asukkaat olemme katkeria ylisuojelulle ja sille että meidän perintömaita tullaan tänne etelästä museoimaan.”(LK 18.01.2002 Viianki-aavan suojelusta ja käytöstä, Reijo Kuokkanen, mielipide)

Paikallista identiteettiä, kulttuuria ja luontosuhdetta koskeva diskurssi on elävän kulttuurin, identiteetin ja luontosuhteen diskurssi. Elävän kulttuurin metaforan vastakohtina ja siis tässä diskurssissa vastustettavia asioita ovatkin kulttuurin muuttaminen, museointi ja kuolema. Samoja metaforia käytetään keskustelussa myös luonnosta, jolloin kielteisenä museointina näyttäytyvät sekä ihmistoiminnan estävä ”totaalisuojelu” että laajat suojelualat, ”ylisuojaus”. Luonnon museointi johtaa luontosidonnaisessa kulttuurissa ja identiteetissä kulttuurin museointiin ja kuolemaan, kun luontoa voi tavallaan vain katsoa vitriinin takaa. Myönteistä museointi voi olla silloin, kun jotain tärkeitä ja vaikuttavia luontokohteita suojellaan esimerkiksi kansallispuistoiksi, jotka toimivat matkailun vetovoimatekijöinä ja joissa luonnonmuistomerkit ovat kaikkien nähtävissä mutta kuitenkin turvassa (ks. luku 6.1.2.).

Lappilaisen identiteetin kuvasto on pitkälti erämainen luonto. Luontosidonnainen identiteetti altistuu muutokselle luonnonkäytön muutosten kautta. Eri aikoina luontoa ja tätä kautta myös luontosuhdetta ja identiteettiä sekä siihen mahdollisesti luonnonkäytön kautta kohdistuvia muutoksia on käsitelty eri luonnonkäyttökausien (esim. Valkonen 2001, 2003a) aikana eri tavoin. Kahden viime vuosikymmenen aikana paikallisväestö on muuttanut paikallisväestön poismuuton ja keskusten lähikyliin suuntautuvan muuttoliikkeen myötä ja erityisesti matkailualueiden ympäristössä uusien asukkaiden myötä (emt.). Missä määrin sitten lappilaisuuden identiteetti on dynaaminen ja omaksuu ajan mukana uusia vaikutteita, ja missä määrin luontoon, luonnon käyttöön ja luonnossa olemiseen voimakkaasti sidonnainen lappilaisuus voi päivittyä ja muuttua? Paikallisuutta näyttää määrittävän yhteisöjen arvojen mukaan toimiminen sekä paikallisyhteisön jonkinasteinen tunnus henkilön paikkasidokselle. Tärkeä paikallisuuspuheen merkitys on myös **sitoutuminen alueeseen.**

”Lopuksi haluan sanoa teille kaivoksen lähellä olevien kylien asukkaat, ettemme me ilkeilläksemme ole tästä asiasta ääntä pitäneet, vaan olemme aidosti huolissamme asuinkuntamme tulevaisuudesta niin, että jälkipolvetkin voisivat täällä elää ja asua. Vierailijat voivat aina nostaa kytintä, mutta meidän paikallisten ihmisten täytyy yrittää jatkaa, jos olemme vielä hengissä.” (LK 10.12.2002 Suurikuusikko – Kittilän kunnan pelastus vai tuho, Raimo Takalo, kittiläläinen kunnanvaltuutettu, puheenaie)

8. Mahtuvatko kaikki samoille kairoille?

Tämän tutkimuksen **tutkimuskysymykset** koskivat *luonnonkäyttökirjoittelun argumentaatiota, merkitysjärjestelmiä eli diskursseja sekä luonnonkäytön alueellista dynamiikkaa*. Olen selvittänyt luvussa 2 nykyiseen tilanteeseen johtanutta luonnonkäytön dynamiikkaa kirjallisuuden ja osin myös sanomalehtiaineiston perusteella. Tavoitteena luonnonkäytön aluedynamiikan tarkastelussa on ollut valottaa yhteiskunnassa tapahtuneita muutoksia ja tekijöitä, jotka vaikuttavat nykyiseenkin luonnonkäyttökeskusteluun. Lapin luonnonkäyttöön vaikuttaneet tekijät ovat usein olleet alueen ulkopuolisia eivätkä niinkään paikallisten ratkaisujen tai pyrkimysten sanelemaa. Alueen luonnonvarat ovat monessa historian vaiheessa olleet tärkeitä koko (kulloisenkin) maan kannalta: uudisasutuksen leviäminen Lappiin helpotti muiden alueiden väestöpainetta ja ankkuroi alueen Ruotsi-Suomen osaksi, ja toisen maailmansodan jälkeen Lapin metsät ja vesivoima korvasivat Karjalan alueelta alueluovutusten vuoksi menetettyjä resursseja. Luonnonkäyttöön on läpi historian liittynyt ristiriitaisia pyrkimyksiä ja tavoitteita, jotka ovat kohdanneet Lapissa. Myös luonnonkäyttömuotojen suhteet jaärkevimmät luonnonkäyttötavat ovat vaihdelleet aluedynamiikassa. Nykyään tärkeimpinä pidettävien luonnonkäyttömuotojen, metsätalouden, porotalouden, matkailun, luonnonsuojelun ja paikallisten elämäntavallisten luonnonkäyttötarkoitusten suhteita 2000-luvun alussa käsitellään tuonnempana tässä luvussa.

Empirialuvut 6-7 ovat vastanneet tutkimuskysymyksiin siitä, millaisia luonnonkäyttödiskursseja 2000-luvun alun tilanteessa on ja kuinka niiden puitteissa on argumentoitu luontoaiheista. Tyypillisiksi argumenteiksi ja argumentointitavoiksi todettiin (luku 6, taulukko 1) esimerkiksi viittaukset maakunnan laajuuteen ja tilan riittävyteen, Lapin asemaan osana Suomea ja suhteessa koko maan etuun sekä Lapin oikeuteen hyötyä alueensa resursseista. Myös kestävyyskeskustelu, asioiden kvantifiointi ja vaikuttavien lukujen esittäminen, viittaukset alueen myönteisiin tai kielteisiin suuriin kertomuksiin ja myytteihin, luonnonkäytön työllisyys- ja talousvaikutukset sekä viittaukset luonnolle ja paikalliskulttuureille yhteiseen uhanalaisuuteen ja elämisen mahdollisuuksiin alueella ovat olleet yleisiä argumentteja ja argumentointitapoja. Luonnonkäyttökeskustelua käydään kuuden diskurssin tarjoamien repertuaarien tai kehysten kautta (luku 7). Nämä merkitysjärjestelmät ovat tutkimukseni perusteella talousdiskurssi, kestävä kehityksen diskurssit, erityisesti ekologiadiskurssi, epäluottamus- sekä oikeus- ja pelisääntödiskurssi, periferia- eli kehitysalueen aluekehitys -diskurssi, monikäytön ja

resurssienhallinnan diskurssi sekä paikallinen identiteetti, perinne ja luontosuhde -diskurssi. Näiden diskurssien puitteissa luonnonkäyttökeskustelu sekä rakentuu että samanaikaisesti hajoaa kohtaamattomaksi.

Konfliktitilanteita on usein pyritty lieventämään ja erilaisia luonnonkäyttöhankeita perustelemaan toteamalla, että näille kairoille mahtuu. Tässä tutkielmani viimeisessä luvussa ajattelua orientoivana kysymyksenä onkin, *mahtuvatko kaikki samoille kairoille ja millä ehdoilla.*

Luonnonkäyttömuotojen intressien suhteet

Seuraavaan taulukkoon (taulukko 2) olen koonnut Lapin luonnonkäyttömuotojen intressien suhteet nykyisessä aluedynamiikan tilanteessa sanomalehtikirjoittelun ja osin myös tutkimuskirjallisuuden perusteella (esim. Oikarinen et al. 1998; Kumpula 2003). Taulukossa on tarkasteltu porotalouden, metsätalouden, matkailun, luonnonsuojelun sekä paikallisten omien, elämäntapaan ja kulttuuriin liittyvien luonnonkäyttötarkoitusten intressien suhteita ja luonnonkäyttömuotojen vaikutuksia toisiinsa.

Taulukkoa sarakkeittain eli ylhäältä alaspäin luettaessa selviävät vaakariveillä esitettyjen luonnonkäyttömuotojen vaikutukset sarakkeessa tarkasteltavana olevaan luonnonkäyttömuotoon. Vaakariveiltä käyvät ilmi kunkin luonnonkäyttömuodon vaikutukset muihin Lapin luontoalueiden käyttäjiin. Kahden luonnonkäyttömuodon vaikutukset toisiinsa löytyvät näin tarkastelemalla luonnonkäyttömuotojen vaikutusten molempia ruutuja, esimerkiksi matkailu/poronhoito sekä poronhoito/matkailu. Luonnonkäyttömuotojen suhteiden lisäksi taulukossa on lueteltu kunkin luonnonkäyttömuodon omia luonnonkäyttöintressejä ja muodostettu luonnehdinnat eri luonnonkäyttömuotojen tai -tarkoitusten Lapin luonnolle antamista merkityksistä ja tavoitteista (vrt. esim. Suopajarvi 2001b).

Taulukko 2 Luonnonkäyttömuotojen intressien suhteet 2000-luvun alussa (seur. sivulla).

	Porotalous	Metsätalous	Matkailu	Luonnonsuojelu	Elämäntapa, kulttuuri
Porotalous	Porotalouden luonnonkäyttö-intressejä: Jäkälää, luppoo, metsälauhaa, sieniä, rauhallinen alue, lunta kohtuullisesti, ei petoja. HYVÄ PORONLÄIDUN: RAVINTOA JA TILAA	Porot syövät koivunvesoja, lannoittavat metsää ja rikkovat maanpintaa kuopimalla (+ ja -). Metsätaloutta tarve rajoittaa mm. porotalouden hyväksi?	Porot ja poronhoitokulttuuri ovat Lapin matkailun merkittävimpiä imago- ja vetovoimatekijöitä. Poromatkaillen merkitys on kasvanut esim. ohjelmopalveluna.	Porotalous voi sekä vähentää että lisätä luonnon muuta monimuotoisuutta. Porot voivat palkia myös suojelualueilla Mallan luonnonpuistoa lukuun ottamatta.	Porotalous/poronhoito on osa saamelaiden ja muiden lappilaisten elämäntapaa ja kulttuuria sekä pää- tai sivuelinkeino. Piholle ja viljelyksille eksyneet porot ärsyttävät porotomia maanomistajia.
Metsätalous	Hakkuut vähentävät poron tärkeimpiä talviravintovaroja eli jäkälää ja luppoo ja metsäautotiet pirstovat laiumia. Hakkuutähteet vaikeuttavat talviaikaista ravinnonkaivua. Erityisen haitallista on maan aauraaminen. Kesä- ja syysravinto voivat lisääntyä. Monilla poromiehillä metsää.	Metsätalouden luonnonkäyttö-intressejä: Tukki- ja kuitupuun tuotanto ja korjuu, metsän rakenteen tasaikäistäminen, kasvun parantaminen, saavutettavuus, ei suojeltu. PUURAAKA-AINETTA TUOTTAVA METSÄ	Metsätalouden ja matkailun intressit ovat pitkälti ristiriitaiset. Matkailualueiden ympäristön hakkuut voivat heikentää kohteen matkailullista houkuttelevuutta. Metsänhoito voi myös parantaa maisemakuvaa. Puuraaka-ainetta kuten kelohonkia on käytetty ja tarvitaan yhä myös matkailurakentamiseen.	Luonnonsuojelu ja puuntuotanto ovat intresseiltään vastakkaiset luonnonkäyttömuodot. Metsätalous vähentää vanhoja metsiä. Metsänkäsitteily-ohjeissa huomioidaan elinympäristöjen ja arvokkaiden luontokohteiden (mm. puro, kuru, lehto, jyrkänne) suojelu.	Valtionmetsätalous ja yksityismetsätalous ovat monille tulonlähteitä. Metsänkäsitteilytoimet voivat hankaloittaa maastossa liikkumista ja vähentää mm. riistaa muuttamalla niiden elinympäristöjä. Hakkuu-alueilla marjoja ja taimikoissa hirviä. Osa Lapin kulttuuria ja perinnettä (uitto, metsätyöt). Maisemavaikutukset.
Matkailu	Matkailu on tulonlähde porotaloudelle (mm. liha, taljat ja poroajelut). Matkailun ja porotalouden välillä on ristiriitoja maankäytössä, esim. kelkkailu- ym. reitit sekä matkailukeskusten tilantarve. Matkailijat voivat häiritä poroja esim. vasonta-aikana ja kuluttaa jäkälämaastoa retkeilyalueilla. Liikenteessä kuolee paljon poroja.	Metsätalouden ja matkailun intressit ovat varsin ristiriitaiset. Matkailualueiden lähetyillä on paineita metsätalouden vähentämiseen tai lopettamiseen maisema- ja maastohaittojen vuoksi. Matkailurakentamisessa on kysyntää puulle.	Matkailun luonnonkäyttö-intressejä: Maisema, puhtaus, lumi, erämaisuus, (vanha) metsä, tunturit, vesistöt, porot, linnut, retkeily-, hiihto- ja kelkkailureitit, kaamos, revontulet, lomarakentaminen, kelohonkia mökkejä varten. ELÄMYKSELLINEN LUONTO: ERÄMAISUUS, EKSOTIIKKA JA KOSKEMATTOMUUS	Matkailijat saattavat kuluttaa kansallispuistoja, erityisesti keskusten lähireiteillä. Erämaamatkailu voi innostaa matkailijaa ympäristöstä ja luonnosta huolehtimiseen omassa arkiympäristössä (tai Lapissa). Matkailuyrittäjät kannattavat usein kansallispuistojen perustamista.	Matkailijat voivat jokamiehenoikeuden perusteella esim. mennä paikallisten marja-paikoihin. Matkailu ja matkamuistojen valmistus ovat monelle tulonlähteitä päätoimisesti tai muun elinkeinon kuten poronhoidon ohella. Matkailukäyttöä ajatellen tehdyt luonnonkäytön rajoitukset (esim. kalastus) voivat koskea myös paikallisia.
Luonnonsuojelu	Luonnonsuojelualueilla on vanhoja luppometsiä poroille. Mallan luonnonpuistoon on poroilta pääsy kielletty, muuten porot saavat laiduntaa myös suojelualueilla. Suurpetojen suojelu aiheuttaa menetyksiä poronhoidolle. Porotöissä on lupa kelkkailla myös kansallispuistoissa.	Luonnonsuojelualue et estävät metsän puuntuotannollisen käytön. Monimuotoisuuden säilyttäminen on tavoitteena myös metsänkäsitteilyohjeissa esim. tiettyjen luontotyyppien ja ekologisten käytävien osalta.	Luonnonsuojelualueet, erityisesti kansallispuistot, ovat merkittävä matkailun vetovoimatekijä. Luonnonsuojelualueilla on usein matkailunkin tarvitsemia reittejä ja muuta infrastruktuuria, esimerkiksi kansallispuistoissa ja Natura-alueilla. Kansallispuistoissa moottorikelkkailu on kielletty.	Luonnonsuojelun luonnonkäyttö-intressejä: Lajien suojelussa monimuotoisuus, alueidensuojelussa edustavuus, harvinaisuus, koskemattomuus, erämaisuus, ei hakattu, kaunis ja erityinen. SÄILYTETTY LUONTO	Luonnonsuojelu sekä säilyttää metsiä ja muita luonnonympäristöjä paikallisten käyttöön että rajoittaa niiden käyttöä. Erityisesti paikallisten perinteisten metsästys-, kalastus- ja poronhoito-oikeuksien säilyttäminen kansallispuistoissa ja Natura 2000 -alueilla ovat olleet esillä.
Elämäntapa, kulttuuri	Poronhoidolla tai -taloudella on elämäntavallista ja kulttuurista merkitystä, jolloin monet haluavat omistaa poroja edes vähän. Poronhoito on tärkeä saamelaiskulttuurin ja lappilaisuuden identiteettielementti.	Metsätaloudella on merkitystä palkka- ja pääomatulojen lähteenä. Metsätalous voi olla myös elämäntapa-asia esim. savotta- ja uittohistorian sekä yksityismetsänomistuksen kautta.	Aiemmin lähinnä (väärin) saamelaiskulttuuri, nyttemmin myös peräpohjalainen perinne matkailutuotteiden perustana, esimerkiksi perinnekalastus- ja erämatkailu.	Suojelu voi turvata esim. riistalajien habitaatteja ja säilyttää paikallisille tärkeitä luontoalueita ja maisemia. Suojelun pelätään aiheuttavan rajoituksia myös paikallisten luonnonkäyttöön.	Elämäntavallisia luonnonkäyttö-intressejä: Erätalous (riista, marjat, sienet, polttopuut), virkistys, kotiseutu, perinne – käyttöä ei estetty eikä luontoa pilattu. OMA YMPÄRISTÖ, ELINTILA JA RESURSSIT

Luonnonkäyttömuotojen intressit voidaan taulukon mukaan pelkistää seuraavasti. Porotalouden intressinä on hyvä poronlaidun, jossa on poroille sopivaa ravintoa ja riittävästi tilaa. Myös sopivat lumiolosuhteet, hyvä näkyvyys, rauhallisuus ja petojen vähyys ovat poroille sopivan alueen tunnusmerkkejä. Metsätalouden intressinä on laadukasta puuraaka-ainetta, mieluusti tukkipuuta tuottava metsä, jossa hakkuita ei ole estetty esimerkiksi suojelulla. Matkailulle tärkeää on elämyksellinen luonto, jota luonnehtivat eksotiikka, erämaisuus ja koskemattomuus. Luonnonsuojelun intressinä on säilytetty ja monimuotoinen luonto. Paikallisten elämäntavallisten luonnonkäyttömuotojen harjoittamisen kannalta intressinä on, että alueen käyttöä ei ole suojelulla tai kulkurajoituksilla estetty tai liian voimakkaalla käytöllä pilattu - oma kotiseutu ja -maisema, elintila ja resurssit. Lisäksi on huomioitava alueen saavutettavuuden ja sijainnin kaltaiset tekijät sekä paikkojen erityismerkitykset.

Kuten taulukosta nähdään, luonnonkäyttömuotojen intressien suhteet ovat harvemmin toisiaan tukevia kuin ristiriitaisia. Erityisen selvästi ristiriidassa, suorastaan toisensa poissulkevia luonnonkäyttömuotoja ovat luonnonsuojelu ja metsätalous. Ristiriitoja on myös metsätalouden ja porotalouden välillä laidunmenetysten vuoksi. Luonnonsuojelun lisäksi myös metsätalouden ja matkailun sekä metsätalouden ja porotalouden välisissä kiistoissa kyseessä on hakkuiden estäminen tai pitkäkestoinen lykkääminen. Toisaalta keskustelussa harvoin kannatetaan luonnon tiukkaa suojelua, jolloin muuhun luonnonkäyttöön kuten matkailutoimintaan ja metsästykseseen voisi tulla rajoituksia. Porotalouden ja matkailun suhteet ovat pääosin hyvät. Niistä voi olla lievää tai ajoittaista haittaa toisilleen (esim. porotalouden laidunmenetykset matkailukeskusten lähistöllä), mutta yhteiset hyödyt ja intressit näyttävät keskustelussa merkittävämpinä. Paikallisten elämäntavalliset luonnonkäyttöintressit (metsästys, marjastus) on nähty usein toissijaisina luonnonvarojen ja -alueiden elinkeinolliselle käytölle, mutta suhteessa luonnonsuojeluun ne tulisi kuitenkin turvata.

Kaikilla luonnonkäyttötarkoituksilla on luonnolle sekä tilallisia että luonnonvaroihin perustuvia merkityksiä. Luonnonkäyttömuotoja ei ole sijoitettu taulukossa yleinen luonto – erityinen luonto – akselille, mutta aineiston perusteella erityinen luonto on arvokkainta paikallisyhteisön kulttuurisille ja elämäntavallisille luonnon merkityksille ja yleisen luonnon käsite luonnehtii parhaiten metsätaloutta ja muuta luonnonvarojen raaka-ainehyödyntämiseen liittyvää toimintaa.

Monikäyttö yhteinen periaate

Keskustelussa yksimielisyyttä herättäneen **monikäytön periaatteen** sekä **tilaa riittää** -argumentaation perusteella kaikkien tarkasteltujen luonnonkäyttömuotojen olemassaolo Lapissa,

samaan aikaan ja samoilla alueilla, on paikallisyhteisön näkökulmasta pääosin suotavaa. Perinteeseen viitaten argumentoidaankin, että leipä on Lapissa otettu ennenkin monesta lähteestä: riippuvuus vain yhdestä toimialasta voi tehdä aluetalouden ja kotitaloudet haavoittuvaisiksi ja altistaa talouden heilahteluille. Mikään luonnonkäyttömuoto ei keskustelussa myöskään leimaannu paikallisväestön kannalta yksinomaan kielteiseksi, ei edes luonnonsuojelu. Tiukkaa luonnonsuojelua vastustetaan keskustelussa metsätalous-, vesivoima- ja kaivosintressien vuoksi (talous) sekä luonnon museointipelon vuoksi (perinne, kulttuuri), mutta matkailun kehittämisen, perinteisen luonnonkäytön ja porotalouden näkökulmasta suojelualueisiin tai ainakin hakkuiden rajoittamiseen suhtaudutaan myönteisesti.

Lähes kaikki luonnonkäyttömuodot ovat kuitenkin saaneet paikallisesti voimakastakin kritiikkiä osakseen. Totaalikieltoihin luonnonkäyttökirjoittajat eivät haluaisi ryhtyä, mutta keskustelussa on pohdittu suotavien luonnonkäyttömuotojen valikoimaa paikallisesti. Sen lisäksi, että mitään luonnonkäyttömuotoa ei haluta täysin kieltää ja lopettaa, myöskään yhden luonnonkäyttömuodon ei keskustelussa haluta saavan liian suurta, muita luonnonkäyttömuotoja kaventavaa osuutta. Lähtökohdana tuleekin edelleen olla luonnon moninaiskäyttö. Monikäyttöpuheessa ovat olleet esillä luonnonkäyttömuotojen erilaiset vaikutukset muiden saman alueen käyttäjien tarvitsemiin resursseihin ja sitä kautta harjoittamisedellytyksiin. Monet luonnonkäyttömuodot ovat 2000-luvun alussa olleet laajenemassa alueellisesti tai kasvattamassa toiminnan volyymejä. Toisaalta uusille alueille, ”muualle” siirtyminen ei aina ole mahdollista. Onkin syytä pohtia luonnonkäytön **skaalaja**: voidaanko kaikkien elinkeinojen ja luonnonkäyttömuotojen sallia kasvattavan osuuttaan, etenkin kun usein samat, rajalliset alueet ovat usean toiminnon kannalta kaikkein parhaita ja kiinnostavimpia? Ainakin yhteisresurssien retoriikassa nurkkakuntainen aluekilpailu voi aiheuttaa sen, että kaikki pyrkivät lisäämään osuuttaan alueen maankäytöstä, jolloin luonto menee ”lopullisesti pilalle”. Luonnonkäytön mittakaavat, alueelliset ja yhteiskäytölottuvuudet kestävyuden määrittelyssä sekä eri ratkaisujen paikalliset vaikutukset ovat kysymyksiä asian ytimessä.

Tämän tutkimuksen perusteella jonkun tai joidenkin luonnonkäyttömuotojen **etusijalle asettamisen kriteerit** voisivat liittyä erityisesti paikalliskulttuuriin tai -kulttuureihin sekä toiminnan aluetaloudellisiin tuottoihin. Myös luonnon säilyminen (ekologinen, toiminnallinen ja maisemallinen säilyminen) monien käyttötarkoitusten resurssina on tärkeää. Nämä ovat monessa tapauksessa myös ristiriitaisia ratkaisuperiaatteita. Kysymys pitkään jatkuneissa kiistoissa ei olekaan se, että kaikille osapuolille sopivaa, kohtuullisen yksinkertaista ratkaisua ei olisi huomattu, vaan ongelmat ovat aidosti monimutkaisia ja vaikeita. Tästä kertoo myös luonnonkäyttökeskustelun polveilevuus ja keskustelu ylipäättään tilanteenmäärittelyyn liittyen. Miettimisen aihetta on myös siinä, hyötyykö joku alituisista paikallisyhteisö(j)ä hajottavista kiistoista.

Konsensuksia koordinaateiksi ratkaisujen etsintään

Tutkimus osoittaa, että luonnonkäyttöä koskevassa julkisessa keskustelussa on käytössä monia merkitysjärjestelmiä, joiden puitteissa keskustelu samanaikaisesti sekä rakentuu että hajoaa kohtaamattomaksi. Tarve luonnonkäyttöön liittyvien konfliktien ratkaisemiseen paikallisyhteisön moninaiset intressit huomioiden ilmenee selkeästi voimakkaassa ja monipuolisessa argumentaatiossa. Erimielisyyttä on kuitenkin jo siitä, mistä kiistoissa on kysymys. Joissakin pitkään jatkuneissa konflikteissa on juututtu juoksuhautoihin, jolloin osapuolten erilaisista merkitysjärjestelmistä kumpuavat puheenvuorot eivät kohtaa aitona vuoropuheluna (vrt. esim. Heikkilä 2003).

Tämän tutkimuksen perusteella ristiriidoista huolimatta luonnonkäyttökeskustelusta on erotettavissa tekijöitä, joiden suhteen muuten erimielisetkin kirjoittajat yleensä ovat **samaa mieltä**. Tällaisia tekijöitä ovat luonnonkäytöstä paikallisille koituvien hyötyjen lisäksi halu säilyttää Lappi asuttuna, luonnon monipuolinen käyttö eri elinkeinojen ja muiden luonnonkäyttömuotojen tarpeisiin sekä tarve kehittää Lappia elävänä ja nykyaikaisena maakuntana perinteitä kunnioittaen ja lappilaisen ja saamelaisen luontosuhteen ylläpitämisen mahdollistaen. Keskustelussa ovat korostuneet myös paikallisten – usein valitettavan vähäiset – mahdollisuudet vaikuttaa Lapin luonnonkäyttöön ja pyrkimykset paikalliseen sopimiseen. Monet näistä konsensuksista ovat jopa tyyppillistä argumentaatorakennetta ja keskinäisen uskon vahvistusta lähestyviä tapoja kirjoittaa luonnonkäytöstä, esimerkiksi ”laajaan Lappiin mahtuu”. Eräänlaisina jaettuina kulttuurisina käsityksinä voidaan pitää myös niitä tapoja miten luonnonkäyttöä käsitellään, eli taloutta, ekologiaa, kulttuuria, (epä)luottamusta, monikäyttöä ja perifeerisyyttä.

Kestävää kehitystä pidetään luonnonkäyttökeskustelussa yhtenä luonnonkäytön järjestämisen periaatteena Lapissa, mutta käsitteen sisältö ja merkitys eivät ole vakiintuneet. Argumenttina ja kulttuurisena konsensusena kestävydestä puhuminen jättää avoimeksi kestävyyskäsitteen määritelmän sekä kestävyuden osa-alueiden painotuksen suhteessa toisiinsa. Siinä mielessä kestävä kehityksen tavoittelu on tyhjä konsensus. Talouden ollessa hegemoninen diskurssi ekologinen kestävyys näyttäytyy luonnonkäyttökeskustelussa sekä talouskasvusta puhumisen vastapainona (”porot kuluttavat laitumet poromiesten tavoitellessa parempia ansioita”) että uhkana sille (”kaikki taloudellisesti merkittävät alueet halutaan suojella”). Ekologia vs. talous -puhe on usein yhteisresurssien tragedia -tyyppistä argumentaatiota. Samoin sosiaalinen kestävyys tyypistyy keskustelussa usein sosioekonomisiksi vaikutuksiksi kuten toiminnan työllistävyydeksi. Kuitenkin puhe paikallisten arvojen näkymisestä luonnonkäytössä ja paikallisten vaikutusmahdollisuuksista on puhetta luonnonkäytön sosiaalisesta kestävydestä.

Lappi elää luontotaloudessa

Luonto näyttäytyy keskustelussa tärkeimpänä Lapin voimavaroista ja mahdollisuuksista. Ehkä myös keskeisin konsensus tutkimusaineistoon kuuluvassa keskustelussa on ollut, että Lapin kehitysmahdollisuudet liittyvät luonnonvarojen ja luonnonalueiden, erityisesti metsäekosysteemien hyödyntämiseen. Tämä konsensus ei välttämättä johda sopuun, vaan pikemminkin kaikkien riippuvuus samasta resurssista ja ainoaksi koetusta mahdollisuudesta voi vaikeuttaa konflikteja. Kun luonnonkäyttö näyttäytyy ainoana mahdollisena elinkeinojen perustana, taistelu luonnonkäytöstä on samalla kamppailua kunkin omasta toimeentulosta ja tulevaisuudesta, kollektiivisesti ”elämisen mahdollisuuksista” Lapissa. Ristiriitojen lieventämiseksi nollasummapelistä tai jopa niiden välttämiseksi tulisikin kasvattaa mahdollisuuksien määrää ja ”jaettavaa kakkua”. Kun uusille alueille siirtyminen ei ole enää mahdollista, kakkua voisi kasvattaa monikäytön suunnittelun lisäksi uusien toimeentulomahdollisuuksien kehittämisellä. Esimerkiksi Norjassa osaa poronhoitajista on vuosituhannen vaihteessa rohkaistu runsain tuin siirtymään muihin ammatteihin ja luopumaan poroistaan päätoimisten poronhoitajien eduksi.

Entä voisiko Lapin vahvuuksiin kuulua muutakin kuin luonnon suomia resursseja ja niiden hyödyntämismahdollisuuksia? Analysoimassani luonnonkäyttökustelussa on käytetty Salcompin matkapuhelintarviketehtaan ”Kiinaan siirtämistä” osoituksena siitä, että muut kuin luontoon ja luonnonvarojen hyödyntämiseen liittyvät elinkeinot ovat Lapissa epävarmoja. Globalisaation paikallisena vaikutuksena tutkimusjaksolla onkin näyttäytynyt kansainvälisten luontointressien lisäksi työpaikkojen siirtyminen halvemman tuotannon maihin. Toisaalta keskustelussa on haluttu edistää myös luonnonvarojen paikallista jalostamista, joka työllistäisi alueen väestöä enemmän kuin pelkkä raaka-ainetalous. Uusien työmahdollisuuksien luominen voisi myös houkuttaa koulutettua lappilaislähtöistä nuorisoa palaamaan takaisin kotiseudulle. Matkailukeskusten lähikylissä tästä on jo merkkejä.

Riippuvuus samasta resurssista, alueen luonnosta, voidaan nähdä myös toisesta näkökulmasta. Eri luonnonkäyttömuodot hyödyntävät luontoa eri tavoin tuottaakseen hyvinvointia eri tavoin yksittäiselle ihmiselle tai suuremmalle joukolle ihmisiä. Samalla myös toiminnan varjopuolet jakautuvat pienemmän tai suuremman väkimäärän kannettavaksi. Tutkimus vahvistaa käsitystä siitä, että myös luonnonkäytön paikallisia ja alueellisia ympäristövaikutuksia tulisi arvioida paitsi monipuolisesti ekologian, talouden ja sosiokulttuuristen vaikutusten osalta, myös kohdentaa arviointi alueellisesti ja demografisesti eli ”ihmisryhmätasolla”, sosiaalisesti oikein. Samoin kuin yhteisomaisuustilanteessa (Hardin 1968) yksittäisen toimijan kannalta rationaalinen voi olla yhteisvaikutuksiltaan epärationalista, suuremman alueyksikön kannalta arvioituna kestävä ja

rationaalinen toiminta voi olla pienemmän alueyksikön kannalta kestävämpi ja epärationaalista. Luonnonkäyttökäytännössä esimerkiksi Suomen tai Euroopan unionin mittakaavassa suotuisan suojelutason saavuttaminen suojelemalla yhtäällä vähän ja toisaalla paljon voi johtaa ekologiseen kestävyteen valtion tai unionin alueen tasolla, mutta samalla vaarantaa suppeamman aluemittakaavan tarkastelussa keskusalueen ekologisen ja periferia-alueen sosioekonomisen ja/tai sosiokulttuurisen kestävyden (vrt. Bomberg 1994).³² Samoin Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen aluetasolla keskustelussa tarkastellut metsätalouden vaikutukset voivat ko. aluetasolla olla kestäviä ja osuudet kohtuullisia, mutta kohdistua luonnonhoitoaluetta suppeammalla alueella, esimerkiksi pistemäisesti toimiviin luonnonkäyttömuotoihin, kuten porotalouteen ja matkailuun, paikallisesti kestävämmällä tavalla. Toisaalta jonkin luonnonkäyttömuodon rajoittaminen tai väistyminen monella pienellä alueella voi vähitellen supistaa luonnonkäyttömuodon harjoittamisen mahdollisuuksia liikaa. Eri luonnonkäyttömuotojen vaikutuksia tarkasteltaessa tulisikin kiinnittää huomiota ja suhteuttaa tarkastelu myös niiden luonnonkäyttömuotojen alueyksiköihin ja -mittakaavaan, joihin vaikutukset kohdistuvat, vaikutusten aiheuttajan alueyksikköjaon ja -mittakaavan rinnalla.

Yhtenä ongelmana esimerkiksi Ylä-Lapin metsäkiistassa onkin näyttäytynyt osapuolten kannanottojen **alueellinen kohtaamattomuus**. Keskustelun ja luotettavan vaikutusten arvioinnin edellytyksiä voitaisiin kehittää tuottamalla tietoa hakkuiden vaikutuksista esimerkiksi paitsi suhteessa Ylä-Lapin luonnonhoitoalueeseen, myös suhteessa yksittäisten paliskuntien tai tokkakuntien alueisiin. Näin metsätalouden ja porotalouden erilaiset aluelogiikat voisivat paremmin kohdata ja voitaisiin kehittää suunnittelumenettelyä. Joissakin paliskunnissa jo käytössä oleva suunnittelu- ja neuvottelumenettely hakkuiden sijoittamisessa on esimerkki tästä. Myös muita monikäytön suunnitteluun sopivia menetelmiä on kehitteillä. Esimerkiksi Metsäntutkimuslaitoksessa kehitetään MOTTI-ohjelmaa, jolla voidaan tarkastella metsänhoitotoimenpiteiden vaikutusta puuntuotannon lisäksi myös metsäluonnon monikäyttöön (Hynynen et al. 2005).

Luonnonkäyttö median peilistä katsottuna

Sanomalehtiaineistoa ja diskurssi- ja argumentaatioanalyysiä on käytetty yhteiskunnallisessa ympäristötutkimuksessa ympäristökiistojen ja luontopolitiikan tutkimiseen usein (vrt. esim. Pehkonen 1999; Suopajarvi 2001b; Valkonen 1998, 2001, 2003a; Vehmas 2004). Myös tässä tutkimuksessa sanomalehtikirjoittelu on osoittautunut antoisaksi aineistoksi. Metodologisen ja jopa tieteidenvälisen triangulaation näkökulmasta sanomalehtiaineiston retoriikka-analyysi voi täydentää

³² Tämä riippuu tietysti siitä, millaisia sosiaalisia vaikutuksia suojelualueilla nähdään olevan.

ja tukea muilla menetelmillä ja muiden tieteenalojen näkökulmasta saavutettuja tuloksia ja ymmärtämystä Lapin luonnonkäytöstä.

Tämän tutkimuksen kanssa varsin samansuuntaisia tuloksia on saatu viimeaikaisessa tutkimuksessa eri menetelmin, esimerkiksi Ylä-Lapin alueella kyselytutkimuksella Hallikainen et al. (2006) ja taloustieteellisin menetelmin Vatanen et al. (2006) sekä samantapaisella menetelmällä mutta pidemmän aikavälin lehtiaineistolla erityisesti Valkonen (2001, 2003a). Soveltuvien osien tutkimuksen tulokset ovat samansuuntaisia myös muiden Lapin luonnonkäyttöä ja -politiikkaa käsittelevien tutkimustulosten kanssa, esimerkiksi Raitio (2000), Heikkilä (2003) ja Suopajärvi (2001b), minkä voidaan myös tulkita vahvistavan tämän suppean aikamittakaavan tarkastelun tutkimustulosten luotettavuutta. Samalla tämän tutkimuksen tulokset jatkavat ajallisesti tutkittua diskursiivista kenttää Lapin luonnonkäyttöön liittyen.

Valkosen (2003a: 103-105) esittelemät luonnonkäyttöpuheen kaudet näyttävät elävän rinnakkain ja päällekkäin lappilaisessa luonnonkäyttökeskustelussa ja elämismaailmassa. Samanaikaisesti luonto nähdään niin tehostamiskauden silmin kuin monikäyttöluontona tai herkkänä arktisena luontona. Käsitys suojeltavasta herkästä arktisesta luonnosta vaikuttaa olevan vahvistumassa, mutta useat puheenvuorot sisältävät myös toista maailmansotaa seuranneen jälleenrakennus- ja tehostamiskauden kaikuja. Kaikkein vahvimman yksimielisyyden saa monikäyttöluonto. Myös metsätaloutta ensisijaisena käyttömuotona pitävät kannattavat tyypillisesti paikallisten erityisten luonnonkäyttöoikeuksien pysyttämistä.

Sanomalehtiaineiston erityispiirteitä tutkimusaineistona on pohdittu jo aiemmin luvuissa 4.1., 5.1., 5.3.1. ja 5.3.2. Tässä yhteydessä pohdin tutkimusmenetelmän soveltuvuutta luonnonkäyttökonfliktien ratkaisussa ja paikallisten kuulemisessa. Sanomalehtikirjoittelu on toisaalta omilla ehdoillaan tapahtuvaa jatkuvaa yhteiskunnallista vaikuttamista, mutta toisaalta se ei kuitenkaan ole täysin riippumaton samanaikaisista virallisista suunnitteluprosesseista. Usein esimerkiksi suunniteltuja hankkeita, lakiesityksiä tai muita neuvottelukierroksia on kommentoitu kirjoituksissa ajankohtaiseen uutisointiin liittyen tai omakohtaisen kokemuksen pohjalta. Myös vuorovaikutteiseen suunnitteluun liittyvässä kirjallisuudessa (esim. Wallenius 2001) on todettu keskustelun siirtyvän osallistamisprosesseista helposti muille foorumeille kuten mediaan, jos osalliset eivät tunne tulleeensa kuulluiksi.

Analysoimassani luonnonkäyttökeskustelussa on ilmennyt epäluottamusta vuorotellen lähes kaikkia toimijoita kohtaan. Epäluottamus erityisesti valtionhallinnon toimintaan kohdistuvana on vakava asia (ks. luvut 6.1.4. ja 7.3). Niiltä osin kuin kritiikkiä on toistuvasti esitetty, kritisoitujen tahojen toimintaa voisi pyrkiä parantamaan esimerkiksi vuoropuhelun ja paikallisväestön

osallistumismahdollisuuksien muodossa. Kuten Valkonen (LK 27.11.2003) on huomauttanut, jos paikallisten kuuleminen ei johda muutoksiin luonnonkäyttöpolitiikassa, se jää vain hallinnon toimet oikeuttavan retoriikan tasolle. Virallisen vaikuttamisen lisääminen neuvottelukuntien tai hallitusedustuksen muodossa voisi olla ratkaisu luottamuspuolan lisäksi myös keskustelussa kaivattuun paikalliseen sopimiseen.

Myös sanomalehtikeskusteluun ja mediavaikuttamiseen voitaisiin suhtautua jo lähtökohtaisesti mahdollisuutena myös luonnonkäytön suunnittelun ja konfliktinratkaisun kannalta. Sanomalehtiaineistoa analysoimalla voitaisiin selvittää luonnonkäyttökiistojen syitä ja niihin liitettyjä merkityksiä (vrt. Brox 2001; Peltonen & Villanen 2004) ja näin edistää konfliktien ratkaisemista paikallisyhteisön kannalta myönteisesti, esimerkiksi suunnitella osallistumista niin, että osallistumisprosessissa käsiteltäisiin osallisille merkityksellisiä kysymyksiä. Julkison diskursiivisen mallin (Pietilä 1999) lähtöoletukseksi todettiin luvussa 5.2.2., että julkisen keskustelun kautta osallistujien näkökantoja pyritään tuomaan myös päättäjien tietoon. Jo lähtökohtaisesti voidaan siis ajatella lehtikirjoittelun tarkoituksena olevan alueen sisäisen mielipiteenmuodostuksen ja mielipidevaikuttamisen lisäksi alueen asukkaiden erilaisten mielipiteiden tuominen päättäjien ulottuville. Sanomalehtikeskustelun tarkkaileminen paikallisten mielipiteistä perillä pysymiseksi voisi täydentää myös edustuksellisen demokratian kansalaisille tarjoamia vaikutuskeinoja. Toisaalta sekä media että tutkimus voisivat tuoda lappilaisten näkemyksiä ja ääniä monipuolisesti eteläsuomalaisten ja kansainvälisten toimijoiden tietoon.

Sanomalehtiaineistoa voidaan kritisoida tiedonlähteenä esimerkiksi tulosten yleistettävyyden tai luotettavuuden suhteen siltä kannalta, että lehtikirjoitteluun osallistuvat ja luonnonkäyttäjulkison muodostavat kirjoittajat eivät luultavasti edusta maakunnan väestöä keskimäärin (ks. myös luku 5.2.2.). Tämä on samankaltainen piirre kuin osallistumisessa yleensä (ks. esim. Wallenius 2001; Staffans 2004), niin sanottu hiljaisen enemmistön vs. äänekkään vähemmistön ongelma, samoin kuin kannanottojen NIMBY-ilmiö. Vaikka sanomalehtiaineistosta ei voitaisikaan tehdä vedenpitäviä päätelmiä lappilaisten luonnonkäyttömielipiteistä keskimäärin, sanomalehtiaineistoa ja siinä käytettyä argumentaatiota tutkimalla voidaan saada tietoa niistä merkityksistä, arvoista ja kysymyksenasetteluista, joita lehden yleisöllä on tarkasteltavana ajankohtana kiinnostuksen kohteena olevan ilmiön suhteen. Aineiston analyysi voidaan toteuttaa monin tavoin tutkimuskysymyksistä ja –tehtävästä riippuen, ja käytettäessä sanomalehtikirjoituksia epäsuorana osallistumismenetelmänä esimerkiksi myös sisällönanalyttiset menetelmät voisivat tulla kyseeseen.

Lapin Kansassa sanomalehtikeskusteluun voi nimimerkin turvin osallistua kuka tahansa. Luonnonkäyttökeskustelussa on kyseenalaistettu joidenkin tahojen, esimerkiksi ympäristö-

järjestöjen tai alueen ulkopuolella asuvien henkilöiden oikeus ja asiantuntemus osallistua keskusteluun. Valkonen (2003a) on pyrkinyt selittämään sisäryhmä-ulkoryhmä -suhteiden moninaisuutta Lapin luonnonkäyttökonflikteissa siten, että osallisuutta tai asianosaisuutta perustelee paikallisuus, jota kuitenkin voidaan perustella monella tavalla lähiympäristö-paikallisuudesta, kuntalaisuudesta ja lappilaisuudesta aina kansalliseen ja globaaliin paikallisuuteen. Näitä erilaisia paikallisuuksia näkyy tutkimusaineistoon kuuluvissa teksteissä runsaasti. Erityisen vahvaksi on koettu vuosisataisiin sukujuuriin perustuva paikallisuus ja asiantuntemus. Kaikkien lappilaisten osallisuutta ajaa jo lähtökohtaisesti keskusteluforumina toimiva maakuntalehti. Kuitenkin Ylä-Lapin metsäkiistassa on kyseenalaistettu Etelä-Lapin kaupunkien kuuluminen samaan joukkueeseen pohjoisimman Lapin kanssa.

Mietittäessä tämän tutkimuksen lähtökohtaa eli paikallisten näkökulmaa luonnonkäytön järjestämiseen, keskustelussa korostettu paikallisten päätäntävalta ja osallisuuden idea näyttävät joutuvan keskustelussa osin törmäyskurssille. Koska Lapin luontoon liittyy merkityksiä myös muilla kuin alueella asuvilla, myös heidät tulisi osallisuuden ajatuksen mukaan tulkita asianosaisiksi ja puhevaltaisiksi tai ainakin -oikeutetuiksi. Kuitenkin tarkasteltaessa luonnonkäytön ja niihin liittyvien ristiriitojen sosiaalisia vaikutuksia, paikallisväestön kokemukset ja näkemykset korostuvat. On myös huomattava, että paikallisten ja muiden intressien suhteet eivät aina ole vastakkaiset tai ristiriitaiset. Esimerkiksi matkailijoiden etu on monesti myös kasvavassa määrin matkailusta elävien lappilaisten etu.

Kajalan (2001) mukaan konflikteja ei tulisi nähdä yksinomaan kielteisinä, koska ne voivat myös viedä kehitystä eteenpäin ja tuoda uudistuksia yhteiskuntaan. Diskursiivinen kamppailu luonnonkäytöstä ja samalla Lapin alueellisen kehittämisen suunnasta ja lappilaisuuden identiteetistä voitaisiinkin ottaa myös myönteisenä mahdollisuutena esimerkiksi kehittää suunnittelumenettelyä, lainsäädäntöä tai elinkeinojen tuki- ja muita rakenteita nykytilanteen haasteita vastaaviksi.

Loppulauseeksi lainaan otteen Tapani Niemen (2004) kirjasta Lapin ja lannan rajalla.

”Lopuksi meidän pitää ottaa media haltuun, jotta eteläsuomalaiset toimittajat eivät voisi uusintaa ruihattajalappikuvaa ja surkutella tekopyhästi, kuinka teillä etelän eläteillä menee huonosti. Meillä menee täällä pohjoisessa erinomaisesti. Saamme nauttia samoista hyvinvointiyhteiskunnan ja kaupunkien palveluista kuin etelässäkin. Olemme myös maksaneet niistä osamme. Jokemme on valjastettu ja metsämme hakattu. Olemme sujut. Koko luontoa ei onneksi ehditty tuhota ja siitä me saamme nauttia päivittäin. Toisin kuin etelän kaupungeissa, meillä erämaa alkaa rannasta. Vain ooppera puuttuu.”
(Tapani Niemi 2004)

Lähteet

Painetut lähteet

Tutkimuskirjallisuus

- Aaltonen, M.** 1998. Suomalaisen johtamisen kuvia Kalevalassa, Vänrikki Stoolin tarinoissa, Seitsemässä veljeksessä ja Tuntemattomassa sotilaassa. Liiketaloudellinen aikakauskirja / The Finnish Journal of Business Economics 2/98. Helsingin kauppakorkeakoulu. URL: <<http://hkkk.fi/~lta/98/2/d2.html>>. (29.09.2005).
- Aarnivala, P.** 1990. Sanomalehden yleisönohastoinstituutio julkisuuden muotona. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisematon pro gradu –tutkielma.
- Aarsæther, N. & J.O. Bærenholdt.** 2001. The Reflexive North. Nord 2001:10. Nordic Council of Ministers. Copenhagen.
- Abramovitz, J.N.** 1997. Luonnon palvelujen hinnoittelu. Teoksessa Brown, L.R. (toim.). 1997. Maailman tila 1997. Raportti kehityksestä kohti kestävästä yhteiskuntaa. Worldwatch Institute. Gaudeamus. Tampere.
- Aikalainen** 1/2004. Kestävän kehityksen nimissä. Artikkelit. Satu Helin (teksti) ja Erkki Karén (kuvat).
- Aikio, U., J. Mursula & I. Puoskari.** 1982. Saamelaisen elämänmuodon murros. Yhteiskuntapolitiikan ja sosiologian pro gradu –tutkimus. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen tutkimuksia 32.
- Alasuutari, P.** 1999. Laadullinen tutkimus. (3. uudistettu painos) Vastapaino. Tampere.
- Autti, M.** 1996. Vuotoksen rakennettu todellisuus. Julkaisematon sosiologian pro gradu –tutkielma. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampereen yliopisto. Myös: Sosiaaliantropologian pro gradu –tutkielma. Oulun yliopisto. Tiivistelmä ja sisällysluettelo: <<http://www.rovaniemi.fi/aurora/pelkosen/rakennettutodellisuus.htm>>. (13.10.2002).
- Autti, M.** 1999. Vuotoksen rakennettu todellisuus. Teoksessa: Tuominen M., S. Tuulentie, V-P. Lehtola ja M. Autti (toim.) 1999. Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit. Osa 2. Tunturista tupaan. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja C. Katsauksia ja puheenvuoroja 17. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Katsauksia ja puheenvuoroja 33. Kustannus-Puntsi. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Autto, J.** 2003. Modernin luonnonsuojelun ja pohjoisen luontosuhteen kohtaaminen. Teoksessa Suopajarvi, L. & J. Valkonen (toim.). 2003. Pohjoinen luontosuhde. Elämäntapa ja luonnon politisoituminen. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 43. Lapin Yliopistopaino. Rovaniemi.
- Baker, S.** 1993. The environmental policy of the European Community: a critical review. Teoksessa Kent Journal of International Relations 7, 8-29.
- Beck, U., A. Giddens & S. Lash.** 1995. Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio. Vastapaino. Tampere.
- Berger, P.L. & T. Luckmann.** 1988. Social Construction of Reality: a Treatise in the Sociology of Knowledge. Irvington.
- Bernes, C.** 1996. Valoa ja kaamosta – arktinen ympäristö Pohjoismaissa. Pohjoismaiden ministerineuvosto. Nord 1996:24. Kööpenhamina.
- Bjørklund, I.** 1999. Forord. Nasjonale forvaltningsregimer og samisk ressursbruk. s. 7-14. Teoksessa Bjørklund, I. (red.). 1999. Norsk ressursforvaltning og samiske rettighetsforhold. Om statlig styring, allmenningens tragedie og lokale sedvaner i Sápmi. Ad Notam Gyldendal. Oslo.
- Bomberg, E.** 1994. Policy Networks on the Periphery: EU Environmental Policy and Scotland. Teoksessa Baker, S., K. Milton and S. Yearly (eds.). 1994. Protecting the Periphery. Environmental Policy in Peripheral Regions of the European Union, 45-61. Frank Cass. Watkiss Studios Limited. Biggleswade.
- Bourdieu, P. & L.J.D. Wacquant.** 1995. Refleksiiviseen sosiologiaan. Tutkimus, käytäntö ja yhteiskunta. Joensuu University Press. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Bromley, D.W.** 1989. Economic Interests and Institutions. The Conceptual Foundations of Public Policy. New York. Basil Blackwell.
- Brox, O.** 1991. The Common Property Theory. Epistemological Status and Analytical Utility. Teoksessa Grønhaug, R., G. Haaland and G. Henriksen (eds.). 1991. The Ecology of Choice and Symbol. Essays in Honour of Fredrik Barth. Alma Mater Forlag.
- Brox, O.** 1996. Schismogenetic conflicts. s. 267-310. Teoksessa Media and the Transition of Collective Identities. Universitetet i Oslo. Department of Media and Communication. Oslo.

- Brox, O.** 2001. Vår felles eiendom. Tar vi vare på allemannsretten? Pax Forlag. Oslo.
- Burke, K.** 1969. A Rhetoric of Motives. University of California Press.
- Buttel, F.H. & D.R. Field.** 2002. Environmental and Resource Sociology: Introducing a Debate and Dialogue. *Society and Natural Resources* 15:201-203.
- Capra, F.** 1975. The Tao of Physics. University of California Press. Berkeley. California.
- Crow, T.R. & E.J. Gustafson.** 1997. Concepts and Methods of Ecosystem Management: Lessons from Landscape Ecology. In: M.S. Boyce & A. Haney. (eds.). 1997. Ecosystem Management. Applications for Sustainable Forest and Wildlife Resources. Yale University Press. New Haven.
- Dasgupta, P.** 1989. Exhaustible Resources. In: Friday, L & R. Laskey. (eds.). 1989. Approaches to Global Problems. Cambridge University Press. pp. 107-127.
- Demeritt, D.** 2002. Artikkelit ja esitelmä Politicisation of Nature –seminaarissa Joensuussa 29.-31.5.2002.
- Dewey, J.** [1927] 1954. The Public and its Problems. Denver: Alan Swallow.
- Foucault, M.** 1972. The archaeology of knowledge. Routledge. London.
- Franklin, J.F.** 1997. Ecosystem Management: An Overview. P. 20-53. In: Boyce, M.S. & A. Haney (eds.). Ecosystem Management. Applications for Sustainable Forest and Wildlife Resources. Yale University Press. New Haven & London.
- Franklin, A.** 2002. Nature and Social Theory. SAGE Publications. London.
- Gadamer, H.G.** 2003. Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa. Vastapaino. Tampere.
- Gustavsen, Ø.** 1979. Naturressurser og samfunn. Utfordringer og perspektiver. Arbeidernes opplysningsforbund. Tiden Norsk Forlag.
- Haapalehto, M.** 2001. Matkailun vaikutus poron laidunten käyttöön ja kulumiseen Saariselällä. Opinnäytetyö. Rovaniemen ammattikorkeakoulu. Luonnonvara-ala. Metsätalouden koulutusohjelma. Toimeksiantaja Metsäntutkimuslaitos.
- Habermas, J.** 1985. Julkisuus. *Tiedotustutkimus* 8:3, 17-22.
- Hagen, R.** 1991. Allmenningens tragedie og økologisk kommunikasjon. *Sosiologi i dag* 2-1991:71-87.
- Hagen, R.** 1995. Niklas Luhmann. Kapittel 22. Teoksessa Andersen, H. og L.B. Kaspersen (red.). 1995. Klassisk og moderne samfundsteori. Hans Reitzel. København.
- Haila, Y.** 1991. Ekologiasta yhteiskuntaan – Onko 'yhteiskuntaluonnontiede' mahdollinen? s. 49-65 Teoksessa Massa, I. ja R. Sairinen (toim.). 1991. Ympäristökysymys. Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle. Gaudeamus. Helsinki.
- Hallikainen, V.** 2001. Erämaat Suomessa. S. 111-118. Teoksessa Kangas, J. ja A. Kokko. (toim.). Metsän eri käyttömuotojen arvottaminen ja yhteensovittaminen. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 800. Kannuksen tutkimusasema. 366 s.
- Hallikainen, V., M. Jokinen, M. Parviainen, L. Pernu, J. Puoskari, S. Rovander & J. Seppä.** 2006. Inarilaisten käsityksiä metsätaloudesta ja muusta luonnonkäytöstä. *Metsätieteen aikakauskirja* 4/2006: 453-474. Metsäntutkimuslaitos. Suomen Metsätieteellinen Seura r.y. Vammalan Kirjapaino Oy. Vammala.
- Hardin, G.** 1968. The Tragedy of the Commons. *Science* 162:1243-1248.
- Harisalo, R. & E. Miettinen.** 2000. Luottamus pääoma – Yrittäjyyden kolmas voima. Tampere University Press.
- Hautala-Hirvioja, T.** 2001. Looking for Tahiti – in Search of Innocent Lapland in the 19th century. *New Potatoes* 2001. URL: <http://www.rovaniemi.fi/linkit/newpo/sem_hau.htm>. (15.1.2007).
- Heikkilä, H.** 2001. Ohut ja vankka journalismi. Kansalaisuus suomalaisen uutisjournalismin käytännössä 1990-luvulla. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Tampereen Yliopistopaino Oy. Tampere.
- Heikkilä, L.** 2003. Poronhoitoa koskeva puhe ympäristönhallinnan kontekstissa. Teoksessa Suopajarvi, L. & J. Valkonen (toim.). 2003. Pohjoinen luontosuhde. Elämäntapa ja luonnon politisoituminen. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 43. Lapin Yliopistopaino. Rovaniemi.
- Heikkinen, H.** 2002. Sopeutumisen mallit. Poronhoidon adaptaatio jälkitekolliseen toimintaympäristöön Suomen läntisellä poronhoitoalueella 1980-2000. Suomen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 892. Helsinki.
- Heikkinen, H.L.T.** 2001. Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa Aaltola, J. ja R. Valli. 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Chydenius-instituutin julkaisuja 3/2001. PS-kustannus. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Heininen, L.** 1999. Euroopan pohjoinen 1990-luvulla. Moniulotteisten ja ristiriitaisten intressien alue. *Acta Universitatis Lapponiensis* 21. Arktisen keskuksen tiedotteita / Arctic Centre Reports 30. Lapin yliopisto. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi.
- Helle, T.** 1982. Peuran ja poron jäljillä. Kirjayhtymä. Helsinki/Vaasa.
- Helle, T., M. Niskanen & A. Niva.** 1998. Jäkäläpeitteen vaikutus männyntaimien kasvuun. s. 59-66. Teoksessa Hyppönen, M., T. Penttilä & H. Poikajarvi (toim.). 1998. Poron vaikutus metsä- ja tunturiluontoon. Tutkimusseminaari Hetassa 1997. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 678. Rovaniemen tutkimusasema.

- Helle, T.** 2002. Luonnollista vai ihmistoimintaa: poron laidunnusvaikutukset luonnonsuojelu- ja erämaa-alueilla. Teoksessa Saarinen, J. (toim.) 2002. Erämaapolitiikka: pohjoiset erämaat arjen, hallinnan ja tutkimuksen kohteena. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 827: 57-65. Rovaniemi.
- Hellström, E.** 2001. Conflict cultures - Qualitative Comparative Analysis of environmental conflicts in forestry. Silva Fennica Monographs 2.
- Hemánus, P.** 1972. Sanomalehden pääkirjoituksen päämääristä ja keinoista. Tampereen yliopiston tiedotustutkimuksen laitos. Monistesarja 10.
- Hihnavara, L.** 2006. Vesittäjät. Kertomuskokoelma. WSOY. Helsinki.
- Hobsbawm, E.** 1999. Äärimmäisyyksien aika. Lyhyt 1900-luku (1914-1991). 4. painos. Vastapaino.
- Holappa, J. & A. Haveri.** 1999. Pohjoisten seutujen elinkeinot. Nykytila ja erityisolosuhteiden hyödyntäminen. ACTA 103. Suomen Kuntaliitto. Helsinki.
- Holm, P. & S. Jentoft.** 2001. Verdikonflikter og verdivalg i forvaltningen av marine naturressurser. Verdikommisjonens. Kopio saatu tekijöiltä toukokuussa 2001, ei tietoa julkaisemisesta.
- Hosmer, L.** 1995. Trust: The Connection Link Between Organizational Theory and Philosophical Ethics. Academy of Management Review. Vol. 29, No. 2.
- Huhtala, J. & J. Lahtela.** 1998. Kyläyhteisön tulevaisuuden yhteissuunnittelu. Lapin ympäristökeskuksen moniste 15. Lapin ympäristökeskus. Rovaniemi.
- Hujanen, T.** 1986. Kultamaa ja kotimaa. Acta Universitatis Tamperensis A 205. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Hujanen, J.** 1997. Media alueellista identiteettiä rakentamassa. s. 97-112. Teoksessa Virtapohja, K. (toim.) 1997. Puheenvuoroja identiteetistä. Johdatusta yhteisöllisyyden ymmärtämiseen. Atena Kustannus Oy. Jyväskylä.
- Hujanen, J.** 2000. Journalismin maakunnallisuus. Alueellisuuden rakentuminen maakuntalehtien teksteissä ja tekijöiden puheessa. Jyväskylä Studies in Communication 11. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Hustich, I.** 1955. Suomen raaka-ainevarat. Kustannusosakeyhtiö Otava. Helsinki.
- Hynynen, J., A. Ahtikoski, J. Siitonen, R. Sievänen & J. Liski.** 2005. Applying the MOTTI simulator to analyse the effects of alternative management schedules on timber and non-timber production. Forest Ecology and Management 207 (2005) 5-18. Elsevier.
- Hyppönen, M., R. Jalkanen & T. Aalto (toim.).** 1999. Onko Lapin metsätaloudella tulevaisuutta? Lapin metsätalouspäivät 21.-22.1.1999. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 732.
- Hyppönen, M., M. Varmola, V. Juntunen, T. Lohi, K. Mikkola, K. Mäkitalo & M. Timonen.** 2003. Metsien uudistuminen suojametsäalueella. Metsätieteen aikakauskirja 1/2003: 31-45. Suomen Metsätieteellinen Seura.
- Jentoft, S.** 2001. Reindriftens kulturelle forankring. Skisse til et forskningsprogram. Teoksessa Schanche, A. (red.) Dieđut 2/2001. Naturressurser og miljøverdier i samiske områder; forvaltnings- og forskningsutfordringer. Sámi Instituhtta. Guovdageaidnu.
- Jokinen, A., K. Juhila & E. Suoninen.** 1993. Diskurssianalyysin aakkoset. Vastapaino. Tampere.
- Jokinen, A.** 2004. Luonnonvarojen käytön ja dynamiikan hallinta yksityismailla. Ympäristöpolitiikan väitöskirja. Väitöstilaisuus 19.11.2004 Tampereen yliopistolla.
- Jokinen, M. (toim.).** 2002. Erämaata etsimässä. Kirjoituskilpailu Lapin luonnonkäytöstä. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 867. 108 s. Kolarin tutkimusasema.
- Jokinen, P. & T. Järvikoski.** 1997. Ympäristösosiologian ja ympäristöpolitiikan perusteita. Teoksessa Pietarinen, J., P. Jokinen, T. Järvikoski, J. Hoffrén & J. Gustafsson. (toim.). Ympäristönsuojelu ja yhteiskunta. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:59. Vammala.
- Joona, J.** 1993. Poronhoito-oikeus maankäyttöoikeutena. Kauppakaari Oyj. Lakimiesliiton kustannus. Juridica Lapponica 7. Helsinki.
- Juhila, K.** 1993. Miten tarinasta tulee tosi? Faktuaalistamisstrategiat viranomaispuheessa. s. 151-188. Teoksessa Jokinen, A., K. Juhila & E. Suoninen. 1993. Diskurssianalyysin aakkoset. Vastapaino. Tampere.
- Jukarainen, P.** 1999. Rauhan ja raudan rajoilla. Nuorten geopolitiikkaa ja tilallista identiteettipolitiikkaa Suomen ja Venäjän sekä Ruotsin ja Suomen rajojen tuntumassa. Aluetieteen lisensiaatintutkielma. Tampereen yliopisto.
- Jukarainen, P.** 2001. Rauhan ja raudan rajoilla. Nuorten maailmanjäsenyyksiä Suomen ja Venäjän sekä Ruotsin ja Suomen rajojen tuntumassa. TAPRI. Rauhan ja konfliktintutkimuskeskus. Tutkimuksia 92, 2000. LIKE. Vantaa.
- Järviluoma, J.** 1993. Paikallisväestön asennoituminen matkailuun ja sen seurausvaikutuksiin: esimerkkinä Kolarin kunta. (Attitude of the local population towards tourism and its repercussions in the district of Kolar). Oulun yliopisto.
- Jääskö, O.** 2003. Ympäristöpaineiden vaikutukset Paadarin – Muotkatunturin paliskunnan poronhoitoon. Teoksessa Heikkinen, H. (toim.). 2003. Kuuluuko sääsken ääni taivaaseen? Poromiesten analyysi poronhoidon murroksista Suomen Lapissa 1900-luvulla. Teknillisen korkeakoulun ympäristönsuojelun laitoksen julkaisu TECHNOLOGY, SOCIETY, ENVIRONMENT 3/2003. Teknillinen korkeakoulu. Espoo.

- Kajala, L.** 2001. Virkistyskäytön ristiriidat erämaisilla alueilla. s. 155-160. Teoksessa Kangas, J. & A. Kokko. (toim.). Metsän eri käyttömuotojen arvottaminen ja yhteensovittaminen. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 800. Kannuksen tutkimusasema. 366 s.
- Kangas, J.** 2001. Metsän käyttömuotojen yhteensovittamisen perusteita. s. 31-36. Teoksessa Kangas, J. & A. Kokko. (toim.). Metsän eri käyttömuotojen arvottaminen ja yhteensovittaminen. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 800. Kannuksen tutkimusasema. 366 s.
- Kangas, J. & A. Kokko. (toim.).** 2001. Metsän eri käyttömuotojen arvottaminen ja yhteensovittaminen. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 800. Kannuksen tutkimusasema. 366 s.
- Katajamäki, H.** 1991. Maaseudun suuri kertomus. Terra 103(3): 173-183.
- Kehusmaa, A. & S. Onnela.** 1995. Suur-Sodankylän historia 1. Julkaisija Suur-Sodankylän historiatoimikunta. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Kempainen, J., M. Nieminen & V. Rekilä.** 1997. Poronhoidon kuva. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Helsinki.
- Kempainen, J. & M. Nieminen.** 1999. Poronhoito taloudellisena toimintana. Promies 6/1999.
- Kempainen, J., J. Kettunen & M. Nieminen.** 2003. Porotalouden taloustutkimusohjelma 2003-2007. Luonnos 23.01.2003. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. URL: <http://www.rkti.fi/Porotalous_Taloustutkimusohjelma.pdf>. 25.05.2003 klo 17:30.
- Keskimölä, A. & J. Pirkonen (toim.).** 2006. Lapin metsäohjelma 2006-2010. Lapin metsäkeskus. Tornio. URL: <<http://www.metsakeskus.fi/NR/rdonlyres/7395C283-4DB9-4A61-B308-B8168E6FD3C0/LapinMets%C3%A4ohjelma0610.pdf>> (7.12.2006).
- Kinnunen, P., J. Kortelainen, T. Pakarinen & J. Rusanen.** 2001. Sosiaalisten vaikutusten arvioinnin lähtökohtia – Oulun kaupungin yleiskaava 2020. URL: <<http://www.oulu.ouka.fi/yleiskaavoitus/arkisto/raportit/sva040201/sva.htm>> (10.10.2006).
- Koivunen, H.** 1995. Madonna ja huora. Otava. Helsinki.
- Konttinen, E. & T. Litmanen.** 1996. Ympäristönhallinnan paikallinen eriaikaisuus. Teoksessa Konttinen, E. & T. Litmanen (toim.). 1996. Ekokuntia ja ökykuntia. Tutkimuksia ympäristönhallinnan paikallisesta eriaikaisuudesta, 2-14. SoPhi. Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 6. Jyväskylän yliopisto.
- Korpijaakko-Labba, K.** 1989. Saamelaisten oikeusasemasta Ruotsi-Suomessa. Oikeushistoriallinen tutkimus Länsi-Pohjan Lapin maankäyttöoloista ja -oikeuksista ennen 1700-luvun puoliväliä. Lapin korkeakoulun oikeustieteellisiä julkaisuja A 3.
- Kosonen, M., H. Schulman & P. Viitala.** 1999. Suomalainen alue- ja yhdyskuntasuunnittelu. Teoksessa Kosonen, M., H. Schulman, M. Valtakari & P. Viitala. 1999. Suunnittelualueena Suomi. Yliopistopaino. Helsinki.
- Kotonen, U. ja J. Ahola.** 2003. Regional Strategies as Generators of Trust Between Regional Actors. Case: South Carelia. ERSA Congress Jyväskylä. URL: <<http://www.jyu.fi/ersa2003/cdrom/papers/210.pdf>>. (07.06.2006).
- Kumpula, J., A. Colpaert & M. Nieminen.** 1998. Talvilaitumet ja niiden kunto Suomen poronhoitoalueella. ss. 122-131. Teoksessa Hyppönen, M., T. Penttilä & H. Poikajärvi (toim.). 1998. Poron vaikutus metsä- ja tunturiluontoon. Tutkimusseminaari Hetassa 1997. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 678. Rovaniemen tutkimusasema.
- Kumpula, J.** 2003. Metsänkäsittelyjen vaikutukset porolaitumiin. Kala- ja riistaraportteja 286. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Kaamasen porontutkimusasema. URL: <<http://www.rkti.fi/www/uploads/pdf/raportti286.pdf>> (15.08.2004)
- Kumpula, J.** 2006. Talvilaidunten tila ja käytettävyys poronhoidossa. Esitelmä Poropäivillä 2006. URL: <<http://www.rkti.fi/www/uploads/pdf/t206.pdf>> (08.12.2006)
- Kunelius, R.** 1999. Journalismi keskustelun tiellä. Tiedotustutkimus 1999:3 (22(1999):3), 42-59.
- Käkönen, J.** 1995. Konfliktit, turvallisuus ja ympäristö. Modernisaation kriisi. Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus. Tutkimusraportti 65, 1995. Atena Kustannus Oy. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi.
- Käkönen, J.** 1998. Kansalaisyhteiskunnan merkityksen kasvu? s. 93-121. Teoksessa Seppälä, N. (toim.). 1998. Ääni käheänä. Voiko demokratisoitumista ja osallistumista tukea? Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus. Tutkimuksia 79. Tampere.
- Laclau, E. & C Mouffe.** 1985. Hegemony & Socialist Strategy. Verso. London.
- Laine, T.** 2001. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, J. ja R. Valli. 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Chydenius-instituutin julkaisuja 3/2001. PS-kustannus. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Lapin Kansa.** 2007. Mediatiedot 2007. URL: <www.lapinkansa.fi/palvelut/mediakortti/mediatiedot2007.pdf>. (08.01.2007).
- Lapinkävijät.** 1999. Acerbin matka Lapissa. Tornionlaakson maakuntamuseo, Lapin maakuntakirjasto, Pellon kunnankirjasto. URL: <<http://www4.rovaniemi.fi/lapinkavijat/acerbi/acerbi.html>>.

- Lapin liitto.** 2003a. LAPPI - Elämänvoimaa. Matkailustrategia 2003-2006. Lapin liitto. URL: <www.lapinliitto.fi/aluekehitys/matstra.pdf>. (7.7.2006).
- Lapin liitto.** 2003b. Lappi 2020. Lapin maakuntasuunnitelma. Lapin liitto 15.10.2003. URL: <<http://www.lapinliitto.fi/maakuntasuunnitelma/msraportti.pdf>> (20.05.2004).
- Lapin liitto.** 2006. LAPPI Pohjoisen luova menestyjä. Lapin maakuntaohjelma 2007-2010. 1. luonnos – kesäkuu 2006. URL: <<http://www.lapinliitto.fi/aluekehitys/lapinmaakuntaohjelma20072010.pdf>> (7.7.2006).
- Lapin Tutkimusseura.** 1975. Lapin tutkimuspoliittinen ohjelma. Acta Lapponica Fenniae 9. Rovaniemi.
- Lehtinen, A.A.** 1991. The northern natures – a study of the forest question emerging within the timber-line conflict in Finland. Fennia 169:1. Helsinki.
- Lehtinen, A.A.** 2002. Kenen maa? Kysymys oikeudenmukaisuudesta erämaapolitiikassa. s. 21-41. Teoksessa Saarinen, J. (toim.) 2002. Erämaapolitiikka: pohjoiset erämaat arjen, hallinnan ja tutkimuksen kohteena. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 827. Rovaniemen tutkimusasema. Rovaniemi.
- Lehtola, V-P.** 1997. Rajamaan identiteetti. Lappilaisuuden rakentuminen 1920- ja 1930-luvun kirjallisuudessa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 665. Helsinki. (Kirjapaino Raamattutalo, Pieksämäki 1997).
- Lehtonen, M.** 1998. Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia. 2. painos. Vastapaino. Tampere.
- Lindgren, A-R.** 2000. Helsingin saamelaiset ja oma kieli. Suomen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 801. Helsinki.
- Lindmark, M.** 1994. Reflections on Economic Change, Natural Resources and Environment. Umeå Papers in Economic History. No. 10/ 1994. Umeå.
- Lively C.E. & J.J. Preiss.** 1957. Conservation Education in American colleges. Ronald Press Co. New York.
- Luhman(n), N.** 1979. Trust and Power. John Wiley & Sons. New York.
- Luhmann, N.** 1989. Ecological Communication. Polity Press. Cambridge.
- Luhmann, N.** 1990. Political Theory in the Welfare State. Walter de Gruyter. Berlin.
- Luhmann, N.** 1995. Social Systems. Stanford University Press. Stanford.
- Lämsmäki, A-S.** 2004. Väärtisuhteet Lapin matkailussa. Kulttuurianalyysi suomalaisten ja saamelaisten kohtaamisesta. Kustannus-Puntsi. Inari.
- MacCannell, D.** 1989. The Tourist. A New Theory of the Leisure Class. (With a new Introduction by the Author.) Schocken Books. New York.
- Macnaghten, P. & J. Urry.** 1998. Contested Natures. Sage, London.
- Majjala, O.** 1995. Kestävän kehityksen toteuttaminen rakenteeltaan erilaisissa yhdyskunnissa. Esiselvitys. Tutkimusraportti 7/1995. Ympäristöministeriö. Alueidenkäytön osasto. Edita. Helsinki.
- Magga, H.** 2003. Poronhoidon menetykset ja sopeuttaminen suuriin ympäristömuutoksiin Lapin paliskunnassa 1950-luvulta lähtien. Teoksessa Heikkinen, H. (toim.). 2003. Kuuluuko sääksen ääni taivaaseen? Poromiesten analyysi poronhoidon murroksista Suomen Lapissa 1900-luvulla. Teknillisen korkeakoulun ympäristönsuojelun laitoksen julkaisu TECHNOLOGY, SOCIETY, ENVIRONMENT 3/2003. Teknillinen korkeakoulu. Espoo.
- Massa, I.** 1994. Pohjoinen luonnonvalloitus. Suunnistus ympäristöhistoriaan Lapissa ja Suomessa. Gaudeamus. Tampere.
- Massa, I. & R. Sairinen.** 1991. Ympäristökysymys. Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle. Gaudeamus. Helsinki.
- Meristö, T. & J. Järvinen & J. Kettunen & M. Nieminen.** 2004. Porotalouden tulevaisuus – ”Minne voimme mennä ja kuinka?”. Väli­raportti 3. Kala- ja riistaraportteja 329. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. URL: <<http://www.rktl.fi/www/uploads/pdf/raportti329.pdf>> (8.12.2006)
- Metsähallitus.** 2003. Suomalaisen elämässä. Metsähallituksen yhteiskuntavastuun raportti 2002. Edita Prima Oy.
- Metsähallitus.** 2004a. Metsähallituksen historia. Päivitetty 10.02.2004, SS. URL:<<http://www.metsa.fi/page.asp?Section=66>> . (09.09.2004).
- Metsähallitus.** 2004b. Metsähallituksen historia. Päivitetty 12.10.2004, SS. URL:<<http://www.metsa.fi/page.asp?Section=66>> . (6.11.2004).
- Mettiäinen, I.** 2001. Lapin alueellisista resurssienhallintakonflikteista poronhoidon näkökulmasta tarkasteltuna. Julkaisematon aluetieteen kandidaatintutkielma. Aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitos. Tampereen yliopisto.
- Mettiäinen, I.** 2005. Luonnonkäyttömuotojen suhteista Lapissa paikallisyhteisön näkökulmasta, erityisesti porotalous. MaKeRa Poro- ja luontaistaloustutkimus. Loppuraportti maa- ja metsätalousministeriölle 25.01.2005.
- Mettiäinen, I.** 2006a. Tunturinlaidan kylästä matkailukeskukseksi – Matkailun tuoma muutos ja sosiaalinen kestävyys Ylläksen ja Levin tunturikeskusten kylissä. Esitelmä ja abstrakti Sosiologipäivillä Tampereella 24.-25.3.2006 Maaseutuosologia ja sen uudet haasteet –työryhmässä.

- Mettiäinen, I.** 2006b. Sirkan kyläläisten näkökulmia Levin maankäyttöön ja maisemaan. s. 145-150. Teoksessa Uusitalo, M., P. Sarala ja S. Tuulentie (toim.). 2006. Elävä matkailumaisema. Ounasselän tunturiseudun sekä Ylläksen ja Levin maisemaselvitys. LANDSCAPE LAB –hanke. Metlan työraportteja 33. Metsäntutkimuslaitos. Julkaistu sähköisenä URL: <<http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2006/mwp033.htm>> (31.8.2006).
- Mouzelis, N.** 1995. Modernity, Late Development and Civil Society. Teoksessa Hall, JA. (toim.). Civil Society. Theory, History, Comparison. s. 224-249. Polity Press. Cambridge.
- Mylly, J.** 1989. Maalaisliitto-keskustapuolueen historia 2. Maalaisliitto 1819-1939. 47 s. Kirjayhtymä. Helsinki.
- Naskali, A.** 1991. Ympäristötaloustieteellinen näkökulma erämaihin. Teoksessa Jokimäki, J., A-L. Sippola ja P. Junttila (toim.). 1992. Erämaa – yhteisomaisuusresurssin biologinen ja yhteiskunnallinen merkitys. Seminaari 8.-9.4.1991, Rovaniemi. Arktisen keskuksen tiedotteita 6. Arktinen keskus. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Niemelä, Y.** 1999. Matkailun vaiheita Kittilässä. Lähinnä Levin alueen näkökulmasta tarkasteltuna. s. 62-66. Teoksessa Jokela, T. (toim.). 1999. Tunturi taiteen ja tieteen maisemissa. Lapin yliopisto. Taiteiden tiedekunnan julkaisuja C 12. Katsauksia ja puheenvuoroja. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi.
- Niemenmaa, V.** 2005. Osallistumiskokemuksia paikallisagendatyössä. Esitys Hyvät käytännöt vuorovaikutteisessa ympäristösuunnittelussa –koulutuksessa Suomen Ympäristökeskuksessa Helsingissä 11.10.2005.
- Niemi, T.** 2000. Kaihon kotimaa. Lapin matkailun lappikuva. Kulkuri matkalla. Lapin yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja 58. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Niemi, T.** 2004. Lapin ja lannan rajalla. Kulttuurimatka Pelkosenniemelle ja Itä-Lappiin. Kustannus Sirma. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Nieminen, M. & U.A. Pietilä.** 1998. Peurasta poroksi. Paliskuntain yhdistys. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Nilsen, R.** 1998. Fjordfiskere og ressursbruk i nord. MAB Norway. Ad Notam Gyldendal. Oslo.
- Oikarinen, R, T. Pouta, M. Rautiainen, P. Itkonen, T. Kokkonen, S. Keränen & M. Juotasniemi.** 1998. Seipäkairan alue-ekologinen suunnitelma. Metsähallitus.
- Orjatsalo, E.** 2005. Medeian kosto. Myytin ja myyttisen naiskuvan rakentuminen Euripideen Medeiasa. Teatterin ja draaman tutkimuksen pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto. URL: <<http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu00566.pdf>> (27.12.2006).
- Ostrom, E.** 1990. Governing the Commons. The evolution of institutions for collective action. Cambridge University Press. Cambridge.
- Painter, J.** 2003. Luento Maantieteen päivillä Tampereella 8.11.2003.
- Pakkasvirta, J. & J. Pirttijärvi.** 2003. Monitiede vai monta tiedettä? Näkökulmia poikkitieteiseen kulttuuri-, yhteiskunta- ja aluetutkimukseen. URL: <<http://www.helsinki.fi/hum/renvall/monitieteisyys/>>. Päivitetty 31.08.2004. (09.09.2004).
- Paliskuntain yhdistys.** 1999. Suomen porotalousohjelma 2000-2006. Moniste.
- Paliskuntain yhdistys.** 2002. Tietoa porotaloudesta 2002. Oy Sevenprint Ltd.
- Paliskuntain yhdistys.** 2003. Suomen porotalous. Lapin Painotuote Oy.
- Paliskuntain yhdistys.** 2005. Paliskuntain yhdistys vuonna 2020. Moniste.
- Parker, I.** 1992. Discourse Dynamics. Critical Analysis for Social and Individual Psychology. Routledge. London.
- Pearse, P.H.** 1990. Introduction to forestry economics. University of British Columbia Press. Vancouver.
- Pehkonen, S.** 1999. "Tänne, muttei pidemmälle!" Alta-kamppailu ja Pohjois-Norjan monikulttuurinen maisema. Tampereen yliopisto. Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus. Tutkimuksia 88. Tampereen yliopistopaino Oy. Tampere.
- Peltonen, L. & S. Villanen.** 2004. Maankäytön konfliktit ja niiden ratkaisumahdollisuudet. Osa 1. Katsaus käsitteisiin ja kirjallisuuteen. Suomen ympäristö 723. Ympäristöministeriö. Alueidenkäytön osasto. URL: <<http://www.ymparisto.fi/julkaisut>> (04.05.2005).
- Pennanen, J.** 2000. Poronhoidosta muodostuu merkittävin kulttuurinen tekijä sirkumpolaarisella alueella. Teoksessa Näkkäläjärvi, K. ja J. Pennanen (toim.). 2000. Siiddastallan. Siidoista kyliin. Luontosidonnainen saamelaiskulttuuri ja sen muuttuminen. Inarin saamelaimuseon julkaisuja n:o 3. Kustannus Pohjoinen. Jyväskylä.
- Perelman, C.** 1969. The New Rhetoric: a Treatise on Argumentation. In: Perelman, C. & L. Olbrechts-Tyteca; translated by John Wilkinson and Purcell Weaver. Notre Dame (Ind.); University of Notre Dame Press, 1971.
- Perelman, C.** 1982. The Realm of Rhetoric. The University of Notre Dame Press. Notre Dame.
- Perelman, C.** 1996. Retoriikan valtakunta. Vastapaino. Tampere.
- Pietilä, V.** 1999. Julkiso ja yleisö. Tiedotustutkimus 22(1999):3, 4-13.
- Pihkala, A., A-L. Sippola & L. Yli-Tepsa.** 1986. Suvannon kylä. Kustannusosakeyhtiö Pohjoinen. Oulu.

- Pohtila, E.** 1979a. 1960-luvun vastoinikäymiset. s. 22-24. Teoksessa Leikola, M. (toim.). 1979. Tutkimustoiminta Lapin metsien hoidon ja käytön suuntaajana. *Silva Fennica* 13: 1979 1A. Suomen metsätieteellinen seura.
- Pohtila, E.** 1979b. Tutkimustoiminnan nousu. s. 10-13. Teoksessa Leikola, M. (toim.). 1979. Tutkimustoiminta Lapin metsien hoidon ja käytön suuntaajana. *Silva Fennica* 13: 1979 1A. Suomen metsätieteellinen seura.
- Ponnikas, J.** 1999. Suojelua talouden ehdoilla. Pohjoissuomalaiset vaikuttajat ja luonnonsuojelu. Teoksessa Tuominen, M., S. Tuulentie, V-P. Lehtola ja M. Autti (toim.) 1999. Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit. Osa 2. Tunturista tupaan, 34-42. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja C. Katsauksia ja puheenvuoroja 17. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Katsauksia ja puheenvuoroja 33. Kustannus-Puntsi. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Potter, J. & M. Wetherell.** 1987. *Discourse and Social Psychology. Beyond Attitudes and Behaviour.* Sage Publications. London.
- Potter, J. & M. Wetherell.** 1989. *Discourse and Social Psychology.* Sage Publications. London.
- Pretes, M.** 2003. Tourism and nationalism. *Annals of Tourism Research* vol. 30, issue 1 / 2003. p. 125-142. Elsevier.
- Raasakka, P.** 1996. Näkökulmia saamelaiseen poronhoitoon yhdentyvässä Euroopassa – tapaustutkimuksena Käsivarren paliskunta. *Arktisen keskuksen tiedotteita* 14. Arktinen keskus. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Raitio, K.** 2000. Ristiriidat ja valta saamelaisalueen maankäytössä ja sen suunnittelussa. *Julkaisematon ympäristönsuojelutieteen pro gradu –tutkielma.* Limnologian ja ympäristönsuojelun laitos. Helsingin yliopisto.
- Raitio, K.** 2003. Metsähallitus puun ja kuoren välissä. s. 186-187. Teoksessa Massa, I. & H. Snellman (toim.). 2003. Lappi. Maa, kansat, kulttuuri. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 924. Helsinki.
- Raitio, K. & H. Heikkinen.** 2003. Enemmän oma-aloitteisuutta, vähemmän valitusta. Hallinnon näkemyksiä poronhoidon osallistumiseen perustuvien instituutioiden kehittämisestä. Teknillisen korkeakoulun ympäristönsuojelun laboratorion julkaisu. *TECHNOLOGY, SOCIETY, ENVIRONMENT* 4/2003. Teknillinen korkeakoulu. Espoo.
- Raitio, K. & P. Rannikko.** 2006. Metsien käyttö ja sosiaalinen kestävyys: Metsähallituksen roolin muuttuminen Lieksassa. *Metsätieteen aikakauskirja* 2/2006: 271–292.
- Rautio, M.** 1990. Paikallislehti, yhteisö ja konflikti. *Julkaisematon tiedotusopin pro gradu –tutkielma.* Tiedotusopin laitos. Tampereen yliopisto.
- Rees, J.A.** 1985. *Natural Resources. Allocation, economics and policy.* Methuen. London.
- Renvall, M. & E. Reunanen.** 1999. Yhteisö totuutta metsästäessä. *Tiedotustutkimus* 22(1999):3.
- Renvall, H.** 1914. Teollisuuden ja maatalouden välinen taistelu Suomen metsistä. *Metsäpoliittinen tutkimus.* Helsinki 1914.
- Repo, E.A.** 1990. Fyysisen kyläympäristön kehittäminen monitasosuunnittelun osana. *Acta Universitatis Tampereensis A* 298. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Repo, O.** 2003. Elinkeinon harjoittamisen turvaaminen ja maankäyttöpolitiikka. *Poromies* 3/2003. s.24.
- Reunala, A. & M. Heikinheimo.** 1987. Taistelu metsistä. *Voimaperäinen metsätalous Suomessa ja muissa maissa.* Kirjayhtymä. Helsinki.
- Riseth, J.-Å.** 2000. Sami reindeer management under technological change 1960-1990: implications of common-pool resource use under various natural and institutional conditions. *Agricultural University of Norway. Ås. Doctor Scientarium Thesis* 2000:1.
- Rouhinen, S.** 1991. Kestävän kehityksen kansalaisyhteiskunta aluetutkimuksen haasteena. s. 163-176. Teoksessa Häkli, J. & J. Kuitunen (toim.). *Avauksia restruktuuraatioon.* Tampereen yliopisto. Aluetieteen laitos. Sarja A, 11. Tampere.
- Ruotsala, H.** 1998. Poronhoidon verkko-opinnot. Lapin yliopisto / Avoin yliopisto. URL: <<http://tuikka.urova.fi/avoin/poronhoito/soa6.htm>>. (8.12.2001).
- Ruuttula-Vasari, A.** 2004. "Herroja on epäiltävä aina – metsäherroja yli kaiken." Metsähallituksen ja pohjoissuomalaisten kanssakäyminen kruununmetsissä vuosina 1851-1900. *Acta Universitatis Ouluensis Humaniora B* 57. Oulun yliopisto. URL : <<http://herkules oulu.fi/isbn9514273605/>>.
- Rytteri, T.** 2005. Ensimmäisten lakisääteisten luonnonsuojelualueiden perustaminen poliittisena kysymyksenä. *Terra* 117: 1, 3-16. *Maantieteellinen aikakauskirja.* Suomen maantieteellinen seura.
- Saarenheimo, M.** 1997. Jos etsit kadonnutta aikaa: vanhuus ja oman elämän muisteleminen. *Vastapaino.* Tampere.
- Saarela, P.** 2003. Selvitys Ylä-Lapin metsä- ja porotalouden yhteensovittamisesta. *Työryhmämuistio MMM* 2003:15. Helsinki.
- Saarinen, J.** 1995. Matkailualueen hahmottuminen ja matkailun vetovoimatekijät: esimerkkinä Saariselän matkailualue. s.105-122. Teoksessa Aho, S. ja Ilo, H. (toim.) 1995. *Matkailu alueellisena ilmiönä.* Oulun yliopisto. Pohjois-Suomen tutkimuslaitos. Oulu.

- Saarinen, J.** 1997. Matkakohteen kehittyminen: esimerkkinä Saariselän matkailualueen hahmottumisprosessi. s. 11-51. Teoksessa Aho, S., Iloa, H. ja J. Järviluoma (toim.) 1997. Matkailu ja kehitys. Näkökulmia alueiden ja kohteiden tarkasteluun. Lapin yliopiston matkailujulkaisuja B 2.
- Saarinen, J.** 2001. Suomalainen erämaatutkimus: lähtökohtia ja tutkimusteemoja. s. 124-127. Teoksessa Kangas, J. & A. Kokko. (toim.). 2001. Metsän eri käyttömuotojen arvottaminen ja yhteensovittaminen. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 800. Kannuksen tutkimusasema.
- Saarinen, J.** (toim.) 2002. Erämaapolitiikka: pohjoiset erämaat arjen, hallinnan ja tutkimuksen kohteena. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 827. Rovaniemen tutkimusasema.
- Saaristo, K.** 2000. Avoin asiantuntijuus. Ympäristökysymys ja monimuotoinen ekspertiisi. Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 66.
- Sack, R.D.** 1992. Place, Modernity and Consumer's World. The John Hopkins University Press. Baltimore.
- Sandberg, A.** 2001. Institutional Challenges for Common Property Resources in the Nordic Countries. Nordregio Report 2001:7. Stockholm.
- Sarva, G., J. Gustafson & A. Södergård.** 1948. Historiallinen koulukartasto. 4. painos. Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Savolainen, J.** 2005. Laki Metsähallituksen erävalvonnasta voimaan 1.1.2006. Edilex-toimitus 27.12.2005. URL: <www.edilex.fi/uutiset/9813.html> (20.09.2006).
- Schulman, H.** 1995. Kaupunkien seutuistuminen – kestävää kehitystäkö? Teoksessa Lapintie, K., B. Koskiaho, T. Ikonen & U. Tiilikainen (toim.). 1995. Ekopolis. Ekologisen kaupungin juuria etsimässä. Gaudeamus. Tammer-Paino Oy. Tampere.
- Selby, J.A., P. Elovirta, M. Mustonen, L. Petäjästä & E. Uotila.** 1996. Maaseudun mahdollisuudet – metsässäkö? Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 597. Helsingin tutkimuskeskus. Helsinki.
- Simonsuuri, K.** 1996. Ihmiset ja jumalat: myytit ja mytologiat. Kirjayhtymä. Helsinki.
- Sippola, A.-L. & J.-P. Rauhala.** 1992. Acerbin keinosta Jerisjärven tielle. Pallas-Ounastunturin kansallispuiston historiaa. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 410. Rovaniemi. 117 s.
- Sorsa, R.** 2004. The role of tourism in Finnish nature conservation from the Nineteenth Century to the present. In: Saarinen, J. and Hall, C.M. (eds.) Nature-Based Tourism Research in Finland: Local Contexts, Global Issues. Finnish Forests Research Institute, Research Papers 916:33-46.
- Sprout, H. & M. Sprout.** 1965. The Ecological Perspective of Human Affairs with Special Reference to International Politics. Princeton University Press. Princeton.
- Staffans, A.** 2004. Vaikuttavat asukkaat. Vuorovaikutus ja paikallinen tieto kaupunkisuunnittelun haasteina. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja A 29. Teknillinen korkeakoulu. URL: <<http://lib.tkk.fi/Diss/2004/isbn9512270242/isbn9512270242.pdf>> (10.08.2006).
- Summa, H.** 1996. Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. s. 51-83. Teoksessa Palonen, K. & H. Summa (toim.) 1996. Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat. Vastapaino. Tampere.
- Suoninen, E.** 1993. Kielen käytön vaihtelevuuden analysoiminen. s. 48-74. Teoksessa Jokinen, A., K. Juhila & E. Suoninen. 1993. Diskurssianalyysin aakkoset. Vastapaino. Tampere.
- Suopajärvi, L.** 2001a. Luontosuhteen pohjoinen problematiikka. <<http://www.urova.fi/home/vies/ajankohtaista/kide/2001/5/3.htm>>. (29.10.2003).
- Suopajärvi, L.** 2001b. Vuotos- ja Ounasjoki-kamppailujen kentät ja merkitykset Lapissa. Acta Universitatis Lapponiensis 37. Lapin yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Yhteiskuntatutkimuksen laitos. Lapin Yliopistopaino. Rovaniemi.
- Suopajärvi, L.** 2003. Ympäristöpolitiikka ja luonnonsuojelu Lapissa. s. 183-199. Teoksessa Massa, I. & H. Snellman (toim.). 2003. Lappi. Maa, kansat, kulttuuri. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 924. Helsinki.
- Suoranta, J.** 2000. Haarautuvien menetelmäkäytäntöjen puutarhassa. Ihmistieteen metodologisia kysymyksiä. Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta, Mediakasvatuksen tutkimusyksikkö. Opetusmonisteita. Rovaniemi.
- Svarstad, H.** 1998. Biologisk mangfold: Ressurser i Sør og interesser i Nord. Teoksessa: Benjaminsen, T.A. & H. Svarstad (red.). 1998. Samfunnsperspektiver på miljø og utvikling. Tano Aschehoug.
- Särkelä, M.** 2003. Metsäntutkimustarpeita porotalouden näkökulmasta. Poromies 3/2003. s. 46.
- Taylor, P.J.** 1993. Political Geography. World-economy, nation-state and locality. Third Edition. Longman Scientific & Technical. Copublished with John Wiley & Sons, Inc. New York.
- Toivonen, A.-L., J. Kettunen, A. Honkanen & J. Saarinen.** 2005. Luonto- ja elämysmatkailu – elinkeinon edellytykset. Esiselvitys tutkimusaiheista. Kala- ja riistaraportteja nro 352. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Helsinki. URL: <<http://www.rktl.fi/tutkimuslaitos/julkaisut/>> (15.10.2005).
- Tomppo, E., T. Tuomainen, J. Heikkinen, H. Henttonen, A. Ihalainen, K.T. Korhonen, H. Mäkelä & T. Tonteri.** 2005. Lapin metsäkeskuksen alueen metsävarat 1970-2003. Metsätieteen aikakauskirja 2B/2005: 199-287.
- Torkko, M.** (toim.). 1995. Terästä ja karvalakkeja. Viisi vuosikymmentä maakunnan parhaaksi. Pohjolan Painotuote Oy. Rovaniemi.
- Torkko, M.** (toim.). 1998. Palkiselta palkiselle. Paliskuntain yhdistys. Rovaniemi.

- Torkko, M.** 2004. Vastaussähköposti 24.04.2004 pääkirjoitustoimittaja Markku Torkolta hänelle 23.04.2004 osoittamaan tiedusteluun Lapin Kansan mielipidepalstaan liittyen.
- Tuomi, O.** 1996. Uusi geopolitiikka. Geopoliittisen perspektiivin soveltuvuus kansainvälisen politiikan tulkintaan maailman ja ajattelutapojen muuttuessa. Ulkopoliittisen instituutin julkaisuja 4. Gaudeamus. Tampere.
- Tuulentie, S.** 2001. Meidän vähemmistömmä. Valtaväestön retoriikat saamelaisten oikeuksista käydyissä keskusteluissa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 807. Helsinki.
- Tuulentie, S. & A. Meriruoho.** 2005. Kenen Inari? Paikallisuuden ja osallisuuden ongelma Ylä-Lapin metsäkiistassa. Käsikirjoitus Metsätieteen Aikakauslehteen 22.12.2005.
- Tuulentie, S. & J. Järviluoma.** 2005. Erottavat tunturit. s. 71-73. Teoksessa Tuulentie, S. & J. Järviluoma (toim.). Erottavat tunturit. Pallaksen ja Ylläksen alueelliset identiteetit matkailijoiden ja yrittäjien puheissa. Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 3. Lapin yliopisto. Rovaniemi. 82 s.
- Tuulentie, S. & I. Mettiäinen.** 2006. Local Participation in the Development of Tourist Centres in the Peripheral Regions of Finnish Lapland. Pp. 266-267 In: Siegrist, D., C. Clivaz, M. Hunziker & S. Iten. (eds.). Exploring the Nature of Management. Proceedings of the Third International Conference on Monitoring and Management of Visitor Flows in Recreational and Protected Areas. University of Applied Sciences Rapperswil, Switzerland, 13 – 17 September 2006.
- Tuulentie, S. & I. Mettiäinen.** (sa.) Local Participation in the Development of Tourist Centres, The case of Ylläs and Levi ski resorts in Finnish Lapland. Käsikirjoitus Forest, Snow and Landscape Research – lehteen (lähetetty refereentteihin marraskuussa 2006, ei tietoa julkaisemisesta).
- Tysiachniouk, M.** 2002. Esitelmä Politization of Nature –seminaarissa Joensuussa 29.-31.5.2002.
- Urry, J.** 1990. The Tourist Gaze. Leisure and Travel in Contemporary Societies. SAGE Publications Ltd. London.
- Valkonen, J.** 1998. Kun Suomi putoa puusta – Luonnon, luonnon käytön ja luonnonsuojelun puheavaruuksien rakentuminen vuosina 1945-1995. Julkaisematon sosiologian pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Valkonen, J.** 2001. Lapin luonnon reservit vai reservaatit? Lapin sodanjälkeisen ajan ympäristökeskustelun rakentuminen. Julkaisematon sosiologian lisensiaatintutkimus. Tampereen yliopisto.
- Valkonen, J.** 2002a. Erämaata etsimässä. s. 36-42. Teoksessa Jokinen, M. (toim.). 2002. Erämaata etsimässä. Kirjoituskilpailu Lapin luonnonkäytöstä. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 867. Kolarin tutkimusasema.
- Valkonen, J.** 2002b. Erämaa, paikallisuus, hallinta. Teoksessa Saarinen, J. (toim.). 2002. Erämaapolitiikka: pohjoiset erämaat arjen, hallinnan ja tutkimuksen kohteena, s. 43-55. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 827. Rovaniemen tutkimusasema.
- Valkonen, J.** 2003a. Lapin luontopolitiikka. Analyysi vuosien 1946-2000 julkisesta keskustelusta. Acta Electronica Universitatis Tampereensis 284. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Juvenes Print Tampereen Yliopistopaino Oy. Tampere.
- Valkonen, J.** 2003b. Ylä-Lapin luontopolitiikka ja luonnon paikallisuudet. s. 163-182. Teoksessa Valkonen, J. & L. Suopajärvi (toim.). 2003. Pohjoinen luontosuhde. Elämäntapa ja luonnon politisoituminen. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 43. Lapin Yliopistopaino. Rovaniemi.
- Vatanen, E., J. Pirkonen, A. Ahonen, M. Hyppönen & I. Mäenpää.** 2006. Luonnon käyttöön perustuvien elinkeinojen paikallistaloudelliset vaikutukset Inarissa. Metsätieteen aikakauskirja 4/2006: 435-451. Metsäntutkimuslaitos. Suomen Metsätieteellinen Seura r.y. Vammalan Kirjapaino Oy. Vammala.
- Vehkamäki, S.** 2003. Forests and the good life. Research project by the Foundation Metsämiesten Säätiö. URL: <www.mmsaatio.fi/goodlife/index.html>. (25.1.2007).
- Vehkamäki, S.** 2006. Metsien käytön ja hyvän elämän murrosten vuorovaikutus – Kestävyyssajattelu näkökulma. s. 16-17. Teoksessa Vehkamäki, S. (toim.). 2006. Metsät ja hyvä elämä. Monitieteinen tutkimusraportti. Metsäkustannus Oy.
- Vehmas, S.S.** 2004. Ekokaupunki erämaahan? – Vuoreksen asuinalueen suunnitteluprosessi sanomalehtikirjoittelussa. Ympäristöpolitiikan pro gradu –tutkielma. Aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitos. Tampereen yliopisto. URL: <<http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu00295.pdf>>
- Veijola, P.** 1998. Suomen metsänrajametsien käyttö ja suojele. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 692.
- Virtanen, P.V.** 1995. Maankäytön perusteista. N:o 565. Otatieto Oy. Helsinki.
- Väisänen, V., J. Mikkola, O. Heikkinen ja J. Kumpulainen.** 2003. LUIAS-hanke: Haasteena ymmärtää ihmistoiminnan monitahoisia vaikutuksia luonnonkäytön yhteensovittamisessa. Poromies 3/2003, s. 2-44.
- Wall, J.A. and R.R. Callister.** 1995. Conflict and its management. Journal of Management 21: 3, 515-558.
- Wallenius, P.** 2001. Osallistava strateginen suunnittelu julkisten luonnonvarojen hoidossa. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 41. Metsähallitus. Vantaa. 346 s.

- Wiberg, M.** 1975. Rauhantutkimus ja konfliktiteoria. Forum-kirjasto. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki. (1983 KK:n kirjapaino Helsinki)
- Wikipedia.** Vapaa tietosanakirja. 2005. Myytti. URL: <fi.wikipedia.org/wiki/Myytti> (27.09.2005).
- Yaro, JA.** 2002. Peasant-Environment Relations. A "People in Places" –Paradigm. Esitelmä ja artikkeli Politicization of Nature –seminaarissa 29.-31.5.2002, Joensuu.
- Yearley, S., S. Baker & K. Milton.** 1994. Environmental Policy and Peripheral Regions of the European Union: An Introduction. Teoksessa Baker, S., K. Milton and S. Yearly (eds.). 1994. Protecting the Periphery. Environmental Policy in Peripheral Regions of the European Union, 1-21. Frank Cass. Watkiss Studios Limited. Biggleswade.
- Ympäristöministeriö.** 1995. Alueiden käyttö ja aluerakenne vuonna 2017. Ympäristöministeriö. Alueidenkäytön osasto. Painatuskeskus Oy. Helsinki.

Sanomalehtiaineisto

Tutkimusaineistona käytetyt sanomalehtiartikkelit päivämäärittäin kronologisessa järjestyksessä.

LK 03.03.2001	LK 23.10.2001	LK 23.12.2001	LK 18.12.2002	LK 08.02.2003
PS 17.03.2001	LK 24.10.2001	LK 28.12.2001	LK 20.12.2002	LK 08.02.2003
LK 22.03.2001	LK 25.10.2001	LK 28.12.2001	LK 20.12.2002	LK 09.02.2003
SK 18/2001	LK 26.10.2001	LK 29.12.2001	LK 20.12.2002	LK 09.02.2003
LK 17.09.2001	LK 27.10.2001	LK 29.12.2001	LK 22.12.2002	LK 10.02.2003
LK 20.09.2001	LK 29.10.2001	LK 02.01.2002	LK 23.12.2002	LK 11.02.2003
LK 20.09.2001	LK 03.11.2001	LK 03.01.2002	LK 23.12.2002	LK 11.02.2003
LK 22.09.2001	LK 03.11.2001	LK 10.01.2002	LK 24.12.2002	LK 12.02.2003
LK 23.09.2001	LK 03.11.2001	LK 14.01.2002	LK 24.12.2002	LK 12.02.2003
LK 25.09.2001	LK 05.11.2001	LK 15.01.2002	LK 27.12.2002	LK 12.02.2003
LK 25.09.2001	LK 05.11.2001	LK 17.01.2002	LK 27.12.2002	LK 13.02.2003
LK 25.09.2001	LK 05.11.2001	LK 18.01.2002	LK 27.12.2002	LK 13.02.2003
LK 26.09.2001	LK 05.11.2001	LK 19.01.2002	LK 28.12.2002	LK 13.02.2003
LK 27.09.2001	LK 09.11.2001	LK 20.01.2002	LK 28.12.2002	LK 14.02.2003
LK 28.09.2001	LK 10.11.2001	LK 22.01.2002	LK 30.12.2002	LK 15.02.2003
LK 28.09.2001	LK 10.11.2001	LK 23.01.2002	LK 28.01.2003	LK 16.02.2003
LK 29.09.2001	LK 11.11.2001	LK 24.01.2002	LK 01.02.2003	LK 17.02.2003
LK 29.09.2001	LK 17.11.2001	LK 24.01.2002	LK 01.02.2003	LK 17.02.2003
LK 29.09.2001	LK 17.11.2001	LK 25.01.2002	LK 03.02.2003	LK 17.02.2003
LK 29.09.2001	LK 18.11.2001	LK 25.01.2002	LK 03.02.2003	LK 18.02.2003
LK 30.09.2001	LK 20.11.2001	LK 25.01.2002	LK 03.02.2003	LK 18.02.2003
LK 01.10.2001	LK 22.11.2001	LK 26.01.2002	LK 04.02.2003	LK 18.02.2003
LK 03.10.2001	LK 27.11.2001	LK 27.01.2002	LK 04.02.2003	LK 19.02.2003
LK 03.10.2001	LK 27.11.2001	LK 29.01.2002	LK 05.02.2003	LK 19.02.2003
LK 04.10.2001	LK 27.11.2001	LK 31.01.2002	LK 05.02.2003	LK 20.02.2003
LK 04.10.2001	LK 28.11.2001	LK 31.01.2002	LK 05.02.2003	LK 20.02.2003
LK 05.10.2001	LK 29.11.2001	LK 23.03.2002	LK 05.02.2003	LK 21.02.2003
LK 06.10.2001	LK 29.11.2001	LK 25.03.2002	LK 06.02.2003	LK 21.02.2003
LK 07.10.2001	LK 29.11.2001	LK 26.03.2002	LK 06.02.2003	LK 22.02.2003
LK 09.10.2001	LK 30.11.2001	LK 27.04.2002	LK 06.02.2003	LK 22.02.2003
LK 09.10.2001	LK 03.12.2001	LK 14.09.2002	LK 07.02.2003	LK 22.02.2003
LK 13.10.2001	LK 04.12.2001	LK 14.09.2002	LK 07.02.2003	LK 23.02.2003
LK 13.10.2001	LK 04.12.2001	LK 06.12.2002	LK 07.02.2003	LK 24.02.2003
LK 14.10.2001	LK 05.12.2001	LK 05.12.2002	LK 07.02.2003	LK 24.02.2003
LK 14.10.2001	LK 05.12.2001	LK 08.12.2002	LK 07.02.2003	LK 25.02.2003
LK 15.10.2001	LK 06.12.2001	LK 10.12.2002	LK 07.02.2003	LK 27.02.2003
LK 18.10.2001	LK 08.12.2001	LK 11.12.2002	LK 07.02.2003	LK 27.02.2003
LK 18.10.2001	LK 12.12.2001	LK 12.12.2002	LK 08.02.2003	LK 27.02.2003
LK 18.10.2001	LK 12.12.2001	LK 12.12.2002	LK 08.02.2003	LK 03.03.2003
LK 20.10.2001	LK 15.12.2001	LK 13.12.2002	LK 08.02.2003	LK 04.03.2003
LK 21.10.2001	LK 16.12.2001	LK 13.12.2002	LK 08.02.2003	LK 05.03.2003

LK 05.03.2003	LK 07.10.2003	LK 26.10.2003	LK 08.11.2003	LK 30.11.2003
LK 07.03.2003	LK 07.10.2003	LK 26.10.2003	LK 08.11.2003	LK 30.11.2003
LK 07.03.2003	LK 10.10.2003	LK 28.10.2003	LK 08.11.2003	LK 29.11.2003
LK 22.05.2003	LK 11.10.2003	LK 28.10.2003	LK 08.11.2003	SK 45/2003
LK 17.08.2003	LK 11.10.2003	LK 29.10.2003	LK 08.11.2003	LK 03.12.2003
LK 19.08.2003	LK 12.10.2003	LK 29.10.2003	LK 08.11.2003	LK 11.12.2003
LK 27.08.2003	LK 14.10.2003	LK 31.10.2003	LK 09.11.2003	SO 11.12.2003
LK 04.09.2003	LK 14.10.2003	LK 31.10.2003	LK 09.11.2003	LK 17.01.2004
LK 09.09.2003	LK 14.10.2003	LK 01.11.2003	LK 10.11.2003	LK 18.01.2004
LK 09.09.2003	LK 14.10.2003	LK 03.11.2003	SO 10.11.2003	SO 05.02.2004
LK 11.09.2003	LK 15.10.2003	LK 03.11.2003	HS 07.11.2003	LK 18.02.2004
LK 19.09.2003	LK 15.10.2003	LK 03.11.2003	LK 11.11.2003	LK 25.02.2004
LK 24.09.2003	LK 15.10.2003	LK 03.11.2003	LK 11.11.2003	LK 25.02.2004
LK 24.09.2003	LK 16.10.2003	LK 04.11.2003	LK 11.11.2003	LK 26.02.2004
LK 24.09.2003	LK 16.10.2003	LK 05.11.2003	LK 13.11.2003	LK 27.02.2004
LK 24.09.2003	LK 21.10.2003	LK 05.11.2003	LK 15.11.2003	LK 27.02.2004
LK 02.10.2003	LK 23.10.2003	LK 05.11.2003	LK 16.11.2003	LK 09.03.2004
LK 03.10.2003	LK 23.10.2003	LK 07.11.2003	LK 21.11.2003	SO 15.03.2004
LK 07.10.2003	LK 23.10.2003	LK 07.11.2003	LK 19.11.2003	SO 07.04.2004
LK 07.10.2003	LK 25.10.2003	LK 07.11.2003	LK 22.11.2003	LK 17.04.2004
LK 08.10.2003	LK 26.10.2003	LK 07.11.2003	LK 29.11.2003	

Artikkelien lukumäärä yhteensä 308 ja vuosittainen jakauma:

Vuosi	Lkm	Kuukaudet
2001	90	syyskuu, lokakuu, marraskuu, joulukuu
2002	49	tammikuu, joulukuu
2003	154	helmikuu, maaliskuu, lokakuu, marraskuu
2004	15	tammi-huhtikuu, pääasiassa helmikuu
	yht. 308	

Lyhenteet:

LK	Lapin Kansa
SO	Sompio
SK	Suomen Kuvalehti
PS	Pohjolan Sanomat
HS	Helsingin Sanomat
KA	Kaleva

Painamattomat lähteet

Seminaarit ja tilaisuudet

Snowchange –seminaari Tampereen Ammattikorkeakoululla 23.-24.02.2002. Ilmastonmuutosta ja arktisia alkuperäiskansoja sekä mm. poronhoitoa käsittelevä kansainvälinen seminaari ja tapahtuma.

Politicization of Nature –seminaari Joensuussa 29.-31.05.2002. Luonnon poliittisuutta ja mm. metsäkysymyksiä käsittelevä kansainvälinen tutkimusseminaari.

RENMAN-hankkeen kolmas työpaja Kittilässä Levin lapinkylässä 13.-15.08.2003, osallistuin päätöspäivänä 15.08. Ks. Heikkinen et al. (toim.). 2003. Poronhoidon tulevaisuus. Raportti EU:n RENMAN-hankkeen... TKK:n ympäristönsuojelun laboratorion julkaisu TECHNOLOGY, SOCIETY, ENVIRONMENT 7/2003. Espoo. Työpajasta uutisoitu LK 17.08.2003 ja 04.09.2003.

Jarno Valkosen väitöstilaisuus 30.10.2003 Tampereen yliopistolla. Väitöstutkimuksen aihe Lapin luontopolitiikka, analyysi vuosien 1946-2000 julkisesta keskustelusta.

Maantieteen päivät 07.-08.11.2003 Tampereella. Luentoja ja työpajoja tuoreesta maantieteellisestä tutkimuksesta Suomessa ja muualla Euroopassa. Seurasin lähinnä luonnonkäyttöön, mm. matkailuun ja luonnonsuojeluun liittyviä työpajoja.

Pohjois-Lapin metsäluonnon kestävä käyttö –tutkimusseminaari 24.02.2004 Rovaniemellä. Metsäntutkimuslaitoksen Ylä-Lapin luonnonkäyttöä koskevaan, alkamassa olevaan tutkimushankkeeseen liittyvä seminaari, paikalla luonnonkäytön tutkijoita sekä sidosryhmien ja valtionhallinnon edustajia. Jatkokokous aihepiiristä 25.02.2004. Tutkimusseminaarista (24.02.) uutisoitu Lapin Kansassa 18.02.2004, 25.02.2004 sekä 27.02.2004.

Lapin luonnonsuojeluyhdistys ry:n kokous 25.02.2004 Sodankylän kunnanvirastolla, vierailmassa Lapin liiton edunvalvontapäällikkö Jaakko Ylitäli.

Elinkeinojen ja luonnonkäytön kulttuuriset merkitykset Ylä-Lapissa –kokous 01.04.2004 Rovaniemellä Metsäntutkimuslaitoksella. Tutkimushankkeen osa-alueen 2 suunnittelua ja alustamista, mm. tutkimusprojektista kiinnostuneiden käsittelemien kysymysten kartoittamista.

Lapin ja Lannan rajalla II / Poro pohjoisen ihmisen elämässä –seminaari 30.07.2004 Sodankylän Unarin-Luusuassa. Seminaarin järjestäjiä mm. Oulun Historiaseura, Sodankylän kunta, Lapin liitto, Paliskuntain yhdistys sekä Suomen Kotiseutuliitto. Seminaarissa poronhoitoon liittyvästä tutkimuksesta kertoivat mm. Helena Ruotsala, Timo Helle, Juha Joonas ja J. Juhani Kortessalmi. Ohjelmaan kuuluivat myös Lapin ja Oulun yliopistojen rehtorien sekä Paliskuntain yhdistyksen ja Sodankylän kunnan edustajan puheenvuorot.

Ylä-Lapin metsien kestävä käyttö –tutkimushankkeen ohjausryhmän kokous sekä tulevaisuusfoorumi 22.09.2005 Saariselällä. Tulevaisuusfoorumissa keskusteltiin eri elinkeinojen ja muiden intressiryhmien edustajista muodostetuissa pienryhmissä Ylä-Lapin luonnonkäytön ja sitä koskevan päätöksenteon nykytilasta, tulevaisuudesta sekä toivottavaan tulevaisuuteen johtavista keinoista. Olin mukana yhdessä pienryhmässä tutkijan ja tilanteen havainnoijan roolissa.

Luonto- ja kulttuuri-ilta Luontokeskus Kellokaassa Ylläksellä 09.03.2006. Yleisöluentoni aihe Luonnonkäyttömuotojen suhteista Lapissa. Esitelmä perustui ensisijaisesti pro gradu -tutkimukseeni sekä toissijaisesti LANDSCAPE LAB –hankkeessa Seija Tuulentien kanssa tekemiini haastatteluihin.

Valtakunnalliset sosiologipäivät Tampereella 24.-25.3.2006. Esitelmäni Maaseutuosologia ja sen uudet haasteet –ryhmässä, esitelmän otsikko Tunturinlaidan kylästä matkailukeskukseksi – Matkailun tuoma muutos ja sosiaalinen kestävyys Ylläksen ja Levin matkailukeskusten

kylissä. Esitelmän ja abstraktin pohjana LANDSCAPE LAB –hankkeessa Seija Tuulentien kanssa tekemäni fokusryhmähaastattelut sekä oma pro gradu –tutkimukseni.

Suulliset tiedonannot

Planlegging og lokalsamfunnsforskning –laitoksen (Universitetet i Tromsø, Norja) opintomatka Kåfjordin kuntaan Pohjois-Tromssaan keväällä 2001. Ohjelmassa mm. tutustuminen alueen elinkeinoihin kuten lammastilaan ja kalankuivaamoon, duodji- eli saamelaiskäsitökeskukseen (myös matkailuun liittyvää toimintaa), vanhusten hoitokotiin, nuorisotilaan sekä sjøsamen kieli- ja kulttuurikeskukseen. Vierailimme myös Kåfjordin kunnanvirastolla, missä kuulumme kunnan ajankohtaisesta tilanteesta kunnallispolitiikan, elinkeinojen kehittämisen sekä yleisen alueellisen kehityksen suhteen.

FT, erikoistutkija Timo Helle, Metsäntutkimuslaitos, Rovaniemen tutkimusasema. Suullinen tiedonanto 14.8.2003. Keskustelu mm. Helteen Saariselän sorkkaeläinkonferenssissa elokuun lopulla esiteltävästä tutkimustuloksesta.

RENMAN –hankkeen työpaja Kittilässä, Levin lapinkylässä (13.-)15.8.2003.

MMM, tutkija Kaisa Raitio, puheenvuoro Metsäntutkimuslaitoksen Ylä-Lapin metsien kestävä käyttö – hankkeen kokouksessa 1.4.2004 Rovaniemellä.

LANDSCAPE LAB – Matkailualueet maisemalaboratorioina –hankkeen LABSOC-osatehtävän kylätapaaminen ja fokusryhmähaastattelu Äkäslompolossa 26.10.2006 (vetäjät Seija Tuulentie ja Ilona Mettiäinen, Metsäntutkimuslaitos, Rovaniemen toimintayksikkö).

Tekijät (toimielmistä; toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Ilona Mettinen		Julkaisun nimi Pro gradu -tutkielma	
		Toimikokiantaja	
		Toimielimen asettamispäivämäärä	
Julkaisun nimi Samoilta kairoilla - Luonnonkäyttömuotojen suhteista Lapissa paikallisyhteisön näkökulmasta			
Julkaisun osat			
Tiivistelmä Tutkimus käsittelee Lapin tärkeimpien luonnonkäyttömuotojen (metsätalous, porotalous, matkailu, luonnonsuojelu ja paikallisten elämäntavalliset luonnonkäyttötarkoitukset) suhteita ja merkityksiä sekä luonnonkäyttöön liittyviä konflikteja paikallisyhteisön näkökulmasta. Aihepiiriä on lähestytty hermeneuttisella eli ymmärtävällä tutkimusotteella diskurssi- ja argumentaatioanalyysin keinoin. Tavoitteena on ollut identifioida hegemonisia ja orastavia diskursseja sekä analysoida 2000-luvun alun luonnonkäyttökeskustelun argumentaatiota näiden diskursseiden puitteissa, diskursseiden valtasuhteita vahvistaen tai muuttaen. Koska diskurssit eivät ole vain abstrakteja muodostelmia, vaan kytkeytyvät olennaisesti käytännön toimintaan, tutkimuksessa tarkastellaan myös Lapin luonnonkäytön ekstradiskursiivista ulottuvuutta katsauksella luonnonkäytön aluedynamiikkaan ja kulloinkin optimaalisena näyttäytyneeseen luonnonkäyttöön. Luonnonkäytön kehityskulkujen käsittelyllä on nostettu esiin niitä vaikintayhteyksiä, joita tutkimuksessa aineistona käytetyn tuoreen ja lyhyen aikaotoksen käsittävän sanomalehtiaineiston tuottamiseen on liittynyt. Tutkimustuloksina esitetään a) kuusi diskurssia, joiden puitteissa luonnonkäytöstä on näkökannasta riippumatta argumentoitava paikallisyhteisön julkisessa luonnonkäyttökeskustelussa, jotta argumentaatio olisi asiallista ja varteenotettavaa, b) kooste keskustelussa käytetyistä argumenteista, niihin liittyvistä kulttuurisista konsensusista ja päätelemistä koskevista erimielisyyksistä c) luonnonkäyttömuotojen intressien suhteet julkisessa keskustelussa ja d) poronhoidon asema luonnonkäyttökeskustelussa 2000-luvun aikuvuosina. Tutkimuksen tuloksena ovat talousdiskurssi, epäluottamusdiskurssi ja oikeus- ja pelisääntöpuhe, kestävä kehityksen diskurssi, erityisesti ekologia, periferia- eli kehitysalueen aluekehitys -diskurssi, monikäytön ja resurssienhallinnan diskurssi sekä paikallinen identiteetti, perinne ja luontosuhde -diskurssi. Näiden diskursseiden puitteissa luonnonkäyttökeskustelu sekä rakentuu että hajoaa kohtaamattomaksi. Luonnonkäyttö-intressien suhteet voidaan pelkistää siten, että porotalouden intressinä on ravintoa tarjoava rauhallinen, pedoton ja laaja laidun, metsätalouden intressinä puuraaka-ainetta tuottava metsä, matkailun intressinä elämyksellinen luonto, ekotieikka ja erämaisuus sekä luonnonsuojelun tavoitteena säilytetty monimuotoinen luonto. Paikallisten elämäntavallisen luonnonkäytön kannalta tärkeää on mm. että luonnon resurssiominaisuuksia ei ole pilattu eikä käyttöä estetty. Tutkimus vahvistaa käsitystä siitä, että luonnon monikäytöllä on keskeinen merkitys Lapissa talouden ja identiteetin kannalta, että paikallisyhteisön näkemykset tulee ottaa huomioon myös luontoalueiden käytön suunnittelussa ja että luonnonkäytön paikallisia ja alueellisia vaikutuksia tulisi arvioida paitsi monipuolisesti ekologian, talouden ja sosiokulttuuristen seikkojen osalta, myös kiinnittää huomiota vaikutusten arvioinnin alueelliseen ja sosiaaliseen kohdentamiseen.			
Avainsanat (asiasanat) Luonnonkäyttö, Lappi, paikallisyhteisö, resurssienhallinta, porotalous, metsätalous, matkailu, luonnonsuojelu, erätalous, konflikti, diskurssi, argumentaatio			
Muut tiedot Tutkimusta varten on saatu maa- ja metsätalousministeriöltä MaKeRa Poro- ja luontoistalouden tutkimusvaroista tutkimusavustus vuodelle 2004.			
Sarjan nimi ja numero		ISSN-numero	ISBN-numero
Kokonaismäärä	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jekaja		Kustantaja	

Liite 2.

Diskurssien käyttö luonnonkäyttökeskustelussa, esimerkkinä poronhoito

Ote raportista maa- ja metsätalousministeriölle 25.1.2005 (Mettiäinen 2005).

Tässä havainnollistan luonnonkäyttökeskustelusta identifioimieni diskurssien käyttötapoja poronhoidon kohdalla. Kaksi merkittävintä keskustelun linjaa ovat poronhoidon kaksinainen, ehkä ristiriitainenkin olemus samanaikaisesti sekä perinteisenä, luonnonläheisenä kulttuurimuotona että modernina, tehokkaana elinkeinona ja ammattina, sekä keskustelu poronlaitumista ja porosta alueidenkäyttäjänä.

Laidunkeskustelu eli poro alueidenkäyttäjänä

Laidunkeskustelu on yksi porokeskustelun keskeisimmistä osa-alueista. Laidunkeskustelu koskee poron käytettävissä olevia alueita, porotaloutta maankäyttäjänä ja laitumien laatua eli muun muassa laidunten tarjoamia ravintoresursseja, rauhallsuutta ja muuta soveltuvuutta poroille. Yksimielisyyttä vallitsee siitä, että luonnonlaitumet ovat kannattavan poronhoidon ja poroelinkeinoon perusta. Varsin yksimielisiä keskustelussa ollaan myös siitä, että laitumet ovat kuluneita sekä siitä, että pulaa on erityisesti talvilaitumista. Erimielisyyttä vallitsee sen sijaan siitä, miksi laiduntilanne on huono. Toisaalta porotalouden on sanottu itse pilanneen laitumet takavuosien ylisuurilla poroluvuilla ja toisaalta on korostettu muiden maankäyttömuotojen laitumia pinta-alallisesti vähentävää ja laadullisesti heikentävää vaikutusta. Luonnonkäyttökeskustelussa esillä olleet poronhoidon vaikutukset muihin luonnonkäyttömuotoihin ja muiden luonnonkäyttöintressien vaikutukset poronhoitoon käyvät ilmi edellä esitetystä luonnonkäyttömuotojen intressien suhteista käsittelevästä taulukosta.

Poronhoito ensisijaisesti kulttuuria vai taloudellista toimintaa?

Poronhoito esitetään keskustelussa samanaikaisesti sekä modernina elinkeinona että kulttuurin osana ja perinteinä. Näin poronhoidon tulisi olla sekä moderni, tehokas ja tuottava elinkeino ja ammatti, että perinteinen, luonnonläheinen, luonnonympäristöön kohdistuvilta vaikutuksiltaan pienimittakaavainen elämäntapa ja kulttuurimuoto. Samaa keskusteluun liittyy dilemma tehotuotannon ja pienimuotoisen puuhastelun välillä sekä tuotannon mittakaavan suhde ekologiaan.

Perinteisenä elämäntavan ja kulttuurin osana poronhoito liittyy toisaalta saamelaiskulttuuriin ja sen säilyttämiseen ja toisaalta poronhoito esitetään kaikkien lappilaisten oikeutena ja Lapille ominaisena identiteettielementtinä. Poronhoidon oikeuksia luonnonkäyttäjänä suhteessa muihin perustellaan siis paitsi talous- ja kehitysdiskurssin mukaisesti elinkeinona, myös itseisarvoisena kulttuurisena ja elämäntavallisena toimintana. Merkittävää on myös poronhoidon selkeä paikallisuus. Perinteinen poronhoito esitetään keskustelussa vuosisatoja tai vuosituhansia vanhana, niin ekologisesti kuin sosiokulttuurisesti kestävästä luonnonkäyttömuotona, mutta tehostuneen ja koneellistuneen porotalouden katsotaan osin etäännyneen perinteisestä poronhoidosta. Keskustelussa poronhoidon tulisi olla vuorotellen joko perinteistä ja pienimuotoista tai pääasiallinen moderni ammatti ja elinkeino. Oma keskustelunsa on myös se, missä määrin elinkeinon omaksutut uudet innovaatiot kuten moottorikelkat muuttavat elinkeinon perinteisestä moderniksi ja onko se suotavaa. Perinteisyyden ja modernisuuden suhde on tärkeä myös poronhoidon julkisuuskuvaan kannalta.

Modernina elinkeinona porotaloutta tarkastellaan sen taloudellisten tuottojen ja kannattavuuden, työllisyysvaikutusten, kustannusrakenteen ym. kautta. Poronomistuksen keskittämispyrkimykset ja

porotalouden kehittäminen painottaen pääelinkeinoisuuden suuntaa on tulkittu samaksi kehityskulukuksi kuin maatalouden puolella aiemmin tapahtunut ja yhä käynnissä oleva tehostumis- ja keskittymiskehitys, jossa tuotanto siirtyy yhä suurempiin yksiköihin ja harvempien käsiin. Koneellistuneen porotalouden on keskustelussa toisaalta koettu etäännyneen perinteistä ja juuristaan, jolloin elinkeinon luonnonläheisyys on saanut väistyä voitontavoittelun tieltä. Toisaalta porotalouden koetaan muutoksista huolimatta olevan edelleen perinteinen, vuosisatainen, esi-isiltä tuleville sukupolville siirtyvä lappilainen tai saamelainen elinkeino.

Poronhoidon kaksinainen luonne näkyy keskustelussa myös sanavalinnoissa: käytetään vuorotellen sanoja porotalous ja poronhoito, poromies (ja -nainen), poronhoitaja, porotalousyrittäjä tai poromatkailuyrittäjä. Poronhoito on kestävyys- ja ekologiatarcasteluissa usein pehmeänä, luonnonläheisenä ja luontosidonnaisena pidetty kulttuuri- ja luonnonkäyttömuoto (poronhoito, poronhoitaja), mutta toisaalta porotaloutta syytetään voitontavoittelun aiheuttamista ekologisista ongelmista kuten laidunten kulumisen liian suurten porokarjien vuoksi sekä siitä ja petojen metsästyksestä johtuva biodiversiteetin väheneminen (porotalous, porotalousyrittäjä).

Diskurssien käyttötarkoituksia porokeskustelussa

Taloudiskurssin hegemonia näkyy porotalouden ja metsätalouden välisessä konfliktissa siinä, että suhteessa metsätalouteen porotalouden asemaa pyritään puolustamaan taloudellisin kuten tuotto- ja työllisyysvertailuin. Taloudiskurssin ollessa hegemonisessa asemassa harrastukseksi luokiteltu pienimuotoinen ja ei-ammattimainen poronpito on taloustarkasteluissa merkityksetöntä, jolloin sitä ei tarvitsisi myöskään ottaa talousvertailuihin keskittyvässä keskustelussa huomioon. Tässä suhteessa perinne- ja kulttuuridiskurssi toimii taloudiskurssin vastavoimana korostaen poronhoidolla olevan myös muita kuin taloudellisia merkityksiä. Sosiokulttuuristen ja taloudellisten tavoitteiden lisäksi porotalouden tulisi olla ekologisesti kestävä. Suhteessa taloudellisiin tavoitteisiin ekologia on toisaalta kannattavuuden ehto (luonnonlaitumet), mutta toisaalta taloudellisten tavoitteiden on esitetty vaarantavan ekologisen kestävyuden (ylilaidunnus).

Epäluottamusdiskurssi ilmenee porotalouteen liittyvässä keskustelussa vastapuolen toiminnan todellisia, salattuja tavoitteita koskevissa arvailuissa sekä kielteisessä suhtautumisessa joihinkin toimijoihin kuten Greenpeaceen tai Metsähallitukseen sekä siten, että toimijat epäilevät vastapuolen esittämiä porotalouden ja sen kanssa kilpailevien luonnonkäyttömuotojen maankäyttösuuksia koskevia faktoja. Uutisoinnissa ja keskustelussakin poromiesten esittämät tiedot esitetään usein "hevosmiesten tietotoimiston" veroisina, esimerkiksi Inarin kunta on todennut kommentissaan selvitysmies Saarelan ehdotukseen luonnonkäytön järjestämiseksi Saarelan käyttäneen työnsä pohjana *faktatietoja*, mutta perustaneen ehdotuksensa poromiesten *näkemyksille*. Tällöin poromiehet eivät siis olisi esittäneet faktoja, vaan epärealistisia ja tarkoitushakuisia, faktalle vastakkaisia näkemyksiä. Faktaksi esitetään myös porotalouden kohdalla useimmiten taloudelliset ja ekologiset tarkastelut.

Keskustelun suuria linjoja on myös Euroopan unionin alkuperäiskansa- ja maatalouspolitiikan kohtaaminen juuri poronhoidossa Lapissa. Toisiaan kohtaamattomia ovat keskustelu poronhoidosta alkuperäiskansan perinteisenä elinkeinona ja keskustelu poronhoidosta tukiaisineen ym. maatalouden rakenteineen.